# تارىم

8

1988

## «قارامايلىقلار» فوتوسۈرەت كۆرگەزمىسىدىن تاللانمىلار

www.uyghurkitap.com

# تارىم

( ئايلىق ئەدەبىي ژورنال )

# TARIM

8

1988

38-يىل نەشرى

www.uyghurkitap.com

باش مۇھەررىر: ئابلىمىت سادىق.
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: ئەخەت تۇردى، قاھار جىلىل.

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):
ئابدۇشۇكۇر تۇردى، ئابلىمىت سادىق، ئابلىز نازىرى، ئابلەت ئۆمەر، ئەخەت تۇردى، ئەلقەم ئەختەم، تېيىپجان ئېلىيوپ، غوپۇرجان بۇرھانوف، قاھار جىلىل قەييۇم تۇردى، مۇھەممەت شاۋۇدۇن، ئىمىن تۇرسۇن، ياسىن خۇدابەردى.

تېيىپجان ئېلىيوپ

# ئون شېئىر

## ئەزرائىل ئالدىدا

كەلگەن ئىدى ئۆلۈم دەرگەندەك،
ئەزرائىل ماڭا سوزۇپ قولىنى.
شۇ ھامان پەن ماڭا بولۇشۇپ،
توسۇپ قويدى ئۇنىڭ يولىنى.

شۇندا ھاڭ-تاڭ بولۇپ سولاشقان
ئەزرائىلنىڭ تۇرقىغا قاراپ.
ئىككى ئېغىز يۈرەك سۆزۈمنى
قىلىۋالدىم چاقچاققا ئوراپ.

ئەزرائىل،
قۇرۇق قايتمەنمۇ دەپ،
كېتىشكە ئانچە رايىڭ بارمىدى.
ئەپ كەتمە دېسەم،
قورقتى دېمىگىن،
مېنىڭ بىر ئاز ئىشىم بار ئىدى.

ئەزرائىل،
قۇرۇق قايتمەنمۇ دەپ،
كۆڭلۈڭنى غەش قىلما ئانچىلىك.
ئېلىپ كېتىسەن بەربىر مېنى،
كەلمەي تۇر، مەن ئالجىغىچىلىك.

كەلمەي تۇر، مەن ئالجىغىچىلىك—
دېسەم، كۈلۈپ قارايسەن ماڭا.
ئالجىغانلار ۋەدىگە ئەمەل—
قىلمايدىغىنى ئېنىقمۇ ساڭا؟

ئەنسىرەيمەن،
مەنمۇ ئالجىسام،
نوھ ئۆمرىنى تىلەرمەنمىكىن.
ئۆزۈمنىمۇ كۈلكىگە قويۇپ،
ئۆزگىنى بىزار قىلارمەنمىكىن.

ھوشۇم بارىدا،
يۇرتىنىڭ ئالدىدا،
سەندىن ئۆتۈنۈپ،
جاكالاي شۇنى:
قاچان ئالجىش ئالامەتلىرى
كۆرۈلگەن ھامان ئېلىپ كەت مېنى.

1988 - يىل، يانۋار - فېۋرال، ئۈرۈمچى.

## يۈرەك ياشلىرى

(ئانامنىڭ ۋاپاتىغا تەزىيە)

كەتكەنلەرغۇ كېلەر بىر كۈنى،
كەلمەيدىكەن كەتمەنلىگەنلەر.

(ئاتىلار سۆزى)

كۆپتىن بېرى چۈشۈم بۇزۇلۇپ،
ئۆتەر ئىدى غەشلىكتە كۈنۈم.
بۈگۈن مانا شۇم خەۋەر كېلىپ،
چۈشۈپ كەتتى ئىچىمگە ئۈنۈم.

تامدى مونچاق-مونچاق ياشلىرىم،
كۆزدىن ئەمەس،
يۈرەكتىن تامدى.
تۈنۈگۈنلا بار ئىدى ئانام،
مەڭگۈ ئايرىلىپ قاپتىمەن ئەمدى.

* *

ئانا،
شۇنداق يەرگە كېتىپسىز،
«ئانا» دېسەم،
«ھە» دېمەيدىغان.
مەن قالدىم بەك ئېغىر ئازابقا،
ئەسلەپ، تولغىنىپ ھەسرەت يەيدىغان.

باغرىڭىزدا تۆرەلدىم، ئۆستۈم
مەن پۇشتىڭىز —
يۈرەك پارىڭىز.
مۇشتەك گۆشنى ئادەم قىلغۇچە
كەتتى قانچە كۈچ-مادارىڭىز؟

قورۇقلىرىڭىز —
ئىزى ئەمەسمۇ
پەرزەنت ئۈچۈن چەككەن جاپانىڭ.
سۈتىڭىزدەك ئاپئاق چېچىڭىز
ئاق گۈلغۇ مېھرۇ ۋاپانىڭ.

قانمىغاندەك، ئانا، سىز ماڭا،
قانمىغاندىم مېھرىڭىزگە مەن.
مىڭ-مىڭ ئەپسۇس،
تېگىشلىك بەدەل
تۆلىيەلمىدىم ئەجرىڭىزگە مەن.

تامدۇرماسمىدىم ئاغزىڭىزغا سۇ
بولغان بولسام قېشىڭىزدا مەن.
بەرمەسمىدىم مەنمۇ تەسەللى،
«ياسىن» ئوقۇپ بېشىڭىزدا مەن.

ھەقدار تۇرۇپ ئاڭلىيالمىدىم
رازىلىق بەرگەن ئاۋازىڭىزنى.
چىقالمىدىم تۇپراق بېشىغا،
كۆتۈرۈپ، ئانا، جىنازىڭىزنى.

ئېلىپ كىرگەندە لەھەت ئىچىگە،
مۇردىڭىزنى ئۇشلىيالمىدىم.
يەتتە قېرىنداش قاتارىدا مەن
بىر كەتمەن توپا تاشلىيالمىدىم.

ھازىدار ئادەم،
ھەرقانچە بولسا،
يىغلاپ-يىغلاپ قالاتتى پەسلەپ.
بىراق ھەسرەتتىن ئۆرلەيدۇ ئۆپكەم،
تىرىك ئايرىلغان كۈنلەرنى ئەسلەپ.

بۇ ھەسرەتنى كىمدىن كۆرىمەن،
بۇ دەردىمنى كىمدىن ئالىمەن؟
«تەقدىر شۇنداق»قا كۆنگەچكە مەنمۇ،
شۇنداق دېمەي،
قانداق قىلىمەن...

1988-يىل، فېۋرال-مارت، ئۈرۈمچى.

## ھاسا ھەم قەلەم

(باجىن ئاقساقالنى يوقلاپ بارغىنىمدا)

قالسىمۇ ھاسىغا چۆشۈپ،
ۋە لېكىن
چۈشمەيتۇ قولىدىن قەلىمى تېخى.
بۇ قەلەم ھاسىدىن قىسقا بولسىمۇ،
ئۇزۇندۇر ھاسىدىن قەدىناسلىقى.

ھاسا ئىزىنىڭ ئۈچمىكى ئاسان،
ئۆچمەس قەلىمىنىڭ ئىزى ھېچقاچان.

1988-يىل، 6-ئاپرېل، شائخەي.

## خوڭ شيۇچۇەن سۇرىتى ئالدىدا

خوڭ شيۇچۇەن سۇرىتى ئالدىغا كېلىپ،
ئىختىيارسىز تۇرۇپ قالدىم تىكىلىپ.
مۇڭداشتىم ئىسيانكار ئەجدادلار بىلەن،
تەيپىنەم دەۋرىنى ئېسىمگە ئېلىپ.

قانچىلىك تىكىلىپ قارىغانسېرى،
سۆيۈنىمەن شۇنچە ئۇلۇغ باتۇرغا.
سۆيۈنىمەن شۇنچە،
نېمە ئۈچۈندۇر،
ئوخشىتىپ كۆزىنى بوۋام سادىرغا.

كۆردۈم مەن گوياكى ئۇنىڭ كۆزىدىن
قەلبىنىڭ يوقسۇلغا چەكسىز مېھرىنى.
كۆردۈم ئاتقىنىنى مۇدھىش ئوردىغا
جەملەپ كۆرمىگىلىغان دەردمەن قەھرىنى.

كىرگەندەك بولدۇ قۇلىقىمغىمۇ
شۇ چاغدىكى ئەزىم چاڭجياڭ شاۋقۇنى.
شاۋۇلدايدۇ ئاڭا ئاھاڭداش بولۇپ
چوڭ كۆرەنى سوققان ئىللى دولقۇنى①.

شۇندا تىغ كۆتۈرگەن ئىللى بويىدا
«كەتمەنگە تۆرىلىپ قالغان» بارچە جان.
چۈنكى «ئوتتۇز ئىككى ھوسۇل»دەستىدىن②،
بىر مەلىدە ئاران قالغان بىر قازان③.

خوڭ شيۇچۇەن ئەنجىڭگە قىلغاندا يۈرۈش،
سادىر سېپىل تېشىپ تاغقا يول ئالدى.
جاڭجۇن ياموُلىغا ئوت قويغاندا ئۇ،
خوڭ شيۇچۇەننىڭ چوقۇم روھى قوۋاندى.

خوڭ شيۇچۇەنگە ئوخشاش سادىر بوۋاممۇ
«ئاسىي»دەپ نام ئالغان، يۈز ئۆرۈپ خاندىن.
چۈنكى خان بەرمىگەن ئازادلىق ئۈچۈن،
رازى ئىدى ئۇلار كېچىشكە جاندىن.

خوڭ شيۇچۇەنگە ئورتاق سادىر قايغۇسى،
سادىرغىمۇ ۋەتەن ئۇنىڭ ۋەتىنى.
«قالپاق، جوڭزا كىيگەن»غالجىرلار بىلەن④
قوشۇلمايدۇ ھەرگىز ئۇلارنىڭ قېنى.

* *

خوڭ شيۇچۇەن سۇرىتى ئالدىغا كېلىپ،
سادىرنى ئەسلىسەم،
دوق قىلماڭ ماڭا.
ئىككىسىگە ئورتاق شەرەپ ئۆزگىچە،
شېرىك بولالمايدۇ زوزۇڭتاڭ ئاڭا.

1988 - يىل، ئاپرېل.

## كەشتىچى قىزلارنىڭ قولىغا قاراپ

بىر ئۆيگە كىرىۋىدۇق ھاردۇق يېتىپ،
ئىككى قىز ئولتۇرۇپتۇ كەشتە تىكىپ.
بېزەيتتى مەشۇت يىپتا ئاق شايىنى،
گۈل چېكىپ—چېچەك چېكىپ، ياپراق چېكىپ.

بارغانچە ئاشۇ سىيدام ئاق شايىسى
تۇردى - دە، گۈل - ياپراققا قاپلانغىلى.
چىقاردى ھاردۇقىنى ھوزۇر بېرىپ،
ئەسلىتىپ گۈلزارنى شۇ ياپراق - گۈلى.

تاماشا قىلىپ ھەيرەت — تەئەججۇپتە
كەشتىچى قىزلارنىڭ قول سەنئىتىنى.
«قولدىن گۈل ئۈنىدۇ» دېگەن گەپنىڭ
كۆرگەندەك بولۇپ قالدىم سۈرىتىنى.

1988 - يىل، 11 - ئاپرېل، سوجۇ - تەيخۇ.

## لۇشۈن ھەيكىلى

دېدىكى بىرسى:
لۇشۈن ياندۇرغانىغۇ
يېڭىچە مەدەنىيەت مەشئىلىنى؛
نېمىشقا ھەر شەھەردە تىكلىمىدۇق
شۇنداق بىر ئۇلۇغ ئەدىب ھەيكىلىنى؟

*　　*

بىراۋغا ھەيكەل تىكلە ھەر قەدەمدە،
يا تۇرغۇز يۈكسەك مۇنار ئاسمان-پەلەك.
تۆرىدىن جاي ئالمىسا ئەل قەلبىنىڭ،
زېمىننى بۇلغاشقۇ ئۇ،
نېمە كېرەك؟

لۇشۈن ــ ئۇ مىللىي روھىي مېمارىمىز،
ياسىغان ھەر دېتالنى تۆجۈپىلەپ.
بېغىشلاپ خەلق ئۈچۈن بار ـ يوقىنى،
قىلمىغان قىلچىلىكمۇ بەدەل تەلەپ.

لۇشۈنگە قانچە ھەيكەل تىكلىسەكمۇ
ۋە تىزساق قانچىلىك گۈلچەمبىرەكمۇ،
ئۆلچەنمەس بۇ نەرسىدە قەدرى ئۇنىڭ،
كېمەيمەس بۇ نەرسىسىز قىلچىلىكمۇ.

ئۆزىنىڭ ئۆلمەس روھىي ھەيكىلىنى
تىكلىگەن قەلبىمىزدە، تىرىكىدە.
مۇزېيدا ئۇ ھەرىكەتسىز تۇرغان بىلەن،
ياشايدۇ ئىنسانىيەت يۈرىكىدە.

1988 ـ يىل ئاپرېل، شاڭخەي.

## «ئۇيغۇرلارنىڭ قولى تەملىك ئىكەن»

پايتەختتە تائاملار بەس ـ بەسكە چۇشۇپ،
ئالدىنقى قاتارغا ئۆتتى كاۋاپچان.
پولۇخان تۆرەممۇ مۇنبەرگە چىقتى،
ئالغاندەك گوياكى سايلامدا كۆپ سان.
خېلىسىنى بېسىپ چۇشتى شۇ ھېسىپ،
گال ئاتلىق ئۆتكەلدىن ئۆتۈپ تېز ـ چاپسان.
«ئۇيغۇرلارنىڭ قولى تەملىك ئىكەن» دەپ،
ئاغزىنى تامشىدى جېمى تەلەپچان...
چاقناپ مۇكاپاتنىڭ قوش مېدالىلىرى،
ياغدۇردى شىنجاڭلىق ئۈچۈن شەرەپ-شان.
شۇڭا ئۇستاملارغا ئاپىرىن ئوقۇپ،
نەزمىدىن گۈلدەستە تۇتتى تېپىمچان.

1988 ـ يىل، 20 ـ ماي، بېيجىڭ.

## ۋەسىيەتنامىنى يىرتىۋېتىمەن

ئەستاھ،
ئاتام قېرىغانسېرى
بولۇپ كېتىۋاتىدۇ تولىمۇ ئەنسىز.
نەزەرىدە:
بوۋىغۇنكى ياشلار
بىر ـ بىرسىدىن يولسىز، يۈگەنسىز.

دەيدۇ ھامان:
«ئاتا بالىسى
ئاتىسىغا ئوخشىسا ھېساب.»
(بالا دېگەن قورچاقمىكىنا،
خالىغانچە قويغىلى ياساپ؟)

نەسىھەتنى كەتتى كۆپەيتىپ،
ھېچ ئىشى يوق چېپىلمايدىغان.
پۈتكۈدەكمىش ۋەسىيەتنامە،
رەت قىلىشقا قىلچە يېرىنى
ئەۋلىيامۇ پېتىنمايدىغان.

*　　*

يىللارنىڭ يىللارغا ئوخشىماسلىقى
ئەزەلدىن ـ ئەبەدىي قانۇنىيەتقۇ.
ئۆلچىمى بىر بولسا ئاتا ـ بالىنىڭ،
بولماستى بوۋىغۇنكى ئىنسانىيەتمۇ.

مەن ئۆتمەكچى بولسام جاھاندىن شۇنداق—
«ئۆلچەملىك ئاتا بالىسى» بولۇپ،
ئۆزۈمگە ئوخشىماي ياشىشىم كېرەك،
گوياكى بىراۋنىڭ سايىسى بولۇپ.

«بالا ئاتىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك
ئوخشىسۇن» دېسە كىم،
كۈلۈپ كېتىمەن.
ئەگەر ئاتام شۇنداق ۋەسىيەت يازسا،
دەپ قوياي،
مەن ئۇنى يىرتىۋېتىمەن.

1983 - يىل، ماي، بېيجىڭ.

## سىز خەلق قەلبىدە ياشايسىز كۈلۈپ

(مەرھۇم ئابلىز مۇھەممەدى خاتىرىسىگە)

ئەمدى بىر «ئۇھ» دەي دېگىنىڭىزدە،
چاپلىشىۋالدى كېسەل ئەجەبمۇ.
داغدا قويۇپ كەتتىڭىز بىزنى،
كار قىلماي ھېچ ئىلاج - سەۋەبمۇ.

زۇلمەت ئىچىدە قىيناقتا ئۆتكەن
ياشلىقىڭىزنىڭ تەڭدىن تولىسى.
تاڭدىن كېيىنمۇ تارتتىڭىز يەنە،
قالغاندەك ئۇنىڭ قازا - چالىسى.

جىق تارتقان خائىن - جاسۇس دەردىنى،
ھەم بەرگەن ئىدىڭىز ئۇلارغا دەككە.
يەنە قالغىنىڭىز نېمىسى زادى،
«خائىن - جاسۇس» دېگەن تۆھمەتكە.

ئەل دەردىگە دەرمان بولۇش يولىدا،
قاقشىمىدىڭىز چېكىپ شۇنچە كۆپ زەخمەت.
بىراق ئۆلۈمدىن ئېغىر تۇيۇلدى شۇ پەيت—
راستچىللىق ئۈستىدىن كۆلگەندە تۆھمەت.

ئۆزگىنىڭ ئەمەس،
ئۆز ئەقلىڭىز بىلەن
ياشايدىغىنىڭىز سېزىلگەن ھامان،
يامان ئاتىلىق بولۇپ قالغان ئىدىڭىز
ئاخىرغۇ لەت بولدى تۆھمەت - بەدگۇمان.

گەرچە تۆھمەتخورلار تىرىك يۈرسىمۇ،
لەنەت - نەپرەتكە چوقۇم كۆمۈكلۈك.
سىز خەلق قەلبىدە ياشايسىز كۈلۈپ،
چۈنكى سىز راستچىللىق كەبىي سۆيۈملۈك.

1988 - يىل، 4 - ئىيۇن، ئۈرۈمچى.

## كۆردۈم شۇنداق ھازىدارنى

كۆردۈم مۇسىبەتتە بىر ھازىدارنى،
كۆزلىرى قىزارغان،
ئاغزى ئۈمچەيگەن.
ئاھ چېكىشلىرىدىن سېزىلەر گويا،
يۈرىكى ھەممىدىن ئۇنىڭ بەك كۆيگەن.

بىراق يېقىندىلا كۆرگەنمەن ئۇنىڭ
ئاقتۇرالمىغان «ئىنكاس» خېتىنى.
ئوچۇقنى ئېيتسام،
ئاشۇ مەرھۇمنىڭ
قۇراشتۇرۇلغان «جىنايىتى»نى.

خەت ئەلپازى بىلەن بۈگۈنكى گېپى
بىر - بىرسىگە قىلچە ئوخشىماس زادى.
تېخى ئالاھىدە تەسىر قوزغىدى،
ئۇنىڭ ھۆكرەپ قىلغان ئاھۇ - پەريادى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com



شۇڭا پەتىچىلەر بەردى تەسەللى،
بىلمەي ئۇنىڭ ھۆكرەپ - ھۆۋلىغىنىنى.
تىرىك كۆمەرمىكىن

بىلگەندە ئۇنىڭ
تىرىكلەرگە ئورا كولىغىنىنى.

1944 - يىل، 10 - ئىيۇن، ئۈرۈمچى.

ئىزاھلار:

① «چوڭ كورەنى سوقتان ئىلى دولقۇنى» دېگەن مىسرا شۇ دەۋردە چىققان مۇنۇ قوشاققا ئىشارە:

دەريانىڭ سۈيى تاشسا،
چوڭ كورەنى باسماقچى.
ئەقىلسىز نادان بەگلەر
ھاشار بىلەن توسماقچى.

② «ئوتتۇز ئىككى ھوسۇل»—تەيپىڭتيەنگو قوزغىلىڭى ھارپىسىدا جۇڭگو دېھقانلىرىنىڭ ئالۋان - سېلىقى بەكمۇ ئېغىرلاشقان. «ئوتتۇز ئىككى ھوسۇل»—شۇ چاغدا ئىلىدا جارى قىلىنغان ئالۋان - ياساقنىڭ گەۋدىلىك پاكىتى. ھەر بىر دېھقان ئائىلىسى ھەر يىلى ئالۋان - ھوسۇل ئۈچۈن 32 خو ئاشلىق تاپشۇرۇشى كېرەك. بۇ ھەقتە مۇنداق قوشاق چىققان:

ئالۋان - ھوسۇلىم تولا،
قۇيماي دېسەم ئاشىم يوق.
بۇ ھوسۇلنى قۇيمىسام
تىرىكلىكتە باشىم يوق.

③ «بىر مەلىدە ئاران قالغان بىر قازان» دېگەن مىسرادا:

ئاتىلارىمىز ھالى
تەيپىنەم زامانىدا.
بىر مەلىدە بىر قازان
زالىملار زامانىدا

دېگەن قوشاق كۆزدە تۇتۇلدۇ.

④ «قالپاق - جۇڭزا كىيگەن غالجىرلار»— شۇ چاغدىكى ئامبال، بەگ، دوغىلارنى كۆرسىتىدۇ.
بۇ ھەقتە بۇنداق شېئىرمۇ بار:

قالپاق - جۇڭزا كىيگەنلەر،
بۇ ئالەم بەگلىرى دەرلەر.
كىتاب ھۆكمىگە مەن باقسام،
قىيامەت سەگلىرى دەرلەر.

ئىمىن ئەخمىدى

# مەغرۇر سادالار

## قارا قىز

ياش ئىدىم سۆيگۈدىن خەۋەرسىز بىر چاغ،
ئەل ئارا نامەلۇم تېخى چىرايىڭ،
«كۆزدىن ئاۋۋال ئاشىق بولىدۇ قۇلاق»
دېسە تەلپۈنەتتى ساڭا خىيالىم.
بەزەن «بۇلبۇلگويا» چۈشەتتى ئەسكە،
ئۇنى كۆرمەي سۆيگەن كىشى ئىدى كۆپ.
ۋە لېكىن كۆرۈشمەك توختىغان تەسكە،
قانچە ئەزىمەتلەر كېتىشكەن ئۆلۈپ.
«بارسا كەلمەس يول» دا دەيتتى سېنى ھەم
قورقۇش، ھەۋەس بىرگە بولاتتى پەيدا.
بىرى يۈرىكىمگە تۈشقۇزاتتى غەم،
بىرسى مېنى ساڭا قىلاتتى شەيدا.
سېلىم بىر زامانلار كۆزگە باققان،
دەپ قېرى بوۋايلار سۆزلەيتتى گاھى.
بىز بولاتتۇق ئەسلى ئۇنىڭغا ياققان،
ئەگەر ياشلىق بەرسە سۆيگۈ ئىلاھى...
دەس تۇردۇم، ئۇزاتتى مېنى ئانا يۇرت،
يولۇمدىن قايتماسلىق بولدى قارارىم.
ئىشەنسەڭ، ئەي جانان، دەل ئاشۇ مىنۇت
ئىدىڭ سەن مېنىڭكى تۇنجى نىگارىم.
ۋە لېكىن سۆز - چۆچەك ياتمىدى بىغەم،
سەن ھەقتە باشقىلار ۋايىسدى ئۇزاق.
دېدى مەڭزى قارا، بەلكى كۆڭلى ھەم،
ئاگاھ بول، ئۆمرۈڭگە قۇرمىسۇن تۇزاق.
ئۇ دائىم سايلاردا، تاغدا، قۇملاردا،
«بۇلبۇلگويا» كەبى باغلاردا ئەمەس،
ئالدىڭدا جەزىرە، قارلىق داۋانلار
جىن-شەيتان، دېۋىلەر ھەر دەم، ھەر نەپەس.

ئېھتىمال، ئۇ ئۇڭاي كۆرۈنمەس ساڭا،
ئېھتىمال، ئوردىسى تىلسىم بىر ماكان.
ئەجرە قىلماي تۇرۇپ يەتمەيسەن ئاڭا،
بۇ ئەجرە قىزىق تەر، ھەتتا ئەزىز جان...
«قارا»نىڭ گۈزەلى، «ئاق»نىڭ سەتى يوق،
بۇ قارا قىزنى دەپ ئېلىنمىسۇن باش.
ئۈستۈڭدە يانار تاغ، ئاستىڭدا سوغۇق،
بەربىر سەن ئۇچۇن بولمايدۇ يولداش...
جىن سۆيگۈ قورقمايدۇ پىتنە - پاساتتىن.
بۆركۈتمۇ بوراندا ئۇچار ساماغا.
جەسۇرلۇق ئىلھامى كەلمەيدۇ ياتتىن،
باتۇر ئەر ھەر زامان مېھمان دالاغا.
ۋەھىمە قەلبىمدە تۇغدى شىجائەت،
ئاپئاق باش تەڭرىتاغ بولدى پاناھىم.
دېدى ئۇ سېلىممۇ مۇشۇنداق كەتكەن،
سېنىمۇ ئىلكىدە ساقلار خۇدايىم،
بار قورقماي، يىقىلساڭ يەردە ياتىسەن،
ئۇ تۇتۇق بەرمىسە، قوغلاپ بېرىپ تاپ.
گەر ئۆلسەڭ يەر ئاستى بىرگە ئاقىسەن،
ياخشىسى، قول تۇتۇپ چۆلگە چىمەن ياپ...
ھاياجان، نىگاھىڭ مېنى قىلدى لال،
ۋاپا كەمىرىدە باغلىدىم بەلنى.
نىكاھ غايىپ بولسا نىيىتىم ھالال،
يەرگە قاراتمايمەن قەدىردان ئەلنى.
يولۇمدا ئۇچرىدى زۆھرەلەر كۆرمىڭ،
كۆزۈمنىڭ قىرىنى سالمىدىم زىنھار.
مۇشۇنداق بىر يىگىت بولىسچۇ بىزنىڭ،
دېيىشتى، قىلمىدىم يۈرمەك ئىختىيار.
قالدۇردۇم كۆپلەرنىڭ سىنەسىدە داغ،
دىلدا! مىڭ ئەلەم، قىلالمىدى گەپ.

uyghurkitap.com

ۋەدەمدىن يەلكەندە ئېغىرلاشتى تاغ،
پەقەت بىر سېنىلا كۆلئۈزاردىم دەپ.
بىلەمسەن، سوغلاردا چەكتىم كۆپ ئازاب،
قار كەچتىم، كۆڭلۈمنىڭ تۆرىدە باھار.
تەبىئەت ئەركىسى شامال شىۋىرلاپ،
مېنى قىلار ئىدى ساڭا ئىنتىزار.
بىلەمسەن تۆكۈلگەن قىزىق تېرىمدىن
ئەگىزگە ئايلاندى ئايىغىمدا مۇز.
ئۆتەڭلەر، تولۇن ئاي ماراپ رۇجەكتىن،
كۆز چىمىرلىتاتتى نۇرانە يۇلتۇز.
بىلەمسەن، قۇملۇقلار كەزدىم ياز كۈنى،
يانىمدىم يالقۇنلار ئارا سەپەردىن.
ۋۇجۇدۇم قىلچىمۇ غەمگە چۆكمىدى،
بۇ جايلاردا ئۇ يوق دېگەن خەۋەردىن.
نە يامغۇر، نە ئاپتاپ، تاپا ـ تەنىلەر،
ئىشقىمنى كۈچەيتتى ساڭا بىگۇمان .
بولدى قىل دېسىمۇ غەيرىي جىلۋىگەر،
توسمىدى ئەقلىمنىڭ كۆزىنى تۇمان.
بىلەتتىم بىر سېنى مەڭگۇ يار تۇتۇش
مەن ئۈچۈن ئالەمچە بەخت كانى دەپ.
بىلەتتىم جاپادا كۆڭلۈڭنى ئۇتۇش،
ئانامنىڭ، ئەل ـ يۇرتنىڭ شەرەپ ـ شانى دەپ.
سەن راست باغدا ئەمەس، ئىككەنسەن يەردە،
ماڭا نىشان بولدى سېلىم باسقان ئىز.
چېھرىڭگە تۇپراقتىن تۇتقاندا پەردە،
ئاخىر تاپتىم سېنى، قارا قۇمچاق قىز.
دەرۋازاڭنى قاقتىم، ئاڭلىمىدىڭ ھېچ،
دېرىزەڭنى چەكتىم، بەرمىدىڭ جاۋاب.
ئۆگزەڭگە داڭگال يوق ئۆزۈمنى ئاتتىم،
تاقىتىم تاق بولدى، يولۇڭغا قاراپ.
تۇيدۇرماي قوينۇڭغا سالدىم قولۇمنى،
نەچچە قات رومالىڭ قايرىدىم ئاستا.
ئەڭ چوڭقۇر بىر جايدىن دولقۇنلار سىڭرى
يەڭگىل تىنىشلىرىڭ ئاڭلاندى ماڭا.
شۇڭغىچە جامالىڭ تەقەززاسىدا
ئاقتى تەرلىرىمگە قېنىم قېتىلىپ.
بولغاندا قەسرەڭگە كىرىشكە تەييار
چىقتىڭ يەر ئۈستىگە ئوقتەك ئېتىلىپ.
ئاھ، مېنىڭ ئالدىمدا كۈلۈپ تۇرغان يار،
كىملەرنى مات قىلدىڭ، كىملەرنى بەربات؟
بۈگۈن ئۆز قەلبىڭنى ئەتكەندە ئىزھار،
كىملەر چەكتى پەريات، كىم بولدى پەرھات؟
قارىداپ كەتكىنىڭ كۆيۈكنىڭ دەردى،
نە سەۋەب ئۆزۈڭنى يوشۇردۇڭ مۇنچە؟
جەڭلەر ساڭا پۈتمەس ئەركىنلىك بەردى،
ئېچىل، بولۇۋەرمە ئۇياتچان غۇنچە.
ئاھ، مېنىڭ ئالدىمغا ئوقتەك ئۇچقان يار،
ئانا يەر بۇ سۆيگۈ جېڭىگە گۇۋاھ.
تائەبەد ئىككىمىز ھەممەنەپەس ياشار،
دەپ زېمىن ھەر تاڭدا قىلىدۇ دۇئا.
ئاھ، مېنى جاھانغا جاكالىغان يار،
تەڭرىتاغ بەرناسى، ئانامنىڭ پەخرى.
سەن بىلەن يۇيۇلدى بارچە نومۇس ـ ئار،
كۆمپەيكۈم بولدى ھەم پىتنىلەر قەھرى.
كىم مېنى يارى يوق، قەلەندەر دەيدۇ،
«بۇلبۇلگويا» سەندىن بولمايدۇ بۆلەك.
كىم مېنى بىر كەتسە كەلمەيدۇ دەيدۇ،
كېلىش ـ كەلمەسلىكنى تاللايدۇ يۈرەك.
مېنى چىرمىۋالدى قارا چاچلىرىڭ،
لەھەڭدەك ئۈزىمەن كۆكسۈڭدە ھەر ئان.
ئەل ئۈچۈن زەمزەمدۇر مارجان ياشلىرىڭ،
جېنىڭغا يېڭى جان، قېنى ئۈچۈن قان.
ئاجىرىماس باغلاندىم دولقۇنلىرىڭغا،
مېنى تەسلىم قىلدى مەندىكى غورۇر.
چۆمۈپ ئويناپ سېنىڭ ئۇپقۇنلىرىڭغا،
گەۋدىمىزنى كېرىپ ماڭىمىز مەغرۇر.
رازىمەن ئۆمرۈمدىن، مۇھەببىتىمدىن،
بۇ چەكلىك ھاياتىم ئۆتمىدى بىكار.
سېنىڭ چۆللەردىكى ھەقىقىتىڭدىن
نامىمىز جاھاندا قىلىدۇ شىكار.

قارا قىزنىڭ مېھرى ئىسسىق دېگەنگە
قايىل پۈتۈن ئىنسان، پۈتۈن كائىنات.

كۆرمەي سۆيدۈم سېنى، زىنھار رەنجىمە،
شۇ سۆيۈشتىن كېلەر مەندىكى ئىجات.

## ئاقبۇلاق

تا ھازىرغىچە ئېسىمدىن كەتمەس،
ئانام كۆكسىدىن ئاق سۈت ئەمگىنىم.
سوراپ قالساڭ ئوخشاشلا بىر ئىش،
ئاقبۇلاقتا يېتىپ كەلگىنىم.

ئاقبۇلاقنىڭ ئاق سۈتى بارمۇ؟
دەپ مەن بىلەن تالاشمىغىن گەپكە
ئاقبۇلاقنىڭ سۈتى بولمىسا،
يۈرەرمىدىڭ كۆككە بوي تىرەپ!

## دەسلەپكى سۆيگۈ

بۇ دوختۇرلار بىلىپ قالدىمۇ
مايغا بولغان ئىشتىياقىمنى.
قۇدۇق يېنىدىن كېلەر كەلمەيلا،
يۈرىكىمنىڭ ھېچ ئارامى يوق
بىر نەرسەمنى يوقاتتىم دېسەم
ماي پۇرىساڭ ساقىيىسەن دەپ،
رېتسېپ يېزىپ بەردى قولۇمغا.
قۇدۇقلىرىم چۆلنىڭ ئىچىدە
تۆگە بىلەن، ماشىنا بىلەن
بىر ئاي ماڭسام ئاران بارىمەن.
دەرھاللىققا ماي تاپالمىسام
ئۇنىدىن كۆرە مەن بىلەن كەلگەن
ھېلىقى قىزنى پۇرىمايمەنمۇ؟
ئۇنىڭدىمۇ مايىنىڭ ھىدى بار
ئۇمۇ بەلكى بۈگۈن مېنىڭدەك
كۆرۈنگەندۇر دوختۇرخانىغا.
لېكىن، گۇمانىم ماي پۇرىغىن دەپ
ئېيتقانمىدۇر دوختۇر ئۇنىڭغا؟...

## ئالدى مۇكاپات

ئېسىڭدىمۇ شۇ ئايدىڭ كېچە،
قاراپ قويۇپ، كۆڭلۈم ئوتقىنىڭ.
قۇدۇق قېزىپ يىلدا بىر قايتسام،
سوۋغات قىلىپ كۆلكە تۇتقىنىڭ.
شۇ كۆلكەڭدىن يۈرىكىم ئويناپ
كۆچ ـ قۇۋۋەتكە تولاتتىم پەۋەس.
چۆلدە مېنى ساقلايتتى ئېسەن
ساڭا بولغان شۇ ئىشقى ـ ھەۋەس.
ئەتراپىمنى ئورىغان ئالقىش
قەلبىم ئۇچۇن بەرمەيتتى ئارام.
مەيدەمدىكى قىزىلگۈللەر ھەم
ھېسلىرىمنى قىلالمايتتى رام.
مانا بۈگۈن يۈزلىرىم توپا
كىيىمىم كىر، ئايىغىمدا لاي.
ئەتراپ كېچە، كۆزدە ئۇيقۇ يوق،
ھەمراھىمدۇر كۆكتە تولۇن ئاي.
شۇ چاغ ماڭا بەرمە ھېچنەرسە
سۇنما قايتا كۆلكىدىن سوۋغات.
بۇ سوۋغاڭدىن كىرە ـ كىرمەيلا
سۆيۈشلىرىڭ بولسۇن مۇكاپات.

ئابلىكىم خېۋىر

# شېئىرلار

## ئىشىكىڭنى ئۇلۇغ ئاچ

سەھەر پەيتى...
ئىشىكىڭنى ئۇلۇغ ئاچ،
ھاۋا كىرىپ، ھاۋا بىلەن ئالماشسۇن.
ئالمىشىشلار شامال قوزغاپ ئۆيىڭدە،
دېمىق بۇلۇڭ، لىمتاقلارغا ياندىشسۇن.

دېمىق ئۆيگە ئۆمۈچۈكلەر تور تارتار،
ھەتتا ئەتىر بۇزۇلىدۇ جىم تۇرسا.
ھەرىكەت بىلەن تىنىق تارتار تىرىكلىك،
ئالمىشىشقا يېڭىنە كۆزى يول بولسا.

مورىلاردىن پۈركەلسىمۇ ئاچچىق ئىس،
توپا - چاڭلار كۆتەرسىمۇ قۇيۇنلار.
بىخىستالماس ئىپار ھاۋا — مۇھىتنى،
ھۆرپەيسىمۇ سوزۇپ قانچە بويۇنلار.

سەھەر پەيتى...
ئىشىكىڭنى ئۇلۇغ ئاچ،
بېسىپ كىرسۇن داللارنىڭ شاۋقۇنى.
ئىشىكلەرنىڭ پەردىلىرى يىراق قاچ،
سىلەرنى كىم ياراتتى ۋە قاي كۈنى؟

## ياستۇق

1

بەزەن پەرىشتە سەن،
بەزەن ئەزرائىل.
بەزەن تاتلىق چۈش سەن،
بەزەن جەبرائىل.

2

غەپلەتنى چىللايسەن،
ئۈن - تىنسىز ماڭا.
نېمىشقا مەسچىتنىڭ تەكتىكىچىلىك
خىسلەتنى خۇدايىم
بەرمىگەن ساڭا؟!

## چىن قەلبىمدىن

تاقىر تاغلار يېشىللىقنى سوراپ قالدى مېنىڭدىن،
كۆكلىمىدى ئالقانچە يەر تۆككەن تەرۇ قېنىمدىن.
قۇرۇق توپا قوزغىلىدۇ قۇيۇن ياساپ يېنىمدىن،
يامغۇرچىلىك بولالمىدىم، ئۆتتى نومۇس جېنىمدىن.
قۇرغاق تېپا، قۇرغاق ھاۋا سۇ دەپ تۇرسا بىلمەستىن،
قىزىق قان - تەر تۆككەنلىرىم قىزىق بوپتۇ تېنىمدىن.
تاقىرتاغلار مۇزدەك سۇلار بېرەلمىدىم، كەچۈرگىن،
نەچچە چاشقان بۇتناپ چىقتى مېنىڭ قۇرۇق سېڭىمدىن،

دېڭىزلارغا كېتەي ئەمدى، باشلاپ كېلەي كۆپ بۇلۇت،
ئاسمىنىڭنى چۈركىلىسۇن كۈندە نەچچە قېتىمدىن.
بېخىل بۇلۇت پارچىلىنىپ تۆكسە يامغۇر نە ئەجەب،
كۆكلەپ قالغىن، يېشىل دۇنيا كۆرسۇن كۆزۈم سېنىڭدىن.

ئۆمەر سايىت

## ياز

تاغ - دالانى ياپيېشىللىق باغۇ - بوستان قىلدى ياز.
يۇرتىنى پۈركەپ گۈل - چېچەككە گۈل - گۈلىستان قىلدى ياز.
تالۇ - مەجنۇن ئارىسىدىن ئاقتۇزۇپ ئابىھايات،
ئېرىق - ئۆستەڭ بويلىرىنى لالە - رەيھان قىلدى ياز.
ئالما، نەشپۈت شاخلىرىدا سايرىتىپ كاككۇكنى شوخ،
يايرىتىپ ئۇتلۇق يۈرەكنى، دىلنى خەندان قىلدى ياز.
تاڭ سەھەردە ئىشقا چىللاپ كەڭ ئېتىزنىڭ قوينىدا،
ئاشىقىنى مەشۇقىغا جۈپتى جانان قىلدى ياز.
ۋەدىلەشكەن قىز - يىگىتكە كۈچ - قۇۋۋەت، ئىلھام بېرىپ،
بەسلىشىشتە غەيرىتىنى مىسلى چەندان قىلدى ياز.
زور ئۈمىد - ئارزۇ بېغىشلاپ ياش - قېرىغا ھەر نەپەس،
مول ھوسۇلنىڭ ئىشقىدا قەلبىنى گۈلخان قىلدى ياز.
بەرگۈزۈپ گۈل - مايسىلارغا مېھرىنى ئىشچانلىنىڭ،
ئاشلىقىنى خۇددى تاغدەك چەشمە خامان قىلدى ياز.
ھەر كىشىنى مېھنىتى بىرلە باياشات تاپقۇزۇپ،
نازۇ - نېمەت داسقىنىدا ئەلنى مېھمان قىلدى ياز.
يارىتىپ ئىمكانىيەت نامرات - گادايىنى باي قىلىپ،
خانۇ - مالۇ، باغ - ۋاران ۋەسلىگە سۇلتان قىلدى ياز.
ئەمگىكىدىن گۈللىنىپ تاپقان روناق، ئەل بەختىنى،
مەدھىيىلەپ يازغىلى شائىرغا داستان قىلدى ياز.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبىكىتى www.uyghurkitap.com

# «مەن ـ كېرەم باي»

قەييۇم تۇردى

(ئەدەبىي ئاخبارات)

1

كىشىلىك تۇرمۇشتا ئادەمنىڭ ئېگىگە تەۋرىنىپ تۇرغان يېشىللىققا نەقەدەر ئوخشايدۇ ـ ھە!

ئۇ ئۆز ئىسمىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلاپ ئېيتىلغان «باي» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغاندا، يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى، لاپپىدە قىزىرىپ، ئارقىدىن تاتاردى. كەم سۆز بولغاچقا، ئادەتتە مۇنازىرىلىشىشنى ياقتۇرمايتتى. لېكىن ئۆزىنى «باي» دەپ ئاتىغانلارغا يۈرىكىنىڭ بىر يېرىدە ئۆچلۈكى كېلىپ، نەپرىتى قايناۋاتقانلىقىنى سەزدى. گويا شۇ سۆز بىلەن، مىڭبىر جاپا ـ مۇشەققەتتە تىكلىگەن ئىگىلىكى بىردىنلا خاراب بولۇشقا يۈزلەنگەندەك بىلىنىپ كەتتى ...

دەرۋەقە، تۆكۈلۈپ تۇرغان نامرات كەيپىدىن تامامەن ئوخشىمايدىغان باشقا بىر ھاياتقا: تۆت چوڭ يۈك ئاپتوموبىل، ئۈچ تراكتور، «بېيجىڭ» ماركىلىق پىكاپ، 700 قوي ـ كالا، 30 مىڭ تۈپ كاتتا ئورمانزارلىق، 70 مو تېرىلغۇ يەر، توخۇ، ئۆردەك فېرمىسى، زىلچا ـ گىلەم كارخانىسى، ئۇن نەچچە ئېغىزلىق جاراڭلاپ تۇرغان ئۆي ـ ئىمارەت تەئەللۇقاتقا ئىگە بولغان بىر دېھقاننى «باي»، يەنى «كېرەم باي» دەپ ئاتىسا بولمامدۇ؟

ئۇ، دېھقاندا بولۇشقا تېگىشلىك بايلىقنىڭ، ئائىلە گۈزەللىكىنىڭ، غايە ـ ئىستەك، بۇرچ ـ مەجبۇرىيەتنىڭ ئۆلچىمى ھەققىدە ئويلاپ باققان ئەمەس.

ئۇ پەقەت بىر نەرسىگە، كېيىنكى چاغلاردا تەقدىرچىلىككە ئىشەنمىدى، تەقدىرچىلىكنى ئىرادىسى ئاجىزلارنىڭ ئۆز-

نى ئالداش باھالىسى دەپ قارىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، بىر ئەقىدىگە — ئۈمىدۋارلىق، جاسارەت — يول ئاچقۇچىلار، ئىگىلىك ياراتقۇچىلارنىڭ ئەنگۈشتىرى، ئالتۇن قانات، مەقسەتكە يەتكۈزىدىغان كۆۋرۈك دېگەنگە ئىخلاس قىلدى.

شۇ ۋەجىدىن، جان تىكىپ ۋاقىت تالاشتى، يول تېپىۋالغانلىقىغا ئىشەندى. ئايلار، يىللارنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئۇنىڭ ئېسىدە يوق ئىدى.

بىراق، «كېرەم باي» مەسىلىسى.

«كېرەم باي» دېگەن بۇ نام يۇقىرىدىن - تۆۋەنگىچە چوڭ - كىچىكنىڭ ئاغزىدا ئومۇملىشىپ كەتتى.

«باي! ...»

«كېرەم باي» دىكى «باي» سۆزىنى قوبۇل قىلىشقا بولامدۇ - يوق؟ بۇ ئۇنىڭ قەلبىدە نېمىشقىدۇر ئازابلىغۇچى بىر تونۇش، سىياسىي جەھەتتە قورقۇنچلۇق سىرلىق تۈگۈن بولۇپ قالدى.

دۇرۇس، چەت - چۆرىسى قوم بارخانلىرى، تاشلىق سايلار بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن بۇ يۇرتتا ئىلگىرى ئىككى ئادەمنىڭ «باي» دېگەن نام بىلەن ئاتالغانلىقى ئۇنىڭ ئېسىدە، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ قويرۇقىنى ھازىر قوم باسقان. بىراق، «باي» دېگەن سۆز بۇ يەردە خېلى جىق كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە ھېلىمۇ «ئىنساپسىز»، «ھېيلە - مىكىر»، «قان شورغۇچى»، «زورلۇق - زومبۇلۇق»، ئېكسپىلاتسىيە»، «پومېشچىك» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن مەنىداش ئىدى. ئىككى باينىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنسىلا بۇ ئەتراپتا ئۇلاردىن يىرگىنمەيدىغان، نەپرىتىگە ئوت تۇتاشمايدىغان دېھقانلار كەم ئىدى.

«خەپ ... ئاشۇ ئىككى باينىڭ ئۈچۈنچىسى پېقىر بولۇپ قالارمۇ؟ ...»

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ، ئۈمىد ۋە ئۈمىدسىزلىك ئارىلىشىپ كەتكەن ئېغىر كۆڭۈل غەشلىكى ئىچىدە ئۆز يېزىلىقلىرىنىڭ ئۆزىگە بولغان قىزىقىشلىرىغا سەپسالدى. «تووۋا، ئادەملەر نېمىدېگەن مۇرەككەپ - ھە! ...»

چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ قالغان چېچەنلەر بىلەن چىرايى سولغۇن بىغەملەرمۇ، «شۈكرى» دىن تەسەللى تېپىپ ئۆز تىرىكچىلىكىنىڭ كەينىدىن مىدىراپ يۈرگەن ياشانغانلار بىلەن ياشىنىۋاتقانلارمۇ، ئەرلەرمۇ - ئاياللارمۇ، قىسقىسى، موھتاجلىقتىن قۇتۇلغانلار، قۇتۇلۇۋاتقانلار، قۇتۇلالمىغانلار، قۇتۇلۇشقا كۆزى يەتمەي تەقدىرگە تەن بەرگەنلەرمۇ، ھەممىسى ئۇنىڭغا تىكىلگەنىدى.

ئۇ بۇ نۇرلۇق، نۇرسىز كۆزلەردىن كىشىنىڭ يۈرىكىنى تىترىتىدىغان، ئىلگىرى كۆرۈپ باقمىغان باشقىچە بىر خىل سېھرىي تەلپۈنۈشنى بايقىدى، بۇ كۆزلەردىن بەزىلىرىنىڭ گويا يېڭى پەيدا بولۇپ قالغان يۇلتۇزغا، باياۋاندىكى يولباشلىغۇچىغا، قوشۇن ئالدىدىكى سەركەردىگە ئىلتىجا قىلغاندەك، ئۆزىگە ھەۋەس قىلىش، سۆيۈنۈش، قوللاش ھېسسىياتى بىلەن قاراۋاتقانلىقىنى كۆردى.

بەزىبىر كۆزلەر بولسا ئۇنداق ئەمەس، ئۇنىڭدا مانا مەن دەپ غەلىتە چۈشىنىكسىز مەسخىرە، ھەسەتخورلۇق، كۆزى قىزىرىش، پەيتى كەلسە ھەممىنى ۋەيران قىلىۋېتىشكە تەييار تۇرغان ئاچكۆزلۈكتەك خۇنۇك بىر كۆلەڭگە سايە تاشلاپ تۇراتتى.

بىرلىرى مەدەت قىلىپ، «توغرا قىل-

دىك، يول ئاچ، مېڭىۋەر» دېسە، بىرلىرىنىڭ «موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە»، «پەيتى كەلسۇنچۇ، ھامان تەقسىم قىلىنىدۇ»، «سوتسىيالىزم شەخسنىڭ بېيىشى ئەمەس» دېگەندەك شۇئارلاشلىرى خۇددى سايىدەك كەينىدە ئەگىشىپ يۈردى. بەزىلەر بولسا چاقچاقتا يۆلىگەن بولۇپ يۈزىدىن يۈزىگە:

— ئاسقىدا گۆش بولسا بىر كۈنى ئەسقىتىپتۇ، دېگەن گەپ بار. زامانىنىڭ كۆزى ساڭا باقتى كىرىماخۇن، بېيىۋەرگىن، پەيتى كېلىپ مال - مۈلۈك ئىسلاھاتى بولۇپ قالسا، ھەر ھالدا قولغا تېگىدىغان بىر نېمە بار بولىدى، — دېيىشتى...

«تووۋا، دەرەخ جىم تۇراي دېسىمۇ، شامال جىم تۇرغۇزمايدىكەن - دە! — ئۇ تېلى قۇرۇغان، دىلى رەنجىگەن، دىلىغۇل بولغان ھالدا ئويلىدى، — بۇ خەق بىر نېمىنى بىلىپ، ئويلاپ دەۋاتامدۇ ياكى ئويناپ دەۋاتامدۇ، ‹ئەلنىڭ قولىقى ئەللىك› دېگەن تەمسىل بار، يا يۇقىرىدىن شۇنداق بىر گەپنىڭ شەپىسى بولغانمىكىن، راستىنلا سىياسەت ئۆزگىرىپ قالسا - ھە! ھۆكۈمەت لەۋزىدىن يېنىۋالسىچۇ؟ ... ھېلىقى تەكرار ئوقۇپ بەرگەن ھۆججەتلەر، شۇنچە غول تەشۋىقلەر نېمىگە ھېساب بولاغىلىق! يەنە داش قازاننىڭ ئۇمىچىنى ئىچ دەپباقسۇنچۇ؟... گەپ دېگەن بىر، ئىنساپلىق تىلەمچىدەك ئۇنسىز مۆلدۈرلەپ، كەچكىچە داش قازاننىڭ چۆرىسىدىن نېرى كېتەلمەيدىغان نومۇسلۇق كۈنلەر كىمگە شەرەپ كەلتۈرۈپتۇ؟ قۇرۇسۇن داشقازىنى، كۆڭۈلنى مۇزلىتىپ نېمە قىلىدۇ - ھە!؟ مەيلى نېمە بولسا شۇ بولسۇن. مەن ئۇنداق كۈنلەردىن بىزار بولاغلىق، يامىنى كەلسە، تەئەللۇقاتىمنى تۆكىسىدىن - تۆكمىسىگىچە ئۆلەشتۈرۈۋېتىشكە رازىمەنكى، ئۈچ كۈندە بىر مەرتە ناشتا - ناھا قىلسامىمۇ، ئەمدى داش قازاننىڭ ئۇمىچىنى ئىچمەيمەن!...»

2

— بېيىجىڭ، خەلق چوڭ سارىيى، ھەيۋەتلىك زال.

مەملىكەتلىك 7 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ 1 - يىغىنى باشلانغان كۈنى ئالدىن مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك ئىككىمىز بىر يەردە ئولتۇرۇپ قالدۇق، بىزنىڭ ئورنىمىز ئالدىنقى ئونىنچى رەتتە بولۇپ، رەئىس سەھنىسىگە بەكمۇ يېقىن ئىدى.

كىرەم ئىمىن ئۆز ئورنىغا كەلگەندىن كېيىنمۇ خېلىغىچە ئۆرە تۇرۇپ، رەئىس سەھنىسىگە تىكىلىپ قالدى.

شۇ تاپتا ئۇنىڭ تەندۇرۇس قامىتى، بوران، قۇم ۋە ئاپتاپتا چېنىقىپ پىشقان يۈز - كۆزلىرىدە بىر خىل غورۇر، كىمگىدۇ تەلپۈنۈش، تەقەززالىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن ئىلگىرى مەن ئۇنى ئۈرۈمچى «كۇئېنلۇن» مېھمانخانىسىدا تۇنجى قېتىم كۆرگەن، كېيىن ئايروپىلاندا ۋە «جىڭشى» مېھمانخانىسىدا تونۇشقانىدىم. ئۇ چاغدا ئۇ، خۇددى ھازىرلا كەتمىنىنى مورىسىگە ئېلىپ ئېتىزدىن چىقىپ كەلگەن لاي پاچاق دېھقاندەك، ئاددىيلا كىيىنىۋالغانىدى. دېمىسىمۇ، ئۆڭگەن خۇدانى شىم - تۇجۇركا، ئىسكەتسىز قىڭغىر شەپكە، بوققۇچى يەردە سۆ-

رىلىپ يۇرگەن نىمكەش بەتىنىكىگە قاراپ، كىممۇ ئۇنى «كېرەم باي مۇشۇ» دېيەلىسۇن؟

بىراق، بۇگۇن ئۇ باشقىچە كىيىنگەن، ئالىي يۇڭ رەختتىن تىكىلگەن كاستۇم - بۇرۇلكا، جۇلالىنىپ تۇرغان رەڭلىك گالستۇك، پارقىراپ تۇرغان خۇرۇم بەتىنكە، رەڭدار چىمەن دوپپا ئۇنىڭغا ئالاھىدە سىن - سۇلەت بېغىشلىغانىدى. ئۇ، نېمىشقىدۇر سۇتتەك ئاق كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنى ئاچىلاپ بوشىتىپ، گالستۇكىنى پات - پات كۆتۇرۇپ قوياتتى.

بۇ خۇشپىچىم كىيىم - كېچەك، راستىنى ئېيتقاندا، بۇ كاتتا سورۇندا ئولتۇرغان نى - نى ئەربابلارنىڭكىدىن قېلىشمايتتىلا ئەمەس، ئۇنى ئەمدى «كېرەم باي مۇشۇ» دېسە ھېچكىم گۇمانىسىرىمايتتى.

مەن ھەۋەس قىلىپ ئۇنىڭغا قارىدىم:

— ھە، كېرىماخۇن، بۇگۇن قالتىسقۇ؟

— بۇ ئېسىل كىيىملىرىمنى دەمسىزا؟

— شۇنداق، تازىمۇ يارىشىپتۇ.

— رەھمەت ...

ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ھېمىشەمكىدەك بىر خىل زېرەكلىك تېشىغا تېپىپ تۇراتتى، ئۇ كۆزىنى رەئىس سەھنىسىدىن ئېلىپ مەن تەرەپكە بۇرۇلدى:

— بىلەمسىز، ئەسلىدە مەن بۇنداق كىيىمگە ئانچىلا ھەۋەس قىلمايمەن، بۇنىڭ بىلەن قانداقمۇ توپا - تۇمان، لاي - پاتقاقتا مىلىنىپ يۇرگىنى بولسۇن؟ ئەسلىدە قانداق بولسام، بۇ يەردىمۇ شۇنداق يۇرۇۋېرەي دېگەنتىم، لېكىن تۇنۇگۇن كەچلىك غىزا ئۇستىدە بىرەيلەننىڭ دەپ بېرىشىچە، بەزى چەت ئەللىك مۇخبىرلار ئالدىن ھۆكۈم قىلىپ، 7 - قۇرۇلتايغا كاستۇم - شىم كىيىپ، گالستۇك تاقاپ كەلگەنلەر جىق بولسا، جۇڭگودىكى ئىسلاھاتتىن ئۇمىد بار، تۆت يانچۇق چاپان كىيگەنلەر جىق بولسا، ئىش چاتاق، دەپ خەۋەر تارقاتقانمىش، تۇۋا دەيمەن، جاھاندا مۇشۇنداقمۇ كۇلكىلىك گەپ بولىدىكىنا! چاپاننىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ؟ شۇنداق بولسىمۇ، بۇگۇن مېنىڭ ئاشۇ مۇخبىرغا ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويغۇم كەلدى، جۇمۇ ...

ئۇنىڭ گېپى ئاغزىدا قالدى. شۇ پەيتتە، رەئىس سەھنىسىگە پارتىيە - دۆلەت رەھبەرلىرى چىقىشتى. پۇتۇن زالدا گۇلدۇراس ئالقىش سادالىرى ياڭرىدى.

ئۇنىڭ كۆزى بىردىن چاقناپ كەتتى، يۇز - كۆزلىرىگە كۇلكە يامراپ، سەھنىگە قادىلىپلا قالدى.

ئۇ ئۆزى كۆرۈشنى ئۇمىد قىلغان كىشىنى كۆرگەنىدى:

— قاراڭ، ئاشۇ كىشى شۇ! يولداش دېڭ شياۋپىڭ ...

بۇ سۆز چوڭقۇر ئىشەنچ ۋە جاراڭلىق ئاۋازدا ئېيتىلغاچقا، ئەتراپتا ئولتۇرغان ۋەكىللەر ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا قاراپ كۇلۇمسىرەشتى.

بىراق، ئۇ بۇنى سەزمەيتتى، كۆزى رەئىس سەھنىسىدە ئىدى. مەن سورىدىم:

— كېرىماخۇن، كىمگە قاراۋاتىسىز، دېڭ شياۋپىڭغىمۇ؟ دېڭ شياۋپىڭنى ئىلگىرى كۆرگەنمىدىڭىز؟

— ھە، ھە، ياقەي، نەدە يۇرۇپ كۆرەرمەن. ئۇ كىشىنىڭ بىر سۆزى، بىلەمسىز، مېنىڭ كۆڭلۇمدىكى داۋالغۇشنى پەسكويغا چۇشۇرگەن، تۇگۇنۇنى يەشكەن، خاتىرجەم قىلغىلىق ...

مەن ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ تېخىچە ئۆرە تۇرۇپ چاۋاك چېلىۋاتاتتى.

— قايسى سۆزنى دەيسىز؟

— «سوتسىيالىزم گادايلىق ئەمەس ...»

ئۇ شۇ سۆزنى دەپ بولۇپ، ئۈممىدكە تولغان كۆزلىرى بىلەن يەنە سەھنىگە قارىدى ... دۇرۇس، سوتسىيالىزم گادايلىق ئەمەس. زامانىۋى يېزا ئىگىلىكى، ئۇنىۋېرسال كەسىپ، شەھەرلەشكەن بازار، ياخشى تۈزۈلمە، باياشات تۇرمۇش، مەدەنىي جەمئىيەت ۋە گۈزەل مۇھىتقا ئىگە يېزا — مانا بۇ سوتسىيالىزم، ئۇ يەنە كوممۇنىستىك ئىدىيە، غايە، ئەخلاق، ئېتىقاد ۋە ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى تەڭ - باراۋەر بولغان يولداشلارچە مۇناسىۋەتنى شەرت قىلىدۇ ... قانداق ياخشى. دېمىسىمۇ، ئىرىكچىلىكنىڭ مەنىسى گۈزەللىك ۋە بەختكە ئىنتىلىدىغان كۈچتە ئەمەسمۇ، ھەربىر ئاددىي دېھقانىنىڭ جانپىدالىق بىلەن ئىنتىلىۋاتقىنى ئاشۇ نىشان، ئاشۇ غايە ئەمەسمۇ؟ ...

خىياللىرىم مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، تۈنۈگۈن «جىڭشى» مېھمانخانىسىدا ئۇنىڭ بىلەن قىلىشقان ئۇزۇن سۆھبەت يادىمغا چۈشتى.

3

كېرەم ئىمىننىڭ دادىسى ئىمىن ئاكا توقساندىن ھالقىغان ئاپئاق ساقاللىق تەقۋادار ئادەم. ئۆمۈر بويى ئېتىز - ئېرىق، ئورمان، چارۋا بېقىش ئەمگىكى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەچكە، ھېلىمۇ ناھايىتى تېتىك - تېمەن. تا شۇ كەمگىچە ئۆز ئالدىغا ئىرىكچىلىك قىلىپ مۇستەقىل ياشاپ كەلمەكتە، ئۇ تېخى ئالدىنقى يىلى تاشلىق سايغا لاي ئېقىتىپ 15 مو يەردە ئورمان بىنا قىلدى، بانكىدا تېجەپ قويغان 7000 يۈەن پۇلىمۇ بار.

خوتەن ناھىيىسىنىڭ خانىرىق يېزىسىدا مۇشۇنداق تېتىك ياشاۋاتقان، كەتمەندىن ئايرىلمىغان جىگەرلىك دېھقانلار ھېلىمۇ ئاز ئەمەس.

بىراق، ئىمىن ئاكا بىر تەلەپچان، ئەستايىدىل ئادەم، ئۇ بەش پەرزەنت كۆردى، ھەممىسى دېھقان بولۇپ يېتىشتى. مۇستەقىل ئىرىكچىلىك قىلىشقا ئادەتلەنسۇن ئۈچۈن، بالىلىرى بوي قۇرامىغا يېتىش بىلەنلا، ھەممىسىنى ئارقا - ئارقىدىن ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلىپ ئۆزىدىن ئايرىدى. كېرەم تۆتىنچى ئوغلى ئىدى. ئىككىنچى ئوغلى ياسىن كېيىنكى يىللاردا خىزمەتكە ئارىلىشىپ باشقا بىر يېزىدا، شورباغ يېزىلىق پارتكومىنىڭ شۇجىسى بولۇپ ئىشلىمەكتە ئىدى.

ئىمىن ئاكا باشتا «ئەمەل» تۇتقان ئوغلى ياسىنغا ھەۋەس قىلدى: «قىزىق ئىش ... قۇرۇغان توغراق يىلتىزىدىن قامەتلىك چىنار كۆكلەپ چىققاندەكلا ئىش بولدى - ھە! ... مەيلى، ئىشلىسۇن، جېنىنى جان ئەتسىمۇ، ئىنىلىرىغا ئانچە - مۇنچە سايىۋەن بولسىمۇ ھېساب؛ دېھقان بىر توپ مال پادىسىغا ئايلانغان، دېھقانچىلىقنىڭ پەيكىرى ئۇچقان بۇ كۈنلەردە دادۈينىڭ سېرىق ئەت قولى بولغاندىن كۆرە، ھۆكۈمەتنىڭ قول - پۇتى بولغان تۈزۈك، ھۆكۈمەتنىڭ پۇلى تۈگىمەس پۇل. ئىشقىلىپ، ئايلىقچى بولۇۋالدى» دەپ ئويلىغانىدى.

بىراق، 1981 يىلىدىن كېيىن دېھ-

قان ئوغلى كېرەم قەتئىي نىيەتكە كېلىپ،
20 مو يەرنى ھۆددىگە ئېلىپ بۇغدايىنىڭ
مو بېشى مەھسۇلاتىنى 1100 جىڭغا يەت-
كۈزگەن؛ ئىككىنچى يىلى 40 مو يەرنى
ھۆددىگە ئېلىپ، يىلدا ئىككى قېتىم تېرىش
ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، ئاشلىقنىڭ مو بېشى
بىرلىك مەھسۇلاتىنى 1800 دىن ئاشۇرۇ-
ۋېتىپ، ئۆزى ئولتۇرۇشلۇق يۇقاقۇم كەنتى-
نىڭ دۆلەتكە ئاشلىق سېتىپ بېرىش ۋە-
زىپىسىنى بىر ئۆزى ئورۇندىۋەتكەندىن كې-
يىن، ئىمىن ئاكىنىڭ نەزەرى بىردىنلا
«ئەمەلدار» ئوغلى ياسىندىن دېھقان ئوغ-
لى كېرەمگە يۆتكەلدى:

— دېھقاننىڭ كۆنى توغۇلغانمۇ - نېمە!
72 مىڭ جىڭ بۇغداي - قوناق - ھە؟ قال-
تىس گەپ جۇمۇ، ئاشۇنچىۋالا ئاشلىقنىڭ
ھەممىسىنى كېرەم ئالدىمۇ؟ چۆچەك، بە-
ئەينى بىر خىيالىي چۆچەك! ئون نەچچە
يىلدىن بۇيان دۆلەتتىن ئاشلىق سېتىۋې-
لىپ جان باققان كەنت بىردىنلا ئاش-
لىق ئېشىندىغان كەنتكە ئايلىنىپ
قالسا! ...

ئىمىن ئاكىنىڭ خۇشلۇقى چەكسىز
ئىدى. كۆپرەك كېرەمنىڭ ۋۇجۇدىدا پەيدا
بولغان جاسارەت ۋە ئۇنىڭغا كەلگەن ئا-
مەتنىڭ سىرىغا قىزىقىپ كەتتى. خۇشلۇقى
تۇتسىلا كېرەمنى ئىزدەپ تېپىپ بۇ «سىر»
نى سۈرۈشتۈرەتتى.

كېرەم ئىمىن كەم سۆز ئىدى. دادى-
سىنىڭ «سىر» ھەققىدىكى قىزىقىشىغا:

— بۇنىڭدا نېمە سىر بولسۇن، دادا،
بىرسى، سىياسەت، يەنە بىرسى، سەنمۇ
كۆرۈۋاتقانسەن، بۇگۈنكى كۈندە مېنىڭ
ئەڭ يېقىن دوستۇم پەن - تېخنىكا كادىر-
لىرى، ئۇلارنىڭ مەسلىھىتى. نېمىشقا بې-
شىڭنى چايقايسەن، گەپ تېرىقچىلىق ئۇسۇ-
لىنى ئۆزگەرتىشتە ...— دەپ جاۋاب بېرەتتى.

بۇ گەپكە بوۋاي نېمىشقىدۇر ئانچىۋالا
ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى، قانائەتلەنگۈسى
يوق ئىدى. نەزەرىدە بۇ «سىر» گويا يەنە
شۇ «سىر» پېتىچە قېلىۋاتقاندەك ئىدى.

ئەلۋەتتە، ئىمىن ئاكىنىڭ كۆڭلىدە
بىر ھېساب كۆپ قېتىم، تەكرار ئىشلەندى،
بۇ نېمە ھېساب ؟ بۇ — «ئەمەلدار» ئوغلى
بىلەن دېھقان ئوغلىنىڭ كىرىم - تاپاۋىتى-
دىكى پەرقىنى، پايدا - زىيانىنى تېپىش
ھېسابى ئىدى. ئۇ شۇجى ئوغلى ياسىننىڭ
دېھقاننى قاقتى - سوقتى قىلىشقا ئۆچ دېھ-
قان مىجەزىگە، پاك ئەمەلدار ئىكەنلىكىگە
ئىشەنگەچكە، ئۇنىڭ ھالال، ھەقىقىي كىرى-
مى دەپ پەقەت مائاشىنىلا ھېسابلىدى.
كېرەمنىڭ بولسا، كىرىم - چىقىملىرىنىڭ
سانى، تۈرى كۆپ، باھا، بازار ۋە قىممەت
پەرقلىرى مۇرەككەپ بولغاچقا، ھېسابنىڭ
ئايىغىنى بوغۇش ئاسانغا چۈشمەيتتى.

شۇنداق بولسىمۇ، ئىمىن ئاكا بۇ
ھېسابنى زېرىكمەي ئۇدا ئۈچ يىل ئىش-
لىدى، كېيىن بىردىنلا بۇ ھېساباتنى يەنە
قايتا قىلىشنىڭ ھېچقانچە ئەھمىيىتى قال-
مىغانلىقىنى سەزدى - دە، ئاكا - ئۇكىنىڭ
كىرىم تاپاۋىتىدىكى تەتۈرىگە ئايلانغان
پەۋقۇلئاددە چوڭ پەرقتىن ھەيران قالدى.

دېمىسىمۇ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە
ئۆتۈپ كەتكەن 5 - 6 يىل ئىچىدە
دېھقان ئوغلى كېرەم يىللىق كىرىمى
100 مىڭ يۈەنگە يېتىدىغان خېلى مۇكەم-
مەل بىر ئىگىلىكنىڭ — دېھقانچىلىق، چار-
ۋىچىلىق، ئورمانچىلىق، باقمىچىلىق - تران-

سپورتقا ئوخشاش بىر ـ بىرىنى ئىلگىرى
سۈرىدىغان، كۆپ خىل كەسىپ ماسلاشتۇ-
رۇلغان چوڭ ئىگىلىكنىڭ خوجايىنى بو-
لۇپ قالغان ئىدى ـ دە! ...
ھېكايىنىڭ ئۆزىگە كېلەيلى:

4

ئىمىن ئاكا تېرىكىپ قالدى.

ئۇ ئەسلىدىلا «مېھرىمۇ، زەھرىمۇ
بار» ئادەم ئىدى. ئۇنىڭدىن ئۆزى قورام-
لىق بولۇپ قالغان ئوغۇللىرىنىڭ ھەممى-
سى ھېلىمۇ بالا چاغلىرىدىكىدەك ئەيمى-
نەتتى، گەپ ياندۇرمايتتى. بۇ قېتىم ئۇ-
نىڭ «زەھرى» تېشىغا تەپتى دېگىلى بول-
مايتتى، لېكىن كېرەمگە راستىنلا ئاچچى-
قى كەلگەنىدى:

«شامال جىم تۇرغۇزمىسا تۇرغازماي-
ۋەرسۇن، سەنچۇ؟... سەن ئۆزۈڭ پۇت
تىرەپ مەزمۇت تۇرالىدىڭمۇ! شامال ئۇچۇر-
غان غازاڭدەك، ئۆزىنى شامالغا تاشلاپ
بەرگەن ئادەم ھەم ئەقىدىسىز، ھەم ئىرا-
دىسىز ئادەم بولاغلىق. سۇغا كىرمەسلىكنىڭ،
ئوتنى تۇتماسلىقنىڭ لازىم، كىرگەندىكىن،
تۇتقاندىكىن چاپىنىڭ ھۆل بولۇشىدىن،
كۆيۈشىدىن قورقۇپ نېمە قىلىسەن!...
ئوغرىلىق، خىيانەت قىلغىنىڭ يوق، خەق-
نى بۇلاپ ـ تالىغىنىڭمۇ، كادىر بولۇۋېلىپ
بېيىۋالغىنىڭمۇ يوق. ھەر تاپساڭ ئۆز ھوش-
كاللاڭ، ئۆز ئەجرىڭدىن تاپتىڭ، ئاز رىيا-
زەت چەكتىڭمۇ، ئانا سۈتىدىن ھالال تە-
ئەللۇقات ئۇ! بۇنى كۆرىدىغان، دەڭسەپ
باقىدىغان كۆز چىقار ئاخىر! بىر ـ ئىككى
«تەييارغا ھەييار» تاغار قېقىندىسىنىڭ
گېپىنى ئاڭلاپلا، يامغۇرلۇق كېچىدە ئانى-
سىنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ قاچقان يىغلاڭغۇ
كېلىندەك، شۈمشىيىپ بېشىڭنى ئىچىڭگە
تىقىۋالغىنىڭ نەچچە گەپ بولارىمىش ـ ھە!
ئاسمان ئۆرۈلۈپتىمۇ، قەددىڭنى تىك تۇت.
مەن سېنى ئوغۇل بالا دەپ تاپقانمەن،
سۈننىتىڭنى بىجا كەلتۈرگەنمەن. شۇمۇ
ئوغۇل بالا بولۇپتىمش! بەل قويۇۋەتتىڭ-
مۇ، بولدى، سەندىن ئۈمىد نېمىش قىل-
سۇن! يەر قاساپ، تىرناق يىرتىپ مىلىڭ
تەستە تاپقان ـ تەگىمىڭنىڭ خاراب بولغى-
نى بوران ئۇچۇرغان قومۇش چەللىدەك
ۋەيران بولغىنى شۇ. بىلىپ قوي بالام،
سەن بۇنىڭغا چىدىغىنىڭ بىلەن، مېنىڭ
يۈرۈكۈم ئۇنى قانداق كۆتۈرەلىسۇن؟...»

ئىمىن ئاكا ئېتىزمۇ ـ ئېتىز قوغلاپ،
كېرەمنى ئاخىر تاپتى، ئاتا ـ بالا ئىككىي-
لەن شىلدىرلاپ سۇ ئېقىۋاتقان مەجنۇنتال-
لىق ئېرىق بويىدا بىر ـ بىرىگە روبىرو قا-
رىشىپ، خېلىغىچە تىمتاس ئولتۇرۇشتى،
بوۋاينىڭ ئېتىز ـ ئېرىقتا ئېقىپ يۈرگەن
كۆڭۈلسىز گەپلەردىنمۇ، كېرەمنىڭ دىلى-
غۇل ھالىتىدىنمۇ خەۋىرى بار ئىدى، لې-
كىن ئۇ گەپنى يىراقتىن باشلىدى:

ـــ ئوغلۇم، ئېيتە، سەن بۇ يۇرتتا
ئۆتكەن ئىككى باينىڭ بىرى ـــ تاشتۆمۈر
باي توغرىسىدا ئاڭلىغانمىدىڭ؟

ـــ نېمىشقا ئاڭلىمايدىكەنمەن. بەش
يېشىمدىن تارتىپ ئاڭلاپ كېلىۋاتقان
ھېلىقى چۆچەك ـــ بىر تاغار ئالتۇننىڭ
گېپىدۇر ھەقچان.

ـــ ئاڭلىغان بولساڭ ياخشى، قاساپ،
بازاردا خەق تاشلىۋەتكەن سۆڭەكنى غا-
جاپ بىر تاغار ئالتۇن يىغقان. ئارا كۈن-
دە ئالتە قېتىم ساناپ، ئۆمرىنىڭ ئاخى-

رىدا ...

— ياق، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئەمەس، پۈتكۈل ئۆمرىدە خەققە ئازراقمۇ ئەپ تەككۈزمەي، ئاشۇ بىر تاغار ئالتۇننىڭ ئۈستىدە دۈم يېتىپ ئۆلگەن دېگىنە.

— ھەبەللى، بىلىدىكەنسەن.

— ئالەمدە بىر پىخسىق-دە.

— شۇنداق، ئۇ ئاشۇنداق ئادەم ئىدى، — ئىمىن ئاكا ئېغىر تىنىدى، چاڭ باسقان ساقاللىرىنى بارماقلىرى بىلەن تاراپ ئويغا پاتتى:

— بالام سەن، سىياسەت ئۆزگىرىپ كەتمەس، داش قازىنى قۇرۇسۇن، دېدىڭ. مەنمۇ شۇنداق ئويدا بولۇۋاتىمەن. سىياسەت يەنە ئۆزگەرسە، داش قازاننىڭ ئۇمىچىنى يەنە ئىچ دېسە، بۇ، لەۋزىدە تۇرمىغانلىق. ھۆكۈمەتكىمۇ يۈز لازىم بولار؟ مەن بىر قىسما گەپلەرنى ئاڭلاپ، ساڭا نەسىھەت قىلاي، خاتىرجەم قىلاي دەپ كەلگىنىم بىلەن، ئەسلىدە ئۆزۈمنىڭمۇ خاتىرجەم ئەمەسلىكىم ئۆزۈمگە ئايان بولدى، تەكلىماكاندىكى قۇم بورىنى ھەمىشەم توزۇتۇۋەرمەيدۇ، بوران يامرىسا ئۇنىڭ يولىنى ھېچكىم توسۇيالمايدۇ. سەمىڭگە سېلىپ قويىدىغىنىم، سىياسەت ئۆزگىرىپ كەتسىمۇ، ئەل-يۇرت يۆتكىلىپ كەتمەيدۇ. تەئەللۇقاتىنىڭ كۆپ بولغىنى ئەيىب ئەمەس. خۇدايىم باي قىلغىلى، باي دېگىلى نېسىپ قىلغاي، شۇغىنىسى، يۇرتىنى ئۇنۇتما، رازى قىل، «ئاش يېگەن ئېغىز ئۇيىتىدۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، ساۋابلىق ئىشلارنى كۆپرەك قىلغىن، ئاۋادا ياخشى كۈنىڭ يامىنى بولۇپ قالسا، ھېلىقى ئاچپاقا نىجىسلار...

كىرەم ئىمىن ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى:

— چۈشەندىم، دادا.

— چۈشەنگەن بولساڭ ياخشى. خوپ، نېمىنى چۈشەندىڭ؟

— ھەممىنى چۈشەندىم، دادا، ۋاي خۇدايىمەي، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتكەنسەن؟ ساۋابلىق ئىشلارنى جىقراق قىلساڭ، ياقاڭدىن سىقىپ، سوراق سەھنىسىگە تارتىپ چىققان خەق كۆزۈڭگە قولىنى ئازراق تىقىدۇ، يۈز-كۆزۈڭ تۈكۈرۈك بىلەن ئازراق بۇلغىنىدۇ، بېقىنىڭغا تەگكەن مۇشتىنىڭ تورى بولمايدۇ، قىسقىسى، قولىقىنى يۇيۇرۇپ ئولتۇرۇۋالسىمۇ ھېساب، تۆت ئېغىز تەرىپىڭنى قىلىپ، ئىنسابىڭغا گۇۋاھ بولسا تېخى بەلەن دېمەكچى بولىسەنغۇ-ھە؟...

ئىمىن ئاكا كىرەمنىڭ گېپىگە نېمىشقىدۇ جاۋاب بەرمىدى.

5

«جىڭشى» مېھمانخانىسىنىڭ سەككىزىنچى قەۋىتىدىن قارىغاندا، مەركىزىي تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ يېڭىلا پۈتكەن 30 نەچچە قەۋەتلىك بىناسى ئاسمان-پەلەك قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ، قۇرۇلتاي مەزگىلىدە يېتىپ كەلگەن كۆچەت تىكىش بايرىمى، كۈنى كىرەم ئىمىن قولىغا گۈرجەك ئېلىپ ئاشۇ بىنانىڭ ئالدىدا ۋەكىللەر بىلەن بىللە كۆچەت تىكىشكە قاتناشتى.

ئۇ بۇ كۈنى بۆلەكچىلا خۇشال ئىدى، ھەم كۆپ، ھەم ياخشى ئىشلىدى. ۋەكىللەر بىر قاراپلا، ئۇنىڭ كۆچەت تىكىپ ئورمان ئەھيا قىلىشتا ئالاھىدە دىتى بارلىقىنى بايقىدى، ئۇنىڭ سىنچى كۆزلىرى، چەۋەر قوللىرى ئازراقمۇ سەۋەنلىككە يول قويمايتتى، ئۆرە قىلىنىۋاتـ

www.uyghurkitap.com



قان ھەر بىر توپ كۆچەتنىڭ قۇياش نۇرىغا بولغان مۇناسىۋىتىگە، يىكىتەك تۈز ۋە يىلتىزىنىڭ يەر ئاستىدا تۇغرا، پۇختا ئورۇنلىشىشىغا بەكمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى...

ئۇ گۈرجەكنى مۈرىسىگە ئېلىپ، بۆككىدە ئورمان بىلەن قاپلانغان بېيىجىنىڭ كوچىلىرىغا قارىغاندا، كۆز ئالدىدا ئىختىيارسىز يىراق تەكلىماكان قىرغىقىدا تەكشى كەتكەن تاشلىق سايدا بەرپا قىلىنغان «يېشىل سېپىل» جىلۋىلەندى.

«ئىككى مىليون توپ!...»

بۇ ئىككى مىليون توپ ئورمان بىر توپ، بىر توپتىن تىكىلگەن. شۇنداقلا ئۇ، كېرەم ئىمىننىڭ ئەل-يۇرت بىلەن بىللە كۆللىنىش يولىدا تاشلىغان تۇنجى قەدىمى بولغانىدى.

ئۇ، ئاشلىقنى ئاساس قىلىپ، كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىش قارارىغا كەلگەندىن كېيىن، يۇقاقۇم كەنتىنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى قاغجىراپ ياتقان تاشلىق سايىنى ئۆزگەرتىپ، ئورمانچىلىق مەيدانى قۇرۇشقا كىرىشتى. بىر تەرەپتىن، ئۆزى باشلامچىلىق قىلىپ، ئۈلگە كۆرسىتىپ، كەلكۈن مەزگىلىدە كېچە-كۈندۈزلەپ لاي ئېقىتىپ، ئېتىز ياساپ، قىر سۇقۇپ، قەلەمچە تىكىپ، ھەم ياغاچ ماتېرىياللىرى يېتىشتۈرۈش قىممىتىگە، ھەم قۇم-بوراندىن مۇداپىئە كۆرۈش ئىقتىدارىغا ئىگە ھەيۋەتلىك «يېشىل سېپىل» بەرپا قىلدى؛ يەنە بىر تەرەپتىن، يولداشلارنى قوزغاپ قايىل قىلىپ، ئۇلارنى ئۆزى ماڭغان يولدا مېڭىشقا رىغبەتلەندۈردى.

تاشلىق سايىنىڭ بولسا، ھېسابى يوق ئىدى. ئىككى-ئۈچ يىل ئىچىدە تاشلىق سايدا خانىرىق يېزىسى بويىچە 150 ئائىلىلىك دېھقاننىڭ 1500 مو يەردە ئىككى مىليون توپتىن كۆپرەك دەل-دەرەخنى ئۆز ئىچىگە ئالغان زور ئورمانزارلىقنى قەد كۆتۈردى!

«ئىككى مىليون توپ!»... كېرەم ئىمىننىڭ خۇشاللىقى چەكسىز ئىدى، ئۇ بۇ خۇشاللىقنى ئورمان ئەھيا قىلغان قېرىنداشلىرى بىلەن ئورتاقلاشقاندا، چوڭقۇر سۆيۈنۈش ھېسسىياتى بىلەن:

— ئايھاي، قالتىس گەپ بولدى، جۇمۇ! قاراڭلار، ھەيۋەتلىك يېشىل سېپىل مېنىڭ 30 مو يەردىكى ئورمانزارلىقىم كەلگۈسىدە مىليون يۈەنلىك بايلىق بولىدۇ. سىلەرنىڭ بولسا، نەچچە ئون، نەچچە يۈز مىليون يۈەنلىك بايلىققا ئايلىنىدۇ. تاشلىق ساي ئاخىر ئۆزگەردى،— دېگەنىدى....

ھازىر بۇ مەنزىرىلەردىن يەنە خۇشاللىق ھېس قىلدى.

تېلېۋىزىيە بىناسى ئالدىدىكى كۆچەت تىكىش ئاخىرلاشتى، بىز شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن «ئاساسىي قانۇن» نىڭ 11-ماددىسىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈش توغرىسىدىكى تەكلىپ — «دۆلەت خۇسۇسىي ئىگىلىكىنىڭ قانۇندا بەلگىلەنگەن دائىرە ئىچىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىغا ۋە راۋاجلىنىشىغا يول قويىدۇ. خۇسۇسىي ئىگىلىك سوتسىيالىستىك ئومۇمىي مۈلۈكچىلىك ئىگىلىكىنىڭ تولۇقلىمىسىدۇر. دۆلەت خۇسۇسىي ئىگىلىكنىڭ قانۇنغا مۇۋاپىق ھوقۇقى ۋە مەنپەئىتىنى قوغدايدۇ....» دېگەن يېڭى قوشۇلغان مەزمۇننى مۇزاكىرە قىلدۇق.

كېرەم ئىمىن ئادەتتە كەم سۆز بولۇپ، كۆپرەك ئاڭلاشقا، كۆڭلىدە مۇلاھىزە قىلىشقا زوقمەن ئىدى، لېكىن ئۇ بو-

گۈن بۇ تەكلىپ مۇناسىۋىتى بىلەن قەلـ
بىدە بىردىنلا جۇش ئۇرغان ھاياجىنىنـى
زادىلا بـاسالمىدى، بـۆلەكچـە جۇشقـۇن،
گەپتان بولۇپ كەتتى:
ــ بۇ دېگەن قانۇن، دۆلەتنىڭ تۈپ
قانۇنى، خۇسۇسىي بـايلىقنىڭ ئورنى ئېـ
نىق بېكىتىلدى. بىز ئۆزىمىزنىڭ خـۇسۇـ
سىي ئىگىلىكىمىـزنى قانۇنغا تايىنىپ راۋاجـ
لاندۇرۇش، قانۇنغا تايىنىپ قوغداش كاپاـ
لىتىگـە ئېرىشتۇق. مەن خـوتەنگـە، ئـۆز
يۇرتداشلىرىمغا ئەرزىگۇدەك بەلەن سوۋغا
ئېلىپ كېتىدىغان بولغانلىقىم ئۈچۈن خۇـ
شالمەن، ھېچقىسى يـوق، ئەمدى «كېرەم
بـاي» دەپ ئاتىلىشقىمـۇ رازىمـەن. مەن
گوۋۇيۈەنگە شۇنى دېمەكچىمەنكى، بىزـ
نىڭ خوتەندە يېڭى سىياسەتنىڭ مېۋىسـ
گە ئېغىزى تـولىغانلار تېخى كۆپ ئەمەس.

نامراتلىق يەنىلا چـوڭ ئاپـەت، ھۆكۈمەت
قانۇن ـ سـىياسەتـنىڭ مۇقىمـلـىقـىغـا،
ئىـشەنـچـلـىكـلـىكـىگـە قـەتئـىي كـاپاـ
لـەتلىك قىلىش لازىم. نامرات رايـونلار،
ئارقىدا قـالغان جايلاردىكـى دېھقانلارنىڭ
تېزرەك ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىشىغا، روناق تېـ
پىپ قەد كۆتۈرۈشىگە ئالاھىدە تەدبىرلەرـ
نى قوللىنىپ، جىقراق يار ـ يـۆلەكتە بوـ
لۇشى كېرەك...
ئەلۋەتتە كېرەم ئىمىننىڭ دەۋاتقانـ
لىرى ئۇ ئـۆزى ۋەكىللىك قىلغان كـەڭ
دېھقانلارنىڭ يۈرەك سـۆزلىرى. مەن ئۇـ
نىڭ گوۋۇيۈەنگە بىۋاسىتـە قـويۇۋاتقان
تەلەپلىرىنى ئاڭلىغاچ، ئىختىيارسىز ھالدا
ئۇنىڭ دادىسى ئىمىن ئاكا بىلەن قىلىشقان
سـۆھبىتىنىڭ داۋامىنـى ئەسلەپ قالدىم...

6

تەبىئىيكى ئاتا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىكـى
سۆھبەتتىن ھېچنېمە چىقمىدى. ئەسلىدە
ئىمىن ئاكا كېرەمگە نەسىھەت قىلىپ، ئۇـ
نى خاتىرجەم بـاي بولۇۋېرىشكـە دەۋەت
قىلغىلى كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئويلىمىـ
غان يەردىن كۆڭلىدىكى قاتمۇ ـ قات غەمـ
ئەندىشىلەرنى ئاشكـارىـلاپ قويغانىدى.
كېرەم ئىمىن شۇ كۈنى كېچىسى چىـ
گىش خىياللار قاينىمىدا تـولغىنىپ، تۈـ
زۈك ئۇخلىيـالمىدى. «نېمـە گـەپ بـۇ،
ئەمدىـلا قـەددىمنـى رۇسلىۋىدىم، ئۇنىڭ
ۋەسۋەسىسى يەرگە چاپلاپ قويدىيا مېنى؟»،
«ئاپەتنىڭ كەينىدە ئاپەت بـار، ئامەتكـە
ئاپەت ھەمراھ» دېگەننى راسىمكىنە؟ نېمىشقا
ئادەم شۇنچە بىقارار ـ ھە؟ جىن چاپلاشـ
قاندەك بۇ ئەسكى خىيال ماڭـا نېمىشقـا
يېپىشىۋالمىدىغاندۇ؟ ياق، ئۆزۈمنى قېيناپ

نېمىشقا ئازاپلىنىمەن، ھـەممىسى قـۇرۇق
گـەپ!...» ئۇ ئۆزىـگە ھاي بېرىپ ئاشۇنـ
داق ئويلىسىمۇ، يۈرىكىنىڭ چـوڭقۇر بىر
يېرىگە كىرىۋالغان ئاللىقانداق ئالۋاستى
مىجـەز بىر غـەشلىك تىنىمسىز قىمىرلاپ،
كـۆڭۈل ئاسمىنىدا ئەمدىلەتىن نـۇرلانغان
ئۈمىد يـۇلتۇزىنى ھەدەپ خىرەلەشتۈـ
رۈۋەردى.
«توۋا، دادامـمۇ تازا قىزىق. سىياـ
سەتنىڭ كاپالىتى بولسا، ئاز ـ تولا خەيـ
رى ـ ساخاۋەت بىلەن خـەقنىڭ ئاغزىنـى
تۇۋاقلىغىلى بولامدۇ؟ شۇمۇ چارىمكەن؟...
دادامنىڭ دېگىنى بويىچە مەسچىت سېلىش،
خانىقا قۇرۇش، يول ياساش، ھەج قىلىش
كېرەكمۇ، ياكـى مەكتـەپ سېلىـپ ياشـ
ئۆسمۈرلەرنى ئوقۇتۇش، كـۆۋرۈك سېلىپ
خەلقنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇش، ئاجىزـ

www.uyghurkitap.com

لارنىڭ ھالىغا يېتىپ، نامراتلارنى يۆلەش كېرەكمۇ؟...»

ئۇنىڭ خىياللىرى ئۆز ئىگىلىكىگە كۆچتى. كەلگۈسى ئۈچۈن كۆڭلىگە پۈككەن پىلانلىرى تېخىمۇ كاتتا، تېخىمۇ ئىلھامبەخش ئىدى. بىراق شۇ تاپتا، بۇ نەرسىلەرنىڭ پىلىنكى بىر بولدىمۇ؟ 100 مىڭ جىڭ بۇغداي، قوناق ئېلىش مۆلچەرلەنگەن 50 مولۇق ئېكىنزارلىقى، قىممىتى 15 مىڭ يۈەن مۆلچەرلەنگەن 10 مو يەردىكى تاۋۇزلىقى، 20 مولۇق بېدىلىكى، مەخسۇس بودىلىۋاتقان 200 چە قوي-كالىسى، تۆكمە يامغۇردەك مول تۇخۇم بېرىۋاتقان 2000 دىن ئارتۇق توخۇ-ئۆردەكى، خوتەن-ئۈرۈمچى يولىدا موكىدەك قاتناۋاتقان ئاپتوموبىللىرى، قىسقىسى، ھەممە نېمىسى كۆز ئالدىدا بىردىنلا قالايمىقانلىشىپ كەتكەندەك، بىر پەيدا بولۇپ، بىر بىر يوقىلاتتى...

«ياسىن ئاكا...»

ئۇ مۇشۇنداق چاغلاردا كۆپىنچە ئاكىسى ياسىن ئىمىننى ئەسلەشكە ئادەتلەنگەنىدى.

ياسىن ئىمىن قىرىق ياشتىن ھالقىغان، دۇغلاقتىنا كەلگەن، مەزمۇت كىشى، ئۇ بۇنىڭدىن سەككىز يىل ئىلگىرى، دۆلەتكە 600 مىڭ يۈەن قەرزگە بوغۇلغان، ناھىيە بويىچە «نامرات» دېگەن قالپاقنى كىيگەن شورباغ يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغاندا خېلى جىق كىشىلەر ئۇنىڭ بۇ «نامرات» دېگەن قالپاقنى ئېلىپ تاشلىشىدىن گۇمانلانغانىدى. بىراق ئۇ، سەككىز يىل مابەينىدە پارتىيە-دۆلەتنىڭ تۈرلۈك فاڭجېن-سىياسەتلىرىنى قەتئىي ئىجرا قىلىپ، دېھقانلارنى ئۆز-ئۆزىنى قۇتقۇزۇشقا قوزغاپ، يوشۇرۇن كۈچلەرنى قېزىپ، شورباغ يېزىسىنى دەسلەپكى قەدەمدە نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ناھىيە بويىچە ئىلغار يېزىلارنىڭ قاتارىغا قوشقانىدى.

كېرەم ئىمىن بۇنى بىلەتتى. شۇ ۋەجىدىن، ئاكىسىنى ئىزدەپ تاپماقچى، كۆڭلىدىكى تۈگۈننى يەشمەكچى بولدى.

ئاكا-ئۇكىنىڭ سۆھبىتى باشقا بىر مەزمۇندا باشلاندى:

— ھە، كېرىماخۇن، كەپقاپسەن، ئۇكام؟

— سىز بىلەن كۆرۈشەي دېۋىدىم.

— ئىش-ئوقىتىڭ قانداقراق؟

— قەدرى ئەھۋال...

— كىملەچىلىك كارخاناڭ يۈرۈشۈۋاتامدۇ، يۇڭ يىپ ئىگىرىش ستانوكىنىڭ يولىنى قىلالىدىڭمۇ؟

— ياق، تەسكەن. شاڭخەيگە بېرىشقا توغرا كېلەمدىكىن...

— بۇ يىل نېمە يېڭىلىق بار؟

— يېڭىلىق يوق، سىزگە بىر تەكلىپ بىلەن كەلگەنىدىم.

— قانداق تەكلىپ، تارتىنماي دەۋەرگىن.

كېرەم ئىمىن ئاكىسىنىڭ كۆزىگە قاراپ، بىر ئاز ئارىسالدا بولۇپ داۋام قىلدى:

— ئاكا، سىزنىڭ ئايلىقىڭىز يەنە شۇ 150 كويمۇ؟

— شۇنداق، 150 كوي، بۇنى سوراپ قالدىڭغۇ؟

— 150 كوي بەك ئاز، بۇ پۇل نېمىگە يېتىدۇ. خەجلىگىڭىزمۇ ئاز ئەمەستۇ؟ مەن دەيمەن، ئايلىقىڭىزنى 300 كوي قىلىپ بېكىتسەك، شۇجىلىقىڭىزنى

تاشلاپ، ماڭا كېلىپ مەسلىھەتچى بولسىڭىز قانداق؟...

ياسىن ئىمىن ئىنىسىغا ئۇزاق سەپسېلىپ، ئۇنىڭ سەممىي كۆزلىرىدە چاقچاقتىن بىشارەت يوقلۇقىنى كۆردى:

— 300 كوي؟... بۇ پۇل بەك ئاز.

— ئانچە ئاز ئەمەس. توخۇ-ئۆردەك باقىدىغانلار ئايلىقىغا 50-60 كويغىچە، مالچىلار 100 كوي، تاغدىكىلەرى 150 كويغىچە، تراكتورچىلارمۇ شۇنداق. ئېتىزدا ئىشلىسە تېخنىكىسىغا قاراپ 100 كويدىن 150 كويغىچە ئالىدۇ.

— شوپۇرلارچۇ؟ ئاڭلىسام، ئۇلارنىڭ ئايلىقى 450 يۈەنگە يېتىدىكەنغۇ؟

— خاتا ئاڭلاپسىز. ئادەتتە توختام بويىچە 150 كوي ئالىدۇ. پەقەت ئۇزۇن يولغا قاتنىغاندىلا، ياتاق، تاماق، قوشۇمچە راسخوتلىرى ئۈچۈن يەنە 300 كوي قوشۇپ بېرىمەن.

— دېمەك، 450 يۈەن.

— شۇنداق دېيىشكىمۇ بولىدۇ.

ياسىن ئىمىن كېرەمنىڭ ئىگىلىكىدە ئىشلەۋاتقان 21 ئىشچىنىڭ ئىش-ئەمگىكى، مائاشى، مەئىشىتى، كېرەم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى قاتارلىقلارنى تەپسىلىي سۈرۈشتۈردى. ئۇلارغا يىلىدا 43 مىڭ يۈەن ئەتراپىدا ئىش ھەققى تارقىتىدىغانلىقىنى ئېنىقلىدى. دۆلەتكە تاشيول ئىسراش ھەققى، باشقۇرۇش ھەققى، باج ئۈچۈن 28 مىڭ يۈەن تاپشۇرغاندىن باشقا، يەپ-ئىچكەندىن سىرت ئۆزىگە 25 مىڭ يۈەندىن كۆپرەك نەقدانە پۇل قالىدىغانلىقىنى مۆلچەرلىدى.

— قانداق، مەسلىھەتچى بولامسىز؟ 300 كوي...

— بولىدىغان گەپ، — ياسىن ئىمىن تەمكىنلىك بىلەن سوردى، — يېزىلىق پارتكوم شۇجىسى ئەسلىدە دېھقانلارنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك مەسلىھەتچىسى. بۇنىڭدا گەپ يوق، لېكىن ئېيتقىنا، مېنى ئۆزۈڭگە مەسلىھەتچى قىلىۋېلىش خىيالى نەدىن كەپقالدى؟

كېرەم ئىمىن كۆڭلىدىكى گەپلەرنى دېدى:

— بىر كېچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمىدى. ئويلىنا-ئويلىنا ئاخىر مۇشۇ خىيالغا كەلدىم، سىز دېگەن نېمىلىكىم بولمىسۇن، سىياسەت ئادىمى بولغاچقا، سىياسەتنىڭ ئالدى-كەينىگە مۇنەججىم، مەسلىھەتچى بولۇپ قېشىمدىراق تۇرسىڭىز ھەممىمىز خاتىرجەم بولىمىزمىكىن دەيمەنا...

ئاكا-ئۇكا ئۇزاق مۇڭداشتى. كۆڭۈلنىڭ سىرى يېشىلدى. ياسىن ئىمىن ئىنىسىنىڭ يېڭى سىياسەتتىن قاناتلىنىپ، قاتتىق تۇتۇش قىلىپ بىرلا جەڭدە قەد كۆتۈرگەن بولسىمۇ، باي بولغاندىن كېيىن ھودۇقۇپ قېلىپ داۋاملىق ئىلگىرىلەشكە جۈرئەت قىلالمايۋاتقانلىقىنى، بۇنىڭ تېگىدە جەمئىيەت قۇرۇلمىسىدا بولۇۋاتقان چوڭقۇر ئۆزگىرىشكە، زاماننىڭ تەلىپىگە بولغان ئاڭنىڭ بىقارارلىقى رول ئويناۋاتقانلىقىنى بايقىدى:

— ئۇكام، قۇرۇق گەپنى دېيىشىپ نېمە قىلىمىز؟ — ياسىن ئىمىن قىزغىنلىق بىلەن سۆزلىدى، — تۇرمۇشتا غايىسى يوق ۋە كەلگۈسىگە ئۈمىدسىزلىك بىلەن بىپەرۋا مۇئامىلە قىلىدىغان ئادەم راستىنلا مەنىسىز ئادەم بولىدۇ. ئىككىمىزنى ئالساق بىرىمىز يول تېپىپ، ھالال ئەمگەك قىلىپ باي بولۇش ئۈچۈن، بىرىمىز باي بولۇشقا بەل باغلىغان نامراتلارنى يۆلەش

uyghurkitap.com

ئۇچۇن كۈچ چىقىرىشۋاتىمىز. تارىخىنىڭ ئىش تەقسىماتى شۇنداق ئىكەن، ئۇنىڭ قىممىتى ئوخشاش، ئېزىتقۇ گەپلەرگە قۇلاق سېلىپ ۋاقتىڭنى ئىسراپ قىلما. ھورۇنلۇق، نەپسانىيەتچىلىك بەزىدە پە-رىشتىنىمۇ ئالۋاستىغا ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ. مەن ساڭا باشقا دېھقانلارغا ئوخشاشلا، ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايدىغان ئا-دىل مەسلىھەتچى بولۇشقا رازى بولدۇم. دەيدىغىنىم، يىراققا نەزەر سال، باشلام-چىلىق بىلەن بېيىغاندا، ئەل-يۇرتنىڭ گۈللىنىشىگە تۆھپە قوشۇشنىمۇ ئۇنۇتما. ھازىر سەن تاپقان بايلىق يەنە 10-20 يىلدىن كېيىن ساڭا ئوخشاش ئالدىدا بېيىغان دېھقانلاردا بولىدىغان بايلىق ئالدىدا ھېچگەپ بولماي قېلىشى مۇمكىن. سەن ئويلاپ كۆرمىدىڭمۇ، بۇنىڭدىن كې-يىن تېخىمۇ كۆپ تېرىلغۇ يەر، چارۋا، ئورمان، تارقاق يېزا-بازار كارخانىلىرى ئاستا-ئاستا ئىشلەپچىقىرىش ماھىرلىرىنىڭ، جاھاننىڭ قىياپىتىنى يېڭىلاش جاسارىتى-گە ئىگە باشلامچىلارنىڭ قولىغا مەركەزلە-شىدۇ. بولمىسا، زامانىۋى تراكتور، كوم-باين، ئاپتوموبىل، قۇدرەتلىك تېخنىكا نەدە رول ئوينايدۇ؟ يېزا ئىگىلىكىنى زامانىۋىلاشتۇرۇش، دۇنيا سەۋى-يىسىگە يېتىشىۋېلىش قۇرۇق گەپ بولۇپ قالامدۇ؟ ئېسىڭدە چىڭ ساقلا، سوتسىيالىزم ئەمدى گادايلىق ئە-مەس ... بۇ سۆزنى كىمنىڭ ئېيتقانلىقىنى بىلەمسەن؟...

— ئاكا!...

— ئىنىم...

7

مەملىكەتلىك 7 ـ نۆۋەتلىك خەلق قورۇلتىيىنىڭ 1 ـ يىغىنى يېپىلىپ، تەخمى-نەن 15 كۈندىن كېيىن، مەن خوتەنگە كېلىپ يۇقاقۇم كەنتىنى، كېرەم ئىمىننىڭ ئائىلىسىنى زىيارەت قىلدىم.

ناھىيە مەركىزىدىن يۇقاقۇم كەنتىگىچە بولغان 20 كىلومېتىرلىق يېشىل يول ۋە بىپايان ئورمانلىقتەك بوككىدە ياشناپ تۇر-غان يېزا-كەنتلەر ھەقىقەتەن كىشىنىڭ زوقى كەلگۈدەك گۈزەل ئىدى. يەلپۈنۈپ تۇرغان بۇغدايلىقلار، چوڭ-كىچىك يوللار، ئېرىق-ئۆستەڭ ۋە مەھەللە-كويىلارنىڭ ئەتراپ-لىرى — ھەممە يەر قاتمۇ قات ۋە كۆككە بوي سوزغان سۆۋادان تېرەك، مەجنۇنتال-لار بىلەن قاپلانغان. تەرەپ، تەرەپكە كەتكەن كوچا-مەھەللە يوللىرى ئۆستىدى-كى بېدىشتە پىلەك يايغان ئۈزۈم تاللىرى كىشىگە بىر خىل سەنئەت گۈزەللىكى بېغىشلايتتى.

بۇ مەنزىرىلەرگە قاراپ كۆڭلۈمدىن: ئەمگەكچان، باتۇر، پاراسەتلىك خوتەن خەلقى تارىختا ئۆزىنىڭ ئېسىل قاش تېشى سەنئەتكارلىقى، رەڭدار گىلەملىرى، نەپىس شايە، ئەتلەسلىرى خام قايماقنى بېسىپ چۈشىدىغان سۆتلۈك ياڭاق ۋە ئالاھىدە تەملىك قۇرۇق ئۈزۈملىرى بىلەن تەڭرى تېغىنىڭ جەنۇب، شىمالى ۋە پۈتكۈل ئوت-تۇرا ئاسىياغا مەشھۇر ئىدى، بۈگۈن ئۇ-نىڭغا قوم كەلكۈنىگە قارشى جەڭ ئاچقان خەلقىنىڭ ئىرادىسى — «يېشىل سېپىل» بەرپا قىلىش سەنئىتى قوشۇلۇپتۇ، دېگەن خىيال كەچتى.

ئاپتوموبىلىمىز كېرەم ئىمىننىڭ ئىشى-كى ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

ماڭا كىرەم ئىمىننىڭ خوتەن ئۇسلۇبىدا سېلىنغان ھەممە يېرىدە ئوتقاشتەك زىلچا - گىلەملەر چاقناپ تۇرغان ئازادە ئايۋان - سارايلىرى ياقتى. ھويلا - ئارامدىكى ئۈزۈم تاللىرى، مېۋىلىك دەرەخلەر، گۈللەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى ئۆي ئىگىسىنىڭ گۈزەللىككە بولغان بىر خىل يېگىچە خاھىشىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئۆيدە كىم بار؟...

ئاجايىپ ئىش، شۇنچە كاتتا، باي ئۆينىڭ ئىشىك - دېرىزىلىرى ھاڭغىرقاي ئوچۇق بولۇپ، ئۆيدە ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ھەتتا تىرىق قىلغان ئاۋازمۇ يوق.

مەن ئەجەبسىنىپ، بىرەر يۈز كىشى مەشرەپ ئوينىسا بىمالال سىغقۇدەك ئايۋان - سارايغا، گىلەملەر سېلىنغان تۆت ئەتراپتىكى سۇپىلارغا، ئىشىك تەرەپكە قارىتىپ قويۇلغان 32 دىيۇملۇق رەڭلىك تېلېۋىزورغا ... قاراپ قويدۇم.

ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى يولداش جالالىدىنغا كىرەم ئىمىننىڭ بېسىپ ئۆتكەن يولى ۋە ئائىلىسى خېلى تونۇش ئىدى. ئۇ قىزىقچىلىق قىلىپ:

— قارىغاندا، بۇ ئۆيگە ھازىرچە بىز خوجايىن ئوخشايمىز، — دېدى.

بىر نېمە قىلىشنى، كىمگە سالام بېرىشنى بىلمىگەندەك، بىكار تۇرغۇچە ئىشتىكى ئوچۇق ياسىداق مېھمانخانىلارنى، ھۇجرا ئۆيلەر ۋە ئىسكىلاتلارنى ئارىلىدۇق، توققۇزى تەل تۇرمۇش ماڭا تەسىر قىلدىمىكىن، يولداش جالالىدىندىن سورىدىم:

— مۇشۇنداق ئائىلىلەر خانىرىق يېزىسىدا خېلى كۆپمۇ؟

— كۆپ ئەمەس، ئەكسىچە پەرقىمۇ چوڭ.

— مەسىلەن، قانچىلىك باردۇ؟

— بىزنىڭ تەكشۈرۈپ ئېنىقلىشىمىزچە، — دېدى ئۇ، — كىرەم ئىمىننى ئۈلگە قىلىپ، دېھقانچىلىق بىلەن قوشۇمچە كەسىپنى بىرلەشتۈرۈپ، يىللىق كىرىمى 20 مىڭ يۈەندىن ئاشقان ئائىلە خانىرىق يېزىسىدا ئۆتكەن يىل 50 كە ئۇلاشتى، بۇ يىل يەنە بىر قىسىم دېھقانلار 10 مىڭ، 20 مىڭ يۈەنلىك ئائىلە بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، بۇ بىرنەچچە مىڭ ئائىلىلىك چوڭ يېزىغا نىسبەتەن بەكمۇ ئازلىق قىلىدۇ. دۆلەتنىڭ قۇتقۇزۇشىغا تايىنىپ ئۆتۈۋاتقانلارمۇ، ھال-كۈنى تەسلەرمۇ بار، بۇ يەردە بىر ئىش، ئالدىن بېيىغان دېھقانلار نامرات ئائىلىلەرنى ئۇنتۇپ قالمىدى. مىسال ئۈچۈن كىرەم ئىمىننى ئالساق، ئۆتكەن بىر يىل ئىچىدىلا ئۇ تەشەببۇسكارلىق بىلەن 17 نامرات ئائىلىنى يۆلەشنى — يەرلىرىنى ھەقسىز ئاغدۇرۇش، ئۇغۇتىنى توشۇش، تېرىش - يىغىش ۋە ئۇلارغا مەسلىھەتچىلىك قىلىشنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇلارنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشىغا يار - يۆلەك بولدى، ئالتە ئائىلىلىك ياش دېھقاننى ئۆزى پۇل چىقىرىپ ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلدى، ئىگە - چاقىسىز ئۈچ ئائىلىلىك ئاجىزغا باش - پاناھ بولدى...

بىر ئىشكى ئوچۇق دەھلىزدىن ئۆتۈپ، ئارقا تەرەپتىكى ئۈستى يېپىق ۋە بىرنەچچە بۆلەككە بۆلۈنگەن مەخسۇس قوتاندا بوردىلىۋاتقان قويلارنى كۆردۇق. بەزى قويلار سېمىزلىكىدىن قۇيرۇقىنى كۆتۈرەلمەي، ياغاچ ئوقۇرنىڭ ئالدىدا تۇمشۇقىنى ئوقۇرغا تىرىگەنچە يېتىپ ھورۇنلۇق

uyghurkitap.com

بىلەن كۆشەيتتى.

مەن بىر قويىنى كۆرسىتىپ:

— ئاۋۇ قويدىن 50 كىلو گۆش چىقارمۇ؟ — دېدىم.

— چىقراق چىقارمىكى، توپاقتەكلا سەمرىپتۇ ـ ھە...

ئېيتىلىشىچە، كېرەم ئىمىن ئەسلىدە يەرلىك سۈپەتلىك ئوغۇتنى كۆپەيتىش مەقسىتىدە قوي، كالا بېقىشنى قوشۇمچە كەسىپ قىلىپ تاللىغان. 1984 ـ يىلى ماللار ھەسسىلەپ كۆپەيگەنلىكتىن، يۇرت ئىچىدە بېقىشقا ئامال بولماي، كۆپىنى تاققا چىقىرىۋەتكەن. يۇرت ئىچىدە گۆش قويلىرىنى تاللاپ بورداقچىلىقنى يولغا قويۇپ، ھەم يەرلىك ئېغىل ئوغۇتىنى، ھەم كىرىمىنى كۆپەيتىش مەقسىتىگە يەتكەن. پەقەت 1987 ـ يىلىلا يۇڭ، تېرە، گۆشتىن قىلغان كىرىمى 20 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتكەن.

— خوتەندە گۆش قىممەت بولسا كېرەك؟ — سورىدىم مەن.

— قىممەتلىكى قىممەت، — دېدى يولداش جالالىدىن، — ئادەتتە ئەركىن بازاردا بىر كىلو گۆش 7 ـ 8 يۈەن. لېكىن كېرەم ئىمىن بەزىلەرنىڭ گۆشىنى ئەركىن بازاردا سېتىپ، كۆپرەك پايدا ئېلىش ھەققىدىكى دەۋەتلىرىگە ئانچە قىزىقمىدى. بورداقچىلىقنى يولغا قويغان بىرنەچچە يىلدىن بۇيان خوتەن شەھىرىدىكى ئۈچ مېھمانخانىنى دۆلەت بەلگىلىگەن باھا بويىچە ھەر يىلى ئۈچ توننىدىن كۆپرەك يېڭى گۆش ۋە يېتەرلىك تۇخۇم بىلەن تەمىنلەپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ بۇ ھەقتە بىر سۆزى بار: «مەن ئۈچۈن ئۇنوم ئەلا، پايدا شەرەپ ئەمەس».

بىر مۇشۇ گەپ ئۈستىدە سۆزلىشىپ ھويلىغا چىققاندا، بىردىنىڭ پىنھانىراق بىر يېرىدە بىزگە مولۇندەك قاراپ تۇرغان ئۈچ ياشلاردىكى قىپپىالڭاچ بىر ئوغۇل بالىغا كۆزۈم چۈشتى.

بالا بۇدرۇق، سېمىز ۋە ناھايىتى ساغلام ئىدى. قاپقارا خۇمالىق كۆزىدە، قىپقىزىل مەڭزىدە بىر خىل زېرەكلىك، بالىلىق مەسۇملۇقى جىلۋە قىلاتتى. لاي سۇغا چۈمۈلۈپ، توپىغا مىلىنىپ، قۇياش نۇرىدا كۆيۈپ قىزارغان ئەت ـ تېرىلىرى مىستەك پارقىرايتتى. بىر قولىدا بىر پارچەناننى تۇتۇپ، بىر قولى بىلەن بىزدىن ھايا قىلغاندەك ئۇچۇكىنى يېپىۋالغانىدى.

مەن مەسلىكىم كېلىپ سورىدىم:

— ھە، نوچى، سۇغا چۈشتۈڭمۇ؟

— چۈشتۈم.

— ئېتىڭ نىمە؟

— ھېكىم.

— كىمنىڭ بالىسى سەن؟

— دادامنىڭ.

— دادامنىڭ؟

— كېرەم بايىنىڭ.

— كېرەم بايمۇ، قايسى كېرەم بايىنىڭ؟

بالا لەۋلىرىنىڭ ئۈچىدا جىلۋىلەنگەن شېرىن تەبەسسۇم بىلەن، خۇمالىق كۆزلىرىنى سۈزۈپ، ئايۋان ـ ساراي تەرەپكە قاراپ قويدى.

يولداش جالالىدىن كۈلۈپ:

— سەھرانىڭ بالىلىرى پىششىق جومۇ! نېمىشقا بۇ ئۆيگە قارايدىغان ئادەم يوقكىن دېسەم، ئەسلىدە مۇشۇ بالا كۆزەتچىلىك قىلىۋاتقانىكەن ـ دە، — دېدى.

— داداڭ نەگە كەتتى؟

— دادامموۇ؟ مەن بىلمەيمەن، ئى-
شىك ئالدىدا ئويناپ، يىراقتا كەتمە
دىگەن...

بالا شۇ گەپنى قىلىپ، بىر نىمىنىڭ
شەپىسىنى سەزگەندەك، ئىشىك دەرۋازا
تەرەپكە قارىدى. هايال ئۆتمەي دەرۋازى-
دىن مايلاشقان نىمكەش شەپكىنى باستۇ-
رۇپ كىيگەن بىر ئاقپىشماق يىگىت ئوي-
ناپ ئىسقىرىتقىنىچە كىرىپ كەلدى. ئۇ
ئۆزىگە چەكچىيىپ قارىغان بالىغا كۆزىنى
قىسىپ قويدى-دە، ئىسكىلاتتىن بىر تال
سايمانىنى ئېلىپ، يەنە ئالدىراپ تالاغا ماڭدى.

— يىگىت، بىرگىمۇ قاراپ قوي، —
دېدى جالالىدىن ئۇنىڭغا چاقچاق قى-
لىپ، — سالام-سائەت دېگەننىغۇ
قىلماڭلار، سىلەر نىمە ئادەم، بۇ
يەردە نىمىش قىلىسىلەر دەپ، سوراپمۇ
قويمايسىلەرغۇ؟...

— هە، هە. ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم،
مەن ئالدىراۋىراق...

— سىلى كىم بولىلا، كېرەم ئىمىن-
نىڭ ئىنىسىمۇ؟

— يوقسۇ، مەن تراكتورچى.

— كېرەم ئىمىن نەدە؟

— كۆۋرۈكتە.

— كۆۋرۈكتە، نىمە كۆۋرۈك ئۇ؟

ئاقپىشماق يىگىتنىڭ كۆزلىرىدە دەر-
رۇ هەيرانلىق، خۇدۇكسىنىشتەك بىر ئالا-
مەت تېپىشقا تەپتى:

— ئەجەب ئىش، جاهانغا بىر كەت-
كەن ئىش تۇرسا!... سىلەر راستىنلا كېرەم
ئاكامنىڭ 50 مىڭ كوي پۇل خەجلەپ،
بورانچى دەرياسىغا كۆۋرۈك سېلىۋاتقانلى-
قىنى بىلمەمسىلەر؟...

8

ئاقپىشماق يىگىت سايمىنىنى كۆتۈ-
رۈپ ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

بىز يەنە هېلىقى بىر قولىدا نان تۇ-
تۇۋالغان ئوماق بالا بىلەن قالدۇق. مەن
ئۇنىڭغا نىمىندۇر دېمەكچى بولۇپ تۇرى-
ۋىدىم، دەرۋازىدىن بۇرۇت قويغان بەست-
لىك بىر كىشى كىرىپ كەلدى. ئۇ كىشى
هېچقاندىق تۈزۈت قىلمايلا بىز بىلەن
تونۇشتى ۋە ئۆزىنى تونۇشتۇردى:

— مەن خانىرىق يېزىلىق پارتكوم
شۇجىسى ئەزىز قۇربان بولىمەن...

ئەزىز قۇربان چىقىشقاق، خۇش خۇي،
كۆپنى بىلىدىغان ئادەم ئىكەن. ئۇ كېرەم
ئىمىننىڭ كېيىنكى ئىشلىرى توغرىسىدا
سۆزلەپ بەردى:

— كېرەم ئىمىننىڭ 43 مىڭ يۈەن
پۇل خەجلەپ، ئالتە مىڭ 600 كۋادرات
مېترلىق، ئالتە سىنىپلىق، ئۈچ كورپۇس-
لۇق زامانىۋى مەكتەپ سالغانلىقىنى گې-
زىتلەردىن كۆرگەن بولغىيدىڭلار. يۇقاقۇم
كەنتىدە تارىختىن بۇيان مەكتەپ بولمىغان-
لىقى ئېچىنىشلىق ئىش بولغان. ئۇ بۇ مە-
سىلىنى هەل قىلدى، قاراڭغۇ بۇلۇڭغا چى-
راغ يېقىلغاندەك ئىش بولدى. بۇ مەكتەپ-
كە كېرەم ئىمىن ئۆزى پەخرى مۇدىر
بولدى. ئىككى يىلدىن بۇيان 100 دىن
ئارتۇق ياش-ئۆسمۈر مەكتەپتە تۇراقلىق-
شىپ ئوقۇۋاتىدۇ. كەچتە، ساۋاتسىز قالغان
150 چە ياش-ئوتتۇرا ياشلىق دېھقانلار
نۆۋەتلىشىپ ئوقۇپ ساۋاتلىق بولدى. كېرەم
ئىمىننىڭ ئۆزى بۇ مەكتەپتە ئوقۇپ سا-
ۋاتلىق بولغان تۇنجى ئوقۇغۇچى...

ئەزىز قۇربانىنىڭ سۆزىدىن بىر يەنە، كېرەم ئىمىننىڭ خانبىرىق يېزىسى بىلەن باشقا يېزا ـ كەنتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئېغىر قاتناش قىيىنچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، بورانچى دەرياسىغا 25 مېتىر ئۇزۇنلۇقتا سېمونت كۆۋرۈك سېلىشقا تۇتۇش قىلغانلىقىنى، (تەخمىنەن 50 مىڭ يۈەن پۇل خەجلىنىدۇ) ھازىر تراكتور ۋە ئاپتوموبىللارنىڭ ئاراسال ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ، تاش ـ شېغىل توشۇپ، دەريانىڭ ئىككى قېشىنى 100 مېتىر قورۇش ۋەزىپىسىنى ئورۇنداشقا كىرىشكەنلىكىنى، كېرەم ئىمىننىڭ شۇ تاپتا ئاشۇ ئىشقا بىۋاستە قوماندانلىق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلدۇق...

مەكتەپ، كۆۋرۈك!... نېمىدېگەن ئوبدان كۆڭۈل، ئېسىل ھىممەت ـ ھە!...

بىراق بۇ ئىش كېرەم ئىمىن بىلەن توقسان ياشلىق ئىمىن ئاكا ئوتتۇرىسىدا دەرھال ئۆزىنى كۆرسەتكەن نازۇك بىر توقۇنۇشتىن خالىي ئەمەس ئىدى.

ئەلۋەتتە، بوۋاينىڭ كۆڭلى ياخشى. ئۇ جامائەتكە كۆپرەك ئىش قىلىپ، مىچىت سېلىش، ئازنا مىچىتىنى رېمونت قىلىش، ھەج قىلىشنى ئۈمىد قىلىدى. ئوغلىنىڭ ئىككى ئالەملىك ساۋابلىق ئىش قىلىشىغا تەقەززا ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بەزى دىنىي مۆتىۋەرلەر، پېشقەدەملەر ئىمىن ئاكا ئارقىلىق ياكى بىۋاستە ئۇنىڭغا، «بۇ دۇنيالىق مۇشۇنچىلىك بولسا بولدى. ئۇ دۇنيالىق مۇھىم. پۇقراغا نېمە كەپتۇ؟ مەكتەپ سېلىش، بالا ئوقۇتۇش ھۆكۈمەتنىڭ ئىشى ئەمەسمۇ؟...» دېيىشتى.

بىراق، بۇ كەمدە كېرەم ئىمىن كۆپنى كۆرگەن، ئاڭلىغانىدى، كۆز ئالدىدىكى رېئاللىقتا ھەرگىز سەل قارىيالمايتتى. يېقىن ئارىدا بۇ يەردە چىراي ئاچقان مەدەنىيەتلىك جەمئىيەت، مەدەنىيەتلىك گۈزەل يېزىسىنىڭ قىياپىتى ئۇنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلغانىدى. مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن بىلىملىك دېھقانلار، ئىختىساس ئىگىلىرى كېرەك ئەمەسمۇ؟ پۈتۈن بىر كەنتتە مەكتەپ بولمىسا، شۇنچە جىق ياش ـ ئۆسمۈرلەر كۆز يوپيوپۇرماقلىرىدەك چېچىلىپ، كۆزى ئوچۇق قارىغۇ بولۇپ قېلىۋاتسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزىمۇ، قانچە ـ قانچە قاۋۇل يىگىت، چوكانلارمۇ ساۋاتسىز قالغان تۇرسا!... بۇنىڭغا قانداق چىداش مۇمكىن!...

قەيسەر ئىرادە، رەھىمسىز رېئاللىق ئاخىرى غەلىبە قىلدى. ئىمىن ئاكا قايىل بولدى.

مەكتەپ... ئالتە سىنىپلىق ئازادە بىلىم يۇرتى!

مەن بۆككىدە ئورمانلىق ئىچىدە ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرگەن يېپيېڭى، ئۆلچەملىك، تام ـ تورۇسلىرى يېشىل سىر بىلەن نەقىشلەنگەن مەكتەپنىڭ ئالدىغا كېلىپ، كاتتا تۆمۈر دەرۋازا ئۈستىدىكى «يۇقاقۇم كەنتى كېرەم ئىمىن باشلانغۇچ مەكتىپى» دېگەن ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە خەتكە قاراپ توختىدىم، قەلبىم ھاياجانغا چۆمدى.

مىللىتىمىزنىڭ تارىخىدا، بۇ، ئۈزۈلمەي داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان بىر ئېسىل ئەنئەنە. مەكتەپ ئېچىش، كۆۋرۈك سېلىش، يول ياساش... باشقىلار ئۈچۈن بەخت يارىتىش ئەمەسمۇ؟ بەزى كىشىلەر ھامان بىر كۈنى ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈنلا

كۆڭلىرىنى يەپ-ئىچىش، ئويۇن-تاماشا
بىلەن ئۆتكۈزۈش يولىنى تاللىۋالغان. يەنە
بىر خىل كىشىلەر بولسا، كىشىلىك تۇر-
مۇشقا ئۈمىدۋارلىق، تولۇپ-تاشقان
ئىشەنچ بىلەن مۇئامىلە قىلغانلىقتىن،
كۆڭلىرىنى تولىمۇ مەنىلىك ئۆتكۈزىدۇ.
باسقان يولىدا ھامان ئىز قالدۇرىدۇ.
ئالدىنقى بىر خىل كىشىلەر ھايات،
ياشلىقنى بىلەن ئۇلارنىڭ روھى ئال-
لىقاچان ئۆلگەن؛ كېيىنكى بىر خىل كى-
شىلەر گەرچە ئۆلۈپ كەتسىمۇ، ھاياتتەك
تۇرۇۋېرىدۇ، بۇ سۆزنى قايسى دانىش-
مەننىڭ دېگىنى ئېسىمدە يوق، لېكىن
كىشىلىك تۇرمۇشتىكى قەدىر-قىممەتنىڭ،
ئادەمىي ھەقىقەتنىڭ ئەسلى قىياپىتى شۇ
بولسا كېرەك.
مەن كۆڭلۈمدە، زامانىمىزدىكى يېڭى
دېھقان كېرەم ئىمىنىمۇ مىللىتىمىز تارىخى-
دا يۈلتۇزدەك چاقناپ، شامدەك كۆيۈپ،
ئەتراپىنى ئۈزلۈكسىز يورۇتۇپ ئۆتكەن
ئاشۇ سان-ساناقسىز ھىممەتلىك، يېڭىلىق-
قا خۇشتار، مەرىپەتپەرۋەر ئەجدادلىرىمىز-
نىڭ يېڭى نوتىلىرى قاتارىغا قوشقۇم كەلدى.
— ئەسسالام، سۆيۈملۈك بىلىم يۇرتى!
مەن تەكلىماكان قىرغىقىدا بىر سا-
ۋاتسىز دېھقاننىڭ ھىممىتى بىلەن قۇرۇل-
غان بۇ تۇنجى مەرىپەت گۈلزارلىقىغا
ئۇرغۇپ تۇرغان ھېسسىياتىم بىلەن خۇشال
قەدەم باستىم...

ئىمىن تۇرسۇن

# ھەج سەپىرىدىن

## 1. پاكىستاننى كۆرگەندە

### سىند جىلغىسى

سەھەر ئۆتتۈك قىزارغان تاغ ــ غونچىرابتىن،
يۈرەك سىقتى، نەپەس يەتمەي دۈت ـ ئازابتىن.
دېدى «سۇرخاب»، دېدى «غازە» بۇ تاغ ئارتنى،
سەپەرچىلەر قويار ئىكەن ھەرخىل ئاتنى.

بىرى دەيدۇ: داۋان باغرى ئال چېچەكلىك،
«غۇنچەر ـ ئاب» دۇر، سۈيى گويا قىزىل ئەتلىك.

يەتتۇق ئاندىن چىمەن ئىچرە چەك ـ ئارىغا،
تەگدى زەخمەك جۇدالىقنىڭ دىل تارىغا.

سوس داۋاندىن ئېشىپ، قالدى شانلىق زېمىن،
دېدى بىزگە: «خۇش كېلىڭلار» ئەقسايى چىن.

ئالقىشلىدى كېلىپ دوستلار دەپ «مەرھابا!»
ھاردۇق ئېشى تارتتى، يەنە بەردى شورپا.

ئاندىن يۈرۈپ، كىرىپ كەتتۇق تاغلار ئارا،
بىرى ئۇڭدا، بىرى سولدا ئېگىز دارا.
جىرالارنىڭ قاپتىلىدا جىرالغان يول،
سۈرۈلمەك بەك خەتەردۇر بىر غېرىچ ئوڭ ـ سول.

تۆۋەن تەرەپ تەگسىز گويا، چوڭقۇر ھاڭدۇر،
قۇراملاردىن سەپەرچى تېخى ھاڭ ـ تاڭدۇر.

كۆرۈندى كارتىنىدەك بۇرۇنقى كارۋان،
ئۆمۈلۈشۈپ قاپتالدا، ئاغىلىشىپ داۋان.

قالمىش ھاڭدا قانچە ئادەم، قانچە ئۇلاغ،
يول ئازابى بولغانىكەن بۇرۇندىن بۇلاق

بويسۇندۇرۇپ جاپاكەش ئەل كىيىنىك يارنى،
سۆيەر ئىكەن گۈللەندۇرۇپ بۇ دىيارنى.
كەنت ـ مەھەللە جايلىشىپتۇ قاتمۇ قاتتا،
ھەرقاتتا بىر مېۋە، بوستان، ئېتىز تاختا.
سوستىن ئۆتۈپ ئۆچ مەلىنى دېدى پونزا،
«كانجۇت» ئىدى بىزگە مەلۇم، ئەمدى خونزا.
گىلگىت① دېدى ھۆتەل نامى ماركوپولۇ،
ھۆتەل ئاشى سەۋزە سالماس زەيتۇن پولۇ.
دېدى «گىلگىت» ۋەتەنداشلار ئالقىشلىدى،
يۇرت ۋالىيسى ئارامگاھقا ھەم باشلىدى؛
قىلىپ سەيلە، بولۇپ مېھمان ئاندا بىر كۈن،
يەنە يۈردۈك ئىچكىرىلەپ بولسىمۇ تۈن.
ئۆيان ئۆتتۈك، بۇيان ئۆتتۈك جىلغا ئاتلاپ،
چاپتۇق راۋان كەنت ئارىلاپ، مەنزىل قاتلاپ.
ئەگرى ـ توقاي كۆپ بولسىمۇ سىلىق تاشيول،
دېدى: «بۇ ــ چىن ياردىمى، دوستلۇققا سىمۇول.»
بۇ يول ئۈچۈن بىزدىن ئىشچى پىدا بولمىش،
يول بويىدا پىدا قەبرى گۇۋاھ بولمىش.
بىر ئاي باسقان يولنى باستۇق بىرلا كۈندە،
سىند دەرياسى قالدى پەستە، كۆرمەي تۈندە.

### راۋالپىندى

كۆتۈپ ئالدى «خۇش كەپسىز» دەپ راۋالپىندى،
ھەممە «ھاجى شەھەرى②» گە كېلىپ ئىندى.
ئۆيلىرى ئاق، ئىگىن ئاق، ھەممە ئاقچىلىق،
مەئىشەتتە ھاجىغا بولدى توقچىلىق.

كۆرگەنىدۇق كارتىنىدا پاكىستاننى،
«مىڭ بىر كېچە» دىن ئاڭلىغان كۆپ داستاننى.
ئادەم تولا، ئاندىن موتور ئۆچ رەستىدە،
ھەممە ھەريان چاپار ئىكەن پۇل دەستىدە.

① گىلگىت ــ پاكىستاندىكى شەھەر.

② «ھاجى شەھەرى» پاكىستان ھۆكۈمىتى راۋالپىندى، كاراچى شەھەرلىرىگە «ھاجىلار شەھىرى» (مەدىنەتۇل ھۆججاج) دەپ نام بېرىپ، پەقەت ھەج سەپىرىگە ماڭغانلارنى كۈتۈۋالىدىغان مەخسۇس شەھەرچىلەر بىنا قىلغان.

تەيتىللا ھەم زەرباب ساتار راجا بازار،
ھۈنەر - سەنئەت بازارىدا موتى ئۈزار.
كەيىم - كېچەك كونا - يېڭى سەدرە① دىكەن،
بايدا ئەمەس ئالتۇن - كۈمۈش زەرگەردىكەن.
يېشىللىقتىن ئېگىز كەيگەن پەس تاغلىرى،
چېچەك بىرلە رەڭگارەڭدۇر كەڭ باغلىرى.
ھەرچاغ ئېرپان مەركىزىي—لاھور نۇرانە،
پېشاۋۇر، كاراچىدا نەغمە تەرانە.
ئىككى قۇتۇپ ئاندا روشەن - تۇراق ئىكەن،
گاداي رىزقى تەرراك②، باينىڭ قايماق ئىكەن.
ماقال راستىكەن: «زەردارنى كالا باسقان»،
راھەت شۇ دەپ «گادايىنى بالا باسقان».

بىر زامانلار شىمالدىن يەرلەشتى ساكا،
داڭ چىقارغان پەنجابتا راجا ئاسوكا.
لاداخ - كەشمىر ئۆتمۈشتە بۇددا ماكانى،
تارالمىشتۇر تارىمغا بۇددىنىڭ ئەركانى.
غەزنەۋى سەلتەنەتى قىلدى ھەم جەۋلان،
ئاقساق تۆمۈر ئات سالدى بولۇشقا مەۋلان.
قۇردى بابۇر قۇچۇپ قوش سەلتەنەت — زور بەخت،
كۆتۈردى ئەلەم، قۇردى قەلەمدە ھەم تەخت.
ئاندىن راجا خانلىرى زېمىن تالاشتى،
دۈشمەن نىپاق ئۇچاقىغا ئوت قالاشتى.
ياۋروپادىن نىسارا كەلدى پالاقلاپ،
يىلىكىنى شورىدى ئەلنى پالاخلاپ.
ئېگىز قايدا، ئاش قايدا، گادايلىق باستى،
تېزىپ خەلقى، زېمىنىنى قورايلىق باستى.
يورۇق كۈننى كۆرمەدى ئېلى ھۆرلۈكنى،
بىچارە - لە تولدۇردى زالىم كۆرلۈكنى.
ئەنە شۇنداق گۈل ماكان قىلىنغان گۇمراھ،
ئۈچ ئەسىرلىك كىشەندىن قۇتقۇزدى چىنناھ،
ئالدى ھوقۇق تىزگىنىنى ئەل قولىغا،
بۇ ئەل ئەمدى ھاياتىنى ساپتۇ يولىغا.

---

① راجا بازار، موتى بازار، سەدرە بازار — راۋالپىندى شەھىرىدىكى مەركەزلەشكەن سودا بازارلىرى.
② تەرراك — پاكىستان ۋە ئىراندا كۆپ يېيىلىدىغان بىرخىل ئىپىز پىتىر كاكچا.

ئىسلامنى بۇ — پاكىستان قىلىپتۇ بايراق،
لېكىن بولغاي ھەمە ئەل ھاياتتا بايراق.

گۈللىنىپسەن گۈللەنگىن، بول يەنە بوستان،
تاپقىن تولۇق بەختىڭنى، ياشنا پاكىستان!

1986 - يىل 20 - ئىيۇل، راۋالپىندىدە

## 2. ئىككى ھەرەمگە يەتكەندە

### جىددە

بىسىپ ئۆتتۇم چوڭقۇر بولغان شور دەرياني،
كۆردۈم يورۇق يەر يۈزىدە سۇرەييانى①.
بەھرى بويى بولغاچ ئاتى «جىددە» ئىكەن،
شائىخەي كەبىي كەلدى - كەتتى جىددىي ئىكەن.
ئۈزۈلمەسكەن گۈلدۈرلەشلەر ئاسمىنىدا،
مەغىلداركەن ھەرخىل جىنس زېمىنىدا.
قىزاردى يۈز چۈشۈپ يەرگە ھاراەتتىن،
ئالدۇق چىدام تىلەكىمىز زىيارەتتىن.
ئون ئىككىنچى ئۆيدىن ئۆتۈپ بىردىن - بىرلەپ،
ئىمزا ئۈچۈن خانە ئىزدەپ يۈردۇق لەيلەپ.
ئۆتتى بىر كۈن، يا ئۆتمىدى غىمزا گالدىن،
قىرسساللار تەمتىرەشتى، كەتتى ھالدىن.
ئاخىر كەلدى «ۋەكىل» بىزدىن ئەھۋال سوراپ،
ماڭدۇق ئولاش مەككە تامان ئۇدۇل قاراپ.
ئالقىشلىدى بارچە بىزنى «چىنى» دىيان،
بۇ «چىن» سۆزى بولدى بىزگە كۆپ مېھرىبان.

1986 - يىل 1 - ئاۋغۇست، جىددە.

### مەككە ھەم ۋەتەن

خۇپتەن بىلەن كۆردۈم مەككە دىيارىنى،
ئەھلى ئىسلام ئۈچۈن قىبلە - ھەق يارىنى.
ئاق دېڭىزدەك بارچە ھاجى ئىھرام بىلەن،
تەسبىھ ئوقۇر ئىخلاس بىلەن، ئىكرام بىلەن.

① سۇرەييا — يەتتە يۇلتۇزلىق ئەرەبچە ئاتىلىشى.

* *

ئەسەر يوقدۇر ئۆتمۈشتىكى تاش ئۆيلەردىن،
قات - قات بىنا بوي تارتىپتۇ كوي - كويلاردىن.
ماغارىلەر ئۆتتۈشتۈرگەن ماي يوللارنى،
ئاسما كۆۋرۈك تۇتاشتۇرغان جىرالارنى.
ئىسمائىلنىڭ ئاياغىدىن چىققان زەمزەم،
بۇرغا بىلەن تۇرۇبىدىن ئاقار شۇدەم.
سۇسىز چۆلدە ئۇسـۇلۇق ھەم سەيراپچىلىق،
يېمەك - ئىچمەك ئاندىن بەتتەر ئىسراپچىلىق.
تۇشمۇ - تۇشتىن تۆكۈلەركەن رەڭگارەڭ مال،
خېرىدارلىق سودىگەر كۆپ، دۇكان پال - پال.
تىلاۋەت ھەم تىجارەتتە قاينار قازان،
لېكىن ئۇستۇن بارچە ئۆندىن ئاندا ئەزان.
بارچە بىنا تەزىم قىلغۇر بىر بىناغا —
كىردىم ئاشۇ قۇتلۇق ماكان — بەيتۇللاغا.
يۈزلۈم سۈرتتۇم ئىخلاس بىلەن قارا تاشقا،
دۇنيادا كۆپ قارا تاشلار بۇدۇر باشقا.
ئەرافات ھەم مۇزدەلىفە، مىنالارنى،
تاۋاپ قىلدىم تۇقۇپ ھەمدۇسانالارنى.
تۇتقىنىمدا ھەرەم چايغا يۈرەكىمنى،
بېغىشلىدىم ئەل يۇرتۇمغا تىلەكىمنى.

* *

ھەج ئاداسى ئەر ئۆمرىدە بىر قېتىم پەرز،
لېكىن ئەلگە ئىشلەش ئۆمۈر بويى بىر قەرز.
تەھامە① نىڭ ئوت تەپتىدە كۆيسە تاپان،
يۈرەك كۆيدى يۇرت مېھرىدە، ئاندىن يامان.
ئالدىرىغان قانچە مەككە تاۋابىن دەپ،
تۇرالمىدىم تارتىپ دىلنى يۇرتۇم، ئەجەپ،
پەيغەمبەرلەر ئانا يۇرتىن بىلگەن ئەزىز،
شۇڭا يۇرتۇم بولدى ماڭا ئاندىن لەزىز؛
يۇسۇپ بىلگەن جاندىن ئارتۇق شۇ — كەنئاننى،

① تەھامە — مەككە شەھىرى جايلاشقان رايون.

تۇپرىقىغا تەلپ قىلمىغان ھەر ئىنتامنى.
يارالمىشلىق يۇرتۇڭدا دەپ ۋەلىي مۇسا،
قايىتۇرمىشدۇر ئۆز قەۋمىنى تۇتۇپ ھاسا.
ئازاب چەكسە ھەم يانمىغان يولدىن جىرجىس،
مۇسا پىردىن قالماس دىگەن، ئۇ مەڭگۈ ئىز.
«ھۇببۇل ۋەتەن مىنەل ئىمان» دەپتۇ ھەدىس،
ئول مەككىدىن شۇڭا يۇرتقا بولدۇم ھىرىس.

1966 ـ يىل، 15 ـ ئاۋغۇست، مەككە.

## مەدىنە زىيارىتى

نۇرلۇق يەسرىب زىيارىتى بولدى قىسمەت،
دىلىم روشەن بولدى ئاندىن بىلىپ ھىكمەت.
توققۇز كۈندە تۆگە بىرلە باسار يولنى،
توققۇز سائەت يۈرۈپ يەڭدۇق شۇنچە چۆلنى.
دىگەر پەيتى يەتتۇك ئەرەب بوستانىغا،
چۈشۈپ نەججار ـ قۇتلۇق مەسچىت ئاستانىغا.
تىبخى تىنماي، ئۇلۇغ ئۆيدىن چىقىپ ئەزان،
ئاشقا باقماي، ناماز ئۈچۈن چاپتۇق شۇئان.
~~كەبىيانىڭ~~ پەيغەمبەر رەۋزەسىنى قىلدىم تاۋاپ،
بولسىمۇ گەر ھارارەتتىن باغرىم كاۋاپ.
نۇر مەدىنە ئىنككى يىنى چۆل تاغ ئىكەن،
لىكىن ئەرەب چۆلىدە ئۇ گۈل باغ ئىكەن.
خورمىسىدىن زىيارىتى بولۇپ تاتلىق،
ھارارەتنى بىسىپ چۈشتى بىزدە شادلىق.
تەستىر ئالدىم، ھەيران بولماي، مەدىنەدىن،
ھەم بەھرىمەن بولدۇم ناماز ئازىنەدىن.
مۇھاجىرلار، ئەنسارىلار ئىزلىرىنى،
زىيارەتلەپ ھەم ئەسلىدۇق سۆزلىرىنى.
خەمسە مەسچىت ـ ئۇلۇغ زاتلار قەدەم جايى،
گەلگەن بارچە تاۋاپ ئەيلەر خاكى پايى.
يەڭگۈشلەپتۇ قۇبا مەسچىت بىناقىنى،
قايتا بىنلدۇق ئاندا رەسۇل ئەخلاقىنى.
تونۇش ئىدى ~~كەبىيانىڭ~~ پەيغەمبەر قىمىسەسىدىن،

«ئوھۇد جېڭى» شۇ قىسسەنىڭ ھەسسەسىدىن.
«ئوھۇد» دېگەن بۇ نام تىلدا ئېپتىخارلىق،
بىر يان تۆپە، باقسام، بىر يان ئېگىز يارلىق.
غازات قىلمىش ھەمزە باشلىق غازىيانلار،
يەتمىش شەھىد بولدى جەڭدە — كۆپ زىيانلار.
لېكىن دۈشمەن يېگەن ئەجەب دەككىسىنى،
تارىخ بىلۇر ئوھۇد، بەدىر تۆھپىسىنى.
تارتىپ جاپا، قىلىپ جەڭلەر قانچە زامان،
تاپتى ئاندىن ئەھلى ئىسلام رەۋناق ھامان.

*

پەيغەمبەرمۇ مەدىنەنى ھىجرەت دېدى؛
مەككە ئۈچۈن خۇدا بەرگەي جۈرئەت دېدى.
قىلدى تاۋاپ پەتھى بولماي مەككە تېخى،
سۈردى يۈزىن تۇپرىقىغا ئاخىر چېغى.
يۇرتنى سۆيمەك پەيغەمبەردىن ئۇدۇم ئىكەن،
يۇرتۇم ئەزىز، يۇرت — لەئەزىز بۇدۇن ئىكەن.
بولغاچ ئەدا پەيغەمبەرنىڭ سۈننەتلىرى،
ماگىنىتەك تارتتى يۇرتۇم «جەننەتلىرى».

1986 - يىل، 21 - ئاۋغۇست، مەدىنە.

## 3. تۈركىيەنى كۆرگەندە

### ئىستانبول

كىتابتىن كۆردۈم ياشلىق كېزىمدە، ئاتمىشتىن ھالقىپ كۆردۈم بويۇڭنى،
«ئىستانبول» دېگەن داڭلىق ئېتىڭنى. دېدىم ئاپىرىن شان - شەۋكىتىڭگە.
زىيارەت قىلماق ئىدى ئىستىكىم، شۇنچە ئارىلاپ كوچا - كويۇڭنى،
ئۆمرۈمدە، گۈزەل قەد - قامىتىڭنى. تويمىدى كۆڭلۈم نازاكىتىڭگە.

مومامدىن ئاڭلاپ گۆدەكلىكىمدە، خىسلىتىڭ بىرلە تونۇشتۇرۇپسەن،
«روم خەلىپەم» دەپ تالاي چۆچەكلەر؛ بالقان چېكىنى تۇران ھەددىگە؛
سەرگۈزەشتىڭنى بىلەتتىم ئۆزەم، ئىككى دېڭىزنى ياندىشتۇرۇپسەن،
بېغىڭدىن تەرسەم دەيتتىم چېچەكلەر. تىمسال بولۇبان ئەتراك قەددىگە.

ۋەرلە زەپەرى ئۆيىنتىپ يالمان،
پۇچۇلماس تاشنى باسمىش ئۇلۇغغا.
كامال① كۆرسىتىپ ھۆرلۈكتىن نىشان،
يالدۇردى يېشىل چىراغ يولۇغغا.

جۇغۇڭ يارالمىش باباڭ ئىلكىدە،
ۋىزانتىيىنىڭ خاراباتىدىن.
ئېگىن كىيىپسەن يېتىپ ۋايىڭە،
ئاۋاتور ئەۋلاد شەراپىتىدىن.

قىتئە كارۋانى، مۇھىت كارابى،
توشۇغان ھەريان ئىككى ئېرپاننى.
ھەر ئۇلۇس ئۇچۇن بولدى ساۋابى،
بىلگەچ نىسارا مەشرىق - چولپاننى.

بويسۇندۇرۇپتۇ ئۇچما كۆۋرۈكىڭ،
ئاستىغا بېسىپ زۇمرەت بوغازنى؛
قىلغاچ مۆجىزە ئىككى بىلىكىڭ،
ئاڭلىدى جاھان ياڭراق ئاۋازنى.

بېقىپ «تاق» دېسەم، داڭقىنى ئەسلەپ،
تۇغۇلغاي دېدىڭ يەنە بىر «ئۇچقۇر».
بوغازنىڭ يۈزى گوياكى پەسلەپ،
يەنە بېلىدىن باغلانمىش پوسپور.

چاچ بېغى بوپتۇ «ئاتا كۆۋرۈكى»،
«بىيىلەر بىيى» چۇ، چاچباغقا تەڭگە.
ھەرەم ئوردىسى — قورغان تۈۋرۈكى،
غازىيان بولمىش ئۆتمۇشتە جەڭگە.

جامەلەر شاھى — ئەھمەد جامەسى،
كۆككە تاقالمىش قۇببا نەيزىسى؛
بېقىپ ئۆلگۈرمەي، ئاندا خالەسى،
«مەرھابا» دېدى دولما ھەۋزىسى.

بىلىندى ماڭا گويا مۆجىزە،
«ئەينەكلى ساراي»، يۇلتۇز باغچىسى؛
دولما باغچىسى — دېڭىز تەكچىسى،
قانچە ئەسىرنىڭ نەق گۇۋاھچىسى.

سىپور سەركىگە سەپ بولۇپ يانداش،
ھەربىي مۇزېيى تارىخ ئەسلىتەر.
ئوردۇغا ئاندا تىكىلگەن سىن تاش،
چىلىنار جەڭگە ئۈندىگەن مەھتەر②.

«تەقسىم» ئۆزىمۇ شەھەرگە تەقسىم،
بېسىشلىك تاش ئاڭا بىر ھەققەمسايە؛
كونا قىتئەدىن بولۇپ بىر قىسىم،
قابا تاش سۇغا تاشلاپتۇ سايە.

«يىپەك يولىدا» ئاخىرقى گۆزەر،
بولغاچ قايىندى سەندە مەرەكە.
ھەممە ئىنسانلار تاشلىغاچ نەزەر،
مەرىپەت گۈللەپ تاپتىڭ بەرەكە.

خىسلەت ياراتتىڭ ئاندىن ئۆزگىچە،
ساڭىلا خاستۇر رۇسۇم - ئادىتىڭ.
مۇشكىبار بولمىش سەھرا - تۈزگىچە،
ئۆتۈپ قۇددۇستىن كۈچ ھەم قۇدرىتىڭ.

ياشنا، ئىستانبول، گۈزەل ئىستانبول،
ھەق يولنى بويلا، يۈكسەل ئىستانبول.
ئايغا چىققانمۇ سەن كەبى ئىنسان،
قەۋمىڭ تىلىدا بەدىئى داستان بول!

1986 - يىل، 8 - سېنتەبىر، ئىستانبول.

---

① تۈرك ئاتىسى — مۇستاپا كامال.
② مەھتەر — ئەسلىدە جەڭگە ئۈندەيدىغان ھايقىرىق، كېيىن قوشۇننىڭ جەڭ مارشى بولغان.

## ئالتۇن بۆشۈك

كۆردۈم بىر ئالتۇن بۆشۈك قەسىردە،
تەۋرىگەن بىر تالاي سۇلتان ئەسىردە.
چوقىغان بۆشۈكتە خىلمۇ خىل پەرزەنت،
راھەتكە بىرى خاس، بىرى جەڭگە بەنت.
چىقارغان بىرى نام ئۇرۇش غازات دەپ،
بىرى مەن—ھۆكۈمدار، بىرى—قۇززات دەپ،
كۆتۈرمەي بىر سوپى ئىبادەتتىن باش،
بەرمىگەن يا يۇرتقا سائادەتتىن ئاش.
ياساپتۇ كاشانە، بىرى، ھەم تۇرمە،
كىيىپ تاج گۆھەردىن ئويىنىشى بەزمە.

«تەك قىلغان پەلەككە ئالتۇن تاجىنى»،
بەرىبىر يەر يۇتتى، شۆھرىتى قېنى؟!
تۇرار ئۇ كۆرگەزمە بولۇپ، تەۋرىمەي،
خانلارغا گۇۋاھچى بولۇپ، سۆزلىمەي.
پەلەكنىڭ ئىشى شۇ: بىرى ياتاركەن،
ئاشۇنداق بۆشۈكتە، ھەسەل يالاركەن؛
ئۇرالسا بىرى قات تاۋار-تورقىغا،
توككىدە چۇشەركەن بىرى بورىغا.
تاۋار ھەم زەر بۆشۈك ئادەم قىلالماس،
ئەمگەكسىز ئاقىل ھەم ئالىم بولالماس.

1986-يىل، 9-سېنتەبىر، ئىستانبول.

## سالام ئەنقەرە!

سالام ئەنقەرە، ئەلنىڭ يۈرىكى،
سەندىن ياراлмиш كامال سۆلۈكى.
كەزدىم ئۆي-تۆپە يېڭى شەھەرنى،
ئۆتكۈزدۈم تۇيىماي قانچە سەھەرنى.
سىن كىرگۈزۈپسەن ئاناتولىغا،
تۇرۇم بولۇپسەن دۆلەت ئۇلىغا.
بويلىرىڭ كونا، يېڭى كويلىرىڭ،
نۇسرەت ئىچىدە بولۇر تويلىرىڭ.
ئازادە كوچاڭ، بىلىنمەس غەلۋە،
ياكى كۆرۈنمەس جېدەلچى تەلۋە.
ئەھلىڭمۇ تازا، يوللىرىڭ پاكىز،
جاھالەتتىن ھەم قالماپتۇ كۆپ ئىز.
كونىغا شاھىت مۇزېيىڭ بىتى،
يېڭىغا گۇۋاھ كامال تۇربىتى.
تۇربەتنى يوقلاپ قىلدىم زىيارەت،
ئەمەس نىيىتىم ئاددىي ساياھەت.
تامدا لەۋھەسى، ئۇگۇت دەپ بىلدىم،

ئىلىگە ئۇنى بۈركۈت دەپ بىلدىم.
چۈنكى زوراۋان قىلغاندا قامال،
قۇتقازمىش ئەلنى ئۆلۈمدىن كامال.
كامال ئۇرانلاپ: ئېرپان دەپتىكەن،
تاپسا ئېرپان كىم چولپان دەپتىكەن.
چىرمار نادانىنى ئۇلپان دەپتىكەن،
جاھالەت ۋەھشىي قاپلان دەپتىكەن.
شۇڭا ئېرپاندىن تاپقاچ كامالەت،
يېڭى تۈركىيە كۆلمىش ئالامەت.
فېئودال مىڭ يىل چىرماپ يول توسۇپ،
پەرەڭلەر كەتكەن سەن-بىزدىن ئۈزۈپ.
سەن ھەم بىز كەبىي قەدىم جاھانغا،
قۇرايلى ئەلنى لايىق زامانغا.

چىنۇماچىن، بىل، قوللايدۇ سېنى،
ئۇتقىل يېڭى يول، قۇتلايدۇ سېنى.
يۈكسەل ئەنقەرە، بىزنى قولداش بىل،
سەن-ئاسىيالىق، بىزنى قانداش بىل!

1986-يىل، 16-سېنتەبىر، ئەنقەرە

## 4. ئىراندىكى كەزگەندە

### تېھران

«باشتا زەررىن تاج، يا چورۇق ئاياقتا،
بەرىبىر، ئەبەدىي ھايات قاياقتا؟»
(فىردەۋسى)

كۆردۈم ئاران ئەسپەھاننى تاڭ ئاتماستا،
ئۆتتۈم يانداپ خۇراساننى كۈن پاتماستا.
كۆرەلمىدىم تارىم قاز① نىڭ قەدەم ئىزىنى،
تۈندە كەزگەچ قالدى چەتتە قەدىم قەۋزىنى.
سەھەر كىردىم داڭلىق تېھران رەستەسىگە،
خىيالىم بەنت تارىختىكى تۆھپەسىگە.
كازىمىنىڭ بايانىدىن مەلۇم تېھران،
زاھىرىدىن كۆرۈنمەسكەن ئانچە بوھران.
قانچە رەستە بىر-بىرىدىن سىن تالاشقان،
زامانغا باب ئەسۋاب بىلەن ئاۋاتلاشقان.
ئاھالىنىڭ سىياقىدىن چۈشكۈن كۆردۈم،
تامدا شوئار، جەڭ مەدھىيىسى جۇشقۇن كۆردۈم.
ھەممە كاناي ياڭراق ئىكەن قىرائەتتىن،
مەمنۇن ئىكەن شەيخ-سوپىلار بەراۋەتتىن.
كوچىلاردا يىگىت-قىزلار سىيرەك ئىكەن،
خېرىداردىن سېتىقچىلار كۆپرەك ئىكەن.
كونا تېھران قەدەم باسقان يىگىملىققا،
يېڭى تۈستىن قىزىپ، كىرمىش يىغىلىققا.

1986-يىل 1-ئۆكتەبىر، تېھران.

### كەيان قەسرى

«بىر قۇش كۆردۈم تۇس شەھرىدە تاڭ پەللىسى،
ئۇنىڭدا ياتار ئىدى كاۋۇسنىڭ كاللىسى؛
قاراپ دەيدۇ ئاڭا ئۇ قۇش: ئەپسۇس، ئېسىت،
قېنى ئالتۇن قوڭغۇراقلار، ناغرا سەسى.»
(ئۆمەر ھەييام)

ئۆتمۈشۈڭگە نەزەر سالسا دانىش ئىنسان،
تەبىر بېرىش گۈزەشتىڭگە ئەمەس ئاسان.

---

① تارىم قاز — ئالب ئەرتۇڭا (ئەفراسىياب) نىڭ قىزى، رىۋايەتتە ئۇنىڭ نوۋ ئۇۇلغان يېرى «قاز ئويۇن» دەپ ئاتالغان، كېيىن «قەزۋىن» بولۇپ ئۆزگەرگەن.

uyghurkitap.com



قانچە ۋەقە ــ جەريان ئۆچۈن بولۇپ شاھىد،
فىردەۋسىمۇ تىزغان نەزمە ئاڭا ئاتىد.
كەي قەۋمىدىن ئۆتتى قانچە زور كىسرالار،
قولداش بولۇپ ئاڭا زەردۇشت ھەم تەرسالار①.
بىرى بولسا، تالان ـ تاراج ئۇستىكارى،
يەنە بىرى، روھىي كىشەن سەنئەتكارى.
كېچىپ ئۆتكەن ئەفراسياب خان جەيھۇننى،
سياۋۇش ـ لە توسقانىدى تەھەمتەننى②.
بولدى كەسىپ كەيانلارغا، ئەرتۇڭا خانغا،
ئارام بولماي يا ئىرانغا، ياكى تۇرانغا.
ئىلدىن سۈزۈپ ئۇنچە يىغدى قانچە شاھلار،
قىلدى سەرسان ئەھلى پەنجابنى گۇمراھلار.
سىغماي يەرگە، تىكىپ كۆككە قۇش كۆزىنى،
يۇيدى ئۇلار قانلار بىلەن قان يۈزىنى.
پىل تەن جەمشىد ھەم فەرىدۇن ھەم ھۇشەڭ شاھ،
سىغىشمىغان بىر ئىرانغا، تارىخ گۇۋاھ.
تىزىلىپتۇ ئالتۇن تاجلار شاھ قەسرىدە،
ساراي بولمىش بەھرەم، شاپۇر شاھ ئەسرىدە.
نوشىرۋاننىڭ زەر تاجىسى يالتىراركەن،
ئۇنى باققان قاراۋۇللار قالتىراركەن.
كەيانىلار تۇربەتلىرى تۇرار قاتار،
دەرۋازىۋەن بىر كۆرمەكنى پۇلغا ساتار.
كىسرالارنىڭ زەر تەختىگە قونماي توزان،
تەختى گۇمران بولغان قاچان، ئەينى خازان!

كىچىككىنە مۇتالىئە

ئىران ـ سەئدى، ھاپىز كەبىي مۇمتازلارنىڭ ـــ
ۋەتەنىدۇر، جەرىرىدەك ئۇستازلارنىڭ.
غەزەل كانى ئەمدى بولدۇڭ جەڭ دىيارى،
ئاڭلانمىغاي جەڭ خۇمارغا قەلەم زارى.
يەر تېگىدىن چىققان ئىسىل يەرنىڭ يېغى،
پۈركۈلۈپتۇ كۆككە زايا، بولغاچ يېغى.

① زەردۇشت ـــ ئاتەشپەرەسلەرنىڭ پېشۋاسى؛ تەرسالار ـــ نىستورىئان دىنىدىكىلەر، خرىستىئان دىنىنىڭ بىر مەزھىپى.

② سياۋۇش ـــ ئىران شاھى كەيكاۋۇسنىڭ ئوغلى، ئەفراسيابقا دوست ھەم كۈيوغۇل بولغان؛ تەھەمتەن ـــ رۇستەمنىڭ لەقىمى.

ھوشۇڭنى تاپ، پارس قەۋمى، كەڭ جاھاندا،
ئىقبالغا باق، بولما خاراب بۇ زاماندا.

5 - ئۆكتەبىر، تېهراندا

## تېهران قىزى

ھەممە تەفسىر - قىسسىلەردە ھۆرنى دەيدۇ،
ھۆر ھۆسنىدە قىلىۇر جەۋلان نۇرنى دەيدۇ.
ئەگەر قىلسا سوئال ماڭا: ھۆر نەدە؟ دەپ،
جاۋابىم شۇ: تېهراندۇر، بۇ راست گەپ.
تېهران قىزى، نەزەر سالساڭ، ئەجەب نازلىق،
نازاكەتتە ئاڭا خاسدۇر ئىمتىيازلىق.
گۈل يۈزىدىن خىجىلدۇر گۈل، گۈزەل ئاندىن،
يۈرۈشلىرى سىيلىق، بويى پۈزۈل ئاندىن.
مەپتۇن قىلۇر ئەت - ئۆڭىنىڭ سۈزۈكلۈكى،
خۇيى - خۇلقى، سۆلكىتىنىڭ تۈزۈكلۈكى،
قاۋۇل رەسسام سىياقىنى راست بويالماس،
«نامىسىز گۈزەل»① ھېچ قولىغا سۇ قۇيالماس.
باشتىن - ئاياغ ئورانغىنى قارا شايى،
بىلسەم، بۇ چاغ قارالىقكەن ھەرەم ئايى.
«نامەھرەم» دەپ جاۋاب بەرمەس قويسا سوئال،
كۆلكە ھارام بولغاچ ئاندا، قىيىن ئەھۋال.
ئايدەك يۈزى بۆلۈت ئىچرە ئۆزەر غەمكىن،
خالى ئەمەس كىيىك كۆزى ئاچچىق نەمدىن.
سۈردۈم خىيال: بەلكى يارى يوق يېنىدا،
«غازات» دىبان يەرنى بويار ئۇ قېنىدا.
ھۆرلەر يۇرتى جەننەت، لېكىن ئەمەس كۆرلۈك،
ھۆرنى دېسە ھۆرگە كېرەك ھۆرچە ھۆرلۈك.

*　　　*

دىلبەر دېگەن ھاپىز روھى قىلسا جەۋلان،
سەئدى سىزغان ھېكمەت ئەلدە قىلسا دەۋران؛
ئالتۇن جاملار قايتا تولۇپ ئىچسە ئۆمەر،
شۇ چاغ كۈلەر ئىران قىزى، ئىران كۈلەر!

6 - ئۆكتەبىر، قۇم يېنىدا.

① رۇس رەسسامى كراسكوي سىزغان رەسىم نامى.

ئابلىمىت ئىمىن

## مەن مىلتىقنى تۇراي قۇچاقلاپ

ھەركىچە ئويغاقمەن، ئۇيقۇ ماڭا يات،
تۇرىمەن چېگرىدا مىلتىق قۇچاقلاپ.
ھەمراھىمنىڭ بولاي مەن دېگەندەك گويا
كۆز قىسار يۇلتۇزلار كۆكتە چاراقلاپ.

تۈن كېچە، تاغلارمۇ ئۇيقۇغا چۆككەن،
بۇلۇتلار قوينىغا قويۇپ بېشىنى.
ئۈزىدۇ ئەگىم ئاي كۆكنىڭ قەرىدە،
ئەسلىتەر ئەگمىسى قىزنىڭ قېشىنى.

ئورمانلار تىپتىنىچ شىلدىرىمۇ يوق،
شۇ تاپتا قۇشلارمۇ ئۇيقۇغا چۆككەن.
ئاڭلانماس بۆرىنىڭ ھۇۋلاشلىرىمۇ
ۋە بەلكىم ئۇنىڭغا ھارغىنلىق يەتكەن.

مۇشۇنداق ئاي، يىللار ئۆتتى قوغلىشىپ،
ۋىسالنىڭ شارابىن ئىچمىدىم قېنىپ.
ۋە ياكى سۆيمىدىم يارنىڭ لېۋىنى،
«بارمۇ سەن، جېنىم!» دەپ بوينىنى ئېگىپ.

شۇ تاپتا مەن بىلەن تەڭتۇش يىگىتلەر،
يار بىلەن ماڭغاندۇ كىنودىن يېنىپ.
ۋە ياكى يانغاندۇ دەريا بويىدىن،
ئىرمىشىپ، چىرمىشىپ، سەيلىگە قېنىپ.

مەن شۇ تاپ ئويغاقمەن ئۇيقۇ ماڭا يات،
ئېھ، ياشلار، سىلەرچۈن قىلمايمەن ھەسەت.
رازىمەن سىلەرنىڭ بەختىڭلار ئۈچۈن،
ئۆتۈشكە مىلتىقنى قۇچاقلاپ ئەبەت!

ئابدۇرىشىت غوجا

## جەڭچى

ئاسمان گويا كۆمتۈرۈلگەن جام،
نە ئاي، يۇلتۇز كۆرۈنمەس پەقەت.
مىدىر ـ سىدىر قىلماس قارىغاي،
تىڭلىگەندەك زېمىندىن شەپقەت.

جىمجىت كېچە، ئەتراپ ئۇيقۇدا،
چىرىلدىماس چېكەتكىلەر ھەم.
تۈپۈرلەيدۇ مۇشتۇمدەك يۈرەك،
بىر سەزگۈرلۈك ئاڭا مۇجەسسەم.

يېزا، شەھەر، يىراق ئايماقنى،
شېرىن ئۇيقۇ ئالغان ئىلكىگە.
بەخت بولۇپ تۇيۇلار بۇ ھال،
كېچە پوستا تۇرغان جەڭچىگە.

## بۇلاق سۇلىرى

شىر ـ شىر ئاققان بۇلاق سۇلىرى،
كۆيلىرىڭگە مەپتۇنمەن ئەبەت.
شاۋقۇن سېلىپ ئېقىشلىرىڭدىن،
پاك قەلبىمگە ئالىمەن لەززەت.

سىنىقىڭدا ئەكسى بار گۈلنىڭ،
شاۋقۇنىڭدىن ئاڭلايمەن ناۋا.
چىمەنزارلىق خۇش بولۇپ سەندىن،
لەرزان، لەرزان سالىدۇ ساما.

شىلدىرلىشىڭ ناخشامغا تەڭكەش،
ئۇقچۇشلىرىڭ ئىلھامىم مېنىڭ.
ئاق، توختىماي بوستانلار ياساپ،
سۆيۈنچىسى بولۇپ قەلبىمنىڭ.

## كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىۋاسىتە غەمخورلۇقىدا ئاپتونوم رايونلۇق كەسپىي يازغۇچىلار يىغىنى 1988 - يىلى 6 - ئاينىڭ 16 - كۈنىدىن 18 - كۈنىگىچە ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ مەسئۇللىرىدىن جاڭ گۈيتىڭ، ئىمىن ئەخمىدى، ئابلىز نازىرى، تېيىپجان ئېلىيوپ، ئەلقەم ئەختەم، خەن ۋېنخۇي، قەييۇم تۇردى، شاكەن ئۇڭالباي، گوجىنەن، جۇفېي، ساخا ۋە پېشقەدەم يازغۇچىلاردىن زۇنۇن قادىر، ئابدۇشۈكۈر يالقىن، زوردۇن سابىر، تۇرغۇن ئالماس، رەخمىتۇللا جارى قاتارلىقلار شۇنداقلا بۇ قېتىم كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىنغان 15 كىشى، ئۇنىڭدىن باشقا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى قارمىقىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ژۇرناللىرىنىڭ مەسئۇللىرىدىن بولۇپ 30 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى.

يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ باش كاتىپى ۋۇچىفىڭ رىياسەتچىلىك قىلدى. پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ئىمىن ئەخمىدى ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ (88) 36 - نومۇرلۇق ھۆججىتىنى يەتكۈزۈپ، ئەخەت تۇردى، قاھار جېلىل، ئابدۇراخمان قاھار، مۇھەممەت باغراش، توختى ئايۇپ، ئابدۇللا ساۋۇت، نۇرمۇھەممەت توختى، دىلبەر قەييۇم، ۋۇلىيەنزېڭ، جاڭ دېيى، جاۋگۇاڭمىڭ، ئۇمارغازى ئايتان، غالىم قاناپىيا، شايمۇرات قامزا ۋە ئا. تەبە قاتارلىق 15 كىشىنىڭ جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىنغانلىقىنى رەسمىي ئېلان قىلدى. ئاندىن ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى پارتىيە گۇرۇپپىسىنىڭ شۇجىسى جاڭ گۈيتىڭ سۆزگە چىقىپ مۇنداق دېدى: «كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىش ئىشىنىڭ ئەمەلىيلىشىشى ھەقىقەتەنمۇ ئاسانغا چۈشمىدى، بىز ئۇزۇندىن بېرى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن ئىش بۈگۈن ئاخىرى ئەمەلگە ئاشتى. بۇ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بۇ ئىشقا نەقەدەر كۆڭۈل بۆلۈۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بىرلا گۈل ئېچىلغىنى بىلەن باھار بولمايدۇ، پارچە گۈللەر ئېچىلغاندىلا، باھار بولىدۇ. يېقىنقى

www.uyghurkitap.com

يىللار مابەينىدە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىدە زور تەرەققىياتلار بولدى، ئىسلاھات ۋە ئىچىۋېتىشنىڭ قەدىمىگە ماسلاشقان ھالدا بىر تۈركۈم ئىقتىدارلىق ئەدىبلەر ۋە ياخشى ئەسەرلەر مەيدانغا كەلدى، بۇنىڭ ئىچىدە مەملىكەت بويىچە مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلەرمۇ بار، لېكىن كۆپ ئەمەس. ئىلغار جايلارغا ۋە ئېھتىياجغا سېلىشتۇرغاندا، يەنە پەرق بار. بىزدە 13 مىللەت بار، ھەر مىللەتتىن بىر ئەدىب مۇكاپاتلانغان بولسىمۇ، 13 كە يەتكەن بولاتتى. شۇڭا بۇ قېتىم تەكلىپ قىلىنغان كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ تېزدىن ئىشقا كىرىشىپ، بالدۇرراق تۆھپە قوشۇشى ۋەزىيەتنىڭ جىددىي تەقەززاسىغا ئايلىنىپ قالدى.» يولداش جاڭ گويىنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىيىتى ۋە تۇرمۇشى ئۈچۈن پايدىلىق شەرت - شارائىتلارنى ھازىرلاپ بېرىشىنى، ياش يازغۇچىلار بىلەن پېشقەدەم يازغۇچىلارنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىشىنى، يەنى ياش يازغۇچىلار پېشقەدەم يازغۇچىلاردىن ئۆگىنىپلا قالماستىن، بەلكى پېشقەدەم يازغۇچىلارمۇ ياش يازغۇچىلاردىن ئۆگىنىشى لازىملىقىنى، يازغۇچىلار جەمئىيىتى كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىيەت ئەمەلىيىتى جەريانىدا «كەسپىي يازغۇچىلارنى باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشنى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇش لايىھىسى» نى يەنىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئارقىدىن جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ رەئىسى ئابلىز نازىرى سۆز قىلىپ، 15 نەپەر ئاپتورنىڭ كەسپىي يازغۇچىلىققا چىققانلىقىدىن قاتتىق خۇشاللانغانلىقىنى، پۈتۈن ئەدەبىيات ساھەسىدىكىلەر نامىدىن بۇ ئىشقا ئەھمىيەت بەرگەن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىگە چىن كۆڭلىدىن تەشەككۈر ئېيتىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. يولداش ئابلىز نازىرى ئۆز سۆزىدە، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇش بىلەن ئىدىيىنى ئازاد قىلىشنىڭ بىرلىكى، تېما دائىرىسىنى كېڭەيتىش، بەدىئىي شەكىل جەھەتتە ئىزدىنىش، ئۆگىنىش، ئەدەبىيات قوشۇنىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش، ئەدەبىي تەنقىد قاتارلىق مەسىلىلەر ئۈستىدە ئۇقتىلىق توختالدى.

يىغىن جەريانىدا يازغۇچىلار جەمئىيىتى تەرىپىدىن تەييارلىنىپ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى تەستىقلىغان «كەسپىي يازغۇچىلارنى باشقۇرۇش تۈزۈلمىسىنى ئىسلاھ قىلىشنى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇش لايىھىسى» دىكى بەلگىلىمە ۋە تەلەپلەر قىزغىن مۇھاكىمە قىلىندى ۋە شۇ ئاساستا يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ «كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىش توختىمى» غا بەزىبىر مۇۋاپىق ئۆزگەرتىشلەر كىرگۈزۈلدى. پېشقەدەم يازغۇچىلار ياش يازغۇچىلارغا ئۆزلىرىنىڭ ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى، ياش يازغۇچىلارمۇ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىجادىيەت پىلانىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، دەۋرگە خاس نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىش ئىرادىسىنى بىلدۈردى.

18 - ئىيۇن چۈشتىن بۇرۇن كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىش توختىمىغا ئىمزا قويۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى. يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ رەئىسى ئابلىز نازىرى ھەر بىر كەسپىي يازغۇچى بىلەن توختامغا ئىمزا قويدى.

يىغىننىڭ يېپىلىش مۇراسىمىغا ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەت، مۇئا-ۋىن رەئىسى توختى سابىر، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، پېشقەدەم قازاق شائىرى قۇربان ئەلى ئوسپان، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى كاڭنىڭ، مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى مۇھەممەت زۇنۇنلار قاتنىشىپ، كۆپچىلىك بىلەن دىدارلاشتى. تۆمۈر داۋامەت سۆز قىلىپ، كەسپىي يازغۇچىلارنى قىزغىن تەبرىكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى، كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىشنىڭ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە بىر قېتىملىق ئىسلاھات بولغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈردى ۋە كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ شىنجاڭنىڭ ئىلىمىز ۋە دۇنيادا تۇتقان ئورنىغا چۇشلۇق بۈسۈش ھاسىل قىلىنغان نادىر ئەسەرلەرنى يارىتىشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

يولداش توختى سابىرمۇ سۆز قىلىپ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتە «ئەسكى ھارۋىنى سۆرەپ مېڭىۋېرمەي»، زامانىۋى ئاڭ، سۈرئەت ۋە نەتىجىنىڭ بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى، ئىمىن ئەخمىدى يىغىندىن قىسقىچە خۇلاسە چىقاردى ۋە يىغىن قاتناشچىلىرىغا ۋەكالىتەن ئاپتونوم رايونىمىزدا ئەدەبىيات-سەنئەت نەشرىياتى قۇرۇش، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىگە يېتەكچىلىك قىلىدىغان بىر ئەدەبىي ئوبزور ژۇرنىلى تەسىس قىلىش، ئەدەبىيات ئىنستىتۇتى قۇرۇش، كەسپىي يازغۇچى-لارنى ۋەزىپە بىلەن تۇرمۇش ئۆگىنىشكە ئەۋەتىش قاتارلىق تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

تۆمۈر داۋامەت قاتارلىق رەھبىرىي يولداشلار 15 نەپەر كەسپىي يازغۇچىغا كەسپىي يازغۇچىلىققا تەكلىپ قىلىش گۇۋاھنامىسىنى تارقىتىپ بەردى.

## ئاپتونوم رايونى بويىچە كەسپىي يازغۇچىلىققا يېڭىدىن تەكلىپ قىلىنغانلار

ئەخەت تۇردى: 1940 - يىلى 11 - ئايدا قەشقەردە تۇغۇلغان. 1964 - يىلى شىنجاڭ داشۆنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. كومپارتىيە ئەزاسى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى. كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بار. ئۇ 1958 - يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. ھازىرغا قەدەر ئۇنىڭ «قىيانلىق دەريا»، «ئەلۋىدا، كۆز يېشىم»، «مۇزلىغان يۈرەك» قاتارلىق پوۋېستلىرى، «گۈلخان»، «سىناق مەيدانىدىكى لەتىپە» قاتارلىق 30 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايىسى ئېلان قىلىنغان. «گۈلخان»، «كىرىمسەن يوللار» ناملىق ھېكايە توپلاملىرى، «قەترە» ناملىق پوۋېستلار توپلىمى، «ئۇنتۇلغان كىشىلەر» ناملىق رومانى نەشر قىلىنغان. «گۈلخان»، «ھاياتنىڭ باشلىنىشى» ناملىق ھېكايىلىرى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «قىيانلىق دەريا» ناملىق پوۋېستى مەملىكەتلىك 2 - نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى باھالاشتا 2 - دەرىجىلىك پوۋېست مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

قاھار جېلىل: 1943 - يىلى خوتەن ناھىيىسىدە تۇغۇلغان، 1962 - يىلى شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنىستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. كومپارتىيە ئەزاسى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى. كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بار. ئۇ 1960 - يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشىپ، ھازىرغا قەدەر «باھار سوۋغىسى»، «ئاچالدا» قاتارلىق 40 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە بىلەن «تۇرمۇش قايىنىمىدا»، «مېھرىبان» قاتارلىق پوۋېستلارنى ئېلان قىلغان. «چىپچەكلەر»، «چەۋەنداز» ناملىق ھېكايە توپلاملىرى ۋە «مېھرىبان» ناملىق پوۋېستلار توپلىمى نەشر قىلىنغان. «باھار سوۋغىسى»، «ئاچالدا» ناملىق ھېكايىلىرى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ئابدۇراخمان قاھار: 1936 - يىلى غۇلجىدا تۇغۇلغان، 1956 - يىلى شىنجاڭ ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. 1953 - يىلدىن باشلاپ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە كىرىشىپ، ھازىرغىچە «ئەمەت ھاجى»، «كەچۈر مېنى نازاكەت» قاتارلىق 40 نەچچە پارچە ھېكايە ۋە پوۋېستى ئېلان قىلىنغان. «ئىلى دولقۇنلىرى» ناملىق ئىككى قىسىملىق رومانى نەشر قىلىنغان.

مۇھەممەت باغراش: 1952 - يىلى قارا شەھەردە تۇغۇلغان. ئوتتۇرا تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن. ئەسلىدە «شىنجاڭ ئىشچىلار گېزىتى» نىڭ تەھرىرى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. 1980 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر «سەپداش»، «ساۋاب»، «ئېگىز بىناغا يانداشقان بوتكا»، «ئادەملەر»، «ئاقساق بۇغا» قاتارلىق ھېكايە، پوۋېستلىرى ئېلان قىلىنغان. «ساۋاب»، «يادىكار» ناملىق ھېكايە توپلاملىرى نەشر قىلىنغان. «سەپداش» ناملىق ھېكايىسى ئاپتونوم رايون بويىچە 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ساۋاب» ناملىق ھېكايىسى «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتىغا، «ئادەملەر» ناملىق ھېكايىسى مەملىكەتلىك 2 - نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. «گۈزەل ۋادا» ناملىق ھېكايىسى «مىللەتلەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ «شەندەن» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

توختى ئايۇپ: 1945 - يىلى كۇچادا تۇغۇلغان. 1963 - يىلى ئاقسۇ ۋىلايەتلىك دارىلمۇئەللىمىننى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدە ئىجادىيەتچى، «ئاقسۇ ئەدەبىياتى» بىلەن شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا تەھرىر بولۇپ ئىشلىگەن. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. 1962 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر 60 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر، «ئانا»، «ھايات قەدرى» قاتارلىق 20 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە، «مارجانبۇلاق»، «ئوت ئىچىدىكى ئادەم» قاتارلىق پوۋېست، «بەخت ئىزدىگۈچى» ناملىق كىنو سىنارىيىسى ۋە «قىساس» ناملىق

درامىسى ئېلان قىلىنغان. «ئارمان» ناملىق پوۋېستلار توپلىمى، «ھايات قەدرى»، «مارجانبۇلاق» ناملىق ھېكايە توپلاملىرى نەشىر قىلىنغان. «قاراۋۇل» ناملىق ھېكايىسى 1983 - يىلى «تارىم» ژۇرنىلى ئۆتكۈزگەن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى باھالاشتا 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ۋە «قىساس» ناملىق درامىسى مۇنەۋۋەر دراما مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

ئابدۇللا ساۋۇت: 1950 - يىلى ئاقتۇ ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە ئاقتۇ ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەش ئىشخانىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى. ئۇنىڭ 1973 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر 300 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى: «قانلىق قىرغاق»، «يېتىمنىڭ سەرگۈزەشتىسى» ناملىق پوۋېستلىرى ئېلان قىلىنغان. «يۇرتۇمدىكى توي» ناملىق شېئىرلار توپلىمى، «تاش بوران» ناملىق ھېكايىلار توپلىمى ۋە «چاقماق» ناملىق رومانى نەشىر قىلىنغان.

نۇرمۇھەممەت توختى: 1947 - يىلى خوتەندە تۇغۇلغان. 1977 - يىلى شىنجاڭ داشۆنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە خوتەن ئالىي تېخنىكومىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ھەم ئىشخانا مەسئۇلى. 1978 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر ئۇنىڭ «ئۇ دۇنيادىكى سوراق»، «سودىگەرنىڭ ئاشىقى»، «بەش توپ سەگۇ تېرەك» قاتارلىق 20 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايىسى ۋە 30 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى ئېلان قىلىنغان. ھېكايە ۋە شېئىرلىرى خوتەن ۋىلايىتى بويىچە بىرقانچە قېتىم مۇكاپاتلانغان ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك گېزىت - ژۇرناللاردا تونۇشتۇرۇلغان.

دىلبەر قەييۇم: 1958 - يىلى قەشقەردە تۇغۇلغان. 1975 - يىلى قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرگەن. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ تەھرىرى. ئۇنىڭ 1980 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر «ئانا»، «قەبرىستانلىقتىكى گۇۋاھلىق» ناملىق ھېكايىلىرى بىلەن «تامچە» ناملىق شېئىرلار توپلىمى نەشىر قىلىنغان. «ئىككى غەزەل» ناملىق شېئىرى 1980 - يىلى ئاپتونوم رايونى بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ۋالىيەنزېڭ (خەنزۇ): 1936 - يىلى خېبېي ئۆلكىسىنىڭ زۇنخۇا ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. كومپارتىيە ئەزاسى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. «جۇڭگو غەربىي دىيار ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى. كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بار. 1958 - يىلدىن تارتىپ ھازىرغىچە «تاغ ئىچىدىكى بوران-چاپقۇن»، «شوپۇرنىڭ خوتۇنى»، «سەككىز مىڭ يوللۇق بولۇت ۋە ئاي» قاتارلىق 20 نەچچە پارچە ھېكايىسى، «كۈمۈش دېڭىزى ئىلھاملىرى»، «باياۋاندىكى مارجان» قاتارلىق 20 نەچچە پارچە نەسرى ئېلان قىلىنغان. «شوپۇرنىڭ خوتۇنى» ناملىق ھېكايىسى خېلى تەسىر قوزغىغان. «ئاسمانىنىڭ چېتىگە چېكىلگەن مارجان»، «يۈگۈۋاڭخۇ كۆلىنى خۇش كەيىپ بولۇپ سەيلى قىلىش» ناملىق نەسرلىرى ئايرىم-ئايرىم ھالدا مەملىكەتلىك ساياھەت ئەدەبىياتى مۇكاپاتىغا ۋە ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە 2 - دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

جاڭ دېيى (خەنزۇ): 1946 - يىلى شاڭخەيدە تۇغۇلغان. ئوتتۇرا مەلۇماتقا ئىگە. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە «جۇڭگو غەربىي دىيار ئەدەبىياتى» نىڭ تەھرىرى. 1972 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر مەملىكەتلىك ۋە ئۆلكە، ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك گېزىت-ژۇرناللاردا زور تۈركۈمدىكى شېئىرلىرى ئېلان قىلىنغان. «يېشىل تارىم»، «چۆل ۋە مەن»، «ھايات»، «غەربىي دىيار قۇياشى»، «باياۋاندىكى قارا تاش»، «تەر ناخشىسى» قاتارلىق شېئىرلار توپلاملىرى نەشر قىلىنغان. جاڭ دېيى مەملىكەت بويىچە خېلى نامى بار شىنجاڭلىق ئۈچ نەپەر شائىرنىڭ بىرى. ئۇنىڭ شېئىرى مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون بويىچە بىرنەچچە قېتىم 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ۋە ئېنگلىز، فىرانسۇز تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان.

جاۋ گۇاڭمىڭ (خەنزۇ): 1947 - يىلى خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ لىيۇياڭ ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. كومپارتىيە ئەزاسى. 1978 - يىلى بېيجىڭ داشۆ پەلسەپە فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە شىنجاڭ مالىيە-ئىقتىساد ئىنستىتۇتى ئىلمىي تەتقىقات باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ۋە مەكتەپنىڭ ئىلمىي ژۇرنىلى - «شىنجاڭ مالىيە-ئىقتىساد» نىڭ تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى. 1974 - يىلدىن تارتىپ ھازىرغىچە ئالتە پارچە پوۋېست، 20 نەچچە پارچە ھېكايىسى، بىر تۈركۈم نەسر ۋە شېئىرلىرى

ئېلان قىلىنغان. «تاش ئۆي» ناملىق ھېكايىسى «جۇڭگو غەربىي دىيار ئەدەبىياتى» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ۋە «ئەدەبىيات گېزىتى»، «ئەدەبىيات - سەنئەت گېزىتى» دە تونۇشتۇرۇلغان.

ئومارغازى ئايتان (قازاق): 1932 - يىلى چۆچەكتە تۇغۇلغان. ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ۋە شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى. ئەسلىدە «شۇغىلا» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى. كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بار. 1952 - يىلدىن ئېتىبارەن 200 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، ئون نەچچە پارچە داستانى، 20 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە ۋە نەسرى، تۆت پارچە سەھنە ئەسىرى، ئون نەچچە پارچە ئوبزورى ئېلان قىلىنغان. «سامان يولى»، «تۇرنىلار» ناملىق شېئىرلار توپلاملىرى، «ئوۋچى ھەققىدە ھېكايە» ناملىق رومانى نەشر قىلىنغان. «تولغاق» ناملىق ھېكايىسى، «تۇنجى قار»، «مۇساپە» ناملىق شېئىرلىرى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئاپتونوم رايونلۇق ۋە مەملىكەتلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

غالىم قاناپىيا (قازاق): 1938 - يىلى ئالتاي ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. ئالىي تېخنىكومنى پۈتتۈرگەن. كومپارتىيە ئەزاسى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى قازاق بۆلۈم ئەدەبىي ئىجادىيەت تەھرىر ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى. 1958 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغىچە 200 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، ئۈچ پارچە داستانى، «بوران - چاپقۇن» ناملىق ئىككى قىسىملىق رومانى، «يولدا» ناملىق شېئىرلار توپلىمى، «ئىككى توپ قارىغاي» ناملىق كىنو سىنارىيىسى ۋە «ھازىرقى زامان قازاق ئەدەبىياتى توغرىسىدا» ناملىق كىتابى نەشر قىلىنغان. «ئۆكتەبىر»، «شېئىر ھەققىدە شېئىر» ناملىق شېئىرلىرى ئايرىم - ئايرىم ھالدا «شۇغىلا» مۇكاپاتىغا ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

شايمۇرات (قازاق): 1950 - يىلى فۇكاڭ ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. تولۇق ئوتتۇرا مەلۇماتقا ئىگە. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. سانجى ئوبلاستلىق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى. ئەسلىدە فۇكاڭ ناھىيە گەنخېزى چارۋا مەيدان مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى. 1980 - يىلدىن ھازىرغىچە «دالا گۈلى»، «ئېھ، ئانا ماكان»، «ئەن سېلىنغان قول» قاتارلىق ئۈچ پارچە پوۋېستى، «قامچىگەر»، «ماڭا كېرىكى ئۆلگە» قاتارلىق ئون نەچچە پارچە

ھېكايىسى ئېلان قىلىنغان. «ئىككى تەلەپ»، «ماڭا كېرىكى ئۆلگە» ناملىق ھېكايىلىرى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا ۋە «شۇغىلا» مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

ئا. تەبە (موڭغۇل): 1932 - يىلى شىخو ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. ئالىي مەلۇماتقا ئىگە. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. ئەسلىدە «چولپان» ژۇرنىلىنىڭ تەھرىرى. كاندىدات نالى مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى بار. 1957 - يىلدىن باشلاپ ھازىرغىچە «يوقالغان خەت»، «يايلاق قىزىلگۈلى»، «مېنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىم»، «ئارسلان باتۇر» قاتارلىق تۆت پارچە پوۋېستى، «چېنەتمىشنىڭ باشلىنىشى» قاتارلىق 15 پارچە ھېكايىسى، 100 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، «گوجا ۋە نىڭگا» ناملىق كىنو سىنارىيىسى ئېلان قىلىنغان، ئۇنىڭ «جاڭغىر» قاتارلىق خەلق داستانلىرىنى توپلاش، رەتلەش ۋە ئەدەبىي تەرجىمە ساھەسىدىمۇ خېلى زور تۆھپىسى بار. «يوقالغان خەت» ناملىق پوۋېستى ئاپتونوم رايون بويىچە 1 - دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا، ئۇ توپلاپ رەتلىگەن «زۇل ئالدىرخان» داستانى ئاپتونوم رايون بويىچە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

تەييارلىغۇچى: تېمۇر گۋەنچېڭفۇ.

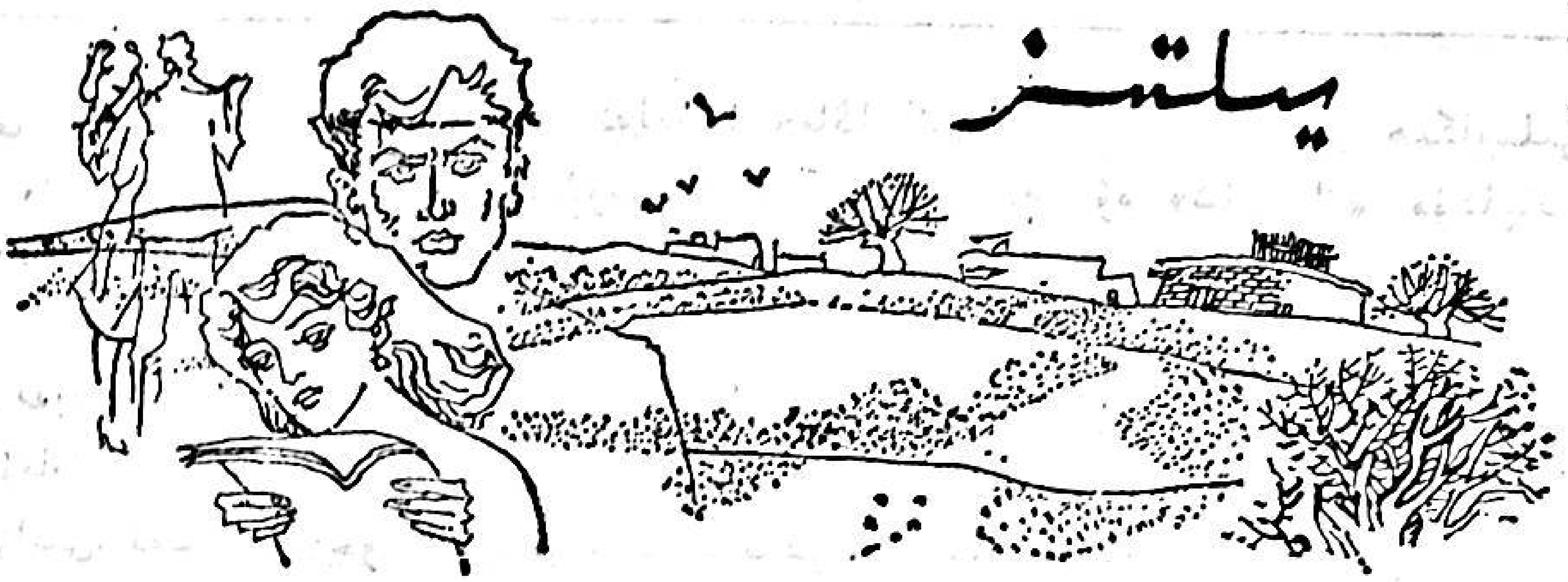

# پىلتىن

(ھېكايە)

خالىدە ئىسرائىل

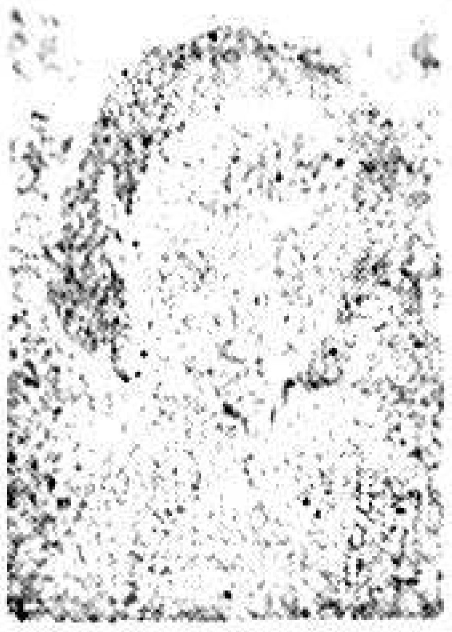

خالىدە ئىسرائىل: 1952 - يىلى قەشقەردە خىزمەتچى ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. بالىلىق ۋاقىتلىرى ئاقسۇ، خوتەن، قەشقەردە ئۆتكەن. 1975 - يىلى مەركىزىي مىللەتلەر شۆيۈەنىنىڭ تىل فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، شىنجاڭ گېزىتى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە مۇخبىر، تەھرىر بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە.

خالىدە ئىسرائىل ئەدەبىي ئىجادىيەتكە 1985 - يىلدىن تارتىپ كىرىشكەن. «ئېبەھايات»، «ئانا»، «ئويغىنىش»، «ئەڭ گۈزەل خاتىرە» قاتارلىق ھېكايىلىرى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان.

مەكتەپ بېغىنىڭ قويۇق دەرەخلىك سالقىن يېرىدە، مەخمەلدەك ياپيېشىل چىمەنلىك ئۈستىدە ئۈچ يىگىت سوزۇلۇپ ياتىدۇ. ياق، ئۇلارنىڭ ئىككىسى ياتىدۇ، بىرسى ئولتۇرىدۇ: ئورۇق، ئېگىز بويلۇق، قەلەم بىلەن سىزىلغاندەك چىرايلىق قاشلىرى ئاستىدا چوڭقۇر قارا كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان، ئەپچىلگىنە بۇرۇت قويۇۋالغان يىگىت، دەرەخلەر ئارىسىدىن پارچە-پارچە كۆرۈنىدىغان ياز ئاسمىنىغا خىيال بىلەن بېقىپ ئوڭدا ياتاتتى. ئۇنىڭ قىممەت باھالىق رەختتىن تىكىلگەن تۆت يانچۇقلۇق، يېرىم پويىزلىق كالتە يەڭ كۆڭلىكى، توق رەڭلىك سارجا شىمىغا ماسلاشقان گالستۇكى، رەڭگى ھەم نۇسخىسى كۆركەم خۇرۇم شىبلىتى ئۇنىڭ بىرەر ئابرويلۇق ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق پەرزەنتى ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. سەل نېرىراقتا، تېگى قارامتۇل ئىنچىكە ئاق يوللۇق، ئارىلاشما تالالىق رەختتىن كاستۇم-شىم كىيىۋالغان يەنە بىر يىگىت جەينەكلەپ دۈم ياتقىنىچە كىتاب ئوقۇۋاتىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ كۆزى كىتابتا ئەمەس. يۇقىرى گرادۇسلۇق كۆزەينىكىنىڭ ئاستىدىن ئوت-چۆپ ئارىسىغا تىكىلگەن كۆزى، چىڭ تۈرۈلگەن قوشۇمىسى ۋە قېلىن لەۋلىرىدە قانداقتۇ بىر خىل نارا-

زىلىق ئۇيادىلىنىپ تۇرىدۇ.

يىگىتلەرنىڭ ئۈچىنچىسى بۇ ئىككىسى-لەندىن سەل نېرىدىكى ياش ئاكاتسىيىگە يۆلىنىپ، بىر تال قۇرۇپ قالغان ئۆسۈم-لۈك غولىنى چىشلىگىنىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭ كىيىم - كېچەكى بەك ئالاھىدە بولمىسىمۇ زامانىغا لايىق ھەم يا-رىشىملىق، چىرايى قارىماققا سەل قوپال-راق كۆرۈنسىمۇ، ئەمما مۇلايىم قاراش-لىرى بىلەنمۇ ياكى ۋۇجۇدىدىكى چوڭقۇر بىر ئىچكى كۈچ تەسىرىدىنمۇ كىشىدە يېقىملىق شۇنداقلا چوڭقۇر تەسىر قالدۇ-رىدۇ. يىگىتلەر دۇنيانىڭ ۋاڭ - چۇڭىدىن قېچىپ بۇ پىنھانغا كېلىۋالغان بولسىمۇ، ھەممىسلا ئۆز خىياللىرى بىلەن بولۇپ، بىر - بىرىگە زادى ئېغىز ئېچىشمايتتى. بۈگۈن ئۇلارغا نېمە بولدىكىنە؟

بىر كەمدە دەرەخلىك ئارىسىدا ئېگىز پاشنىلىق توپلەي كىيگەن نازۇك ئاياغلار بىلەن ئاپئاق كۆڭلەك غىل - پال كۆرۈنۈپ، ئارقىدىن ھايال ئۆتمەي، يۇمران بىر قول دەرەخ شېخىنى قايرىپ، ئايدەك بىر چى-راي يىگىتلەرنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى.

— پاھ، كېلىۋالغان يېرىنى بۇلار-نىڭ! مەن سىلەرنى ساق ئىككى سائەت ئىزدىدىم. مۇشۇ يەرگە بىر كېلىپ باقايچۇ، دېمىگەن بولسام، سىلەرنى ھەرگىز تاپالمايدىكەنمەن...

ئۇ ئاق ئۆڭلۈك، ۋۇجۇدىدىن ياشلىق گۈزەللىكى ئۇرغۇپ تۇرغان قىز ئىدى. ھەممىدىنمۇ ئۇنىڭ كۆزلىرى چىرايلىق ئىدى، دولقۇنسىمان قوڭۇر چېچى مۈرىسى-دە يېيىلىپ تۇراتتى.

— كېلىڭ دىلئارام، بۇياققا كېلىپ ئولتۇرۇڭ، — ئېگىز بويلۇق ئەكرەم ئىسمە-لىك يىگىت قىزغا يېقىنچىلىق بىلەن يې-نىدىكى چۆپلۈكنى كۆرسەتتى. كۆزەينەكلىك يىگىت ئەركىنمۇ ھاپىلا - شاپىلا ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى - دە، قىزغا زوق بىلەن تىكىلدى. ئادىل بولسا ئۇلارنىڭ ئەكسىچە بىر ئاز تۇتۇلۇپ قالغاندەك بولۇپ ئۈندىمىدى.

— كەچتە بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ ئولتۇرۇپ كەلسەڭلار... — دېدى قىز بىر تال شاخنى تۇتقىنىچە سەل قىزارغان ھالدا، ئارقىدىن يەنە، — كىم بىلىدۇ، بۇ بىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىرگە ئولتۇرۇشىمىز بولۇپ قالار... — دەپ قوشۇپ قويدى ۋە ئۇلارغا بارماي قالماسلىقنى جېكىلەپ كەينىگە بۇرۇلدى. ئۈچ يىگىت قىزنىڭ خۇددى كېپىنەكتەك پىلدىرلاپ يىراقلاپ كېتىۋاتقان گەۋدىسىگە قاراپ خېلىغىچە جىم ئولتۇرۇشۇپ قالدى. ئۇلارغا خېلىدىن بۇيان مۇشۇنداق ئىش ئادەت بولۇپ قالدى. قىز پەيدا بولسا ھەممىسى بەس - بەستە سۆزلىشەتتى، چاقچاقلىشىپ كۈلۈشەتتى. قىز كېتىپ قېلىشى بىلەنلا ئۆزلىرىچە جىم بولۇپ كېتىشەتتى. خېلى ئۇزاقىچە بىر - بىرىنىڭ كۆزىگە قاراشتىن خىجىل بولغاندەك ئولتۇرۇشاتتى.

كەچقۇرۇن ئەكرەم بىلەن ئەركىن ئادىلنى زورلاپ دېگۈدەك شەھەر چېتىدى-كى دەل - دەرەخلىك قورۇغا — ئالدى گۈللۈككە قارىغان ئىككى قەۋەتلىك بىنا-نىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەندە ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغا-نىدى. ئىككىنچى قەۋەتنىڭ يوپ-يورۇق، يوغان ئەينەكلىك بالكونىدىن ئايال كىشىنىڭ ئوتتۇرا ئاۋازدا گېتارغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتقان ناخشىسى ئاڭ-

www.uyghurkitap.com

لىنىپ تۇراتتى.

تېرەك بوستان، تېرەك بوستان
تېرەك بوستانغا مەن ھەيران.
سېنىڭ كۆڭلۈڭ ئارام تاپتى،
مېنىڭ كۆڭلۈم تېخى ۋەيران...

ۋالىلداپ تۇرغان ھال رەڭ ئىپەكتىن ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىپ بىلىنەر-بىلىنمەس گىرىم قىلىۋالغان دىلئارام ئۇلارنى گۈلدەك ئېچىلىپ كۈتۈۋالدى ۋە يۇقىرىغا — مېھمانخانىغا باشلىدى. يەرگە چىمپىدە كەلگەن ئۇزۇن مويلۇق مايسا رەڭ گىلەم، تام بويلاپ قويۇلغان توق قىزىل دۇخاۋا پەردە ئاپئاق تورلار بىلەن چىرايلىق بېزەلگەن كەڭ مېھمانخانا قىز-يىگىتلەر بىلەن تولغانىدى. مېھمانلارنىڭ كۆپ قىسمى داستىخاندىن قوپۇپ كەتكەن بولۇپ، كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان مۇزىكىغا جور بولۇپ بەس-بەس بىلەن تانسىغا چۈشمەكتە ئىدى. تورۇستىكى چوڭ ئاسما چىراغنىڭ شولىسى قەھرىۋادەك سۈزۈك قىزغۇچ ئىچىملىك تولدۇرۇلغان ئېگىز بويۇنلۇق رومكىلاردا ۋە قىزلارنىڭ ھاياجانلىق كۆزلىرىدە چاقنايتتى. مۇزىكا بىر پەسكە توختىدى. تونۇشتۇرۇشلاردىن كېيىن دىلئارام ئۇلارنى مەجبۇرلاپ دېگۈدەك تۆرگە ئولتۇرغۇزۇپ، ئۈستەلگە يېڭى-يېڭى نازۇ-نېمەتلەرنى تىزدى. ئارقىدىن قىپقىزىل ئۈزۈم ھارىقى تولدۇرۇلغان رومكىنى قولىغا ئالدى-دە، سەل قىسىلغاندەك ئولتۇرغان ئادىلغا تىكىلدى.

— قېنى ئەمىسە، مەكتەپ ھاياتىمىز... دوستلۇقىمىز ۋە ئادىل ئۈچۈن... ئۇنىڭ بۇندىن كېيىنكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى ۋە بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن...

ئۇ قەدەھ سۆزىنى شوخلۇق بىلەن باشلىغان بولسىمۇ، سۆزىنىڭ ئاخىرى خورسىنىشقا ئوخشاپ چىقتى، بىر پەسكە كۆزلىرىدىكى شادلىق نۇرى ئۆچۈپ، لەۋلىرى تىترىگەندەك قىلىپ قالدى.

— دوستىمىز ئادىلنىڭ تەكلىماكاننى گۈللەندۈرۈشى، تەكلىماكاندىكى ئەڭ گۈزەل قىزغا ئېرىشىشى ئۈچۈن! — دەپ قوشۇمچە قىلدى ئەركىن كۈلۈپ تۇرۇپ. يىگىتلەر رومكىلىرىنى بىر كۆتۈرۈشتىلا بوشاتتى. قىز ئاللىقانداق بولۇپ ئىتتىك بۇرۇلدى-دە، نېرىغا كەتتى. ئۈچەيلەن يەنە جىم بولۇشۇپ قالدى. ئادىل بىلەن ئەركىن داستىخانغا ئانچە-مۇنچە قول ئۇزىتىپ قوياتتى، ئەكرەم بولسا نېمىشقىدۇر تىنچسىزلىق ئىچىدە، كۆزلىرىنى دىلئارامنى ئەگىشىپ يۈرگەن بۇدۇرە چاچ يىگىتتىن ئۈزمەيتتى. مۇزىكا توختىشى بىلەنلا ئۇ ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى-دە، ھەممىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، دىلئارامنى تانسىغا تارتتى. ئۇلار جۈپ-جۈپ بولۇپ ئايلىنىۋاتقانلار قاتارىغا قوشۇلۇپ كەتتى. كىشىلەر توپى ئارىسىدىن ئېگىز بوي ئەكرەمنىڭ مەغرۇر قامىتى، دىلئارامنىڭ يېقىملىق چىرايى ئالاھىدە كۆزگە تاشلىناتتى. پاھ، نەقەدەر قاملاشقان بىر جۈپ-ھە! خۇددى تۇغۇلۇشىدىنلا بىرى يەنە بىرى ئۈچۈن يارالغاندەك. بىراق، سىنچىلاپ قارىغاندا، قىزنىڭ كۈلۈمسىرىشى ئاستىغا يوشۇرۇنغان بىر خىل مەيۈسلۈك خۇددى سۈپسۈزۈك سۇ ئاستىدىكى رەڭدار تاشلاردەك ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ چاغدا ئادىللارنىڭ يېنىغا غەيرىي ياسانغان ئىككى قىز كېلىپ ئولتۇردى.

ئۇلار ھەدېگەندىلا مودا كىيىملەر ئۈستىدىكى پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى.

— بۇ يىل مودا كىيىم-كېچەكلەرنىڭ رەڭگى سېرىققا مايىل بولارمىش، — دېدى ئورۇقراق كەلگەن قىز، قانداقتۇ بىر مەخپىي ئىشنى پاش قىلىۋاتقاندەك ئەتراپىغا قارىۋېلىپ. ئۇ قىز چىرايلىق ئىدى، ئەمما نېمىشقىدۇر كىشىدە يېقىملىق تەسىر قالدۇرمايتتى.

— ۋاي-ۋۇي، نېمىدېگەن ياخشى، ئۇنداقتا كىيەلمەي يۈرگەن ھېلىقى توق سېرىق كاستۇم-يوپكامنى كىيىپ، دوستلىرىمنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكۈدەكمەن! — دەپ بوشقىنا چاۋاك چېلىۋەتتى دۇپدۇگىلەك كۆزلىرى بىلەن تاشقورچاقنى ئەسلىتىدىغان يەنە بىر قىز. بىر پەس ھاياجانلىق پىچىرلىشىشتىن كېيىن، كىيىم ھەققىدىكى پاراڭ ئاللىكىملەرنىڭ ئۈستىگە يۆتكەلدى. ئۇلار تانسا ئويناۋېتىپ يوپكىسى چۈشۈپ كەتكەن بىر قىزنىڭ پارىڭىنى قىلىپ كۈلۈشۈشكە باشلىدى. تاشقورچاققا ئوخشايدىغان قىز كۈلۈۋېرىپ زېرىكتى بولغاي، بىردىنلا ئادىلغا قاراپ يېنىدىكى دوستىنى نوقۇدى:

— ھوي، بۇياق نېمىشقا پاراڭ قىلماي، ياكى تانسىمۇ ئويناماي بۇتتەك ئولتۇرىدىغاندۇ؟

— رەنجىمەڭلار قىزلار، ئۇ ئەنە شۇنداق غەلىتە مىجەزلىك يىگىت. ئۇ ھازىر تەپەككۇر قىلىۋاتىدۇ، تىش....— ئەركىن سۆزلەۋېتىپ كۆز ئەينىكىنىڭ ئۈستىدىن ئادىلغا قاراپ كۆزىنى قىسىپ قويدى.

— بەلكى بۇياقنىڭ يۈرۈۋاتقان قىزى قىزلارغا قاراپ كۈلمەيسەن، گەپ قىلمايسەن، تانسىمۇ ئوينىمايسەن، دەپ ئەۋەتكەندۇ، — دېدى ئورۇق كەلگەن قىز.

ئادىل قىزلارغا قاراپ زورىغا كۈلۈپ قويدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا ئەتراپىدا يۈز بېرىۋاتقىنى تامامەن مەنىسىز، ئەخمەقلەرچە ئىشلاردەك، ئۆزى گويا بۇ كىشىلەر، بۇ ئىشلار بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىزدەك سېزىلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ قەلبىنى ئېيتقۇسىز بىر خىل يالغۇزلۇق تۇيغۇسى چۇلغىۋالدى. ئەتراپتىكىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنچە چىرايلىق كىيىنگەن. مۇلايىم، ئەدەبلىك، يالغۇز ئۇلا باشقىچە. ئۇنى ھېچكىم چۈشەنمەيدۇ. چۈشىنىشنىمۇ خالىمايدۇ، ھەتتا دىلئارامۇ! ئەنە ئۇ ئەكرەمنىڭ مۈرىسى ئۈستىدىن كىمگىدۇر قاراپ كۈلمەكتە...

مۇزىكا ئاخىرلاشتى. كىمدۇر بىرى ئۈنئالغۇ لېنتىسىنى دىسكو مۇزىكىسىغا يۆتكىدى. قىزغىن، ئەسەبىي مۇزىكا ئاۋازى بىلەن ئۆي ئىچى پورۇقشۇپ قايناۋاتقان قازاندەك قىزىپ كەتتى. چىرقىرىغان، نالە قىلىۋاتقان، گۈلدۈرلىگەن، قاراسلىغانغا ئوخشاش ئاجايىپ-غارايىپ ئاۋازلاردىن تەركىب تاپقان غەلىتە مېلودىيە كىشىلەرنى ئەڭ ئىنچىكە نېرۋىلىرىغىچە قوزغاپ، ھاياجانغا سېلىپ، ئەقلىدىن ئازغاندەك تولغاتماقتا، پىرقىراتماقتا، سەكرەتمەكتە، تىترەتمەكتە. رەڭگارەڭ نۇرلار ئارىسىدا ئىنسان بەدىنىنىڭ ئاجايىپ-غارايىپ ھالەتلىرى، خىلمۇخىل چىراي ئىپادىلىرى گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ غايىپ بولماقتا. ئەنە، شادلىقتىن خۇدىنى يوقاتقان، ئەسەبىيلەش-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كەن، بارلىق ئارزۇ - ھەۋەسلەر قىلچە پەردازسىز ئىپادىلىنىپ تۇرغان، ئۆپكىدەك ئىسلىپ كۆبجىگەن چىرايلار، خۇمالاشقان، ئالاڭلىغان يىرتقۇچىنىڭ كۆزلىرىدەك پارقىراپ كەتكەن كۆزلەر...

ئادىل كۆزىنى يۇمۇۋالدى. ئۇنىڭ ھاراق - شاراب، تاماكا بۇسى، ئۇپا - ئەڭلىك پۇراقلىرى بىلەن تولغان بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتكۈسى، يۇلتۇزلۇق كېچىنىڭ ساپ ھاۋاسىدىن قېنىپ - قېنىپ نەپەس ئالغۇسى كېلىپ ئورنىدىن تۇردى. دەل شۇ پەيتە مۇزىكىمۇ توختىدى. ئۇ ئارىلىقتىكى قالايمىقانچىلىقتىن پايدىلىنىپ چىقىپ كېتىۋاتقاندا، دىلئارامنىڭ ئۆزىگە تىكىلگەن غەمكىن كۆزلىرىنى، بۇدۇرە چاچلىق يىگىتنى يەنە بىر قېتىم ئۇمىدسىز قالدۇرۇپ، دىدىل ھالدا ئۆزى تەرەپكە قاراپ ماڭغانلىقىنى سەزمىدى.

قىز ئۇنىڭغا قويۇق سىرىنگۈللەر ئارىسىدىكى تارغىنە يولدا يېتىشتى. ئۇلار ئۇڭايسىز سۈكۈت ئىچىدە بىردەم يانمۇ-يان مېڭىشتى.

— بىزدىن قاچماقچى بولۇپسىز - دە، ئەمدى، — دېدى قىز غەمكىن ئاۋازدا، — مەن سىزنى مۇنداق قىلار دەپ زادى ئويلىماپتىكەنمەن... ئەمەلىيەتتىنغۇ، سىزنى ئەيىبلەشكە ھەققىم يوق. بىراق... ھېچ بولمىغاندا، بىز ياخشى ئۆتكەن ساۋاقداشلاردىن ئىدۇق. بۇنداق چوڭ ئىشلاردا بىر - بىرىمىزدىن سىر يوشۇرمىساقمۇ بولاتتى...

— خاتالىشىۋاتىسىز، دىلئارام، مەن نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىمنى ئەزەلدىن ھېچكىمدىن يوشۇرغان ئەمەس. ئەمەلىيەتتە، مەن سىزنى مېنىڭ بۇ ھەرىكىتىمنى چۈشىنىدۇ، ھەتتا قوللايدۇ دەپ ئويلىغانىدىم.

— ئادىل، سىز ئۆزىڭىزنى زايا قىلماسلىقىڭىز كېرەك. سىز ئۆزىڭىزنىڭ چوڭ ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن يارالغانلىقىڭىزنى بىلەمسىز؟ سىزنىڭ مول بىلىمىڭىز بار. چەت ئەلگە چىقىپ ئوقۇش شارائىتىڭىزمۇ بار.

ئادىل ئۈنچىقمىدى.

قىز ئۈمىدلەنگەندەك بولۇپ، تىترەك ئاۋازدا ئىتتىك - ئىتتىك سۆزلەپ كەتتى:

— ھېلىمۇ كەچ ئەمەس، ئادىل. دادامlarنىڭ تەتقىقات ئورنىغا دەل سىزدەك بىر ئادەم تازىمۇ زۆرۈر ئىكەن. ئۇلار سىزنى يىل ئاخىرىغا قالمايلا ئامېرىكىغا ئوقۇشقا ئەۋەتىدىكەن. دادام تېخى مۇشۇ ئىش توغرىسىدا سىز بىلەن ئالاھىدە پاراڭلاشماقچى ئىدى، پەقەت سىز قارارىڭىزنى ئۆزگەرتسىڭىزلا...

ئۇ قورقۇنچ ئارىلاش تەقەززالىق ئىچىدە يىگىتكە تەلمۈردى. يىگىت بولسا ئۇنىڭ سوئالىغا دەرھال جاۋاب بەرمەي، قىزدىن بىرنەچچە قەدەم يىراقلىقتىكى قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان قويۇق شاخلىق، ئاسمان پەلەك چوڭ دەرەخكە نەزەر تاشلايتتى. ئۇ، سۈتتەك ئايدىڭدا مەرمەر ھەيكەلدەك قېتىپ تۇرۇپ قالغان قىزغا ئاستا يېقىنلىشىپ، ئوتتەك چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا بىرنەچچە سېكۇنت تىكىلدى. ئاندىن يانچۇقىدىن قېلىن بىر كونۋېرتنى چىقىرىپ قىزغا تەڭلىدى:

— دىلئارام، بۇنى ئوقۇپ باقارسىز...— ئۇ شۇنداق دېدى - دە، چوڭ - چوڭ

قەدەم تاشلاپ مېڭىپ كەتتى. قىز يىراق-
لاپ كېتىۋاتقان يىگىتنىڭ كەينىدىن
تاكى ئۇنىڭ قارىسى يۈتكىچە قاراپ
تۇردى-دە، كېيىن يۈگۈرگىنىچە ئۆز
بۆلمىسىگە كىرىپ ئىشىكنى ھەم ياپقاندىن
كېيىن، بىر خىل ھاياجان بىلەن يىگىت
بەرگەن خەتنى ئاچتى. ئاچتى-يۇ، نېمە-
دىندۇر قورققاندەك كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى.
بىر پەستىن كېيىن يەنە قەتئىي نىيەتكە
كەلگەندەك خەتكە ئېڭىشتى.

«... بۇ خەتنى بەلكىم سىزگە ھېچ-
قاچان كۆرسەتمەسمەن، سىز ئۈچۈن قەلبىم
ئىشىكى مەڭگۈ يېپىقلىق پېتى قالار،
شۇنداق بولغىنىمۇ ياخشىدۇر، دېگەن نى-
يەتتە ئىدىم، لېكىن بۇنىڭغا يۈرىكىم
يول قويمىدى. سىزنىڭ پاك قەلبىڭىزنى
ئازابلاشنى، ئۆز ئىرادەمگە خىلاپلىق قى-
لىشنى خالىمىدىم.

بەش يىلدىن بېرى ئوقۇتقۇچىلىرىم ۋە
ساۋاقداشلىرىم مېنى قانداقتۇر يۈكسەك
ئىشلارنى ئويلاشقا، قىلىشقا يارالغان
ئالاھىدە ئادەم، دەپ قاراپ كەلدى. بۇنىڭ
ئىچىدە سىزمۇ بار، ئەلۋەتتە. بۇ خىل قاراش،
ماختاپ ئۇچۇرۇشلار مېنى بۇلۇتلار ئۈستىدە
پەرۋاز قىلىۋاتقاندەك ئاجايىپ ھېسسى-
ياتلارغا چۆمدۈرگەنمۇ بولدى. ئاھ،
نادانلىق. ئەمەلىيەتتە، ئۆزۈمگە ئايان
ئىدىكى، كىتابقا قادىلىپ ئولتۇرغان
ۋاقىتلىرىمدا تولىراق خىيالىم سىزدە
بولاتتى. بىلەمسىزكىن، مەن سىزنى قاتتىق
ياخشى كۆرەتتىم. بۇ مېنىڭ تۆت يىلدىن
بۇيان قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا
يوشۇرۇپ كېلىۋاتقان سىرىم، شېرىن
خىيالىم ياكى ئاجايىپ گۈزەل چۈشۈم
ئىدى. جىسمىم ۋە روھىمنى تامامەن
ئىگىلىگەن بۇ خىيال، بۇ چۈش ماڭا
بىر مىنۇتمۇ ئارام بەرمەيتتى. مەن كېچە-
كۈندۈز سىزنىلا ئويلايتتىم، سىزگە تەل-
پۈنەتتىم، يەنە نېمىشقىدۇر سىزدىن يىراق-
قا، بەكمۇ يىراققا كېتىشنى ئارزۇلايتتىم.
يالغۇز ۋاقىتلىرىمدا گاھ، چۈشىنىكسىز، شادلىق
دەستىدىن قىن-قىنىمغا سىغماي كەتسەم،

www.uyghurkitap.com

كۆچلۈك قايغۇ دەستىدىن يۈرۈكۈم يېرىلگۈدەك ئازابلىناتتىم. مۇنداق چاغلاردا مەكتەپ بېغىغا ياكى شامال ئۇرۇپ تۇرىدىغان يوللارغا چىقىپ كېتەتتىم. پىنھان جايلارغا يېرىپ يىغلايتتىم. پۇتبول مەيدانىنى بويلاپ ھېرىپ يىقىلىپ قالغۇچە يۈگۈرەيتتىم، ياكى بېشىمنى مۇزدەك تۇرۇبا سۈيىگە تۇتۇپ تۇراتتىم. بىر كۈنى ھېلىقى قېرى سۆگەت ئاستىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ تولۇق ئىككى سائەت دەرس تەكرارلىدىڭىز. سىز كەتكەندىن كېيىن مەن ئۇ يەرگە باردىم. خۇددى بىرسىدىن قىزغىنىۋاتقاندەك ئالدىراش باردىم. ئەتراپ سىزنىڭ ھىدىڭىز بىلەن تولغان، چىمەنلەردە نازۇك ئاياغلىرىڭىزنىڭ ئىزى قالغانىدى. يەردە سولىشىپ قالغان ئىچكىكىنە بىر تال مامكاپ گۈلى ياتاتتى. مەن ئۇنى تېرىۋالدىم. بارماقلىرىڭىز تەگكەن يەرلىرىنى سىلىدىم، لېۋىمگە تەگكۈزدۈم. كېيىن ئۇنى خاتىرەمگە سېلىپ قويدۇم. ئۇ ھازىرمۇ ئاشۇ يەردە. شۇ كۈنى مەن سۆگەتكە قەلەمتىراش بىلەن سىزنىڭ نامىڭىزنى چىرايلىق قىلىپ ئويۇپ قويدۇم. شۇندىن كېيىن گۈللەر نەچچە ئېچىلىپ نەچچە سولدى، ئاشۇ قېرى سۆگەتمۇ نەچچە قېتىم يوپۇرماق چىقىرىپ، نەچچە قېتىم غازاڭ تاشلىدى. ئەمما سىزنىڭ نامىڭىز يوقالمىدى، بەلكى خۇددى ئاشۇ دەرەخ بىلەن قارا تۇپراق ئاستىدىن ئۈنۈپ چىققاندەك ئاشۇ يەرگە ئويۇپ كەتتى. ئىشەنچىم كامىلكى، ئۇ دەرەخ بىلەن تەڭ ياشايدۇ. بىر كۈنلەردە، زىيادە بەختىتىن، كۆل سۈيىدەك تىنچ تۇرمۇشتىن زېرىككەن چاغلىرىڭىزدا ياشلىق ئىزلىرىڭىزنى ئىزلەپ ئاشۇ دەرەخ تۈۋىگە بېرىپمۇ قالارسىز، بىرگە ئۆتكەن كۈنلىرىمىزنى ئەسلەپ بىر پەس خىيالغا چۆمۈپمۇ قالارسىز... ماڭا شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە، سىزگە ئۇنىڭدىن ئارتۇق تەمەدە بولۇشقا ھەققىممۇ يوق. چۈنكى مەن ئاشۇ قۇملۇقنىڭ ئوغلى، مەن ئۇ يەردىن ئايرىلالمايمەن، مېنىڭ يىلتىزىم ئەنە شۇ يەردە. سىزمۇ ئىللىق قۇياش نۇرى، تىنچ ۋە گۈزەل مۇھىتتىن ئايرىلالمايسىز. بۇنى مەن ئوبدان بىلىمەن. ئىككىمىز خۇددى بىر دەريانىڭ ئىككى قىرغىقىغا ـ بىر ـ بىرىگە تەلپۈنىدىغان ئەمما مەڭگۈ قوشۇلالمايدىغان ئىككى قىرغاققا ئوخشايمىز.

بىلەمسىز دىلئارام، ئاشۇ چەكسىز كەتكەن قۇم دۆڭلىرى، ئۆرۈمە تاملىرىدىن شىرقىراپ قۇم تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان پاكار ـ پاكار ئۆيلەر، زومچەك ـ زومچەك ئۈزۈم تۈپلىرى — بالىلىق ۋاقلىرىمدىكى دۇنيارىم ئىدى. مەن شۇ قۇملۇقتا دۇنياغا كۆز ئاچتىم. شۇ يەردە ئېلىپبەنى تونۇدۇم. باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ناھىيىگە ئوقۇشقا باردىم. ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپتە ياغلىشىپ كەتكەن بادام دوپپا كىيىپ، بۇرنىنىڭ ئۇستىگە كۆزەينەك قوندۇرۇۋالىدىغان جۇغراپىيە ئوقۇتقۇچىسىدىن يەر شارىنىڭ قۇياش سىستېمىسىدىكى بىر پلانىت، يۇملاق شار ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ يۈزى پايانسىز دېڭىز ـ ئوكيان، ياپيېشىل بوستانلىق، تاغ ـ ئېدىر ۋە قۇملۇقلار بىلەن ئورالغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئاجايىپ چوڭ، گۈزەل، رەڭگارەڭ ئىكەنلىكىنى ۋە يەنە ناھايىتى نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلـ

ۋالدىم. لەزەر دائىرەم بىردىنلا كېڭەيدى،
بويۇممۇ ئۆسۈپ قالغاندەك بولدى. تۇنجى
قېتىم يېزامغا قايتقان چېغىمدىكى تەسـ
راتىم مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. بوران
ئۇچۇپ تۇرىدىغان قاقاس، قۇملۇق كوچا،
يېرىمىغىچە قۇمغا كۆمۈلگەن ئۆيلەر،
يۈزىدە كۆزىنىڭ ئېقى بىلەن چىشلىرىـ
دىن باشقا ئاق يېرى قالمىغان جۇادۇر
كېپەن ھەم ئاچ باللار، دادۇي ئامبىرىـ
نىڭ ئالدىدا ھەپتىلىك نورمىسىنى ئېلىش
ئۈچۈن ئامبارچىنى ساقلاپ ئولتۇرۇشقان
قېرى - چۆرىلەر... ئۇنىڭ ئۈستىگە،
باللىق ۋاقلىرىمدىكى ھەمراھىم ئاشۇ
كىيىكتەك ئۈركەك، قوزىدەك مۇلايىم، ئېتىز
قىرىدا ئېچىلىپ تۇرغان لەيلىقازاق گۈلىدەك
گۈزەل گۈلقەمەرنىڭ تېخى بىر ھەپتە
ئىلگىرى ئۆزىدىن 40 نەچچە ياش چوڭ
تۇگمەنچىگە مال ئورنىدا سېتىۋېتىلگەنلىك
خەۋىرى مېنى ساراڭ قىلىپ قويغىلى
تاس قالدى. ئاھ، خۇدا! ئاشۇ 12 ياشلىق
نارەسىدە قىز ئەمدى ئاللىكىملەرگە
‹خوتۇن› بولۇپ كەتتىمۇ؟ ئۇنىڭ
قوڭغۇراق ئاۋازىدەك يېقىملىق كۈلكىسـ
نى، لاتا قورچىقىنى ئەللەيلەپ ئېيتقان
ناخشىلىرىنى ئەمدى ئاڭلىيالماسمەنمۇ؟
مەن خۇدۇمنى يوقىتىپ، ئۆيدە كۆزۈمگە
تۇنجى چېلىققان قانداقمۇ بىر كۆمزەكنى
بېشىمدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئېتىپ
چۇل - چۇل قىلىۋەتتىم. كۆزۈمگە قان
تولغان ھالدا يەنە قولۇمغا چىققۇدەك
نەرسە ئىزدەپ پىرقىراشقا باشلىدىم.
مېنى دادام تۇتۇۋالدى، ئانام بويىنۇمغا
گىرە سېلىپ يىغلىدى. مەن ئۇلاردىن
يۇلقۇنۇپ چىقىپ ئۆينىڭ ئارقىسغا قېچىپ
چىقتىم. قۇم دۆڭلىرى ئارىسىدا ساراڭلارـ
چە يۈگۈرۈشكە باشلىدىم. قەلبىمدە ئىدا
قىلاتتىم:

— گۈلقەمەر ... گۈلقەمەر ...

تاكى مەكتەپكە قايتىپ كەتكۈچە ھېچـ
كىمگە گەپ قىلماي قويدۇم. بىچارە ئاـ
تا - ئانامىمۇ مېنىڭ ئالدىمدا گۇناھكاردەك
كۆزۈمگە قارىيالمايتتى ۋە ئۆزلىرىنى قوـ
يىدىغان يەر تاپالماي قالغانىدى. لېكىن
ئۇنىڭ مومىسى — ئاشۇ بىر ۋاقلاردىكى رەـ
ھىمدىل موماي مېنى مەسخىرە قىلدى، تىلـ
لاپ كەتتى.

— ئىمىدەپ پوتلاگىنى ئېقىتىپ يۈـ
رىسەن؟ ھوي، ئېغى يوق ئىشتان كىيىپ
يۈرىدىغان ماڭقا! گۈلقەمەرنى ئانىسى تۇغـ
قان بولسا، مەن باققان، كىمگىلا بەرسەم
يېگىنى ئالدىدا، يېمىگىنى ئارقىسىدا تۇرـ
دىغان يەرگە بەردىم، قانداق؟!

‹يېگىنى ئالدىدا، يېمىگىنى ئارقىسـ
دا ...› مەن بۇ سۆزنى چۈشىنەلمەي ئىـ
چىمدە نەچچە رەت تەكرارلىدىم. خۇددى
مۇشۇ سۆزگە قانداقتۇ بىر سىر يوشۇرۇنغانـ
دەك بىرنەچچە كۈنگىچە خىيال سۈرۈپ
يۈردۈم. قانداق بولمىسۇن، ماڭا شۇ ئايان
ئىدىكى، ئۇلار بەكلا، بەكلا نامرات ئىدى.
توپا ئۆرلەپ تۇرىدىغان قازانغا چاپلاپ پىـ
شۇرغان زاغرا قوتۇرمىچى بىلەن خۇدانىڭ
سۈيىگە چالغان ئۇماچمۇ ئۇلار ئۈچۈن ئەـ
تىۋارلىق تاماق ئىدى. ئۇچىسىغا كىيگىنى
باشقىلار باللىرىنىڭ بېشىدىن ئۆرۈپ ئىبىرـ
ۋەتكەن كونا كىيىملەر ئىدى. دادام بىلەن
ئانام بىرەر نەرسىدىن قىسىلىپ قالغان
چاغلىرىدا:

‹ھەر نېمىدىگەن بىلەن ھال - كۈـ
نىمىز بۇۋىسارىخان ئاچىلارنىڭكىدىن ياخشى،
ھېلىمۇ خۇدانىڭ ئىلتىپاتىغا شۈكرى› دەپ

uyghurkitap.com

ئۆزلىرىنى ئاۋۇندۇراتتى. ئانام دائىم دېگۈدەك ئۆزىنىڭ گېلىدىن قىسىپ ئۇلارغا بىرەر چىنە ئۇماچ، بىرەر باغلام چامغۇر، كۆكباش دېگەندەك نەرسىلەرنى چىقىرىپ تۇراتتى. مەنمۇ ئۇبدانىراق بىر نەرسە تاپسام‌لا گۈلقەمەرنى چاقىرىپ بىللە يەيتتىم. گۈلقەمەر ئىككىنچى يىلى كۈزدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن نامرات كەپىسىدە مومىسىنىڭ قۇچىقىدا جان ئۈزدى ... مىسىلسىز گۈزەل، نازۇك بىر غۇنچە ۋاقىتسىز چەيلىنىپ غازاڭ بولدى. بۇ پاجىئە مېنىڭ گۆدەك قەلبىمدە ئۆچمەس ئىز قالدۇرغانىدى. مەن ئەنە شۇ چاغلاردىن تارتىپلا يېزىمىزدىكى ئەر - ئايال، قىرى - ياشنىڭ مېڭىسىدە ئورناپ كەتكەن نۇرغۇن نەرسىلەرنىڭ بەكمۇ ناتوغرا ھەم بىمەنە ئىكەنلىكىنى، بۇنى ئۆزگەرتمەي بولمايدىغانلىقىنى غۇۋا ھېس قىلىشقا باشلىغانىدىم. كېيىنكى يىللاردا، بىر پېشقەدەم ئوقۇتقۇچىنىڭ ماڭا بولغان تەسىرى ناھايىتى زور بولدى. ئۇ ياش ۋاقىتلىرىدا نۇرغۇن ئەللەرنى كەزگەن، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىغىمۇ قاتناشقان، ئاخىرقى ئۆمرىنى يۇرتىنىڭ مائارىپ ئىشلىرىغا بېغىشلاش ئۈچۈن شىمالدىكى بىر چوڭ شەھەردىن قايتىپ كەلگەن كىشى ئىدى. ئۇنىڭ ئېغىر دەرىجىدە بوغۇم ياللۇغى كېسىلى بولسىمۇ، زەي ئۆرلەپ تۇرىدىغان پېششىق خىشلىق يەردە ئۈچ - تۆت سائەتلەپ ئۆرە تۇرۇپ دەرس ئۆتەتتى. ئۇ بەزىدە پات - پاتلا قاتتىق يۆتەل بىلەن دوسكا ئالدىدا ئىككى پۈكلىنىپ قالاتتى. ئەمما، ئۇ بىزگە دۇنيا، دۆلەت، مىللەت، تارىخ ھەققىدە ئاجايىپ پاراڭلارنى سېلىپ بېرەتتى. بىزنى ھارماي - تالماي ئۆگىنىشكە، ئەتراپلىق بىلىم ئىگىلەشكە دەۋەت قىلاتتى. ئۇنىڭ كېسەللىك ۋە چوڭقۇر ئىچكى كۆچ تەسىرىدىن چاقناپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدە، ئورۇق گەۋدىسىدە قانداقتۇ غايىۋانە بىر نەرسە باردەك، بىزمۇ ئۇنىڭ سۆزىدىن چىقمايتتۇق. ئاخىرى، يەر يۈزى ئەمدىلا ئىللىپ كەلگەن باھار كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ئۇ دوسكا ئالدىدىلا يىقىلدى، شۇ يىقىلغانچە ئورنىدىن تۇرالمىدى. ئەمما، ئۇنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرى شۇ يۇرتتىكى بىرمۇنچە باللارنىڭ قەلبىدە قايتا چېچەك ئاچتى. مەنمۇ ئۇنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويمىدىم، تىرىشىپ ئوقۇدۇم. ئەسلى ئىمتىھان نەتىجەم بويىچە خالىغان مەكتەپ، خالىغان كەسىپتە ئوقۇش پۇرسىتىگە ئىگە بولغان بولاتتىم. ئەمما، مەن ئىگىلىك باشقۇرۇش كەسپىنى تاللىدىم. بۇ يەردىمۇ ئوقۇتقۇچىلىرىم ۋە ساۋاقداشلىرىم مېنى تېخىمۇ يۇقىرىغا ئۆرلەشكە ئۈندەشتى. ئەمما، تەقسىمات ئېلان قىلىنغان كېچىسى — ئازاب ۋە زىددىيەتلىك كۈرەشكە تولغان ئاشۇ كېچىسى مەن ئۆزۈمنىڭ مۇشۇ كۈنگە قەدەر بولغان بارلىق تىرىشچانلىقلىرىمنىڭ ھەممىسى ئاشۇ يېزام، يېزىداشلىرىم، گۈلقەمەر ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش پاك، مەسۇم قىزلار ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى، ئۆزۈمنىڭ ئۇ يەردىن ئايرىلىپ كېتەلمەيدىغانلىقىمنى چۈشىنىپ يەتتىم.

دىلئارام، مېنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېزام بەكمۇ چەت، ھەم قالاق. كۆپ يىللاردىن بۇيان بۇ يەردىكى دېھقانلار ھېچكىمنىڭ يادىغا يەتمىدى. ئەكسىچە، خىلمۇ-خىل سىياسىي بوران - چاپقۇنلار، قارارلارچە ئېلىپ بېرىلغان ھەرىكەتلەر بۇ يەرنىڭ بەكمۇ كۆپ نەرسىسىنى سۈپۈرۈپ ئېلىپ كەتتى. بۇ يەردە پەقەت قان - زەرداب ئېقىپ تۇرغان يارا ئاغزىدەك ناھايىتى كۆپ جا-

راھەتلەرلا قالدى. ئۆز ئارىمىزدىن چىققان
ئىلىپىنىڭ سۇلۇقىنى بىلمەيدىغان چوڭ - كە-
چىك ئەمەلدارلار ھەممىشە دېگۈدەك ئۆزلى-
رىنىڭ ئەرزىمەس ئورۇن - مەرتىۋىسى ئۈ-
چۈن ئاشۇ بىچارە دېھقانلارنىڭ مەنپەئىتى-
نى سېتىپ كەلدى، ياكى ئاڭسىزلىقى، نا-
دانلىقى بىلەن خەلقىنىڭ بېشىغا كۈلپەت
سالدى. بۇنداق دېيىش بىلەن ھەممىنى ئىن-
كار قىلماقچى ئەمەسمەن، ئەمما مېنىڭ
تىللايدىغىنىم رەزىللىك، نادانلىق ۋە خۇ-
راپاتلىق، خەلقنىڭ ئارزۇسى ۋە مەنپەئىتى
بىلەن توپتىن سىغىشالمايدىغان ئاشۇ قار-
غىش تەككۈر سىياسەتلەر. مەن ئۇلارنى
تىللىماي تۇرالمايمەن. بۈگۈنكى دۇنيادا
بىرەر زامانىۋى شەھەرنىڭ قەد كۆتۈرۈشى-
گە ھېچقانچە كۆپ ۋاقىت كەتمەيدۇ، ئەم-
ما، مېنىڭ يېزامدا مەن تۇغۇلغان 23 يىل-
دىن بۇيان پەقەت ئاشۇ ئىككى ئېغىزلىق
ئاقارتىلغان ئۆيدە دۆي ئىشخانىسى بىلەن
مەدەنىيەت ئۆيىنىڭ ۋىۋىسكىسى نۆۋەت بى-
لەن ئالمىشىپ تۇرغاندىن باشقا ئۆزگىرىش
بولمىدى. مېنىڭ يۇرتداشلىرىم ھېلىھەم كو-
نا، كۆرۈمسىز، تاملىرى موردەك قارىداپ
كەتكەن ئۆيلەردە ئولتۇرۇشىدۇ. ئۇلارنىڭ
قولىدا پۇل يوقمۇ ئەمەس، ئەمما ئۇلار
پۇللىرىنى تامنىڭ كاۋاكلىرىدا، يەرگە كۆ-
مۈلگەن ساپال كوزىلاردا ياكى سامان تى-
قىلغان تەكىيەلەرنىڭ ئىچىدە ساقلايدۇكى،
بۇ پۇل بىلەن تېخىمۇ چوڭ ئىشلارنى قى-
لىشنى، ئۆزلىرىنىڭ تۇرمۇش شارائىتىنى
ياخشىلاشنى خالىمايدۇ. ئاھ، بىچارە ئا-
دەملەر، بۈگۈنكى دۇنيانىڭ مەدەنىيىتى ئۇ-
لار ئۈچۈن خۇددى ئەپسانىلاردەك يىراق،
ئۇلار جاپا - مۇشەققەتكە خۇددى ئۆزلىرى-
نىڭ ئات - ئۇلاقلىرىغا كۆنۈپ قالغاندەك كۆ-
نۈپ قېلىشقان. مېنىڭ يېزامدا كىنو - تى-
ياتىرخانا يوق، باغچا - يەسلىلەر ... يوق.
يېزىمىزنىڭ باللىرى ھېلىھەم ئات ئېغى-
لىدىن ئۆزگەرتىلگەن سىنىپلاردا ئوقۇيدۇ.
قانداق سىنىپ بولسىمۇ ئوقۇسىلا ياخشى ئى-
دىغۇ. ئەمما، يېزىداشلىرىمنىڭ نەزەرىدە
بۇ مەكتەپ تېخى قوشنا كەنتتىكى ساختى-
پەز مولىنىڭ دىنىي مەكتىپىگە يەتمەيدۇ...
سۆزلەپ كەلسەم، مېنىڭ يېزامدا يوق نەر-
سىلەر ھەقىقەتەنمۇ تولا، لېكىن مەن يە-
نىلا شۇنداق دەيمەن، مېنىڭ يۇرتۇم دۇن-
يادا ئاز تېپىلىدىغان ياخشى جاي. ئۇ يەر-
نىڭ مويسىپىتلىرى ھەم قىز - يىگىتلىرىمۇ
دۇنيادا تېپىلغۇسىز كىشىلەر. ئاشۇ چەك-
سىز، ھەددى - ھېسابسىز قۇم ۋە قۇم بىلەن
دائىم بولىدىغان ھايات - ماماتلىق ئېلىشىش-
لار ئۇلارنىڭ جىسمىدا ھەم روھىدا شۇن-
چە بەلگىلەرنى قالدۇرغانكى، مەن بۇ بەل-
گىلەرنى يېزىداشلىرىم، ئۇلارنىڭ پەرزەنت-
لىرىنىڭ ھەر بىر كۈلكىسى، ھومىيىشلىرى-
دىنلا ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ تىنىقلىرىمدىنمۇ
ھېس قىلىپ تۇرىمەن.

شۇنداق، قۇملۇق جانسىز، ھېسسىيات-
سىز، تېپتىنچ، ئەمما ئۇ پۈتۈن دەرد-
ئەلىمى، غەزەپ - نەپرىتىنى، شادلىقى ۋە
مۇھەببىتىنى ئىچىگە چوڭقۇر يوشۇرغان.

ئۇ پەرداز قىلىشنى بىلمەيدىغان سەھ-
را ئاياللىرىدەك ساددا، بېزەكسىز، كۆرۈم-
سىز، ئەمما، ئۇنىڭ ئىچ - باغرى پۈتمەس-
تۈگىمەس خەزىنە.

ئۇ ئۆز باغرىدىكى ھەممە نەرسىنى
شۇنچە ۋايىغا يەتكۈزۈپ ياراتقان. ئۇنىڭ
ئىسسىق نەپەسىدىن ئوت يېلىنجىسا، سوغۇ-
قىدىن يۇلتۇزلارمۇ شۈركىنىدۇ. ئۇنىڭ مې-
ۋىلىرى تاتلىقلىقتا تىلنى يارسا، ئاچچىقى-

لىقتا ئۆتنى يارىدۇ. ئۇنىڭ باغرىدا تۇغۇلۇپ، ئۆمۈلەپ، ئېغىناپ چوڭ بولغان ئادەملەرمۇ خۇددى شۇنداق يۇۋاش، ئەمما قەيسەر، جىمغۇر، ئەمما ھېسسىياتلىق، ساددا، ئەمما گۈزەل. ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى قانچە كۈچلۈك بولسا، نەپرىتى ھەم شۇنداق، ئۇلار ئەۋلادتىن ئەۋلادقا ئاشۇ يەردە ياشاپ ھۈنەر-سەنئەتنىڭ ئەڭ ئېسىل نەمۇنىلىرىنى ياراتقان. ئاشۇ دېھقانلارنىڭ قاغجىراپ كەتكەن ئېتىزلىقتىكى چاك-چاك يېرىلىپ كەتكەن ئالقانلىرى دۇنيادا ئەڭ گۈزەل زىلچا-گىلەملەرنى، ھەسەن-ھۈسەندەك رەڭدار شايى ئەتلەسلەرنى، شاھ ئوردىسىغا يارىغۇدەك ساپال قاچا-قۇچىلارنى ياسايدۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلى ھېلىھەم قالاق. ئىش ئۈنۈمى تۆۋەن. ئۇلار ئاشۇ مەھسۇلاتلىرىنى، باغلىرىدا تۆكۈلۈپ ياتقان شېرىن-شەربەت مېۋىلىرىنى چوڭ شەھەرلەرگە ئاپىرىپ ساتالمايدۇ. قاچانغىچە شۇنداق ئۆتۈۋېرەر؟ بۇ XX ئەسىرنىڭ 80-يىللىرىغۇ ئاخىر؟!

دىلئارام، مەن يېزامغا قايتىپ يېزا باشلىقى بولىمەن. ئۇ يەردىكى قالاق ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇش شەكلىگە جەڭ ئېلان قىلىمەن. ئۇ يەرنى ئاپتونوم رايونغا، پۈتۈن مەملىكەتكە تونۇتماقچىمەن. مېنىڭ قىلماقچى بولغانلىرىم شۇنچە كۆپ. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئانىنىڭ ئىشىنى ماڭا ئوخشاش ئوغۇللىرى قىلماي كىم قىلىدۇ؟! ئانىنىڭ دەردىگە كىممۇ ئۆز ئوغۇللىرىدەك يېتىدۇ؟! نامرات ئانىسىنى تاشلاپ كەتكەن ئوغۇل چوڭ شەھەرلەردە، كاتتا بىنالاردا ئولتۇرۇپ ياخشى يەپ، ئېسىل كىيىنىپ يۈرگىنىدىمۇ ئۆز ئانىسىنى ئەسلىمەي، ئازابلانمىماي تۇرالامدۇ؟! ئۇنىڭ كۈلكىسىنىڭ ئاستىغا يىغا، بەختىنىڭ ئاستىغا ئازاب يوشۇرۇنماي قالامدۇ؟!

دەرۋەقە، مەن يولۇمنىڭ ئەگرى-توقاي، تىكەن-چاتقاللارغا تولغان يول ئىكەنلىكىنى بىلىمەن، كىشىلەرنىڭ ھەتتا ئۆز يېزىداشلىرىمنىڭ مېنى چۈشەنمەسلىكى، مەسخىرىسى، دۈشمەنلىك بىلەن قاراشلىرىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلىپ يەتكەنمەن. بۇ دۇنيادا ھېچبىر ياخشى ئىش قارشىلىقسىز ۋۇجۇدقا چىققان ئەمەس. گۈزەل ھەم خۇشپۇراق ئەتىرگۈل تىكەنلەر بىلەن تولغان شاختا ئېچىلىدۇ ئەمەسمۇ. ئەمما، مەن يېزامنىڭ ياشلىرىغا، تەڭتۇشلىرىمغا ئىشىنىمەن. ئۇلار تونۇگۈنكى دېھقانلارغا ئوخشىمايدۇ. ئۇلار ئىلىم-پەنگە ئىشىنىدۇ، ئالغا ئىنتىلىشنى، مەدەنىيەتلىك بىر ئىنسان سۈپىتىدە دۇنياغا يۈزلىنىشنى خالايدۇ. مەن ئەنە شۇلارغا، تەجرىبىلىك دېھقانلار ۋە چېۋەر ئۇستىلارغا تايىنىپ يېزامنىڭ ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى باشقىدىن ئورۇنلاشتۇرىمەن. بۇ ھەرگىزمۇ ئەتىياز يامغۇرىدەك شاررىدا ئۆتۈپ كېتىدىغان بىردەملىك قىزغىنلىقىم، ئەمەلىيەتتىن ئايرىلغان خىيالىم ياكى داڭ چىقىرىش يولىدىكى تەۋەككۈلچىلىكىم ئەمەس. بەش يىلدىن بۇيان، ھەر قېتىمقى تەتىللەردە مەھەللىمۇ-مەھەللە، ئۆيمۇ-ئۆي يۈرۈپ، يېزامنىڭ تەبىئىي شارائىتى، ئىگىلىك قۇرۇلمىسى، دېھقانلارنىڭ ئائىلە ئىقتىسادىي ئەھۋالى ۋە ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ بارلىق ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئىمكانىيەتلىرىگىچە ئىنچىكە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردىم، مەكتەپتە ئۆگەنگەن نەزەرىيىۋى بىلىملەرگە بىرلەشتۈرۈپ، ئەڭ ئەمەلىي پىلان-تەدبىرلەرنىمۇ

تەييـارلاپ قويدۇم. ئىككىـنچى قەدەمدە،
شەھەرلەردىن ئىنژىنېر، لايىھەلىگۈچىلەر-
نى تەكلىپ قىلىپ، دېھقانلارغا چوڭ دې-
رىزىلىـك، ئازادە ئۆيلەرنى سالدۇرىمـەن.
كىنو - تىياتىرخانا، باغچا، مەدەنىيەت ئۆي-
لىرىنى ياسىتىمەن. ياشلىرىمىزنى ئوقۇتقۇچى
تەكلىپ قىلىپ ياكى ئالـىي بىلىم يۇرتلىـ
رىغا ئۇركۇملەپ ئەۋەتىـپ ئوقۇتىمەن. ئۇ-
لار شەھەر ياشلىرىدەك پاكىـز كىيىـنىپ،
گالسـتۇك تاقاپ يۈرىدىغان، قىـزلار ئەڭ
چىرايلىق مودىلىق كىيىملەرنى كىـيىدىغان
بولىدۇ. بالىلار باغچا، يەسلىلەردە، ئازادە
مەكتەپلەردە تەربىيە ئالىدۇ. يەر شارىدا،
ئاسىيانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئاشۇ تەكلىماكان
قۇملۇقىنىڭ بىر بۇرجىكىدە كىچىككىنە بىر
جەننەت بارلىـققا كېلىدۇ. پاھ، نەقەدەر
گۈزەل تەسەۋۋۇر - ھە! ياق، بۇ ھەرگىز-
مۇ كۆز يەتكۈزسىز تەسەۋۋۇر ئەمەس. مۇنـ
داق تەسەۋۋۇر نۇرغۇن جايلاردا رېئاللىقـ
قا ئايلاندى، ھەتتا ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتـ
تىغۇ. مېنىڭ يېزامدىمۇ، تېخىمۇ كۆپ يې-
زىلاردىمۇ چوقۇم رېئاللىققا ئايلىنىدۇ. گەپ
دەۋر چاقىنى تېزلىتىشكە جۈرئەت قىلىغۇ-
دەك بىر ئوغۇل بالىنىڭ بار - يوقلۇقىـدا.
بۇ يولدا ئون يىل، 15 يىل كېتەر، چاچ-
لىرىمغا ئاق كىرىپ، بەلكىم مۈكچىيەر ...
ئەمما بۇ يولغا بېغىشلانغان ھاياتلا چىن
ھايات، ئۇنىڭدىن كەلگـەن بەخت چىـن
بەخت، ئۇنىڭ كۈلكىـسىـلا چىـن كۈلكـە
بولالايدىغۇ.

دىلئارام، ياز كېچىسى نەقەدەر قىسـ
قا - ھە! ... مۇشۇ تاپتا، ئۇپۇق ئاقىرىشقا
باشلىدى. گىگانت شەھەر ئۇيقۇلۇق كۆز-
لىرىنى ئۇۋۇلاپ ئېچىپ ئاخىرقى يۇلتۇز-
لارغا سەپ سالماقتا. بۇ پەيتتە سىز بەلـ
كىم شېرىن ئۇيقۇدا ياتىدىغانسىز. دېرىزى-
ڭىزنىڭ تەكچىسىدىكى ھېلىقى بىر تەشتەك
ھال رەڭ ئەتىرگۈلمۇ مۇگدەۋاتىدىغاندۇ (ئې-
سىڭىزدىـمۇ ئۇنى مەن تەقدىم قىلغان. نې-
مىسى بىلەنكىن سـىزنى ئەسلىتىدىغان بۇ
گۈلنى مەن بەكمۇ ياخشى كۆرەتتىم). مەن
بولسام تېخىچە قىيالماسلىق ئىچىدە ئول
تۇرىمەن، قولۇمدا قەلەم، كۆز ئالدىمـدا
سىزنىڭ ئوبرازىڭىز .... گويا تۇمانلار ئارىـ
سـدىن جىمىـرلاپ كۆرۈنۈپ تۇرغان گۈ-
زەل سۈرەتتەك، ئۇپۇقتىكى تۇنجى نۇر تا-
لاسى بىلەنلا غايىپ بولۇپ كېتىش ئالدىـ
دا تۇرغان ئاخىرقى يۇلتۇزدەك ... ئاھ، خۇ-
دا! ماڭا قانچىلىك ئېغىر، قانچىلىك ئېغىر-
ھە! ... مەن پېتوفىينىڭ ھېلىـقى مەشھۇر
شېئىرىنى مۇنداق ئۆزگەرتىپ ئوقۇشنى ياخـ
شى كۆرىمەن.

ھايات مەن ئۈچۈن ھەممىدىن قىممەت،
ھاياتتىنمۇ قىممەت مۇھەببەت.
لېكىن، كېچىمەن ھەر ئىككىلىسىدىن،
سۆيگەن ئىشلىرىم ئۈچۈنلا پەقەت.

دىلئارام، سىزنى ئەركىن بىلەن ئەك-
رەممۇ ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلارمۇ قالتىس ياخـ
شى بالىلار. بولۇپمۇ ئەركىـن تېپىلغۇسىز
يىگىت. مەن ئۇنىڭدەك تەبىئىي، ئاق كۆڭۈل
كىشىلەرنى ياخشى كۆرىمەن، سىزچۇ؟ ...»

زىچ يېزىلغان خەتلەر بىـلەن توشـ
قان نېپىز ۋاراقلار قىزنىڭ قولىدىن ئاج-
راپ ئاياغ ئاستىدىكى پولغا يېيىلماقتا ئىـ
دى. قىز ئۆزىنى دىۋانغا تاشلاپ، ئۇزاققىـ
چە ھەرىكەتسىز ھەيكەلدەك قېتىپ ئولتۇر-
دى. بۇ ۋاقىت ئۇنىڭغا گويا بىر ئەسىر-
دەك ئۇزاق بىلىندى. پۈتكۈل كائىناتتا

www.uyghurkitap.com

توختى ئايۇپ

# قۇم باسقان دېڭىز

(پوۋېست)

«...ئادەم ئۆلۈپ كېتىدۇ، سۆيگۈ ئۆلمەيدۇ...»

— كىرىشان چاندىر

## بىرىنچى باب

خىيال — ھېس قىلالىغۇچىلار، كۆرەلىگۈچىلەر ۋە ياشىيالىغۇچىلار ئۈچۈن بىپايان، ئۆزگىچە بىر دۇنيا. ئۇنىڭدا نە يېنىپ تۇرغان قۇياش، نە ئاي، نە يۇلتۇزلار يوق. بۇ دۇنياغا يورۇقلۇق ۋە ھاياتلىق بەخش ئەتكۈچى قۇياش — پەقەت ئىنسانىنىڭ يۈرىكى، ئۇنى بىنا قىلغۇچى قۇدرەتلىك ئىلاھ — يەنە شۇ ئىنسانىنىڭ يىغا ۋە كۈلكىسى. ئۇ يەردىكى ئۇپقۇنلۇق دەريا ۋە بۇلاق سۇلىرى خۇددى ئادەمنى تۇيدۇرماي مەست قىلىدىغان كۈچلۈك ئىچىملىككە ئوخشايدۇ. بۇ دۇنيانىڭ ئازابلىق، ھەسرەتلىك سۇسىز دەشتىدە چاڭقاپ ئۆلۈۋاتقان ئادەم پەقەت ئەنە شۇ دەريا ۋە بۇلاق سۇلىرى بىلەنلا ۋۇجۇدىغا ھاياتلىق، تەشنا قەلبىگە ئاراملىق تاپىدۇ. نىھايات، بۇ ئاراملىق — ئىنسان ئەسلىدىكى ئۈمىد قىلغان ئارزۇ ۋە بەختنىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئاشۇ سېھىرلىك سۈزۈك پارقىراپ تۇرغان مارجاندەك يۇلتۇزلار بىلەن بىر ئۆزىلا قالغاندەك ئىدى...

سىرتتىن كىملەرنىڭدۇر ئاياغ تاۋۇشى ۋە ئۆزىنى چاقىرغان ئاۋازلارنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇردى. تۆكۈلگەن غازاڭلاردەك يېيىلغان قەغەزلەرنى بىر - بىردىن تېرىشكە باشلىدى. ئەمما قەغەزلەر ئۇنىڭ بارماقلىرىدا ھېچ تۇرمايتتى، سارغۇچ قوڭۇر رەڭلىك قويۇق چاچلىرى يېيىلىپ چۇشۇپ گويا قېلىن پەردىدەك كۆز ئالدىنى توسۇۋالاتتى. قېرىشقاندەك، مېھمانخانىدىن يەنىلا ھېلىقى ناخشا ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

تېرەك بوستان، تېرەك بوستان،
تېرەك بوستانغا مەن ھەيران.
... ... ... ... ...

سۇلارنىڭ بۇ بەختسىز ئىنساننى ئۆز جىسمىدىكى ئازاب ۋە ھەسرەتنىڭ شېرىن كەيپى بىلەن مەست قىلىشى، خالاس.

مەستلىك — ئىنسان ئېڭىدا بىردەملىك ھۆكۈم سۈرىدىغان بەخت لەززىتى ۋە ئەبەدىي، مۇقەددەس بولۇپ تۇيۇلىدىغان سەلتەنەتلىك شاھلىق تۇيغۇسىنىڭ ئەقىل ۋە تەپەككۇر ئۈستىدىن غالىپ كېلىشىدىن ئىبارەت. شۇڭا بۇ مەستلىكتىكى ئازاب، ھەسرەت، قايغۇ ۋە نادامەتمۇ ئىنسان ئۈچۈن يەنىلا لەززەت ۋە ئارام.

ئاپتوبۇسنىڭ ئەڭ ئارقىسىدىكى ئورۇنىدا قارا خۇرۇم سومكىسىنى تىزىغا قويۇپ، كەپكىسىنى كۆزىگە چۆكۈرۈۋالغىنىچە ئۆزىنى يۆلەنچۈككە تاشلاپ، يول بويى ئۈندىمەي كېلىۋاتقان ياش يىگىت ئەلى بىر يېرىم كۈندىن بېرى ئەنە شۇ خىيال دۇنياسىنى تەنھا كېزىپ كەلمەكتە. ئۇ، تۈنۈگۈن ئەتىگەندە يولۇچىلارنىڭ ئەڭ ئارقىسىدا ئاپتوبۇسقا ئۈن-تىنسىزلا چىقىپ كەلگىنىچە، خۇددى تۈرمىدىن قېچىپ، ئاخىرى پاناھلىنىدىغان بىخەتەر، پىنھان جاينى مۇشۇ ئاپتوبۇس ئىچىدىن تاپقان مەھبۇستەك تۈگۈلۈپ، كۆزلىرىنى يېرىم يۇمۇپ مۇشۇ بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ، تۇرپان ۋادىسىنىڭ چوغدەك پالىلداپ كۆيۈۋاتقان تاقىر، ئوتلۇق ساھىلىدىن، ئارغىمىبۇلاق تاغلىرىنىڭ ئاق توپىلىق، يىلاندەك ئەگرى-بۈگرى خەتەرلىك يوللىرىدىن، قاراشەھەر ئويمانلىقىنىڭ كۆپكۆك دېڭىزدەك پايانسىز قومۇشلۇقلىرى ئارىسىدىن، باشئەگىم تاغلىرى ئارىسىدىكى كۈمۈش بۇژغۇنلۇق سۇ شارقىراتمىلىرى، تاغ قاپتاللىرىدىكى گىلەمدەك جىلۋىدار بۈك چىمەنزارلىق ۋە ياپيېشىل بوستانلىقلاردىن ئۆتكەندىمۇ كۆزىنى ئاچمىدى. ئاپتوبۇس ئىچىدىكى ھەزىلچىلەرنىڭ قوپال چاقچاقلىرىغىمۇ، ئويۇنچى قىزلارنىڭ كۈلكە-مەسخىرىلىرىگىمۇ، يېنىدىكىلەرنىڭ نوقۇپ، سىلكىشلىرىگىمۇ چىش يېرىپ جاۋاب قايتۇرمىدى.

— پاھ، دېڭىزنىڭ ئۇيقۇسىنى ئۇخلىدىغۇ بۇ ئاداش!

— ئۈرۈمچىدە شىنجاڭ سارايىدا جېنى قاقشاپ، ئەمدى ئاران تاپقان دەڭلار بۇ يۇمشاق جاينى.

— كېچىگە ھېزى بول ئاداش، بوي-بەستى تۆگىدەكلا تۇرىدۇ، جومۇ بۇنىڭ.

— قورقۇپ قالاتتىممۇمەن؟ نوچى بولسا ئورنىدىن تۇرۇپ باقسۇنچۇ، دۈمبىسىگە چوم توقۇپ مىنىۋالمايدىغان بولسام.

— ھا ... ھا ... ھا ...!

— ھى ... ھى ... ھى ...!

ئۇنى ھەر نېمە دېگۈچىلەر سۆزلەپ-سۆزلەپ، ئۇنىڭدىن بىر ئىنكاس سادا چىقمىغاندىن كېيىن، يەنە ئۆزلىرىنىڭ ھېكايە-پاراڭلىرىغا، سەت-بېزەپ چاقچاقلىرىغا چۆشۈپ كېتىشتى. ئەلى گويا بايىقى سۆزلەرنىڭ ھېچبىرىنى ئاڭلىمىغاندەك، گويا راستىنلا «شىنجاڭ سارايىدا جېنى قاقشاپ» چالا قالغان ئۇيقۇسىنى ئەمدى ئۇخلاپ تولۇقلىماقچى بولغاندەك، قىمىرلاپمۇ قويمىدى. لېكىن ئەتراپتىكىلەر ئۇنىڭ ئاشۇ جىمغۇر ھالىتىدىكى بىرلا ئۆزگىرىشكە — چېكە تومۇرلىرىنىڭ چوكىيدەك كۆپۈپ چىققانلىقىغا، كۆچلۈك رەقى

www.uyghurkitap.com

بىگە دۈچ كەلگەن قەھرلىك بوكسىيورچىدەك تېز-تېز ۋە شىددەتلىك نەپەس ئېلىشلىرىغا دىققەت قىلمىدى. ئۇ ئويغاق ئىدى، ئەمما ئۇ ھازىر ئەتراپىدىكىلەرنىڭ مەسخىرە ۋە خورلاشلىرىغا مۇشۇنداق ئۇنسىز، قەھرلىك سۈكۈت بىلەنلا جاۋاب قايتۇرۇشقا مەجبۇر، سەۋەبى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئالىلقاچان ماغدۇر ۋە جەسۇرلۇق قاچقان. ئۇ گاھىدا ھاياتلىق بىلەن ھالاكەتلىك ئوتتۇرىسىدا جان-جەھلى بىلەن تىركىشىپ جان تالىشىۋاتقان ئادەمگە، گاھىدا ھاياتلىقنىڭ ئازاب، ھەسرەتلىرىدىن ھالاكەتلىكنىڭ ئەبەدىي خاتىرجەملىكىنى ئەۋزەل بىلگەن، ئەمما ھاياتلىقتىكى بىرلا ئۇلۇغ نەرسە — سۆيگۈگە تارتىشىپ كۆزى يۇمۇلماي قالغان مۇردىغا ئوخشايتتى... لەززەتلىك سۆيگۈ، ئوتلۇق نەپەس... قىزنىڭ ناخشىسى، بوۋاق يىغىسى... مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆز، قاتقان ياش دېغى! ئاھ! ئۇ پەقەت مۇشۇلار ئۈچۈنلا ئاپتوبۇسنى يەلكىسىدە يۈدۈپ مېڭىشقىمۇ رازى! راست، ئۇ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئاپتوبۇس ئۇنى ئەمەس، ئۇ ئاپتوبۇسنى يەلكىسىگە ئارتىپ سۇسىز، گىياھسىز، قۇم-تاشلىرى چوغدەك يىلىنجاۋاتقان بىپايان چۆلدە بىرقەدەم بىرقەدەمدىن ئىلگىرىلەۋاتقاندەك ھارغان، چارچىغان، تاماقلىرى قۇرۇپ، تىلى تارشىدەك قاتقانىدى. ئۇ شۇ تاپتا چۈش كۆرۈۋاتاتتى. چۈشلىرى قاباھەتلىك ۋە قورقۇنچلۇق ئىدى. زەھەرلىك يىلان ۋەھىملىك كۈشۈلداپ قان تومۇرلىرىدىن يۈرەك بېغىشىغا قاراپ يامىشىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا كۆرۈۋاتقان قاباھەتلىك چۈشى يالغۇز بۇلا ئەمەس ئىدى. ئاپتوبۇس ماتورىنىڭ گۈرۈلدىشى، دېرىزە ئەينەكلىرىنىڭ جاقىلدىشى، ئورۇندۇقنىڭ دىرىلدىشى بىر يېرىم كۈندىن بېرى ئۇنىڭغا گۇناھلىق بىر كەچمىشنىڭ ھازىلىق ناخشىسىنى ئېيتىپ كېلىۋاتاتتى. بىر يېرىم كۈن... بۇ ناخشا ھېلىمۇ تۈگىمىدى. ئۇنى بىر قىز ئېيتماقتا. ئۇ قىز قۇچىقىدىكى يۇمران بوۋاقنىڭ ئاچچىق قىسقىراشلىرىغا قوشۇلۇپ يىغلايتتى ھەم ناخشا ئېيتاتتى. يىغىسىغا ناخشىسى، ناخشىسىغا يىغىسى يۈگىشىپ كېلەتتى. ئەلىنىڭ قۇلىقى ئالىلقاچان ئاڭلاش سېزىمىنى يوقاتقان. ئەمما قىز ناخشىسىنى ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئەمەس، يۈرىكىگە كىرىپ ئېيتىۋاتقاندەك قىلاتتى. بۇ ناخشىنىڭ يارقىن مىلودىيىسىدىن گاھىدا سەبىي پاك سۆيگۈنىڭ بەختىيار كۈلكىسى، گاھىدا خورلانغان مۇھەببەتنىڭ نىدالىق ھازىسى ئاڭلىناتتى. ناخشا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنسېرى ئەلىنىڭ تىترەۋاتقان يۈرەك بېغىشى خۇددى قاتتىق ئۇرۇلغان زەخمەككە بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئىنچىكە تاردەك ئارقا-ئارقىدىن ئۈزۈلۈپ، يۈرىكىنىڭ رېتىمى بۇزۇلدى. كۆز ئالدىدىكى مەنزىرە ئۇنىڭدىنمۇ دەھشەتلىك ۋە چىدىغۇسىز ئازابلىق ئىدى: داۋانچىلىق ئېدىرلىقىدىكى شامالدىن قەددى ئېگىلگەن دوڭغاق قارىياغاچلار ئېتىز قىرىدا ئولتۇرۇپ، ئالدىغا مۈكچەيگىنىچە قۇچىقىدىكى بوۋىقىنى ئېمىتىۋاتقان ياش ئانىنىڭ ئېچىنىشلىق پەرىشان ھالىتىنى ئەسلىتەتتى... يېشىل تالزارلىقتا كۈۋەجەپ ئېقىۋاتقان تاغ سۈيىنىڭ ئاقۇش بۇژغۇنلىرى ئارىسىدا ئاتىسىز بىر يېتىم بوۋاق بىر چۆكۈپ، بىر لەيلەپ، تاشتىن-تاشقا سوقۇلۇپ: «دادا! ... دادا! ...» دەپ تېلىقىپ يىغلاپ، چوڭقۇر قاينام ئىچىگە كىرىپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى...

ئەلى شۇنىڭدىن كېيىنلا كۆزىنى يۇمۇۋالدى. ھازىلىق ناخشا ئۇنىڭ قۇلىقىغا بىردەم-

مۇ ئاراملىق بەرمىدى. ئازابلىق سىيما بىردەممۇ ئۇنىڭ خىيال كۆزىدىن نېرى بولمىدى. ئۇ ئاخىرى كۆكسىگە تۇيۇقسىز ئوق تەگكەن كىيىكتەك سىلكىنىپ، چۆچۈپ، يۈرىكىنى ئامبۇردەك قىسىۋاتقان چىدىغۇسىز ئاغرىق ئازابىدىن تولغىنىپ ۋارقىرىۋەتتى: «ياق!... ياق! ... ئۇ يىگىت مەن ئەمەس، ئۇ ئۆلگەن! ئەزبىرايى ئۇ، ئۆلگەن! ... بۇنىڭدىن بەش يىل ئىلگىرى ئۇنىڭ شۆھرەت كېپىنىگە ئورالغان نەپرەتلىك جەسىتى خورلانغان قىز بىلەن ئۇنىڭ قوچىقىدىكى باش- پاناھسىز بوۋاقنىڭ ھەسرەتلىك كۆز ياشلىرى ئارىسىغا غەرق بولۇپ كەتكەن. ئۇنىڭ روھىما؟ ... ئۇنىڭ روھى ....» ئەلى چېكىگە يەتكەن ئەسەبىيلىك ۋە ماغدۇرسىزلىقتىن ئەمدى ۋارقىرىيالماي قالدى. لېكىن ئۇنىڭ بايا ۋارقىرىغىنىنى ئەتراپتىكىلەردىن ھېچكىم ئاڭلىمىدى. ئۇ چۆچۈپ كۆزىنى ئاچقاندا، ئاپتو- بۇس بوگۇرنىڭ ئاق قومساڭغۇ ساھىلىدىن ئۆتۈپ، قوشئاۋات دېھقانچىلىك مەيدانىنىڭ قويۇق تېرەك، سۆگەتلىكلىرى ئارىسىدا كېتىۋاتاتتى... ئەنە، ئەلىنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزگىچە ھىدى بىلەن يۈرەكنى لەززەتكە چۆمدۈرىدىغان ئانا يۇرت يېيىلىپ ياتماقتا. ئەلى ئەتراپقا چەكسىز سېغىنىش، ئەمما نومۇس، جۈرئەتسىزلىك بىلەن نەزەر تاشلىدى. يۇرت ھاۋاسىنى ئاچكۆزلۈك بىلەن سۈمۈردى. ئازابلىق خىياللار ئىسكەنجىسىدە توگەتكەن زېرىكىشلىك يوللار ئەمدى ئارقىدا قالغان. مانا ئەمدى ئوڭ تەرەپتە چوغى ئۆچكەن توغراق كۆلدەك بوزىرىپ تۇرغان تاقىر تاغ. پەستە كۆكۈش رەڭلىك كۆجۈم مەھەللىلەر. بۇلار گويا ئۆز ئورنىدا ئاستا ئايلىنىۋاتقاندەك، ئۇدۇلدىكى قويۇق دەرەخزارلىق، ئېگىز سۇ مۇنارلىرى، دەرەخلەر ئارىسىدا غىل- پال كۆرۈنۈپ قالىدىغان غاز قانىتىدەك ئاقۇش بىنالار ئاپتوبۇس ئالدىغا ئاستا سىلجىپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

ئۇلارغا يىراقتىن سەپسېلىپ كېلىۋاتقان ئەلىنىڭ يۈرەك تومۇرلىرىدا قانداقتۇر بىر ئىچكى ھاياجان، ئىزتىراپ، ھودۇقۇش ۋە سېغىنىش ھېسسى كۈچلۈك مەۋج ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ نەپەس رىتىمى تېزلاشتى، كۆكرىكىنىڭ بىر كۆتۈرۈلۈپ بىر پەسىيىش- لىرى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ، تاقىر سايدىكى تاشلار ئارىسىدىن، تاشيول يېنىدىكى توپىلىق يولدىن، يول چېتىدە گاھ- گاھ كۆرۈنۈپ قالىدىغان قارىياغاچ، تېرەك كۆچەتلىرى ئارىسىدىن قاچانلاردىدۇر يوقاتقان قىممەت باھالىق بىر نەرسىسىنى تاپماق- چى بولغاندەك، ئۆتكۈنچىلەر ئارىسىدىن كىمنىڭدۇر تونۇش چىرايىنى ئىزدىگەندەك ئۇلارغا ئارامسىزلارچە، ئەمما ئۆتكۈر بىر نەزەر بىلەن قارايتتى، تەلمۈرەتتى، گاھىدا ئۇلاردىن كۆزىنى ئېلىپ قاچاتتى. شۇ چاغدا يول چېتىدىكى رەڭگارەڭ ئۇششاق شېغىل تاشلاردىن كۆزنى قاماشتۇرغۇچى ئۆتكۈر نۇر خۇددى ساداقتىن ئۇچۇپ چىققان ئالتۇن ئوقيادەك ئۇنىڭ كۆز گۆھىرىنى تېشىپ ئۆتتى، خىيال ئەينىكىدە بىر قىز ۋە ئۇنىڭ قوچىقىدىكى سەبىي بوۋاقنىڭ بىر دەستە نۇردەك يارقىن سىيماسى يالت- يۇلت قىلىپ چاقناپ كەتتى. ئۇ، بۇ نۇرغا بەرداشلىق بېرەلمىدى. كۆزلىرىنى يۇمۇپ، پېشانىسىنى ئالقىنى بىلەن تۇتتى ...

ئاپتوبۇس چۈشتىن كېيىن، نەچچە كۈنلۈك يول ھاردۇقى يېتىپ ھالىدىن كەتكەن بوۋايدەك، ئىككى تەرىپىگە كېلەڭسىز چايقىلىپ، ھاسىراپ- پۇشۇلداپ، ناھىيە بازىرى

سىرتىدىكى بېكەتكە كېلىپ توختىدى. بېكەتتە ئادەملەر كۆپ ئىدى. كىراكەشلەر ئېشەك ھارۋىلىرىنى تارتىشتۇرۇپ ئاپتوبۇس يېنىغا قىستاپ كەلدى. ئېشەكلەر ھاڭرىدى، بىر چەتتە خېرىدارسىزلىقتىن زېرىكىپ مۈگدەشىپ ئولتۇرغان باققاللار ئەمدى بىردىنلا جانلىنىپ، ئالدىدىكى دۆۋە - دۆۋە قىلىپ تىزىپ قويغان ئالما، شاپتۇللىرىنى سولاشقان ياغاچ يوپۇرماقلىرى بىلەن ئالدىراپ قورۇشقا باشلىدى. يولۇچىلاردىن كۆڭۈلدىكىدەك سەدىقە يۇلۇۋېلىش غەرىزىدە كۆزلىرى تەمەدىن ئاچكۆزلەرچە پارقىراپ كەتكەن دىۋانىلارنىڭ ئۆز ھالىغا، چىرايىغا ماس بولمىغان مۇڭلۇق ئىلتىجا - خىتابلىرى ئاڭلاندى ...

ئەلى ئەڭ ئاخىردا ئاپتوبۇستىن چۈشتى. ئۇ ئەمدى كەپكىسىنى كۆزىگىچە چۈكۈرۈۋالغانىدى، ئەتراپقا تېز - تېز، ئەمما خۇدۇكسىرەش ۋە ئالاقزادىلىك نەزىرى بىلەن باقاتتى. ئۇ، كىراكەشلەرنىڭ بەس - بەس بىلەن كۆرسەتكەن ئىلتىپاتلىرىغا پەرۋا قىلمىدى. سومكىسىنى كۆتۈرگىنىچە چوڭ يولغا چىقتى، ئاندىن تاشيولنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتكەن ئۆستەڭ بويلاپ يۇقىرىسىغا كەتكەن تار يولغا بۇرۇلدى.

ئۆستەڭ سۈيىنىڭ يۈزىدە قويۇق سۆگەت شاخلىرى ئارىسىدىن تېشىپ ئۆتكەن تەڭگىدەك يۇمىلاق سۇس شولىلار تىترەيتتى. سۇ يۈزىدە تۇرۇپ - تۇرۇپ يېنىك دولقۇنلار كۆتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭدىن بىرتوپ چۈجىلەرنىڭ دان يەۋاتقان چاغدىكى ئىنچىكە ئاۋازدا چۇرۇقلاشلىرىدەك سادا كېلەتتى.

ئەلى بىر ئازلا مېڭىپ يېڭىلا ئاغدۇرۇلغان چىلان توپىلىق بىر پارچە ئېگىزلىقنىڭ قىرىغا بۇرۇلدى. ئېگىزلىقنىڭ نېرىقى چېتىدە يېڭىلا دان تۇتقان بىر پارچە قوناقلىق مەھەللىگىچە سوزۇلۇپ ياتاتتى، قوناق ئوخشىغان - غول، يوپۇرماقلىرى قوڭۇر رەڭگە ئۆزگىرىشكە باشلىغانىدى. قوناقلىقنىڭ نېرىسىدىكى بۈك - باراقسانلىق، تاملىرى خام كېسەكتىن سېلىنغان كونجۇم مەھەللە، ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر توپ ئېگىز قېرى سېدە دەرىخى بار ئىدى. سېدە گويا مۇشۇ مەھەللىنىڭ مەڭگۈلۈك سايىۋىنىدەك، مەزمۇت شاخلىرىنى ھەر تەرەپكە سوزۇپ، سالاپەت ۋە مەغرۇر بەستى بىلەن ھەممىدىن ئېگىز قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئەلى ئېتىز قىرىدا توختاپ، سېدىگە ئۈنسىز سۈكۈت ئىچىدە خېلىغىچە قاراپ تۇردى. ئۇ، گويا بۇ مەھەللىنىڭ ئابرويلۇق ئاقساقىلى ئالدىدىكى گۇناھكار دېھقاندەك سېدىگە تىكىلگەنىچە تىزلىرى دىرىلدەپ، ۋۇجۇدىنى سوغۇق تەر باستى، يۈرىكىنى قايسىبىر نامەلۇم قول يۇلۇپ تارتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. قورقۇنچتىن لەۋلىرى تىترەپ، كىمدىندۇر مەدەت ۋە ياردەم تىلىمەكچى بولغاندەك بىرسىنىڭ ئىسمىنى ئۈنسىز پىچىرلىدى. ئەلى سېدىگە يەنە يېنىپ قاراشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئۇ گويا ئۆزىگە قاراپ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان قايسىبىر دىۋە سۈپەت خىيالىي مەخلۇقنىڭ قەھرىلىك سىياقىغا ئوخشايتتى. ئەلى خېلىدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، دەرمانسىز پۇتلىرىنى تېز - تېز يۆتكەپ، ناھىيە بازىرى تەرەپكە — ئۆز ئۆيىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇ، ئۆيىگە بازار ئارىلاپ، چوڭ كوچىدا ماڭسا ئاسانلا يېتىپ باراتتى. شۇنچە يىراقتىن ھېرىپ - چارچاپ كەلگەندە، ئۇ نېمىشقا بازار سىرتىدىكى ئادەمسىز ئېتىز ئارىلىرىدا

چالمىغا پۇتلىشىپ، هاسىسىدىن ئايرىلغان ئەمادەك تەمتىرەپ يۈرۈشنى راۋا كۆردى؟ بۇنىڭ سەۋەبى هازىرچە پەقەت ئەلىنىڭ ئۆزىگىلا ئايان ئىدى.

## ئىككىنچى باب

مانا، باش ئەتىيازدىن تا كەچكۈزگىچە سۈيى ئۆكسۈمەي ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭ بويىدىكى قوش قاناتلىق چوڭ دەرۋازا. ئۇ ئەمدى كۆك سىردا سىرلانغان، يەنە كېلىپ، قايسىبىر ماهىر نەققاش ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەڭ نەپىس نەقىشلىك گۈل ئويۇپمۇ ئۈلگۈرگەن. ئەلىنىڭ هېلىمۇ ئېسىدە، بۇ دەرۋازا ئەسلىدە سىرلاقسىز ئاق ئىدى. ئەمما ئىنقىلاب يىللىرىدا ئۇنىڭ ئىككى قانىتىغا دادىسىغا قارشى شوئار - خىتابلار قارا سىيادا ئۈستى - ئۈستىلەپ يېزىلىۋېرىپ، خۇددى كوچا سارائىلىرىنىڭ مەيىنەت، بەتبەشىرە يۈزىگە ئوخشاپ قالغانىدى. كېيىن دادىسىنىڭ نام - ئەمەلى ئەكسىگە كېلىپ، ئۇلار يېزىدىن كۆچۈپ كەلگەندىن كېيىن، دادىسى نەچچە كۈن تەرلەپ - پىشىپ، سىيانى پىچاقتا قىرىپ، دەرۋازىنى خۇددى يېڭى رەندە سالغاندەك ئاقارتىپ چىققان.

ئەلى دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ بىر پەس تېڭىرقاش، ياتسىراش ۋە ئارىسالدىلىق ئىچىدە تۇرۇپ قېلىپ، بىر ئازدىن كېيىن دەرۋازا هالقىسىنى شىرىقلاتتى. شۇئان ئىچكىرىدىن ئۆي ئىشىكىنىڭ تاراقشىپ ئېچىلغىنى، ئاندىن ئەر كىشىنىڭ قوپال ئاياغ ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە دەرۋازىنىڭ بىر قانىتى ئېچىلىپ، دادىسىنىڭ تونۇش چىرايى كۆرۈندى.

ئىلاهىي قىسمەتنىڭ ئەلىنىڭ بىرىنچى قەدىمىنىلا مۇشۇنداق كۆڭۈلسىز ئورۇنلاشتۇرغىنى نېمىسى؟ ئەنە... ئەلىنىڭ ئالدىدا ئۇ هەم سۆيۈنىدىغان، هەم يىرگىنىدىغان نەپرەتلىك تونۇش چىراي. ئەلى شۇئان زىمىستان قارا قىشتا بىر پارچە مۇز يۇتۇۋالغاندەك، ۋۇجۇدى شىددەتلىك بىر ئىچكى تىترەكتىن سىلكىنىپ كەتتى. ئۇ، شۇ دەقىقىدە دادىسىغا تىكىلگەن كۆزلىرىدە قانداق ئىپادە - تۇيغۇنىڭ ئەكس ئەتكەنلىكىنى پەم قىلالمىدى. دادىسى ئوغلىنىڭ خۇددى ناتونۇش — يات كىشى بىلەن كۆرۈشۈۋاتقاندەك هېسسىياتسىز، سوغۇق چىرايىنى كۆرگەن چاغدا بىر دەقىقە خۇدۇكسىرەش ۋە هەيرانلىق ئىچىدە تەمتىرەپ قالدى، لېكىن سەزگۈر دادا تېزلا ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى:

— ۋاي - ۋاي، بىزنىڭ ئەلىجانغۇ بۇ؟ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! ناتونۇش يولۇچىدەك هالقىنى شاراقشىتىپ كەتكىنىڭ نېمىسى؟ ئۈرۈمچىنىڭ قائىدىسىنى ئېلىپ كەلگىنىڭمۇ بۇ، ياكى دەرۋازىغا بېشىڭ تاقىشىپ قېلىۋاتامدۇ؟ — ئەزىزوۋ هاكىم خۇشاللىقىدىن ئوغلىغا چاقچاق ئارىلاش سۆزلەۋېتىپ كەينىگە بۇرۇلۇپ توۋلىدى، — بۇياققا چىقىڭلار پاتەمخان، ئوغلۇڭلار كەپتۇ! بەللى، ئادەم ئەلەيهىسسالام كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ سوزغان ئوخشىمامدۇ بۇنىڭ، كەلگىنە ئەلىجان، ئىككىمىز بىر تەگلىشىپ باقايلى، بۇ نېمە ئىش؟ مەن سېنىڭ قۇلىقىڭغىلا كېلىپ قالدىم ئەمەسمۇ، ئەستا!

خەيرلىك دىدار — ئىنتىزار يۈرەكلەر ئۈچۈن چەكسىز خۇشاللىق ۋە ئالەمچە بەخت.

uyghurkitap.com


ئۇ، مۇنداقلا تۇيۇلىدىغان بىردەملىك قىزغىن ھېسسىياتنىڭ كۆزلەردىكى يالتىرىشى ئەمەس، ئۇنىڭغا ئىپتىخار، ھاياجان ۋە لەززەتلىك سۆيۈنۈشنىڭ ئىسسىق ياشلىرى سىڭىپ كەتكەن.

مەڭزىگە سىرغىغان شادلىق يېشىدىن شالاڭ كىرپىكلىرى جۇپلىشىپ، كۆزلىرىدە پەقەت ئانىلارنىڭلا كۆزلىرىدە كۆرۈشكە بولىدىغان ئۆزگىچە ئىللىق نۇر يالتىراپ كەتكەن پاتەمخان ئوغلىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە. ئۇ بىر ھازاغىچە ئوغلىنىڭ باش ـ كۆزىنى سىيلاپ، خۇددى ئوغلىنىڭ شۇئانلا كۆز ئالدىدىن غايىپ بولۇپ كېتىشىدىن قورققاندەك ئۇنىڭ قوللىرىغا يېپىشتى.

— ئۆيگە كىرىدىڭ، جېنىم بالام، ماشىنىدا بېشىڭىز قايامدىكەن، مېنىڭغۇ ئىگەكدىم ماشىنىغا چىقسامىلا ئۇچەي ـ باغرىم ئۆرۈلۈپ كېتىدۇ. ۋېيەي، قولىڭىزغا سۇ بېرىشنى ئۇنتۇپتىمەنا، قېنى، مەشەگىلا يۇيۇڭ، نېمە قېتىپ تۇرىلا ئېزىزاخۇن! — ئۇ ئېرىگە لۆڭگىنى شەرەت قىلىپ، ئوغلىنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇش ئۈچۈن ئېڭىشتى.

— ئۆزۈم يۇياي ئاپا، — دېدى ئەلى ئۆرىقا قول ئۇزىتىپ.

— ۋاي نېمە دەيدىغانسىز بالام، شۇ تاپتا سىزنىڭ كەلگەن يېرىڭىز قەيەر؟ تارتىنماڭ بالام، ئاپىڭىز تۇرسام مەن.

ئەلى كەينىگە داجىپ، قۇلىقىنىڭ تۆۋىدىكى سەپەر چاڭلىرىدىن ئاقارغان قويۇق بۇدۇرە چاچلىرىنى كەپكىسىنىڭ ئاستىغا باستۇرۇپ قويدى. ئوغلىنى تەڭقىسلىقتىن دادىسى قۇتۇلدۇردى. ئۇ پاتەمخانغا:

— بوپتۇ، ئۆزى يۇسۇن، قېنى، سىلى ئاشخانىغا كىرىڭلار، — دېدى.

ئەلى يۈز ـ كۆزلىرىنى يۇيۇپ بولۇپ، لۆڭگە بىلەن سۈرتكەندىن كېيىن، مېھمانخانىغا كىردى. كىردى ـ يۇ، مېھمانخانىدىكى ئۆزگىچە ھالدىن كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. يەردە ھەم تامدا تەڭرىتاغ يايلاقلىرىنىڭ رەڭگارەڭ گۈل ـ چېچەك قاپلىغان ۋادىلىرىنى، جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلۇق ئاسمانىنى ئەسلىتىدىغان گىلەملەر ئوتقاشتەك يالىلداپ كۆزنى چېقىپ تۇراتتى. تېخى ئۈرۈمچىدىمۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىك كىشىلەرنىڭلا ئۆيىدە ئاندا ـ ساندا كۆرۈشكە بولىدىغان قىممەت باھالىق ئۆي جاھازلىرى ئۆينى بىر ئالغان. ئۈستى ـ ئۈستىگە تىقىلىپ كەتكەن بۇ نەرسىلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن ئۆيىمۇ بۇرۇنقىدىن كۆپ تارلىشىپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى.

«بەش يىل!... نېمىدىگەن زور ئۆزگىرىش بولغان بەش يىلدۇ بۇ ـ ھە؟ ياكى ئائىلىدىن ئىبارەت بۇ كىچىك جەمئىيەتنىڭمۇ مۇقەررەر بېسىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك مۇساپىسىمىدۇ بۇ؟ راست، شۇنداق ئوخشايدۇ. يالغۇز بۇ ئۆيلا ئەمەس، داداممۇ، ئاپاممۇ ئۆزگىرىپتۇ. دادامنىڭ يۈزىدىكى قورۇقلار خۇددى پىچاق بىلەن تىلغاندەك تېخىمۇ كۆپەيگەن، چوڭقۇرلاشقان. تولۇق ئاقارغان چاچلىرى ئەمدى شالاڭلاپ، بېشى تاقىرلىشىشقا باشلىغان. نېمە دېگۈلۈك؟ ھايات قانۇنىيىتى شۇنداققۇ، لېكىن دادام ئەمدى بۇ ياشقا يەتكەندە قورساق سېلىپ، مۇنچىۋالا سەمرىپ كەتكىنى نېمىسى؟ بۇ، بۇنىڭدىكى كېسەللىك ئالامىتى ئەمەستۇ ـ ھە؟ — ئەلى ئانىسىنى دادىسى بىلەن سېلىشتۇرۇپ

كۆڭلى تېخىمۇ غەش بولدى، — بىچارە ئاپام، ئۇ ئەكسىچە ئاپتاپقا سالغان پەمىدۇر قېقىدەك قورۇلۇپ، ۋىجىكلىشىپ، خۇددى ئاستا - ئاستا يەرگە كىرىپ كېتىۋاتقاندەك بۇرۇلقى بوي - بەستىنىڭ يېرىمىلا قاپتۇ...» ئەلىنىڭ بۇ كۆڭۈلسىز، ھەيرانلىق ئىچىدىـ كى خىيالى دادىسىنىڭ ئاۋازى بىلەن ئۈزۈلدى.

— نېمىگە ھاڭۋېقىپ كەتتىڭ، ئەلىجان؟ خۇددى يات ئادەمدەك ئۆرۈلا تۇرۇسىنا، ئولتۇر، قېنى، يېقىنراق ئولتۇرغىنا.

ئەلى دادىسىنىڭ قارشىسى تەرىپىدىكى ئۈستىگە ئىمپورت ئۇچۇن توقۇلغان گىلەم يېپىلغان دىۋاننىڭ بۇرجىكىدە ئىككى پۇتىنى جۈپلەپ ئەدەب بىلەن ئولتۇردى.

— شەپكەڭنى ئېلىۋەت، نېمە تالىپ مىجەز بولۇپ كەتتىڭ؟ كورلىدا قونغانمىدىڭلار؟

— ھەئە.

— يولدا ئاغرىپ قالغان ئوخشىمامسەن؟

— ياق.

— ياق دەيسىنا، — ھاكىمنىڭ ئۆز گەۋدىسىگە ماس بولمىغان كىچىك، ئەمما قارچۇغىسىنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى ئەلىگە توغرىلاندى، — چىرايىڭ تاتىرىپ كېتىپتىغۇ، بالام؟

ئەلى جاۋاب بەرمىدى، بۇرنىنى مەقسەتسىزلا كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن سۈرتۈپ قويدى، ھاكىم ئوغلىدىن ئۈنى - بۇنى سوراۋېتىپ، ئۇنىڭ تەققى - تۇرقىغا — بۇرۇنقى بالىلىق چاغلىرىدىكى خۇددى كوچا لوكچەكلىرىدەك ئارۋاڭ - سارۋاڭ يۈرۈشلىـ رىدىن بىرەرمۇ ئىزنا قالمىغان گەۋدىلىك، ئېگىز، كېلىشكەن يىگىتلىك قامىتىگە، قىزلارنىڭكىدەك تۆكۈلۈپ تۇرغان ئۇزۇن كىرپىكلىرىگە، قىياقتەك ئىنچىكە خەت تارتقان بۇرۇتىغا زوق بىلەن تىكىلىپ، ئىختىيارسىز مەسلىكى كەلدى.

— بويۇڭنىڭ ئېگىزلىكى نەچچىكەن، ئەلىجان؟

— بىر مېتىر سەكسەن ئالتە سانتىمېتىر.

— ھا... ھا... ھا... ئاسمانغا شوتا بولغۇدەكسەن، ئەمىسە!

— ئاغزىلىرىغا تاش، تىللىرىغا شۇمەك! — ئۈستەلگە داستىخان سېلىشقا كىرگەن پاتەمخان ئېرىگە كايىشقا باشلىدى، — كىچىك بالىدەك نەدىكى گەپنى قىلىدىكەنلا. ئوغۇل بالا دېگەن دادىسىغا تارتامدۇ؟

— ئەمما، بىزنىڭ ئەلىجان ماڭا تارتماپتۇ ئەمەسمۇ، قارىمامسىلەر؟

— ئەمىسە، ماڭا تارتقاندۇ.

— سىلىگىمۇ؟ — ھاكىم ئېڭەك گۆشلىرىنى تىترىتىپ كۈلدى، — سىلىگە تارتسا بىزنىڭ ئەلىجان يەر مەدىكى بولۇپ قالامدۇ، چوڭ دادىسىغا تارتقان گەپ. دادام رەھمەتلىكنىڭ «گايىز توغراق» دەپ لەقىمى بارمىشكەن. بېشىنى ئەگمىسە دەرۋازىغا ئۇسۇۋالىدىـ كەن. يېنىچە ئۆيگە كىرمىسە ئىشىكتىن پاتمايدىكەن. دادامنىڭ مۇنچىۋالا تەن قويۇـ شىنىڭ سەۋەبى، دادام يىرىلگەن پولۇنى بىر پۇت گۆش بىلەن «كۆرمىدىم» دەپ سوقۇۋېتەلەيدىكەن، بىر ئولتۇرۇشىدا بىر پاخلاننىڭ گۆشىنى پاك - پاكىزە يەۋېتىپ،

نەچچە - نەچچە دو تىككۈچىلەرنى ئۇتتۇۋالغانىكەن. شۇڭا، دادام خۇددى توغراقتا ئوخشاش ئۇزۇنىسىغىمۇ، توغرىسىغىمۇ تەن قويۇپ يوغىناۋەرگەنىكەن. مېنىڭ ئەلىدەك چاغلىرىمدا زاغرا غاجاپ ئۆتۈپ كەتكەن دەڭلا، شۇڭا يىلىكىم بوش مېنىڭ. ئەمما ئەلىجان 80 - يىللارنىڭ مېۋىلىرى. بوپتۇ، بۇنىڭ بويى ماڭا تارتمىسا، چوڭ دادىسىغا تارتسۇن، بولسا تارىمنىڭ توغرىقى بولۇپ كەتسۇن، ئاپاڭنىڭ ئالىيىپ كەتكىنىنى قارا ئەلىجان، مەن ھېچ نېمىدىن قورقمىغىنىم بىلەن ئاپاڭنىڭ مۇشۇ قاپىقىدىن قورقىمەن جۇمۇ، راستىنى ئېيتسام، پاتەمخان، سىلىنىڭ يىلىكىڭلىمۇ بوش، شۇ يىللاردا ئۆينىڭ بۇغداي نورمىسىنى ئاچچىقىڭلىدىن قورقۇپ مەن يەيتتىم، قوناق زاغرىسىنى باللار بىلەن سىلى يەيتتىڭلار. شۇنداق قىلىپ ئاشقازان يارىسى دېگەن مەرەز كېسەلنى شۇ چاغدا تېپىۋالغان - دە، سىلى. مەن ھازىرقى بىر ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ سۈپىتىنى تەتقىق قىلىپ باقتىم. نېمىدېگەن قاملاشقان چىراي، نېمىدېگەن بوي! ئۇلارنىڭ ئەقىل - پاراسەت جەھەتتە بىزنىڭ شۇ يىللاردىكى ئۇلارغا تەڭ ۋاقتىمىزدىكىدەك قانچىلىك ئېشىپ كەتكىنىنى دېمەيلا قوياي. ئۆلچەملىك تەققى - تۇرقىنىلا مىسالغا ئالايلى، دۇنيا بويىچە ئېلىپ بېرىلىۋاتقان سۈپەتلىك توغۇش ھەرىكىتى بىزنىڭ جۇڭگودىلا ئۇنۇملۇك نەتىجىگە ئېرىشتىمىكىن دەيمۇ قالىمەن. ھىم ... جىم ئولتۇرۇۋەسەنغۇ ئەلىجان، سەن دارۋىن ① نىڭ تەدرىجىي تەرەققىيات توغرىسىدىكى نەزەرىيىسىنى سۇدەك ئىچىۋېلىپ كەلگەن ئادەم. مېنىڭ بايا دېگەنلىرىم، ئۇنىڭ نەزەرىيىسىنىڭ قايسى ماددىسىغا چۈشىدۇ. بۇ ھادىسە تەبىئەت دۇنياسىدىكى تەدرىجىي تەرەققىياتنىڭ XX ئەسىر ئادەملىرىدىكى مۇئەييەن ئىپادىسىمۇ ياكى زامانىۋى ئىلىم - پەننىڭ تەسىرى بىلەن، بۈگۈنكى يېمەك - ئىچمەكنىڭ ئىنسانلار ئورگانىزمىغا بولغان رولىنىڭ نەتىجىسىمۇ؟

— ئۇ ماھىيەتتە يەنىلا بىر گەپ.

— جاۋابىڭ شۇلىما؟ ۋاھ، قويغىنا! — ھاكىم كۆزلىرىنى ئالايتىپ قولىنى سىلكىدى، — داشۆدە ئوقۇپ زىيالىي بولدۇم دەپ مۆرسىمەس بولۇپ ئۆزگىرىپ كەلگىنىڭمۇ بۇ؟ ئەتىگەندىن بېرى ۋالاقلاپ سۆزلىسەم ئاغزىڭدىن «ھە»، «ياق» تىن باشقا سۆز چىقمايدىغۇ؟ پاتەمخان، ئېشىڭلىنى ئەكىرىڭلار، قېنى، ئاشنىڭ ئالدىدىمۇ تۇمشۇقىنى بوغۇپ قويغان موزايدەك ئولتۇرامدۇ بىزنىڭ ئەلىجان، قېنى، بىر كۆرەي.

ئەزىزوۋ ھاكىم سۆزلەۋېتىپ، ئايالىغا بۇرۇلۇپ، كۆزىنى ھەييارلىق بىلەن قىسىپ قويدى. پاتەمخاننىڭ ياغاچ قوشۇقتەك كىچىككىنە يۈزى شۇئان سۆيۈنۈش ۋە ئېرىشىش تولىمۇ تەس بولىدىغان مۇشۇنداق كۆڭۈل ئاراملىقى ئىچىدىكى ئۈنسىز تەبەسسۇم بىلەن قورۇلۇپ كەتتى. ئۇ، ئېرىنىڭ بۈگۈنكى خۇشال كەيپى ئۈچۈنمۇ، ئوغلى بىلەن ئامان - ئېسەن دىدارلاشقىنى ئۈچۈنمۇ ۋە ئۆزى ئۈچۈنمۇ خۇشال بولغانىدى. ئەزىزوۋ ھاكىمنىڭ ئۇزۇن يىللىق مىجەز - خۇلقى پاتەمخانغا ئاشخانىدىكى جانان چىنىنىڭ گۈللىرىدەك ئايان. ئۇ ئادەتتە كەم سۆز، خىيالچان، ئەمما كېيىپى قەتئىي، جاھىل ئادەم. ئۇ بۈگۈن

① چارلىز دارۋىن — ئەنگلىيىلىك مەشھۇر بىئولوگىيە ئالىمى.

كىمدەك كۆڭلى ئېچىلىپ قالغان چاغلىرىدىلا ھەراقتا خۇش كەيىپ بولغان ئادەمدەك تولا سۆزلەپ قالىدۇ. سۆزلىگەندىمۇ يار ئالغان ئۆستەڭ سۈيىدەك ئاغزى بېسىقمايدۇ. ئىككى بالىسى چوڭىيىپ، يىراقتا ئۆز ئۆيلىرىنىڭ غەم - غۇسسىسى بىلەن قېلىشقان، ئۆيدە يالغۇز قالغان ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئۇزۇن يىللىق قەدىناس ۋە ئىجىل - ئامراقلىقىغا قارىماي، چىش يېرىپ پاراڭلاشمىغىنىغا قاي زامان؟ سۆزىمۇ تۈگىگەن. بولۇپمۇ ئەتىسى - ئاخشاملىرى تۇمشۇقنى بوغۇپ قويغان كالىدەك ھەر ئىككىسىنىڭ ئۆينىڭ ئىككى بۇلۇڭىدا جىمجىت، پۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ كېتىشلىرى ھەر ئىككىلىسى ئۈچۈن ئولىمۇ ئېغىر. ياش ئۇلغايغاندا ياندا بىرەر بالىنىڭ بولغىنىغا ھېچنېمە يەتمەيدىغان ئوخشايدۇ. مانا، ئەلى كېلىۋىدى، ئىككىيلەن قىلىدىغانغا قىلىق، سۆزلەيدىغانغا سۆز تاپالماي قېلىشتى.

شۇ تاپتا ئەزىزۋۇ ھاكىمنىڭ كۆڭلىدە باشقا خىيال. ئۇ بايا ئوغلىنى «مۆرىمەس» دەپ ئەيىبلەپ قويغىنى بىلەن، ئۇنىڭ كەم سۆزلۈكى ۋە ئۆزىنى تۇتۇشىنى بىلگىنى ئۈچۈن ئىچىدە ئۇنىڭدىن بەكلا سۆيۈندى. ئۇ، بىر چاغلاردىكى بەگباش، كەپسىز، كاج - تەرسالىقى بىلەن ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ يۈرىكىنى قان - زەرداب قىلىۋەتكەن مۇنۇ ئوغلىنىڭ بەش يىلدىن كېيىن، داشۆدىن باشقىچە بىر ئادەم بولۇپ كېلىشىنى ئەسلا بىلمىگەن. ھاكىم سۈيۈق مىجەز، يېنىك تەبىئەتلىك ئادەملەرنى يامان كۆرىدۇ، ئۇنىڭچە: تەمكىن، سالماقلىق ۋە ئېغىر - بېسىقلىق — ئەرنىڭ ھەقىقىي ھۆسنى - زىننىتى. مۇنداق ئەرلەر ياخشى سۇغىرىلغان پولات ئەسۋابقا، بىسى يانمايدىغان ئۆتكۈر خەنجەرگە ئوخشايدۇ. قارىماققا ئۇ، گال كۆرۈنىدۇ. ئەمما كەسمەيدىغان نەرسىسى بولمايدۇ.

پاتەمخان ئىككىسىنىڭ ئالدىغا دەسلەپتە گۆشلۈك، يۇمشاق قاتلىما بىلەن قايماق چاي، ھايال ئۆتمەي، پەتنۇستا ئاشكۆكىنىڭ مەززىلىك پۇرىقى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇرغان ئىككى چىنە چۆچۈرە ئېلىپ كىردى. ھاكىم داستىخانغا قويۇلغان چۆچۈرىنىڭ بىر چىنىسىنى ئالدىغا تارتىپ، چىلان قوشۇق بىلەن ئارىلاشتۇردى ۋە بىر تال چۆچۈرىنى ئاغزىغا سېلىپ چايناۋېتىپ ئوغلىدىن سورىدى:

— سېنى ئۆزۈم تەلەپ قىلىپ ئۆز ناھىيىمىزگە تەقسىم قىلدۇرغىنىم ئۈچۈن خاپا بولمىغانسەن، ئەلىجان؟

— ياقەي، — ئەلى دادىسىغا يالت قىلىپ قاراپ قويدى، — مەنمۇ شۇنداق دەپ تەلەپ قىلغان تۇرسام.

— ياخشى گەپكەنغۇ بۇ، — ھاكىم ئاغزىدىكى چۆچۈرىنى ئالدىراپ يۇتۇۋېتىپ داۋام قىلىپ دېدى، — ئاڭلىدىم، سېنى ئورمانچىلىق نازارىتىگە تالاشقانىكەن، نازىرنىڭ ئېيتىشىچە ... ئېسىمدىن چىقتى، ھېلىقى ئىلمىي ماقالەڭنىڭ ئىسمى نېمىدى؟

— تەبىئەت ئېكولوگىيىسى ۋە ئورمانچىلىق.

— ھە، شۇ، شۇ ... مۇشۇ ماقالەڭ ئۇنىڭغا بەك ياراپ كەتكەنمىش، لېكىن مەن نازىرغا تېلېفون بېرىپ ئۇنى قارارىدىن ياندۇردۇم. ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى چوڭ شەھەرلەرگە تىقىلىۋالسا، بىر - بىرلەپ ئۇ يەردە قالغىلى تۇرسا، تۆۋەندىكى مۇھىم ئىشلارنى كىم قىلىدۇ؟ ئىپتىماقچى، پارتىيىلىك مەسىلەڭ قانداق بولدى؟

ئەلى ئۇشتۇمتۇت سورالغان بۇ سوئالدىن گاڭگىراپ، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى.

ــ دېمەك، پارتىيىگە ئۆتمەيسەن ـ دە، ــ دېدى ھاكىم ئېغىر تىنىپ.

ــ مەن بۇ ئىشنى ئويلىنىپ كۆرمەپتىمەن، دادا.

ــ نېمىشقا؟

ــ پارتىيىگە ئۆتۈشنىڭ بىر مۇنچە زۆرۈر شەرتلىرى بولىدۇ ـ دە، مەن قانداقمۇ...

ــ ھە، ساڭا نېمە بوپتۇ؟ ئېيتىپ باقە، سېنىڭ قايسى جەھەتلەردىن شەرتىڭ توشمايدىكەن؟ سەن جازالىنىپسەنمۇ، ياخشى ئوقۇماپسەنمۇ، ياكى داداڭنىڭ تارىخىي مەسىلىسى بارمىكەن؟ بىلىپ قوي، داداڭ بۇ ناھىيىنىڭ ئۇزۇن يىللىق پېشقەدەم ھاكىمى، يىگىرمە نەچچە يىللىق پارتىيە ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىنىڭ ئابرويلۇق ۋەكىلى. دېمەك، سەن پارتىيە ئەزاسى بولۇشقا ئەڭ مۇناسىپ سەن. سەن مۇنداق بىر سىياسىي سالاھىيەتنىڭ بۈگۈنكى كۈندە ئادەمگە خۇددى جاندەك مۇھىم ئىكەنلىكىنى نېمىشقا ئويلىمايسەن؟

ــ راست دېدىڭىز، مەن بۇ تەرىپىنى ھەقىقەتەن ئويلىماپتىمەن، ــ دېدى ئەلى بېشىنى تۆۋەن سالغان ھالدا بايىقى گېپىنى تەكرارلاپ، ــ مەن پارتىيە ئەزالىرىنى ئالاھىدە تەقلىدتىكى ئادەملەر سۈپىتىدە چۈشىنىمەن. ئەمما مەن بۇ سىياسىي سالاھىيەتنى جەمئىيەتتىكى ھەممە ئادەملەرگە تېگىل بولۇۋېرىدۇ دەپ ئويلىمايمەن.

ــ بۇنداق داڭقان پۇتى گېپىڭنى قوي، ــ دېدى ھاكىم قىزىشىپ، ــ سەن ئالىي مەلۇمات ئېلىپ كەلگىنىڭ بىلەن مەڭگۈ بىر يارامىلىق سىياسىيون بولالمىغۇدەكسەن. خوش، خەنزۇچىغا قانداقراقسەن، ئېنگلىزچىنىمۇ ئۆگىنىۋاپتۇ، دەيدىغۇ سېنى؟

ــ ئۆز كەسپىمگە دائىر خەنزۇچە، ئېنگلىزچە كىتابلارنى كۆرەلەيمەن.

ــ ئېغىزچە تەرجىمە سەۋىيەڭچۇ؟

ــ نېمە دېسەم بولار، راستىنى ئېيتسام، ئانچە راۋان ئەمەس.

ــ ئەمىسە، كۆپرەك شۇنى مەشىق قىل، ئەمدى سېنى ناھىيىدە مۇشۇ ئىشقا سالىدىغاندەك تۇرىمىز.

ئەلى دادىسىنىڭ پېشقەدەم رەھبەرگە خاس خاتىرجەم، ئەمما قەتئىيلىك ئىپادىسى بىلىنىپ تۇرغان كۆزلىرىگە پەرىشانلىق بىلەن تىكىلدى.

ــ بىراق ... مېنىڭ بىر ئىلتىماسىم بار ئىدى، دادا.

ــ ئىلتىماسىڭنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلىمەن، ــ دېدى ھاكىم يۈزىدىكى تەرنى سۈرتىۋېتىپ، ــ ئۆز كەسپىمنى ئىشلىسەم دېمەكچىغۇ تايىنلىق. بىز سېنى ناھىيىگە نېمىشقا قايتۇرۇپ كەلدۇق؟ بۇنىڭدا ناھىيىنىڭمۇ ئويلىغان بىر يېرى بار ـ دە، ئارزۇ دېگەن ئارزۇ، ئېھتىياج دېگەن ئېھتىياج، ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا زىددىيەت تۇغۇلغاندا قانداق قىلىش كېرەك، ئەلۋەتتە شەخسىي ئارزۇ دۆلەتنىڭ ئېھتىياجىغا بويسۇنىدىغان گەپ. خۇددى شەخسىي كوللېكتىپقا بويسۇنغاندەك.

ــ سىز مېنى كاتىپ ياكى تەرجىمان بول دېمەكچىمۇ؟

— تاپتىڭ، ئاساسەن شۇلىڭغا يېقىنراق، — ھاكىم ئورنىدىن تۇرۇپ بۇلۇڭدىكى شامالدۇرغۇچنىڭ كونۇپكىسىنى باستى. شامالدۇرغۇچ پىرقىراشقا باشلىدى. سالقىن شامال ھاكىمنىڭ تەردە ھۆللەنگەن نېپىز ئاق كۆڭلىكىنى، ئەلنىڭ قويۇق چاچلىرىنى، ئاندىن دېرىزىنىڭ گۈش رەڭ دۇخاۋا پەردىسىنى يەلپۈدى. ھاكىم سالقىن ھاۋادىن ھوزۇرلانغاندەك بولۇپ، جايىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، قاچىسىنى ئالدىغا تارتتى-دە، سۆزىنى داۋام قىلدى، — سېنى ناھىيىلىك تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىغا تەقسىم قىلدۇرسام قانداق دەيسەن؟ ناھىيىمىز كېلەر يىلدىن باشلاپ چەت ئەللىكلەرگە قارىتا ئوچۇق رايون دەپ ئېلان قىلىنماقچى، ئىشخانىغۇ تەسىس قىلىندى. ئەمما ئۇنىڭدا يارامىلىق ئادەم يوق. مۇشۇنداق بىر مۇھىم جايدا ئېنگلىز تىلى تەرجىمانى، ھېچ بولمىغاندا، خەنزۇ تىل-يېزىقىنى پۇختا بىلىدىغان بىرەر قابىل كادىر لازىم بولۇۋاتىدۇ. مەن ساڭا ناھىيىنىڭ ھاكىمى سۈپىتىدە ئەمەس، ئاتاڭ بولغىنىم ئۈچۈن راست گېپىمنى ئېيتاي، ناھىيىگە شۇ تاپنىڭ ئۆزىدە ئۇرمانچىلىق مۇتەخەسسىسى ئەمەس، ئىككى ئېغىز بولسىمۇ ئېنگلىزچە، خەنزۇچە تىل بىلىدىغان ئەلى كېرەك. سىلەر ياشلار ھە دېسىلا ئۆزۈڭلارنىڭ كارامىتىنى كۆرسىتىشكە ئالدىرايسىلەر. كارامەت كۆرسىتىدىغان سورۇن نەدە؟ مېنىڭچە، كىشىلەر ئارزۇ قىلىپ ئاغزىنى چاكىلداتقان، ئىنتىلىپ باققان، ئەمما قولى يەتمىگەن، قىلالمىغان ئىشلاردا. سەن ئىلتىماس، ئۆتۈنۈش دېگەنلىرىڭنى قويۇپ، شۇ يەرگە بېرىشنىڭ ئىدىيىۋى تەييارلىقىنى قىل. سەن تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىنى ئاددىي چاغلىما، سەن ئۇ يەردە يالغۇز تەرجىمانلا ئەمەس، بەلكى ناھىيىمىزنىڭ بىردىنبىر دىپلوماتىيە خادىمى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىشىڭ مۇمكىن. مەن قايسىبىر كىتابتىن ناپالېئوننىڭ: «گېنېرال بولۇشنى ئويلىمىغان ئەسكەر، يارامسىز ئەسكەر» دېگەن بىر سۆزىنى ئوقۇغان. بۇ قالتىس توغرا گەپ. مەن يىگىرمە نەچچە يىلدىن بېرى بۇ گەپنى بىرەر كۈنىمۇ ئېسىمدىن چىقارغىنىم يوق. سەن ھېلىھەم بولسىمۇ بۇ گەپنىڭ تېگىگە چۈشەن. ھە، يەنە بىر گەپ... سېنىڭ پارتىيىلىك مەسىلەڭ، تەشكىل بىرەر يىلغىچە بۇ ئىشىڭنى ھەل قىلىدۇ، ئاندىن كېيىن...

— ياق، ياق، كۆڭلىڭىزگە كەلمىسۇن، دادا، — دېدى ئەلى دادىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، مەن راستىنلا بۇنداق ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن.

— نېمىشقا؟ — ھاكىمنىڭ قېلىن قاشلىرى غۇژمەكلىشىپ، كۆز چاناقلىرى كېرىلدى.

— بۇ خۇددى تۆمۈرچىنى تامچىلىققا سالغاندەك بىر ئىش بولىدۇ-دە.

— نېمىشقا ئۇنداق بولىدىكەن؟ — ھاكىم ئورنىدىن تۇرۇپ، گۆشلۈك مۇشتىنى بېقىنىغا تىرىدى، — داشۇ پۈتتۈرگەنلەر بىر قوش بىسلىق پىچاق. ئۇنى تۆۋەندە قايسى ئىشقا سالسا، بىسى ئوخشاش كېسىۋېرىدۇ. دۇرۇس، سەن ئورمانچىلىق كەسپىدە ئوقۇغان، شۇڭا ئۆز كەسپىمنى ئىشلىسەم دەيسەن. تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىدا ئىشلەش كەسىپ ئەمەسمىكەن؟ ئۇ يەردە ئۆز كەسپىڭدىنمۇ ئەھمىيەتلىك بولغان مۇھىم بىر ۋەزىپىنىڭ كۈتۈپ تۇرغىنىنى ئازراقمۇ ھېس قىلمىدىڭمۇ، ئەلى؟!

— ھېس قىلدىم، سىز مېنى ئەجەپ سىز ئامەتكە ئېرىشتۈرمەكچى. سىز بىلمەيسىز،

مەن مۇنداق ئامەتىنىڭ دەرد ـ ئازابىنى بەش يىل تارتتىم، ھېلىمۇ تارتىۋاتىمەن. مەن ئەمدى دەرد ئۈستىگە يەنە دەرد تارتىۋېرىشنى خالىمايمەن.

ــ نېمە دېدىڭ؟! ــ غەزەپلەنگەن ھاكىم ئوغلىغا ھازىرلا تاشلىنىدىغان ئەلپازدا ۋارقىرىدى، ــ مەن سېنى داشۆگە ئەۋەتتىم، يامان قىلمىدىم. خۇدايا تووۋا، سارالڭ بولدۇڭمۇ ئەلى! سەن بۇنى تېخى بەش يىل دەرد تارتتىم دەيسەنا. ئەجىرىسىز ئامەت ... ھىم! ئالجىپ سۆزلەۋاتمايدىغانسەن، ئۇ نېمە گېپىڭ سېنىڭ؟

ــ سىز ئۇ ئىشلارنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەن دادا، ــ ئەلى شۇ تاپتا دادىسىدىنمۇ بەتتەر جىددىيلەشكەن. لېكىن ئۇ ئاخىرقى سۆزىنى پىچىرلاپ دېگۈدەك ئېيتتى، ــ سۆزلەپ نېمە قىلاي، دېگەن بىلەنمۇ پايدىسى يوق. مېنى كەچۈرۈڭ ...

بەش يىلدىن بېرى بىر داستىخاندا بولۇپ باقمىغان ئاتا ـ بالىنىڭ بىر چىرايلىق باشلانغان پاراڭى، بىردىنلا غەزەپلىك بەس ـ مۇنازىرىگە ئايلاندى، ئاخىرىدا يەنە نېمە كۆڭۈلسىزلىكلەر يۈز بېرەتتىكىن، تۇيۇقسىز ئاڭلىنىۋاتقان ئەنسىز پاراڭدىن چۆچۈپ، ئاشخانىدىن يۈگۈرۈپ چىققان پاتەمخان ئوتتۇرىدا ئۆرە تۇرغىنىچە غەزەپتىن جالاقلاپ تىترەۋاتقان ئېرىنىڭ بىلىكىگە ئېسىلدى:

ــ ياللا ئەزىزاخۇن، نېمە قىلىقلىرى بۇ، سارالڭ بولدىلىمۇ؟ ھېرىپ ـ ئېچىپ ئاران كەلگەندە، نېمە بالىنىڭ كۆزىگە كىرىۋالىلا؟ چىقسىلا بۇياققا!

ــ سىلى ئارىلاشماڭلار! ــ ئەسەبىيلەشكەن ھاكىم پاتەمخاننىڭ قولىنى سىلكىدى، ــ داشۆ پۈتتۈرۈپ كەلدىم دەپ مېنى كۆزگە ئىلماس بوپتۇ تېخى، قارىمامسىلەر، مەن بىلەن زاكۇنلىششقا جۈرئەت قىلغىنىنى بۇ بۇرنى كۆپكۈرنىڭ.

ــ بالا ئەمەسمۇ، ئەركىلىگەندۇ، ــ پاتەمخان چىرايى قەغەزدەك تاتىرىپ، دىۋانىغا يۆلەنگىنىچە ھەيكەلدەك قېتىپ قالغان ئوغلىغا «جىم بولۇڭ» دېگەن مەنىدە كۆزىنى چىمىچقلاتتى. ھاكىم خىلغىنچە قايىندى. «ئەمدى مەن سېنىڭ ئىشىڭغا ئىگە ئەمەس» دەپ ھەيۋە قىلدى. ئەلى ھەممە دەرد ـ ئەلىمنى ئىچىگە يۇتۇپ، بىر ئېغىز زۇۋان سۈرمىگەندىن كېيىنلا ھاكىم نېرىقى ئۆيگە چىقىپ كەتتى.

ئەلىنىڭ ئالدىدىكى تاماقتا ئەمدى كۆڭلى تارتمىدى. ۋۇجۇدىدىن تېخى يول ھار-

دۇقى كەتمەي تۇرۇپ، دادىسىدىن يېگەن دىل ئازارى ئۈچۈن گېلى ئىغىقىدە بولىدى.
ئەلى ھامان مۇشۇلداق ئىشنىڭ بولارىنى بۇرۇنلا پەم قىلغان: ئاتا - بالا ھامان مۇنازىرىد-
لەشمەي، ئۇتتۇشماي قالمايتتى، لېكىن بۈگۈن ئۇنىڭ ۋاقتى ئەمەس ئىدى. شۇ تاپتا
ئەلىنىڭ قەلبىدە بىردىنلا ئەۋجىگە چىققان ھەسرەت، ئازاب ۋە بايىقى كۆڭۈل رەن-
جىشى بىر - بىرى بىلەن قوشۇلۇپ، خۇددى كۆتۈرۈش مۇمكىن بولمايدىغان ئېغىر قوغۇ-
شۇن ئۇيۇتمىسىدەك، ئەلىنىڭ يەلكىسىنى ئەمەس، يۈرىكىنى بېسىپ، مۇجۇپ قىسماقتا. ئۇ
ئاستا ھويلىغا چىقىپ ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى باغ ئىشىكىنى ئاچتى. شاخلىرى توز قانىتىدەك
يېيىلىپ كەتكەن قېرى ئەنجۈر تۈۋىدە ئولتۇرۇپ يالغۇز خىيال سۈرگىنىچە كۈننىڭ
قانداق ئولتۇرۇپ، باغنىڭ قانداق قاراڭغۇلىشىپ كەتكىنىنىمۇ بىلمىدى.

تۈن پەردىسى يېپىنغان خىلۋەت تاغ، مېۋىلەرنىڭ شېرىن پۇراقلىرى سىڭگەن
سالقىن ھاۋا، مۇڭ باسقان كۆڭۈلگە ئەجەب ئارام. باغ چېتىدىكى قاپاق تېرەكلەر ئار-
سىدىن كۈلۈپ قاراۋاتقان ئاي، تىنىق ئاسمان يۈزىدە جىمىرلاۋاتقان كۈمۈش رەڭ
يۇلتۇزلار، ئاي نۇرى يالاپ ئۆتكەن ئەنجۈر يايرىقى، يانىدىكى ئېرىقتا شىلدىرلاپ
ئېقىۋاتقان تاغ سۈيى ئەلىنىڭ خىياللىرى بىلەن سىرداش. ھەي، شۇ دىلكەش تەبىئەت!
پەقەت مۇشۇ تەبىئەتلا ئۇنىڭ يۈرەك ھېسلىرىنى چۈشىنىدىغان ئوخشايدۇ. ئەلىنىڭ ئاشۇ-
لار بىلەن بىردەملىك تەسەللى تاپقان كۆڭلىگە يەنە ئازابلىق قەلب يارىسىدىن تۆكۈلگەن
قانغا ئوخشاش ھارارەتلىك، شېئىر مىسرالىرىدەك ھېسسىياتلىق، يارقىن پىكىرلەر ئاستا-
ئاستا تىزىلىپ كەلدى: «... دۇنيادىكى جىمى جانلىقلار ئىچىدە يەنىلا ئادەملەر ئەڭ
ئەقىللىق. مەۋجۇداتلار ۋۇجۇدىدىكى تىرەن ھېسسىيات ۋە نازۇك تۇيغۇنى پەقەت ئىنسان
ئېڭىلا يۇشۇرۇپ ۋايىغا يەتكۈزگەن. لېكىن ئەنە شۇ ئۇلۇغ ئىنسانلار بىر - بىرىنىڭ
قەلبىدىكى نازۇك تۇيغۇنىڭ ھەقىقىي قىممىتىنى مەڭگۈ چۈشىنىشكە قادىر ئەمەس. قان-
قېرىنداشلار تېخىمۇ شۇنداق. بولمىسا دادام نېمىشقا كۆڭلۈمنى چۈشەنمەيدۇ؟ دادامنىڭ
ئوي - خىيالى ماڭا ئايان. ئۇ مېنى مەنسەپ - ئىمتىياز سەھنىسىگە ئاستا - ئاستا ئىتتىرىپ
چىقارماقچى. خەلق ئالدىدا تۆھپە يارىتىش ئۈچۈن بۇ سەھنىگە چىقىشلا شەرت ئەمەسقۇ،
ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇنىڭدىنمۇ ئەۋزەل مۇھىم ساھەلەر بارغۇ؟ ياق، ياق، ئەزىزرايى! مەن
بۇ سەھنىگە لايىق ئەمەس! مەن ئۇ سەھنە ئۈستىدە تۇرۇپ، تۆۋەندە ماڭا نەپرەت
بىلەن تىكىلگەن تونۇش كۆزلەرگە تىكىلىپ قاراشنى ئۆلۈمدىن ئەۋزەل كۆرىمەن، مەن
ئىستىقبال ئاسمىنىدا ئەمدىلا قانات ياساپ ئۇچماقچى بولغان ياش سۇمۇرۇغنىڭ يۈرىكىنى
سۇغۇرۇۋېلىپ، بېشىمغا تاج قىلىپ تاقىغان نەپرەتلىك شاھزادىمەن. ئۇنىڭ قىپقىزىل
قېنى بىلەن يۈزۈمگە گىرىم قىلىپ، گۈزەل پېگىت تۈسىگە كىرگەن ئارتىسمەن، مەن
ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ چوغدەك قىزىق ھارارىتى بىلەن، مۇزدەك سوۋۇغان ۋۇجۇدىمنى ئىل-
لىتتىم، ئۇنىڭ نالە - پەريادى ھېسابىغا قاقاقلاپ كۈلدۈم. جاھاندىكى مىليونلىغان مەدە-
نىيەتلىك ئادەملەر ئارىسىدا مەندەك پاسىق مەخلۇقتىن يەنە نەچچىسى تېپىلار؟ دادام
مېنىڭ ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ كەلگىنىم ئۈچۈن ماختىنىدۇ، ئىپتىخارلىنىدۇ. ئەمما
مېنىڭ يۈرىكىم ۋىجدان ئازابى ئوتىدا كۆيۈۋاتىدۇ. مەن نېمىشقا ئالىي مەكتەپكە بېرىش

www.uyghurkitap.com



ئۈچۈن ئۆز ۋىجدانىمنى نەپسانىيەتچىلىكنىڭ ئىپلاس قارا داغلىرى بىلەن بۇلغىدىم؟ نېمىشقا ئۆزۈمنىڭ ئىنسانىي قەدىر-قىممىتىنى يوقاتتىم؟ مەن نېمىشقا ئۆز ئىستىقبالىمنى، بەخت ۋە شاد-خۇراملىقىمنى يېزىنىڭ شور توپىلىق يوللىرىدىن، كېسەك تاملىق ئۆيلىرىدىن، خاك ئاستىدىكى قاپقارا كۆمۈر ئارىسىدىن، ئانا تەبەسسۇمى ۋە سەبىي بوۋاقنى باغرىمغا يېقىشتىن ئىزدىمىدىم؟ ئادەملەر بىر چاغلارغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاللىقاچان ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ كەتكەن رەزىللىك ۋە گۇناھلىرىنى تونۇپ ئەسكە ئالغاندا، ئۆز ھاياتىنىڭ ھېچ نېمىگە ئەرزىمەس، ھەتتا زېمىن ئۈچۈنمۇ ئۇشۇقچە يۈك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ قالىدۇ. مانا، ھازىر مەن شۇنداق.

مەن ئۆگەنگەن ئۆز كەسپىم قاتارىدا ئەدەبىياتنىمۇ ياخشى كۆرىمەن. مەن داشۆدە بوش ۋاقىتلىرىمدىن پايدىلىنىپ شەرق ئەدەبىياتى نەمۇنىلىرىدىن باشقا ياۋروپا ۋە ئامېرىكا يازغۇچىلىرىنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ چىققانىمەن. بۇلارنىڭ ئىچىدە ماڭا ئالاھىدە تەسىر قىلغىنى مارك تىۋىن① نىڭ شەخسىي كەچۈرمىشى بىلەن ۋۆيىنىچىنىڭ «كۆكۈيۈن» ناملىق رومانى.

مارك تىۋىن ئەسەر يېزىش بىلەن بەنت بولۇپ كېتىپ، بۆشۈكتىكى ئوغلىنىڭ بالكوندا توڭلاپ ئۆلۈپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولغىنى ئۈچۈن، ئۆزىنى بۇ گۇناھىدىن ئۆمۈر بويى كەچۈرەلمىگەن. شۇڭا ئۆزىمۇ تالادا قەھرىتان سوغۇقتا توڭلاپ ئۆلۈۋالغان. فىلچى رىۋارىس① روھانى مونتانىللى② غا ئالدىنىپ، ئۇنىڭغا ياش ئىتالىيە پارتىيىسى ئەزالىرىنى ئاشكارىلاپ قويغانلىقى ئۈچۈن، ئىتالىيىدىكى نۇرغۇنلىغان ۋەتەنپەرۋەر ئىنقىلابچىلارنىڭ قىرغىن قىلىنىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قالغان. ئۇ دەسلەپتە بۇ گۇناھى ئۈچۈن ئازابلىنىپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولغان. لېكىن، ئۇ كېيىن بۇ نىيىتىدىن يانغان. ئۆز گۇناھىنى يۇيۇشنىڭ يولىنى ئىزدەپ، ئامېرىكىدا ئون ئۈچ يىل سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن. مەن نېمىشقا ئۆز گۇناھىمنىڭ جازاسى ئۈچۈن مارك تىۋىننىڭ يولىنى تاللىمىدىم؟ ئۇنداق قىلسام بىر ئۆمۈر تارتىدىغان ۋىجدان ئازابىنىڭ قىيناشلىرىدىن بىراقلا خالاس بولاتتىم. لېكىن مېنىڭ بۇ بىھۇدە ئۆلۈمىم ئۆز گۇناھىمنى يۇيالمايلا قالماستىن، زامانىمىز ياشلىرىنىڭ روھى ئۈچۈن ھاقارەت بولاتتى. شۇڭا، مەن كېيىنكى يولنى — فىلچى رىۋارىسنىڭ ھايات قېلىپ ئۆز گۇناھىنى يۇيۇش يولىنى تاللىۋالدىم. مەن ھايات ياشاپ، ماڭا باغلىغان مۇھەببىتى ۋە ئەقىدىسى ۋۇجۇدۇمدىكى نەپسانىيەتچىلىكنىڭ جۇت-شىۋىرغانى تەرىپىدىن نابۇت قىلىنغان، بەخت-ئىستىقبالى ئوغرىلانغان ئامرىقىم — گۈلجەننەتنى ئىزدەپ تاپىمەن. ئوغۇل ياكى قىزلىقى ماڭا نامەلۇم بولغان بالامنى — ئەگەر ئۇ ھاياتلا بولسا — باغرىمغا مەھكەم تېڭىپ، ئاتىلارچە قۇچاقلاپ، مانا مەن سېنىڭ داداڭ،

① مارك تېۋىن — ئامېرىكىنىڭ مەشھۇر ساتىرىك يازغۇچىسى.
② فىلچى رىۋارىس — «كۆكۈيۈن» ناملىق رومانىنىڭ باش قەھرىمانى.
③ مونتانىللى — «كۆكۈيۈن» ناملىق رومانىدىكى سەلبىي شەخس، ئەكسىيەتچى روھانىي، فىلچى رىۋارىسنىڭ دادىسى.

هەققىي دادالاش. مەن سىنى كىچىكىڭدە، بوۋاق چاغلىرىڭدا بەش يىل تاشلىۋەتكەن گۇناھىم ئۈچۈن، دادىڭنى جازالا، ئاپاڭنىڭ دەردلىك كۆز ياشلىرى ئۈچۈن مەندىن قىساس ئال، چاچلىرىمنى يۇل، يۈزۈمنى تاتىلا! ئەمما سىنى «بالام» دەپ چاقىرىشىمغا رۇخسەت قىل، دەپ شىۋىرلايمەن. ئادالەت ۋە ھەققەت سوتچىلىرى قىنى سىلەر؟ مەن ئالدىڭلارغا كەلدىم. ئەمدى مىنى ۋىجدان سوتى ئالدىدا جازالاڭلار، ھاكىمنىڭ ئوغلىكەن دەپ ئاياپ قويماڭلار. مەن ئالىي مەكتەپكە ئەجىرسىز ئامەت قۇشىغا مىنىپ شۆھرەت ۋە پاراغەت تەمەسىدە كەتكەنىدىم. بەش يىلدىن كىيىن قايتىپ كىلىۋاتقىنىمدا، ئۆزۈمنى گويا تەڭرى ئۇردىسىغا ئوغرىلىقتا چۈشكەن، ئەمما قۇرۇق قول يىنىپ چىققان ئامەتسىز ئوغرىدەك ئازاب ئىچىدە ھىس قىلدىم. لىكىن ماڭا ھازىر بىر نەرسە ئايان: مىنىڭ ئازاب، ھەسرەتتە ئۆتكۈزۈۋاتقان ھەربىر سائىتىم، ناپاكلىق ۋە پاسىقلىق ئەمدى ئۇنىڭ نەزەرىدە ھىچقانچە ئىش بولماي قالغان ۋە شۇ ۋەجىدىن ھەممە يەردە غالىبلارچە كۈلۈپ، كىرىلىپ يۈرىدىغان دادامنىڭ ھال-كۈنىدىن كۆپ ياخشى. ئازاب، ھەسرەت نىداسى بىلەن غالىبانە كۈلكە ھىچقاچان ئىغىزدىن بىرلا ۋاقىتتا چىقمىغاندەك، دادام بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوي-پىكرى ئەمدى بىر يەردىن چىقمايدۇ. ئاھ، ئىسىت، خۇي-پەيلىمۇ، ماڭىدىغان يولىمۇ ئوخشىماي قالغان ئاتا-بالا ئىككىمىز ئاخىرى نىمىمۇ بولۇپ كىتىشەرمىز؟ ...»

ئاي قىرى ئەنجۈر ئۈستىگە ئەگىپ كەلدى، يۇلتۇزلارنىڭ كۆز چاناقلىرى سىمابتەك ياش بىلەن يالتىرىدى. تۈن سەلكىنى ياپراقلار ئارىسىدا توختاپ، تاغ سۈيى شىۋىرلاشتىن قالدى. دىلكەش تەبىئەت ئەلىنىڭ يۈرىكىدىكى ھەسرەتلىك نىدانى ئەنە شۇنداق جىمجىت، مۇڭلۇق سۈكۈتتە تۇرۇپ ئاڭلىدى.

## ئۈچىنچى باب

ئەلىنىڭ ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، مۇشۇ ناھىيىگە تەقسىم قىلىنىپ كەلگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەر تىزلا پۈتۈن ناھىيە بازىرىغا پۇركەتتى. دەرۋەقە، بۇ خەۋەرنىڭ ھەر تەرەپكە مۇشۇنداق تىز تارقالغۇچىلىكى بار ئىدى. بۇ ناھىيىدىكى بىرنەچچە رەھبىرى كادىرلار بالىلىرى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ھامان ئاپتونوم رايونىغا، ھىچ بولمىغاندا ۋىلايەتكە قاتىراپ، ئابرويلۇق بىرەر ئىدارىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ كۆڭلى تىنغاندىن كىيىن قايتىپ كىلىشكەن. ئەزىزوۋ ھاكىمنىڭ ئۇلارنىڭ ئەكسىچە ئوغلىنى ناھىيىگە تەقسىم قىلدۇرۇپ ئەكەلگەنلىكى ناھىيە تارىخىدا كىچىك ۋەقە ئەمەس، ئەلۋەتتە. شۇڭا، بۇ توغرىلىق گەپ-سۆزلەرنىڭ كۆپ بولىدىغانلىقىمۇ ئىنىق.

— مانا ياخشى ئىش، ئەزىزوۋ ھاكىم ئوغلىنىڭ غىمىدىن ناھىيىنىڭ مەنپەئىتىنى ئەلا بىلگەن-دە، ناھىيىدە ئىختىساسلىق كىشىدىن بىرسى كۆپەيدىمۇ، ناھىيىنىڭ ئىشى بىر قەدەم ئالغا سىلجىدى دىگەن سۆز، — دەيتتى بىرلىرى خۇشال بولۇپ، بىرلىرى ئۈندىگىغا قارشى چىقاتتى.

uyghurkitap.com


— ھەھ! ئاغزىنى تاتلىق قىلىپ كەتكىنىنى بۇنىڭ، ئۇستىلىق بۇ! ئەزىززوۋ ھاكىم ئۇ قولاق كەستىسىنى داشۆگە ئارقا ئىشىك بىلەن ئەۋەتكەنىدى، ھازىرمۇ ئارقا ئىشىك بىلەن ئېلىپ كەلدى. قاراپ تۇرۇڭلار، پات ئارىدا بىرەر ئىدارىگە مەنسەپكە ئولتۇرغۇزىدۇ ئۇنى.

ئەتىسى كەچتە ئەزىززوۋ ھاكىمنىڭ ئۆيى پەتىچىلەر بىلەن توشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەلىدىن ھال - ئەھۋال سوراپ كىرگۈچىلەرمۇ، ئەلىنى ئۆز ئىدارىلىرىگە بېرىشنى ئىلتىماس قىلىش باھانىسى بىلەن ھاكىمنىڭ بۇ ئويۇنىنى ئەمدى قانداق ئويناپ چىقىدىغانلىقىنى بىلىپ باقماقچى بولغانلارمۇ، ھېلىقىدەك ئۆز ھۆكۈملىرىنىڭ توغرا بولۇپ چىقىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، قول ئېلىشىپ قوي تىكىشكۈچىلەرمۇ، قىسقىسى ھەر خىل ئويى، مەقسەتتىكى كىشىلەر بار ئىدى.

مېھمانخانا قاڭسىق تەر، ئاچچىق تاماكا ئىسى بىلەن تولدى، ھېلىدىن ھېلىغا نان-توقاچلار ئۇشتۇلۇپ، چاي تارتىلاتتى. پىيالىلەر يىغىۋېلىنىپ يەنە يۇيۇلاتتى. پاتەمخان ئاشخانا بىلەن مېھمانخانا ئوتتۇرىسىدا قاتراپ ھالىدىن كەتتى. ئەزەلدىن مېھمان دېسە جېنىنى بېرىدىغان پاتەمخاننىڭ بۈگۈن چىرايى تۇتۇلدى. مېھمانخانىدىكى ئىلتىپات كۆرسىتىشتىن ئاشخانىغا چىقىپ غودۇراشقا ئۆتتى:

— نېمە ئىش بۇ ئەزىزاخۇن، ئەلىجاننى كەلدى دەپ باغاق يازمىغان بولغىيدىلە.

— ھېچقىسى يوق خوتۇن. يەنىلا شۇ تەلۋە ئوغلۇڭلىنىڭ ھۆرمىتى ئەمەسمۇ.

— ۋاي ئاتامەي، يەنە نېمە تىللايلا كىچىك بالىنى؟

— مەن بىلەن گەپ تالاشقىنىغا شۇنداق دەيمەن - دە، بولمىسا تىللايتتىمۇ ئۇنى. ئۇ ھازىر ناھىيىدە تالاشتا قالىدىغان بولدى خوتۇن.

— نېمىدەپ؟

— خەن جۇرىن تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىغا بەرسە دەپ كەپتۇ، قەييۇم جوجاڭ مائارىپ ئىدارىسىگە قويساق دەيدۇ، ساتتار ھاكىم ① نىڭ ئۇنى ھازىرچە خەلق ھۆكۈمىتى ئىشخانىسىغا كاتىپ، كېيىنچە مۇدىر قىلىش ئويى بار ئىكەن. ھىم... ئىمىن جوجاڭ قىزىق...

— نېمە دەيدۇ؟

— ئەلىجاننىڭ ئوقۇغىنى دەل بىزنىڭ ساھە ئىكەن. شۇڭا بىزنىڭ ئىدارىگە تەقسىم قىلسا، بىرەر يىلدىن كېيىن مۇئاۋىن جوجاڭ قىلىپ ئۆستۈرەتتۇق - دەيدۇ.

— بۇ ئىشنى ئوبدان ئويلانسىلا جۇمۇ، سىلى نېمە دېدىلە؟

— مەن ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئىپادە بىلدۈرسەم قانداق بولىدۇ؟ ئەلىجاننى نەگە تەقسىم قىلىش كادىرلار بۆلۈمىنىڭ ئىشى دېدىم.

پاتەمخاننىڭ چىرايى بىردىنلا ئەنسىزچىلىك بىلەن تاتىرىپ كەتتى.

— ۋىيەي، ئەلىجاننى ئورمانچىلىق كەسپىدە ئوقۇغان، تەلىپىمۇ مۇشۇ ساھەدە

① مۇئاۋىن ھاكىم كۆزدە تۇتۇلغان.

ئىشلەش ئىكەن دەپ، ئورمانچىلىق ئىدارىسىگە تەقسىم قىلىۋېتەرمۇ ئەمدى. ئۇنداق بولۇپ قالسا، ئېرىنكلا جېنىم چىقىپ كېتىدۇ جۇمۇسلا. يىل بويى تاغ بىلەن ئېرىمىدىن كېلەلمىسە، قېشىمىزدا بىزگە يېقىنراق تۇرسۇن دەپ ئالاھىتەن ئۇرۇمچىدىن ئەكەلدۈرگىنىمىز نەدە قالدۇ؟ سىلى تۈنۈگۈن ئاشقى ئىشلار ئىشخانىسىنىڭ گېپىنى قىلىۋاتاتتىلا، خەن جۇرىنگە ئازراق تىنىپ قويىدىغان ئىش ئىكەن.

— گەپنى ئاز قىلىڭلار، لازىمى يوق، — ئەزىزوۋ ھاكىم ھاراق قاچىلانغان قەغەز يەشىكنىڭ ئاغزىنى ئاچتى، — كادىرلار بۆلۈمى ئەلىنىڭ ئىشى توغرىسىدا مېنىڭ نېمە خىيالدا ئىكەنلىكىمنى ئوبدان بىلىدۇ.

ھەش-پەش دېگۈچە ئۈستەلنىڭ ئۈستى كاۋاپ، گۆشلۈك قورۇمىلار بىلەن تولدى؛ لىگەنلەردە ھىل-ھىل پىشۇرۇلغان پۈتۈن-پۈتۈن توخولار كەلتۈرۈلدى. ئۇنى خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ ئۈچ-تۆت خىزمەتچىسى كىچىك ماشىنا بىلەن بازارغا چېپىپ، ھازىرلا تەييار قىلىشقان.

مېھمانلار داستىخاندىكى بۇ نېمەتلەردىن كۆرە، ھاكىمنىڭ قولىدىكى پەقەت زاۋۇت باشلىقىنىڭ تەستىقى بىلەنلا ئېلىشقا بولىدىغان ئالىي سورتلۇق ھاراقلارنى كۆرۈپ باشقىچە يايراپ كېتىشتى. بىرلىرىنىڭ كۆزلىرى پارقىرىدى، بىرلىرى ئاغزىنى تامشىپ قويدى، بىرلىرى ئۈستەلگە تېخىمۇ يېقىن سىلجىپ كەلدى.

— مېنىڭ ئالدى بىلەن دەيدىغىنىم، — دېدى ھاكىم ھاياجانلانغان ھالدا لىق ھاراق توشقۇزۇلغان قىرلىق يوغان رومكىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، — بۈگۈن ئاخشام خىزمەت، پالان-پۈستان دېگەن گەپنى قىلىشمايمىز. دوختۇر چەكلىگەن، ئىسپىراپكام بار دېگۈچىلەرگە رۇخسەت يوق، بۈگۈن ئاخشام ھەممە باھانە-سەۋەبنى يانچۇققا پۈرلەپ تىقىپ قويۇپ، ھاراقنى مۇشۇ رومكىدا ئىچىمىز. قانداق دېدىم؟ قېنى ئىچتۇق ئەمىسە!

رومكا پىرقىراشقا، چوكىلار تاراقلاشقا باشلىدى. نەچچە يىلدىن بېرى ئۆزىنى ھاراقتىن پەرھىز تۇتۇپ كېلىۋاتقانلار پەرھىزلىرىنى، قەسەم ئىچكەنلەر قەسەملىرىنى ئۇنتۇدى. ھاراقنى بوتۇلكىسى بىلەن توشۇپ زېرىككەن ھاكىم ئاخىرىدا يەشىكى بىلەن بىراقلا كۆتۈرۈپ كىردى. خېلىدىن بېرى ھاكىمنىڭ ئالدىدا ئۆز سالاھىيىتى ۋە ئەدەب بىلەن ئولتۇرغان مۇئاۋىن ھاكىم، جوجاڭ، جۇرېن دېگەنلەر ھاراقنىڭ كەيپى بىلەن شاتراق لايدەك سۇيۇقلاشتى. زەي توپپەدەك ئاتىراڭغۇ چىرايلارغا قان يۈگۈردى، نۇرسىز كۆزلەر خۇمارلاشتى. ئەمدى ھېچكىم بىر-بىرىگە گەپ بېرەر ئەمەس، ھاكىمنىڭ دەسلەپكى ئاگاھلاندۇرۇشلىرىنى ئەمدى ھەممەيلەن، ھەتتا ھاكىمنىڭ ئۆزىمۇ ئەستىن چىقارغان: مېھمانلار گەپنىڭ بېشىنى ئەزىزوۋ ھاكىمنىڭ توغرا، ئادىل رەھبەرلىك ئۇسلۇبى، كوممۇنىستىك پەزىلىتى ۋە ئۇنىڭغا ئوقۇلغان ھەمدۇ-سانا، مەدھىيىلەر بىلەن باشلاپ، ئاخىرى ئەلىنى تالىشىش، كادىرلار بۆلۈمى بىلەن ئۇرۇشۇپ، سوقۇشۇپ بولسىمۇ ئۇنى چوقۇم ئۆز ئىدارىلىرىگە تەقسىم قىلدۇرۇۋالىدىغانلىقى توغرىسىدىكى چۇقان-سۈرەنلىرى بىلەن باش توخۇغا يېقىن تارقاشتى.

ئەزىزوۋ ھاكىم مېھمانلار ئۆزىدىن كېيىن، ئۆزىنى مەخمەل كۆرپە ئۈستىگە

تاشلاپ خېلىغىچە خىيال سۈرۈپ ياتتى. ئۇنىڭ بوتۇلكا بىلەن بولغان ئۇلپەتداشلىقتىن قالغىنىغا خېلى يىللار بولغان. ئۈرۈمچىدىكى بىرقانچە قېتىملىق يىغىن زىياپىتىدە ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرى ئۇ ئولتۇرغان ئۈستەلگە كېلىپ باشقىلار قاتارىدا ئۇنىڭ بىلەن رومكا سوقۇشتۇرغاندىمۇ، ئۇ ئەدەب بىلەن ئۆزرە ئېيتىپ، رومكىنى ئاغزىغا بىر تەككۈزۈپ قويۇش بىلەنلا چەكلەنگەن، پەرھىزنى بۇزمىغان. ئۇ نېمىشقا بۈگۈن كۈچلۈك ئېتىقاد سۈپىتىدە تۇتۇپ كەلگەن بۇ پەرھىزنى بىرىنچى بولۇپ بۇزدى؟ بۇ پەقەت ئوغلى ئۈچۈن. توغرىراقى، ئوغلى ھەم ئۆزى ئۈچۈن. دۇرۇس، ئۇ بىر چاغلاردا خۇددى ئوغلىغا ئوخشاش قىزغىن، غايىلىك ئىدى. ئىلىم - پەننىڭ كۈچ - قۇدرىتىگە ھەممىدىن بەك ئىشىنەتتى. ئۇنىڭچە بىر ھەقىقىي رەھبىرىي كادىر ئۈچۈن مۇقىم ۋە ئېنىق سىياسىي كۆز قاراش، ھەر تەرەپلىمىلىك بىلىم ئىقتىدار ۋە مول رەھبەرلىك سەنئىتى خۇددى جانىدەك مۇھىم ۋە ئەھمىيەتلىك ئىدى. ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا بىر يىل، ئاپتونوم رايونلۇق پارتىيە مەكتىپىدە ئىككى يىل ئوقۇغان. پارتىيە تارىخى، پەلسەپە، دىئالېكتىك تارىخىي ماتېرىيالىزم، سىياسىي ئىقتىساد، مىللەت نەزەرىيىسى، قانۇن، ئىگىلىك باشقۇرۇش...ۋاي - ۋۇي، ئۇ ئۆگەنمىگەن ۋە ئىزدىنىپ باقمىغان يەنە نېمە قالغان؟ ئۇنىڭچە ناھىيىنىڭ ھەممە خىزمەتلىرى مەركەزنىڭ سىياسەت، فاڭجېنلىرىنىڭ روھى بويىچە بېجىرىلىشى، ناھىيىنىڭ ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشى، تاۋار ئىگىلىك پىلانى ئىقتىسادىي قانۇنىيەت بويىچە ئېلىپ بېرىلىشى، جەمئىيەت قانۇن ئارقىلىق ئىدارە قىلىنىشى، ئىگىلىكنى ئىختىساس ئىگىلىرى باشقۇرۇش لازىم ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ بۇ شېرىن خىيالى ناھىيىدە رېئاللىققا ئايلىنا - ئايلانمايلا، بۇلار ئۇنىڭ جىنايىتى بولۇپ قالدى. زەربىگە ئۇچرىدى، جازالاندى، ھەتتا ئۆلۈپ كېتىشكە ئاز قالدى. جۇڭگو جەمئىيىتىدىكى زەھىمسىز رېئاللىق ئۇنىڭغا ئاخىرىدا شۇنداق بىر ھەقىقەتنى — ئەمەل - مەنسەپسىز ھېچقانداق ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇردى. ئۇ، بۇ ھەقىقەتنىڭ ئاچچىق تەمىنى مەدەنىيەت ئىنقىلابى يىللىرىدا — ھوقۇقتىن ئىبارەت بۇ ئۇچقۇر ئاتتىن دومىلاپ چۈشكەن چاغلىرىدا قاتتىق تېتىغان.

...شۇ يىللاردا ئۇنىڭ ئون يىللىق ئۆمرى تەكلىماكان باغرىدىكى يىراق سەھرادا «7 - ماي» كادىرلار مەكتىپىدە ئۆتتى. شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگەتكەن ئىككى بالىسى — چوڭ ئوغلى بىلەن قىزى ئاشۇ چەت يېزىنىڭ جاپاكەش دېھقانلىرى بولۇپ كەتتى. ھاكىم ئىلاجسىز ئوغلىنى شۇ يېزىدىن ئۆيلىدى، قىزىنى شۇ يېزىغا ياتلىق قىلدى. ئۇلار ھازىر نەچچە بالىنىڭ ئاتىسى ھەم ئانىسى. ئۇلار ھازىر يىلدا بىرەر - ئىككى قېتىم رېزىنكە چاقلىق ئېشەك ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ بازاردا سودىلىق قىلغاچ، بالا - چاقىلىرىنى ئېلىپ، بۇ ئۆيدە بىر - ئىككى كۈن مېھمان بولۇپ كېتىدۇ. ئۇلار ئەمدى بۇرۇنقى بالىلىق دەۋرىدىكى غەمسىز، شوخلۇقى ۋە مەغرۇرلۇقىدىن قالغان، ئۇلار ئەمدى ئۆزىنى بىرھاكىمنىڭ — مۇشۇ ناھىيىدىكى ئەڭ ئابرۇيلۇق ھوقۇق ئىگىسىنىڭ بالىلىرىدەكمۇ ھېس قىلمايدىغان بولۇپ قالغان. شۇڭا ئۇلار ئۆيگە كەلسە، خۇددى يېزىنىڭ تارتىنچاق، دىلى سۇنۇق دېھقانلىرىدەك دادىسى بىلەن ئاپىسىدىن

قورۇنۇپ، ھېيقىسپ، ئۇتتۇر كېلىپ، ئۇتتۇر كېتىدۇ. بالىلىرىنى گىلەم ئۇستىدە ئوينىتىش-
قا، ئۇلارغا باغدىن بىرەر تال مېۋە ئۈزۈپ بېرىشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايدۇ. چوڭ
ئوغلى تېخى ئوتتۇز بەشكىمۇ بارغىنى يوق. ئەمما ھازىر ئېڭەكلىرىنى يىرىك ساقال
باسقان، ئاپتاپتا كۆيۈپ، تونۇر كۆسىيىدەك قارىداپ كەتكەن بىلەكلىرى قورايدەك
ئىنچىكىرەپ، ئالقانلىرى مالچىنىڭ پۇرۇم چورۇقىدەك قاتقان. تۇچ غاڭزىدا ئاچچىق
تاماكا چېكىدىغان جاپاكەش دېھقانغا ئايلانغان. يېزىلىقلاردىن ئاڭلىشىچە، ئۇ پات-پات
ئىچىپمۇ قويارمىش، ئەمما، ھەركۈنى تاڭ سەھەردە مەسچىتكە چىقىپ ئوقۇيدىغان بىر
ۋاق نامىزىنى تەرك قىلماسمىش... قىزىنىڭ ھالى بولسا ئۇنىڭدىن بەتتەر. ئۇنىڭ سول-
غۇن، تاتىراڭغۇ، ۋاقىتسىز قورۇق باسقان چىرايىدىن، يەنىلا پاتەمخاننىڭ كېسەلچان
چىرايى تۈزۈك. ئۇلار ھەر قېتىم كەلگەندە ئوغلىمۇ، قىزىمۇ خۇددى بىر-بىرسى بىلەن
كېلىشىۋالغاندەك، ئۆز تۇرمۇشىنىڭ نامرات، قاتىلاڭچىلىقى توغرىلىق ئاتا-ئانىسىغا چىش
يېرىپ سۆزلىمەيدۇ. دادىسىمۇ سورىمايدۇ. ئۇلارنىڭ ھالى-كۆنى ئۆزىگە بەش قولدەك
ئايان بولغان يەردە، يەنە نېمىدەپ سورايدۇ؟ پەقەت كېتەر ۋاقتىدا قولىغا ئون-يى-
گىرمە يۈەن تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئۈنسىز ئۇزىتىپ قويىدۇ، خالاس. ئۇلار كەتكەندە ھا-
كىم يالغۇز ئۆيىگە بېكىنىۋېلىپ خىيالغا چۆمىدۇ. پاتەمخان دەردىنى ئاچچىق كۆزياش-
لىرى بىلەن باسىدۇ.

ئەزىزوۋ ھاكىم «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدىكى چاغدا ئەلى تېخى كىچىكلا
بالا بولىدىغان، ئىسيانچىلار ھاكىمنى ئالدىغا سېلىپ، مەھەللىمۇ-مەھەللە سازايى-
كۆرەش قىلىپ يۈرگەندە ئاشۇ ئەلى يېنىدىن ئايرىلمىغان. ئۇ، ئانىسى يىغىپ بەرگەن
بۇغداي نېنىنى قولتۇقىغا قىسىپ، سۇدانىنى بوينىغا ئېسىپ، دادىسىنىڭ يېنىدىن خۇددى
ئانىسىغا ئەگەشكەن ئاچ قوزىدەك نېرى كەتمىگەن. ئەلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى
تۈگىتىپ بىر يىلدىن كېيىن، ھاكىم «7-ماي» كادىرلار مەكتىپىدىن ئازاد بولۇپ،
ناھىيىلىك ئىنقىلابىي كومىتېتقا مۇدىر بولۇپ قايتىپ كەلدى. ئەمما ئەلى قايتا تەر-
بىيە ئېلىش ئۈچۈن يېزىدا قالغانىدى. شەھەرگە قايتىپ كېلىپ پاتەمخاننىڭ يېشى
قۇرۇمىدى. «ھوقۇقدارنىڭ بالىلىرى بولغاننىڭ سازايىمۇ بۇ ئەزىزاخۇن؟ ئىككى بالى-
مىز سىلىنىڭ كاساپەتلىرىدىن بوينىنى قىسىپ چۆلدە قالدى. ئەمدى ئەلجاننى نېمە
قىلاي دەيلا؟ ئەلۋەتتە ئۇۋال ئەمەسمۇ شۇ مۇشتۇمدەك بالىغا؟ بوپتۇ، مېنىڭمۇ ئەۋ-
لادىم ئەسلىدە دېھقان، يېزىغا كېتەي، بالىلىرىمنىڭ يېنىغا كېتەي...» پاتەمخان ھەمىشە
مۇشۇنداق دەپ يىغلاپ ئېرىنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلاتتى. دېمىسىمۇ ئۇنىڭ سۆز-
لىرى ھەق. بالىنىڭ كەنجىسى ئەمەسمۇ ئۇ. ئەزىزوۋ ئۇنى قاچان ئويلىماي قويغان؟
ئۇنى يېزىدىن ئەكىلىۋېلىشقۇ ئاسان، بىرەر ئىدارىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشمۇ تەس
ئەمەس، لېكىن دادا بولغۇچى ئۇنىڭ ھايات تەقدىرىنى يېرىم يولدا شۇنداق ئاسان ھەل
قىلىۋەتسە قانداق بولىدۇ؟ ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشى، دادىسى كېيىن ئۇنى ئۆز كۆڭ-
لىدىكىدەك ئورۇنغا سىدە قىلىشى كېرەك ئىدى. ئەمما بۇنىڭ يولى نەدە؟ ئەزىزوۋ
مۇدىرنىڭ بېشى قاتتى. خۇددى يولدىن ئاداشقان يولۇچىدەك تېنەپ-تەمتىرەپ، نېمە

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com



قىلارىنى بىلمەيدى. لېكىن كۈتۈلمىگەن بىر كۈنى بۇ ئىشنىڭمۇ ئامالى تېپىلىپ قالدى. مۇدىر يۇقىرىنىڭ يېزىدا چېنىقىۋاتقان زىيالىي ياشلاردىن ئىمتىھان ئارقىلىق لاياقەتلىكلىرىنى تاللاپ، ئالىي مەكتەپلەرگە ئەۋەتىش توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشىدىن خەۋەر تاپتى. ئۇ شۇ كۈنىلا يېزىغا ماشىنا ئەۋەتىپ، ئەلىنى قايتۇرۇپ كەلدى. مۇدىرنىڭ ئۇقۇشىچە ئىمتىھانغا قاتنىشىدىغان قىرىق ئۈچ نەپەر ئوقۇغۇچىدىن پەقەت ئالتە نەپىرىلا ئالىي مەكتەپكە تاللىنىشى كېرەك ئىكەن. سوئال گەرچە ناھىيىنىڭ ئۆزىدىن چىقىرىلىدىغان، ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ، ئالىي مەكتەپكە ماڭىدىغان ئوقۇغۇچىلارنى ئاخىرقى ھېسابتا يەنە ئۆزى تەستىقلايدىغان بولسىمۇ، يۇقىرىدىن چۈشۈرۈلگەن سانىنىڭ چەكلىكلىكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەلىنىڭ ئىمتىھان سوئالىغا لاياقەتلىك جاۋاب بېرىشكە بولغان ئىشەنچىسىنىڭ ئاجىزلىقى مۇدىرنى ساراسىمىگە سالاتتى. لېكىن بۇ ئىش ئۈستىدە باشقىلار ئەلۋەتتە مۇدىر ئۈچۈن ئۆز خىزمىتىنى، يېقىنچىلىقىنى ئاياشمىدى. ئەلى ئىمتىھان بېرىپ ئون كۈندىن كېيىن، ئىمتىھاندىن بىردىنبىر ئەڭ يۇقىرى نومۇر بىلەن ئۆتكەن ئوقۇغۇچى سۈپىتىدە ئالىي مەكتەپكە ئەۋەتىلدى. ھە، راست، ئەمدى بىر ئىش ھاكىمنىڭ ئېسىگە كەچتى. ئېھتىمال ئەلىنىڭ تونۇگۇن «ئەجىرسىز ئامەت» دېگىنىمۇ مۇشۇ گەپتۇ. ھاكىم شۇ چاغدا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىشخانىسى مۇدىرىنىڭ ئىمتىھاندىن ئەلا نومۇر بىلەن ئۆتكەن بىر قىزنى قالدۇرۇپ قويۇپ، ئورنىغا ئەلىنى سەپلەش توغرىسىدىكى تەلىپىگە قوشۇلغىنى راست. ھەرقانداق بىر ھەقىقەت ماكان ۋە زامانغا باغلىنىشلىق بولىدۇ-دە، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرىنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ قىزنىڭ دادىسى تۈرمىدە ئىكەن، شۇڭا ئۇنى ئالىي مەكتەپكە ئەۋەتىشكە بولمايدىكەن، بۇنىڭ شۇ چاغدا نېمىسى خاتا؟ سىياسەت شۇنداق ئىدى-دە، گەرچە ئۇنىڭ ئورنىغا ئەلى سەپلەنمىگەندىمۇ، باشقا بىرسى كېتەۋېرەتتى.

ھاكىم يېتىپ ئاشۇلارنى ئويلىغانسېرى ئەلىگە تېخىمۇ ئاچچىقى كەلدى. «ئۇنىڭ «ئەجىرسىز ئامەت» دېگىنى قانداق گەپ؟ — دەپ ئويلىدى ھاكىم كۆرپىگە چۈشۈپ قالغان بېشىنى ياستۇققا ئېلىۋېتىپ، — ئەخمەق! ئۇ شۇ چاغدىكى سىياسەت بىلەن ھېسابلاشماي، مېنى خاتا قىلدىڭ دېمەكچى تېخى، تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىغا ئورۇنلاشتۇرماقچى بولغىنىمنىڭ ئۇنىڭغا نېمە زىيىنى بار؟ ئۇ ئۆزىنىڭ ھەۋەس-ئارزۇسى ئۈچۈن ھەممىدىن ۋاز كەچمەكچى. لېكىن ئۇ چۈشىنىشى كېرەك، ھوقۇق بىلەن ئارزۇ-غايە بىر-بىرىگە زىت نەرسىلەر ئەمەسقۇ، ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ئىككى خىل ئورتاق ئەيىبى بار. بىرى، ئۇلار ئۆزىنىڭ خىيالى تەسەۋۋۇرى بىلەن كەلگۈسى ئىستىقبالىنى يارىتىشقا ئامراق. يەنە بىرى، ئۇلار ئۆزىنىڭ كەسپىي بىلىم ئىقتىدارىغا خۇداغا چوقۇنغاندەك چوقۇنىدۇ. دۇنيادا ئۆزىنى ئەڭ كۈچلۈكلەر قاتارىدا ھېسابلايدۇ. مانا بۇ تازا ئەخمەقلىق، قوپاللىق ئېتىقادىدا، بەگلەرچە خىيال، دون كىخوتچە پەلسەپە. ئۇلار ئۆزلىرى تەۋەررۈك ھېسابلايدىغان بۇ ئىككى نەرسىنىڭ بۈگۈنكى جۇڭگو جەمئىيىتىدە بازىرى ئاقمىغان كاسات مالدەك بىر ياققا چۆرۈۋېتىلگەنلىكىنى بىلمەيدۇ. مەن بۇ ھەقىقەتنى ئەلىگە چۈشەندۈرىمەن. ئۇنى نىيىتىدىن ۋاز كەچتۈرىمەن. بىلىمەن،

بۇنداق قىلىش ئەلى ئۈچۈن بەك ئېغىر. ئۆز كەسپىدىن ئايرىلىش ئىلىم ئىگىسى ئۈچۈن
جېنىدىن ئايرىلغان بىلەن باراۋەر. لېكىـن ئەلىنى شـۇ يولغا باشلىـماي ئامال يوق.
ھازىر ناھىيىمىزدە پۇقرالىرىمىزغا قارىغاندا، ئەمەلدارلىرىمىز نادانـلىشـىپ كەتتى، ئۇلار
ئايلاپ، يىللاپ بىرەر پارچە گېزىت، بىرەر ۋاراق كىتاب ئوقۇپ قويمايدىغان يەردە، ئىـ
لىـم ئۇلارنىڭ نەزەرىدە قانچىلىك قەدىرلىك بولاتتى؟ ئىقرار قىلىشىم كېرەك، مانا مەنمۇ
شۇنداقىۇ، بۇرۇن مېنى كىشىلەر كىتاب خالتىسى دېيىشىدىغان. سىياسىي كىتاب بولامـ
دۇ، ئەدەبىي كىتاب بولامدۇ، ھەممىسـىنى قارا - قويۇق ئوقۇۋېرەتتـىم. پۈتۈن كىـتاب
ئىچىدىن ئۇنىڭ بىرەر جۈملىسى ماڭا يېقىپ قالسا، شۇنىڭ ئۈچۈن خـۇشال، خەجلىـگەن
پۇلۇمغا رازى بولاتتىم. ماختانمايمەن، بىر چاغلاردا ھەتتا كىشىلەرنى بىـلىمىم ئارقىلىق
قايىل قىلماقچى، يېتەكلىمەكچى بولۇپ، داروىن، مىچۇرىن، ماكارىنكو ھەتتا ئېينىشـ
تېينلارنىڭ كىتابلىرىنىمۇ ئوقۇپ باققانمەن، ئىخ! بىر چاغلاردا مۇشۇنداق ئۆگىنىشنىڭمۇ
قالتىس پەيزى بار ئىدى. كۆڭلۈمدە بىر خـىيال، ئارزۇ - ئارمان ئوت بولۇپ ياناتتى.
ھازىر ئۇ ئوتلار ئۆچكەن، ھەۋەس - غايە دېگەنلەر كۆڭلۈمدىن كـۆتۈرۈلۈپ كەتـكەن
ئوخشايدۇ. بىر بەت گېزىتنى سائەتلەپ ئاران ئوقۇپ تۈگىتىمەن. گاھـىدا، بىر چاغـ
لاردىكى ئوقۇغان كىتابلىرىمنى جاۋەندىن ئېلىپ ۋاراقلاپ قويىـمەن. بەزى قۇرلارنىڭ
تېگىدىكى قىـزىل سىزىقلارغا كۆزۈم چۈشـىدۇ. ئۇنى مەن سىزغان، لېـكىـن نېمىشقا
سىزغان بولغىيدىم؟ ياكى مۇھىم، ئەھمىيەتلىك دەپمۇ؟ لېكىن ئەمدى ئوقۇسام، ئۇ قۇر-
لاردىن ھېچ نېمىنى چۈشـەنمەيمـەن. ئەمـدى ھازىر ماڭا خىزمەت ئەمەس، ئويۇن -
تاماشا، بەزمە - زىياپەت ھەممىدىن كۆڭۈللۈك بولۇپ قالدى. ئىنسان ئۆزىـنىڭ چەكلىك
ھاياتىـنى جاپا ۋە چارچاش بىلەن قىيناپ خورىتىش ناھايىتى چوڭ ئەخـمەقلىق.
دانىشمەنلەرنىڭ: «ئادەم ئاتمىش يېشىدا ئەقلىگە توشىدۇ» دېگىنى مۇشـۇمىكـىن؟ مەن
ھايات تەۋەررىسىدا شۇنداق ئويلايمەن، ھازىر جەمئىيىتىمىزدە ئىككى خىل ئادەملەرنىڭ ئىشى
يۈرۈشۈپ بولۇپ قالدى. بىرى، ئەمەلدار، بىرسى، سودىگەر. بىرلىرى ئەمەلدارنىڭ ھوقۇقىـ
دىن، كۈچ - ھەيۋىسىدىن قـورقۇپ، ئۇنىـڭغا باش ئۇرسا، بىرلـىرى سودىگـەرگە ئۇنىڭ
داستىخىنىنىڭ مولluقى، پۇل بىلەن تاپقان ئىناۋىتى ئۈچۈن خۇشامەت قىلىدۇ. بىلىم
ئىگىلىرىگىچۇ، گېزىتلەردىغۇ ئۇلارنىڭ ئورنى تولا تەكىتلىنىدىغان بولدى، ئەمما بۇ ناھىـ
يىدە قايسى زىيالىي ئۆز بىلىمى بىلەن ئەتىۋارلىنىپ باقتى؟ مەن ئويلىغانـنى سەن
قاچانمۇ ھېس قىلارسەن ئەلى! — ھاكىـم كۆكرىكـىنىڭ سول قىـسمىنىڭ ئاستا - ئاستا
كۆيۈشۈپ، قىسىلىپ ئاغرىپ، نەپەس ئېلىشنىڭ قىيىنلىشىۋاتقانلىقىنى سـەزدى، بۇ ئاغـ
رىق ئۇنىڭغا ئايان. بۇ پات - پات قوزغىلىپ قالىدىغان يۈرەك ئاغرىقـى. ئۇ ئۇنىڭ تەرـ
پىگە ئۆرۈلۈپ، ھەسرەتلىك ئۇلۇغ - كىچىك تىنـدى، — ئاھ، ئىـست، قېرىـلىق يەتتى،
شۆھرەت ئېتىدىن چۈشىدىغان، مەنسەپ تاجىنى ئۆتـكۈزۈپ بېرىدىـغان ۋاقتىم كەلدى،
ئەمدى بۇنىڭغا نېمە ئىلاج؟ ئادەم قېرىغاندا جان ئۇنىڭغا تولىمۇ تاتلىق بولۇپ كەتكەنـ
دەك، ئەمەل تولپارىنى ئۇزاق مىنگەن ئادەمگە ئۇنىڭ مېھرىدىن كېچىش تولىمۇ تەس
ئوخشايدۇ. قۇلىقىم ماختاش، مەدھىيىلەرنى ئاڭلاشقا، كۆزۈم خۇشامەتـلىك، ئىلتىجالىق

www.uyghurkitap.com

چىرايلارنى كۆرۈشكە ئۆگىنىپ قالغان. ئەمدى بۇ ئادىتىمنى ئۆزگەرتىشكە ئامالىم يوق. سەن ھېچ بولمىسا داداڭنىڭ ئاخىرقى ئۆمرى ئۈچۈن قايغۇرۇشۇڭ، تاشقى ئىشلار ئىش-خانىسىغا ئىككىلەنمەي بېرىشىڭ كېرەك ئەلى. بۇ سېنىڭ مەنسەپ تۇلپارىغا مىنىشىڭنىڭ بىرىنچى قەدىمى. مەن سېنى ئاخىرقى نەپىسىمدە مەن ئولتۇرغان كىچىك ماشىنىدا كې-تىۋاتقىنىڭنى كۆرۈپ ئۆلۈپ كەتسەم، كۆزۈم خاتىرجەم يۇمۇلاتتى...»

بۇ كېچە ئۆيدە ھاكىمدىن باشقا يەنە بىر ئادەم — ئەلى ئويغۇدىن بىدار. دادى-سىنىڭ تۈنۈگۈنكى كايىش ئارىلاش قىلغان نەسىھەتلىرى، ئاخشامقى بىر توپ كىشىلەر-نىڭ ئۇنىڭغا ياغدۇرغان ماختاش، مەدھىيىلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن كالا يېمەيدىغان سېسىق سامانىدەك ئەھمىيەتسىز، ئۇنىڭ كۆڭلىدە بەش يىلدىن بېرى ياد بولۇپ كەتكەن، ئازاب-لىق بولسىمۇ، ئەمما مېھرىدىن كېچىش ئەسلا مۇمكىن بولمايدىغان بىر ئىش بار. ئۇ — ئۆزىنىڭ تاڭ ھاۋاسىدەك تازا، بۇلاق سۈيىدەك سۈزۈك، بالىلىق ھېسلىرى بىلەن ۋۇجۇدىغا سىڭگەن، قەلبىگە نەقىش بولۇپ ئويۇلغان ۋە ئەبەدىي سېغىنىشقا، ئارمىنىنى يېيىشكە ئەرزىيدىغان سۆيگۈ كەچۈرمىشى. بۇ كەچۈرمىشلەرنىڭ بۇرۇنقى چۈشتەك غۇۋا، ئەمما چەكسىز شېرىنلىكلىرى بىلەن تولغان لەززەتلىك ئەسلىمىلىرى ئەلى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەن مۇشۇ ئىككى كۈندىن بېرى خۇددى بورانىدا كۆيگەن دەھشەتلىك يانغىن-دەك باشقىدىن كۆچىيىپ، ئۇنىڭ ئارامىنى بۇزدى. ئۇ يانغىن ئىچىدە كۆيۈپ جان بېرىۋاتقان قايسىبىر بەختسىزنىڭ ئاخىرقى دەردلىك نىداسىدەك، «گۈلجەننەت!...» دېگەن ئىسمنى يېنىپ ـ يېنىپ تەكرارلىدى.

......

— ئاھ، قانداق سالقىن، راھەتلىك شامال! ئەلى، ئورنىڭىزدىن قوپۇڭ دەيمەن، مەن سىزدەك ئوغۇل بالا بولۇپ قالىدىغان بولسام كۆڭلىكىمنى سېلىۋېتىپ، كۆكسۈمنى مۇشۇ ئارامبەخش شامالغا تۇتاتتىم. بەش پەندىن ئىمتىھان ئالارمىش. ئون پەندىن ئال-سىمۇ قورقۇش يوق. كەلسەڭلار، بىر ناخشا ئېيتايلى. ئورما ئورغان، ئۆستەڭ چاپقان، ياتاقتا مەشرەپ ئوينىغان ۋاقتىمىزدىكىدەك، خۇماردىن چىققۇچە ئېيتايلى! — مانا بۇ، 1976 ـ يىل 8 ـ ئايدىكى گۈلجەننەتنىڭ خۇشال ئاۋازى.

ئەزىزۋۇ ئەۋەتكەن قارا ماشىنىغا قېيىغا تىقىلغان سەرەڭگە تېلىدەك تىقىلىشقان بىر توپ ئوقۇغۇچىلار يېزا يولىنىڭ شورلۇق توپا ـ چاڭلىرىغا چۈمۈلۈپ، ناھىيىگە قاراپ ماڭدى. ئۇلار دەسلەپتە ئالىي مەكتەپنىڭ گېپىنى ئاڭلىشى بىلەن خۇشاللىقىدىن ئەس ـ ھوشىنى يوقىتىپ، خۇددى ساراڭلاردەك ئالا ـ تاغىل ۋارقىراشقان، بىر ـ بىرىنى قۇچاق-لىشىپ، ئېتىزلىقنىڭ قاتتىق چالمىلىرى ئۈستىدە دومىلاشقانىدى، لېكىن ئۇلار ئىمتى-ھاننىڭ گېپىنى ئاڭلىغان ھامان بىردىنلا خۇددى يىلتىزى كېسىلگەن قىياقتەك سولىشىپ، سالپىيىپ، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىشتى. ئۇلار يېزىنىڭ بىرسىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى ئۆلۈشۈپ كېلىدىغان مۇشەققەتلىك ئەمگىكى بىلەن بولۇپ كېتىپ، كىتاب ـ دەپتەر، قەلەم دېگەنلەرنى چۆرۈۋەتكىنىگە قاي زامان؟ ئۇلار ماشىنىغا چىققاندىن كېيىنمۇ كەيپى كۆتۈرۈلمىدى. بىر ـ بىرىنىڭ ئۈمىدسىز كۆزلىرىگە ئۈنسىز تىكىلىشىپ، ماشىنىدا

خۇددى تۇمشۇقىنى بوغۇپ قويغان كالىدەك پۇشۇلداپ ئولتۇرۇشتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە پەقەت گۆلجەننەتلا خۇشال ئىدى. ئۇ، ماشىنىنىڭ ئەڭ ئالدىدا ئۆرە تۇرۇۋېلىپ، گاھىدا ھەربىر سۆزىنى گويا شېئىر ئوقۇۋاتقاندەك كۆچلۈك ھاياجان بىلەن ۋارقىراپ سۆزلەيتتى، گاھىدا ئاۋازىنى بولۇشىچە قويۇۋېتىپ ناخشا ئېيتاتتى. دۇنيانىڭ جىمى جەبرى - جاپا، غەم - قايغۇلىرىدىن بىراقلا خالاس بولغاندەك، بەختىيارلارچە قاقاقلاپ كۈلەتتى. يۈزلىرى چەكسىز شادىيانىلىقتىن كۆز ئالمىسىدەك قىزارغان، بوستان كىرپىكلىرى ئارىسىدىكى قاپقارا، بۇلاقتەك تىنىق كۆزلىرى ئىشەنچ ۋە ئۈمىد بىلەن ئالدىغا تىكىلگەنىدى. ئۇنىڭ بۈگۈنكى شادىيانە كۈلكىسىنىڭ، خۇشال ناخشىلىرىنىڭ سىرى ھەممەيلەنگە ئايان. باشقىلار تىرىكلىك ئۈمىدىنى ئالىقاچان كەتمەنگە باغلىۋەتكەن مۇشۇ بىرنەچچە يىل ئىچىدە، پەقەت گۆلجەننەتنىڭ قولىدىنلا كىتاب چۈشمىگەن.

«ئۇ كېتىدۇ، — كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىپ، چوڭقۇر خىيال ئىچىدە كېتىۋاتقان ئەلى ئېغىر خورسىنىش ئىچىدە شۇنداق ئويلىدى، — ئۇنىڭ بۇ قېتىم ئالىي مەكتەپكە بىرىنچى بولۇپ كېتىدىغانلىقى ئېنىق. ئۇ چاغدا بىزنىڭ بۇرۇن قىلىشقان ۋەدىلىرىمىزچۇ، ئۇ ئاسماندا پەرۋاز قىلغان، مەن ئۇنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدىن ئۇچقان توپا - چاڭ ئارىسىدا قالغان چاغلىرىمدا ئارىمىزدىكى سۆيگۈ، ۋەدە دېگەنلەرنىڭ تىلغا ئالغۇدەك نېمىسى قالىدۇ؟»

ئىمتىھان بىر ھەپتە داۋام قىلدى. سوئاللارنىڭ قىيىن دېگۈچىلىكى يوق ئىدى. لېكىن بۇ، ئەلى ئۈچۈن مىزاينى ھارۋىغا قاتقاندەك مۇشەققەتلىك ئىش بولدى. ئۇ ئىمتىھان قەغىزىنى ئاساسەن ئاق تاپشۇرۇپ يېنىپ چىقتى. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى ئىمتىھان تۈگىگەن كۈنى كەچتە، گۆلجەننەتنىڭ ئۆيىنىڭ كەينىدىكى قېرى سىبدە تۇۋىدە ئۇنىڭ بىلەن سوغۇقلا كۆرۈشتى.

— خوش گۆلجەننەت.

— نېمىگە خوش؟ — گۆلجەننەت قىزىقسىنىپ كۈلدى، — چۈشەكەۋاتمايدىغانسىز؟

— مەن ئەتىلا بۇ ئۆيدىن يوقالماقچىمەن، — ئەلى گويا ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاۋاتقاندەك ئاستا، ئەمما ئەلەملىك سۆزلەۋاتاتتى، — ھېچكىمگە تىنما، يېزىغىمۇ قايتمايمەن، ئوغرىلىق، يانچۇقچىلىق قىلىپ جان باقساممۇ مەيلى، بېشىم قايغان، پۇتۇم تايغان تەرەپكە كېتىمەن. سېنى ئۇزىتىپ قويالمايدىغان بولدۇم، كەچۈر گۆلجەننەت.

— ۋىيەي، نېمە ئادەمنى قورقۇتىدىغان گەپلەرنى قىلىپ يۈرىدىغانسىز، — دېدى گۆلجەننەت قەغەزدەك تاتىرىپ، — ئىمتىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىنمىدىغۇ؟

— ئېلان قىلىنسا - قىلىنمىسا ماڭا بەرىبىر، سەن بىلمەيسەن، مېنى ئىمتىھاندا نەس باستى. ئۇنىڭ نەتىجىسىنى كۈتۈپ نېمە قىلىمەن؟ ساۋاقداشلارنىڭ، ئاتا - ئانامنىڭ ئالدىدا بەرىبىر يەرگە قارايدىغان گەپ. گۆلجەننەت... ساڭا مەسلىكىم كېلىدۇ، — ئەلى گۆلجەننەتنىڭ مەجنۇنتالدەك نازۇك بارماقلىرىنى جۇرئەتسىزلىك بىلەن قىستى، ئۇنىڭ قوللىرى تىترەيتتى.

— سىز قارامىلىق قىلماڭ، خۇدا ھەققى، — دېدى گۆلجەننەت يىغلامسىراپ — بىز بىللە بارىمىز، نەگىلا بارساق بىللە بارىمىز.

www.uyghurkitap.com

— بۇ، مۇمكىن ئەمەس گۈلجەننەت، سەن جەزمەن ئوقۇ، ئىككىلەنمە، چۈنكى سەن باش - پاناھسىز بىر قىز، سەن ئاتا - ئاناڭدىن ئاپالمىغان بەخت - سائادەتنى مەكتەپتىن تېپىشىڭ، ئارزۇ - غايەڭگە ئىلىم - پەن نۇرى يورۇتقان يول بىلەن يېتىشىڭ كېرەك. مېنىڭدىن غەم يېيىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق. كەتمەنگە يېشىپ قالدىم، ھەممە ئېغىرچىلىقلارغا كۆنۈكمەن. ھەي، يىغلاۋاتامسىنا؟ قوي، نېمىشقا يىغلايسەن؟ سەن بەختلىك گۈلجەننەت، سەن بۇنىڭ ئۈچۈن خۇشال بول، قېنى ماڭا قاراپ بىر كۈلگىنە.

— ئەلى، بۇ مۇمكىن ئەمەس ئەلى! — گۈلجەننەت خۇددى ئاكىسىغا ئېسىلغان نارەسىدە قىزدەك ئەلىگە ئېسىلىپ يىغلىۋەتتى، — بىز بىللە بولىمىز. مېنىڭ سىزسىز ھېچ نەرسەم بولمايدۇ ئەلى!

ئەلى ئۆيگە خۇددى ھوشىنى يوقاتقان مەستەك، چاچلىرى چۇۋۇلغان، چىرايى تاتارغان ھالدا قايتىپ كەلدى. ئۇ دادىسىنىڭ ئەھۋال سوراشلىرىغىمۇ، ئاپىسىنىڭ تاماققا زورلاشلىرىغىمۇ پەرۋا قىلمىدى، ھۇجرىسىنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن تاقىۋېلىپ، ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى. بىر چاغدا دەرۋازا ئىلغۇچىنىڭ شاراقلىغىنى، سىرتتىن كىرگەن كىمدۇ بىرىنىڭ ھويلىدا يۆتەلگىنى ئاڭلاندى.

— كېچىدە بىر ئىش بولدىمۇ سەمەت جۇرىن؟ قېنى ئۆيگە كىرىڭ.

— ئالدىراپلا، كېچىدە بولسىمۇ كېلىشىم ئەي جۇرىن، چاتاق بولدى، مەن مەشەددىنلا ياناي.

ئىككىيلەن ھويلىدىكى سۇپىدىلا ئولتۇرۇشتى، ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئەلىگە دېرىزىدىن ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— خوش؟

— ئەلجاننىڭ ئىمتىھان نومۇرىنى دەيمەن، ئاپلا، قارا باسقاندەكلا ئىش بوپتۇ بۇ بالىنى.

— نەچچە نومۇر ئاپتۇ؟

— باشقىلار دېگەنگە ئىشەنمەي، ئىمتىھان قەغەزلىرىنى ئاخىرى ئۆزۈممۇ بىر كۆرۈپ چىقتىم. ئاساسەن ئاق تاپشۇرۇپتۇ ئەمەسمۇ.

ئەزىزوۋ بىر ھازا جىمىپ كەتتى. ئۇنىڭ پۇشۇلداپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنغىنى، تاماكا قەغىزى يىرتقىنى، بىر ئازدىن كېيىن سەرەڭگە چاققىنى ئاڭلاندى.

— ئۇنداق بولسا نېمە ئىلاج سايىم جۇرىن، نەچچە يىلدىن بېرى بۇ بالىنىڭ يېنىدا كۆرمىگىنى قالمىدى، مەكتەپتە بۇرۇن ئۆگەنگەنلىرىنى ئەمدى ئۇنتۇپ كەتكەن دەڭا، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۆزىگە ئېيتاي، يېنىغا قايتسۇن.

— ئەمدى ئۇنداق قىلغىلى بولمايدۇ جۇرىن، بالا چۈكۈپ قالدى.

— ئەمىسە قانداق قىل دەيسىز؟

— مېنىڭچە... بۇ ئىشنى مۇنداق قىلساقمىكىن، — سايىم جۇرىن گېپىنىڭ داۋامىنى پىچىرلاپ دېگۈدەك ئېيتتى، — بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر قىز بار، ئىسمى گۈلجەننەت. ئەلجان بىلەن ئىككىسىنىڭ ئىمتىھان نومۇرىنى شۇنداقلا ئالماشتۇرۇۋەتسەم...

— ئۇ قىز ئىمتىھاندىن ئۆتكەنمىدى؟

— بالىلارنىڭ ئالدىكەن ئەمەسمۇ.

— بۇلداق گەپنى قويۇڭ سايىم جۇرىن، — دېدى ئەزىزوۋ قوپال ئاۋازدا، — بۇنداق قىلىش پرىنسىپال خاتالىق، بۇ تەرىپىنى سىز ئويلاپ كۆردىڭىزمۇ؟

— ئويلاندىم، بىراق ئۇ قىزنى ئىمتىھاندىن ئەلا ئۆتكەن دەپ ئالىي مەكتەپكە ئەۋەتىشمۇ خاتالىق - تە، — دېدى سايىم جۇرىن قارشى چىقىپ، — ئۇ قىزنىڭ دادىسى ھازىر تۈرمىدە تۇرسا.

— دادىسى كىم؟ — ئەزىزوۋ سەگەكلەشتى.

— ئورمانچىلىق ئىدارىسىدە تېخنىك بولۇپ ئىشلىگەن ھېلىقى داۋۇتوپ. ئۇ كونا پانتۈركىستچىلاردىن. ئۇ ئەكسىلئىنقىلابىي گورۇھ ئۇيۇشتۇرغان جىنايىتى ئۈچۈن ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئېتىشقا ھۆكۈم قىلىنغان.

ئەزىزوۋ تاماكىنى قاتتىق شورىغان بولسا كېرەك، خېلىغىچە قېقىلىپ يۆتەلدى. خېلىدىن كېيىن ھاسىرىغان ئاۋازدا دېدى:

— داۋۇتوپنىڭ قىزى دەڭ... توغرا، ئۇ بىزگە دۈشمەن. سىنىپىي لۇشيەن جەھەتتە پرىنسىپتىن چەتنەشكە بولمايدۇ، بۇ ئىشتا دۇرۇس ئويلاپسىز، بىراق، ھەي... ئاشۇ قىزغا ئۇۋال بولىدىغان بولدى.

— مەن قايتاي ئەي جۇرېن.

— توختاڭا، توختاپ تۇرۇڭ، مۇنداق قىلايلى، ئۇ قىزنىڭ ئورنىغا بىرنىڭ ئەلىنى ئەۋەتىشكە بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئورنىغا ئەڭ ياخشىسى....

— ئەستا، نېمە دەيدىغانلا ئەي جۇرىن، — سايىم جۇرىن رەللە بولۇپ ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى، — ئۇ قىزنىڭ ئورنىغا باشقا بىرسىنى سەپلەيمەن دەپ، قايسى بىرىنىڭ ئەرزدادىنى ئاڭلايمەن؟ مېنى جۇرىنلىقتىن ئېلىپ تاشلىسىلىمۇ دەي، سىلى بالىلىرىنىڭ ئىشىدا توغرا قىلمىدىلا، بىر ئوبدان ئوقۇغان ئىككى بالىلىرىنى ئائىلە نوپۇسلىرىدىن ئۆچۈرگۈزۈپ ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىغا تۇتۇپ بەردىلە. ئەلىجانىنىمۇ شۇنداق قىلىمەن دېسىلە، بۇ تاش يۈرەكلىك، راست دەيمەن. بالىلارنى قاقشاتقانىڭ ئاخىر ئۇۋالى بولىدۇ. نەۋرە - چەۋرىلەر سىلىنىڭ ناملىرىنى ئىپتىخار بىلەن ئەمەس، نەپرەت بىلەن تىلغا ئالىدىغان بولىدۇ.

ئەزىزوۋ ئەمدى يېنىپ زۇۋان سۈرمىدى. ھويلىنى بىر پەس جىمجىتلىق قاپلىدى. بىر چاغدا دەرۋازىنىڭ غىچىلداپ ئېچىلغىنى، ئىككىسىنىڭ گۇدۇڭلاشقان ئاۋازى، سايىم جۇرىننىڭ چىقىپ كېتىۋېتىپ، خۇشال ھالدا:

— ئۇ تەرىپىگە ئۆزۈم مەسئۇل، — دېگىنى ئاڭلاندى.

ئەلى بۇ گەپلەرنى دېرىزە تۈۋىدە جىمجىت تۇرۇپ ئاڭلىدى. ئۇ، گۈلجەننەت ۋە تۈرمىدىكى دادىسى توغرىلىق بولۇنغان گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا، خۇددى ئۆزىنىڭ جازا ھۆكۈمىنى ئاڭلاۋاتقان جىنايەتچىدەك غالىلداپ تىترىدى، چىشلىرى كاسىلدىدى، شۇ

www.uyghurkitap.com



تاپتا ئۇنىڭ ۋىجدانى قۇلىقىغا قەھرى غەزەپ بىلەن خىتاب قىلاتتى: «ئەلى، ئار-
سالدى بولۇپ قالغىنىڭ نېمىسى، بۇ نومۇسسىزلىق! سەن داداڭغا يالۋۇر، ئۇنىڭ ئا-
يىغى ئاستىدا تىزلان، گۈلجەننەتنى ئالىي مەكتەپكە ماڭدۇرۇشنىڭ ئامالىنى قىل، ئۇنىڭ
بەختى ئۈچۈن خۇسۇسىي نەپسىڭنىڭ جىنايەتلىك قارنىغا پىچاق ئۇر. شۇ چاغدىلا
سەن ھەقىقىي، پاك مۇھەببەت تەختىدە شاھ بولۇشقا مۇناسىپ بولىسەن، مۇھەببەت
دۇنيادا ئەڭ پاك، گۈزەل ۋە نازۇك تۇيغۇ. ئۇ ساختىلىق ۋە ۋىجدانسىزلىقنى كۆتەر-
مەيدۇ. ئىنساننىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە پاكلىقى — مۇھەببەتكە بولغان سادىقلىقىدا. مۇھەب-
بەتنى دەپسەندە قىلغان ئادەم، ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىنى دەپسەندە قىلغان بولىدۇ.»

شۇ چاغدا نەپسانىيەت گويا گۈزەل نازىنىننىڭ ئەركىلەشلىرىدەك ئۇنىڭ سول
قۇلىقىغا ئاستا شىۋىرلايتتى: «ئەلى، ئارسالدى بولۇپ قالغىنىڭ نېمىسى؟ بۇ يۈرەك-
سىزلىك، ھەقىقىي يىگىت ئۆز بەختىنى قولىغا كەلتۈرۈش يولىدىكى توسالغۇلار ئال-
دىدا ھېچقاچان ئىككىلىنىپ تۇرمايدۇ. گۈلجەننەت ئالىي مەكتەپكە كەتسە ساڭا بەرگەن
سۆيگۈ ۋەدىلىرىنى يېنىپ يەنە ئەسكە ئالارمۇ؟ خام خىياللىرىڭنى قوي ئەلى، ئۇ ئەمدى
باشقىلارغا مەنسۇپ بولۇپ كېتىدۇ، بۇ راست گەپ، ئۇ سېنى بۇرۇن قانداق ناز-
كەرەشمە ۋە ئاچكۆزلۈك بىلەن سۆيگەن بولسا، ئەمدى باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىز-
غىنلىق بىلەن سۆيىدۇ. قىزىلگۈل خۇش پۇراق بولغىنى ئۈچۈن ئادەممۇ، بۇلبۇلمۇ،
يامغۇرمۇ، شامالمۇ خالىغانچە سۆيۈپ، بەرگىنى ئىگىلىگىنىگە ئوخشاش، گۈلجەننەتنىمۇ
ئەمدى خالىغان بىر كىم ئۆز مەيلىچە سۆيۈشى مۇمكىنغۇ، ئەقلىڭنى تاپ ئەلى، بۇ
قىممەتلىك پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويساڭ، گۈلجەننەتتىن ئايرىلىشلا ئەمەس،
يېزىنىڭ چاڭ ـ توزانلىرى ئاستىدا ئەبەدىي كۆمۈلۈپ قالىسەن، مۇھەببەت ...ھى...ھى...
مۇھەببەت دەمسىنا؟ ئۇنى كىم ياراتقان؟ ئەلۋەتتە ئادەملەر. ئۇ ھەر بىر
ئادەمنىڭ ئۆزىگىلا تەئەللۇق بولغان، كۆز بىلەن كۆرگىلى، قول بىلەن تۇتقىلى
بولمايدىغان خىيالى ئېتىقاد، ئەمدى بىلگەنسەن، ئۇ ئەسلىدىلا يوق نەرسە. ئۇنى
ئېڭىدا بار قىلىدىغانمۇ، يوق قىلىدىغانمۇ يەنىلا ئادەملەر...»

ئەلى خۇددى ئېغىر كېسەل تارتقان ئادەمدەك ئىككى كۈن ئۆيىدىن چىقماي
ياتتى. ئۈچىنچى كۈنى چۈشتە گۈلجەننەت كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان،
ئورۇقلىغان، لەۋلىرى سۇزۇلۇپ، نېپىزلىشىپ، كۆزلىرى يىغىدىن ئىششىغان، ئەمما چى-
رايلىق كىيىنىپ كەلگەنىدى.

— سىزنى تەبرىكلەيمەن ئەلى، — دېدى مۇڭلۇق كۈلۈمسىرەپ.

ئەلى گۈلجەننەتكە يالت قىلىپ قارىدى، ئەمما يېنىپ يەنە قاراشقا جۈرئەت
قىلالمىدى، مانا، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ جۈرئەتسىز كۆزلىرىنى نۇردەك قاماشتۇرۇۋاتقان
ئاجايىپ جەزبىدار نەپىس سۈرەت: گۈلجەننەت كارىۋاتتا ئولتۇرغان ئەلىنىڭ قارى-
شىسىدىكى ئورۇندۇقتا مەرمەردەك ئاپئاق تىزلىرىنى قىزىل گىرىپتىشىن كۆڭلىكىنىڭ
ئېتىكى بىلەن يېپىپ، تىزى ئۈستىدە بېلىقتەك ئاق، مەجنۇنتالدەك ئەۋرىشىم، نازۇك
بارماقلىرىنى گىرەلەشتۈرۈپ ئولتۇراتتى. بايىقى تاتارغان يۈزلىرىگە ئەمدى گۈل

سۆيىدەك قىزىل نۇر جۇلاسى يۈگۈرگەن، يېرىم ئېچىلغان لەۋلىرى ئالىلىق تەبەسسۇمـ
دىن قىپـقىزىل چوغدەك يېلىنجاپ تۇراتتى. مۆلۈك، ھەسرەت يېشى داۋالغۇپ تۇ-
رىدىغان كۆزلىرىدىن ياش ئەمەس، سۆيگۈ ئىشەنچىسىگە تولغان خۇشاللىق، سۆيۈنۈش
ۋە لەززەت خۇمارلىقى تۆكۈلەتتى. ئىنچىكە ئاپپاق بوينىدىكى يارىشىملىق بۇرنىنىڭ ئۈستـ
تىدە، پېشانىسىدە ئۇششاق تەر ئۈنچىلىرى پارقىرايتتى. خورمارەڭ ھىلھىلە ياغلىقـ
نىڭ گۈللىرى ئارىسىدىن قاپقارا چاچلىرى كۆرۈنەتتى.

— جىمىپ كەتتىڭىزغۇ ئەلى، خۇش خەۋەر يەتكۈزگىنىم ئۈچۈن رەھمەتمۇ دەپ قويمىدىڭىز.

— ھە... مەن... نېمىدەپ؟

— رەھمەتنى نېمىدەپ ئېيتىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدىڭىزما، مەيلى بوپتۇ، مېنىڭ ئىـ شىمنى سوراپمۇ قويمايسىزغۇ؟

— ھە... سېنىڭ ئىشىڭنىما؟ — سورىدى ئەلى ئارانلا زەئىپ بىر ئاۋازدا.

— مەن سىزنى ئۈزۈتۈپ قويغاندىن كېيىن يېزىغا كەتمەكچىمەن.

ئەلى ئەقىلدىن ئازغان ئادەمدەك بىردىنلا ئورنىدىن چاچراپ تۇردى.

— داشۆگە بارمايمەن، بېرىپ نېمە قىلىمەن؟ — دېدى ۋارقىراپ، — يېزىغا بېرىپ كەتمەن چاپىمەن، بىز بىللىلا كېتەيلى گۈلجەننەت، مەن...

— ئاغزىڭىزنى يۇم! — تاپىسدا ئەزىزوۋنىڭ غەزەپلىك چىرايى كۆرۈندى. ئەلى كۆچ- لۈك بارماقلىرى بىلەن چاچلىرىنى قامالاپ، خۇددى كالا ھۆركىرىگەندەك ھۆركىرەپ يىغلىۋەتتى.

ئەتىسى ئەتىگەندە گۈلجەننەت ئەلىنى بېكەتكە ئۈزۈتۈپ چىقتى، گۈلجەننەتنىڭ كۆزلىرىدە ياش داۋالغۇيتتى، يۈرىكىدە جۇدالىق پىغان قاينايتتى.

— خوش ئەلى...

— خوش گۈلجەننەت، — ئەلى ئۇنىڭدىن كۆزلىرىنى قاچۇرۇپ يىراقلارغا قارىۋالدى.

— سىز تولىمۇ بەختلىك، ئەلى، مەن سىزنىڭ بەختىڭىز بىلەن ئۆزۈمنى ئەبەـ دىي بەختلىك ھېس قىلىمەن.

— نەدىكىنى؟ — ئەلى ھەسرەتلىك ئۇھ تارتتى، — مەن ئەڭ بەختسىز ئادەممەن.

— ئەلى، مەن سىزنى سۆيىمەن، مەڭگۈ سۆيىمەن.

— ئەمما مەن... سېنىڭ سۆيۈشىڭگە ئېرىشىش سالاھىيىتىمنى يوقاتقانىمەن.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — گۈلجەننەت كۆزىگە مۆللىدە ياش ئالدى، — مېنى ئەمدى ئۇنتۇپ كېتىش ئۈچۈن ئالدىن بەرگەن بېشارىتىڭىزمۇ بۇ؟

— گېپىمنى خاتا چۈشەنمە گۈلجەننەت، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم...

— ئۇنى ئىزاھلىماڭ، مەن خوشلىشىش ئالدىدا سىزگە ئاخىرقى گېپىمنى ئېيتـ ۋالاي. مېنىڭ ھازىر يۈرىكىمگە چىگىلگەن شۇ رىشتىدىن باشقا تايىنىدىغان ھېچ نەرسەم قالمىدى، سىز بىلىسىز، دادام ئىككى يىل كېچىكتۈرۈلۈپ ئېيتىلىشقا ھۆكۈم قىلىنغان، ئۇنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىشىم مۇمكىن ئەمەس، بۇ قېتىم يېزىدىن كەلسەم

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلار تورىبېكىتى

ئاپام بىرسىگە تۇرمۇشقا چىقماقچى بولۇۋېتىپتۇ، مەيلى چىقسۇن. ئەمما، ئۇ ئۆيگە ئەمدى يېنىپ قەدەم دەسسىشىم يوق. بۇگۈنلا يېزىغا كېتىمەن. بىرىپ خەت يازارسىز، گەپ قىلمايسىزغۇ؟ نېمىنى ئويلاۋاتىسىز؟

— ئېغىر كۈنگە قالغىنىڭنى.

— ئۇ كۈنلەرنى يېڭىمەن، — گۈلجەننەت غەمكىن كۈلۈمسىرىدى، — يىراقتا كەتكىنىڭىز بىلەن مەدەت بېرىدىغان سىز بار ئەمەسمۇ؟

— گۈلجەننەت... — ئەلى ئۇمچەيدى، قوللىرىنى ئۇنىڭغا سوزدى. دەل شۇ چاغدا ئاپتوبۇس سىگنال بەردى. نەدىندۇر پەيدا بولغان ئەزىزوۋ ئەلىنى چاقىردى.

ئاھ، كۆز ياش! مۇھەببەتتى خورلانغان، بەختى ئوغرىلانغان تىرىك يېتىمەنىڭ ئاچچىق كۆز يېشى!

ئاپتوبۇس قوزغالدى. ئەلى ئاپتوبۇس ئىچىدە تۇرۇپ گۈلجەننەتنىڭ قول ياغلىقىنى كۆزىگە باسقىنىچە خۇددى ئانىسىغا ئەگەشكەن بالىدەك، ئاپتوبۇسنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى...

ئاشۇلارنى ئەسلەش ئەلى ئۈچۈن بەك ئېغىر، بۇ ئازابلىق خىياللار ئۇنىڭ تىنچ كەيپىنى بۇزىدۇ. خۇددى يۈرىكىدىكى ئازاب يارىسى يالغۇز ئاشۇ گۇناھلىرى ئۈچۈنلا پەيدا بولغان ئەمەس، كېيىنچۇ؟ ئۇ كېيىن نېمىشقا ئۆز قەلبىدىكى مۇھەببەتتىن نومۇس قىلدى؟ گۈلجەننەت كېيىن تارتىنىپ ھەم ياش تۆكۈپ تۇرۇپ، ۋۇجۇدىدا يەنە بىر جاننىڭ تۆرۈلۈپ قالغانلىقىنى ئېيتقاندا، ئەلى نېمىشقا ئۇنى كۆككە كۆتۈرۈپ ھىمايە قىلىشتىن قورقتى؟ ئەمدى قېنى شۇ گۈلجەننەت؟ ئۇنى تېپىش كېرەك، پەقەت ئۇنى تېپىشلا ئەلىنى ئازاب ئىسكەنجىدىن قۇتۇلدۇرالايدۇ.

### تۆتىنچى باب

ئەلىنىڭ گۈلجەننەتنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى ئېلىش ئۈچۈن قىلغان ئۇرۇنۇشلىرىنىڭ بەرى نەتىجىسىز بولۇپ چىقتى. مەھەللىدىكى قوشنا ـ قولۇملىرى ئۇنى ئاللىقاچان ئەستىن چىقىرىشقان. پەقەت ئەلى گۈلجەننەتنىڭ ئىسمىنى چىقارغاندىن كېيىنلا ئاندىن ئۇنى ئەسكە ئېلىشىپ باشلىرىنى چايقاشتى. ئانىسىنىڭ بۇرۇنلا باشقا بىر كىمگە تۇرمۇشلۇق بولۇپ، بۇ ئۆينى تاشلاپ، ئاللىقاياقلارغا كۆچۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىشتى. راست، سىدە تۆۋەندىكى قويۇق تال باراڭلىرى بىلەن پۈتۈن بىر ياز سالقىن، قاراڭغۇلىشىپ تۇرىدىغان ئازادە ھويلىنى ئەمدى ئاق تىكەن بىلەن لويلا، قامغاقلار بېسىپ كەتكەن، ئىشىك، دېرىزىلىرى ئاللىقاچان قومۇرۇپ كېتىلگەن ئۆي گۈگۈم قاراڭغۇلۇقىدا ئەلىگە خۇددى گۆرستاندەك جىمجىت، سۈرلۈك ھەم ۋەيرانە بولۇپ كۆرۈندى. ئەلى گۈلجەننەتنىڭ بەش يىل بۇرۇنقى ھېلىقى گېپىنى ئەسكە ئالدى: «ئۇ راستىنلا كېيىن يېزىغا كەتكەنىمىدۇ ـ ھە؟» ئەلى ئەتىسى چۈشتە بازارغا كىرگەن بىر دېھقاننىڭ ھارۋىسىغا چۈشۈۋالدى ـ دە، بۇرۇن قايتا تەربىيە ئېلىش ئۈچۈن تۇرغان يېزىغا يۈرۈپ كەتتى.

مانا، كۆز ھۆسنى! ئەسلىدە بۇ پەسىل پەقەت يېزىدىلا مۇشۇنداق گۈزەل، ئېپ

پەتىلەك قىزنىڭ ئوماق كۈلۈشلىرىدەك جىلۋىدار بولىدىغان ئوخشايدۇ. توپىلىق يولنىڭ ئىككى قاسنىقىنى بويلاپ ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا تىكىلگەن يېمىش جىگدىلەرنىڭ يۇمران شاخلىرى سانجاق-سانجاق، ئالتۇندەك سېرىق مېۋىلىرىنى كۆتۈرەلمەي يەرگىچە ئېگىلگەن. يىراقتىن ئېگىز ئاغدۇرۇۋاتقان قوشچى يىگىتلەرنىڭ سوزۇپ ئېيتقان ناخشىلىرى، ئېتىزلىقتىن قوغۇننىڭ شېرىن پۇراقلىرى كېلىدۇ. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى ئۆزگىچە. بەش يىلدىن بېرى ئۇرۇمچىدە ئەلىنىڭ بۇرنىغا سىڭىپ كەتكەن ماي، ئىس ھىدى بۇ يەردە يوق. ئۇ خۇددى كۆمۈر چاڭلىرى بىلەن تولغان بۇرۇختۇملۇق خاك ئاستىدىن چىقىپ، سىرتىنىڭ ساپ ھاۋاسىغا ئېرىشكەن خاك ئىشچىسىدەك يېڭى ھاۋاسىدىن كۆكسىنى تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى. دېھقانلار ئۇنى شۇ كۈنىلا ئۆي-ئۆيلىرىگە چاقىرىۋالدى. سېرىق بۇرۇن، كاماك چىش، ئىشىنىمۇ، ئويۇنىنىمۇ قولىدىن بەرمەيدىغان ماھۇت خوراز ھېلىمۇ بۇ ئەترەتتە باشلىق ئىكەن. ئۇ، ئەلىنىڭ قانچە تىرىكىشىپ-تىرەجەپ تۇرۇۋالغىنىغا قارىماي ئۇنى كەچتە، ھەر كۈزلۈكى ئۆي قاتارى بولىدىغان قوغۇن مەشرىپىگە ئېلىپ باردى، دېھقانىنىڭ داپ-تەمبۇرى، گۆرەن تومۇرلىرى يېرىلىپ كەتكۈچە قوپال ئاۋازدا توۋلايدىغان مۇقام ناخشىلىرى، ئېغىر ئەمگەكتىن تاياقتەك قاتقان، ئەمما ناخشىنىڭ ئاتەشلىك ھارارىتى بىلەن ئېرىپ، مەجنۇنتالدەك ئەۋرىشىملىشىپ كېتىدىغان قول-بارماقلار ئۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ، ئازابلىق خىياللىرىنى ئۇنتۇلدۇردى.

مەشرەپ تۈن يېرىمىغىچە داۋاملاشتى.

— ئەتە ئاخشام ئەممىسە مېنىڭ ئۆيۈمدە مەشرەپ! — دېدى ماھۇت خوراز مەشرەپتىن كېيىن جامائەتكە جاكالاپ، — ئۆي قاتارىنى بۇزۇۋەتتى دەپ قالماڭلار. ئەلىجان ئاتايىتەن بىزنى ياد ئېتىپ كەپتۇ. بۇلار بۇرۇن بۇ يەرنىڭ جاپاسىنى جىق تارتقان، بىر سىنىپنىڭ قىرىق ئۈچ بالىلىرى بىز ئۈچۈن يەر تېرىغان، زەيلىك چاپقان، كۆچەت تىككەن. ئەمما بۇنىڭ كېيىنكى راھىتىنى بىز كۆردۇق. ئەمدىلىكتە بۇنىڭ رەھمەت-تەشەككۈرىنى ئەلىجانغا بولسىمۇ قىلمىساق قانداق بولىدۇ؟ قانداق دېدىم كۆپچىلىك؟!— ئۇنىڭ ئاۋازى ناخشىدىن پۈتۈپ، غاراڭ-غۇرۇڭ بولۇپ قالغان، ئەمما ئۆچكە تېرىسىدىن كېرىلگەن داپتەك جاراڭلىق ئىدى. ئەتراپتىن بىر-بىرىگە قولاشمىغان، ئەمما ماھۇت خورازنىڭ سۆزىدىنمۇ تەسىرلىك رازىمەنلىك ساداسى كۆتۈرۈلدى. ئەلى يولدا كېلىۋېتىپ، مەشرەپتە كۆتۈرۈلگەن خۇش كەيپى تېخىچە بېسىلمايۋاتقان دۈيجاڭغا دېدى:

— بۇ ئىشنى چاتاق قىلدىڭ، ماھۇت ئاكا، مەن ئەتە قايتمىسام بولمايدۇ.

— قوي، قوي مۇنداق گېپىڭنى، — دېدى دۈيجاڭ ئۇنى سىلكىپ، — ھاكىمغا جاۋابىنى ئۆزۈم بېرىمەن، قاراپ تۇر، بىر ھەپتىسىز قويۇۋەتمەيمەن سېنى. ئەمدى كەتمەنگە سالمايمىز. قورقما، كېلەر-كەلمەي نېمىگە ئالدىرايسەن؟

— ئەل-جامائەت بىلەن ئامان-ئېسەن كۆرۈشتۈم، مۇشۇنىڭ ئۆزىلا ماڭا يېتەرلىك. ئالدىرىمىسام بولمايدۇ. ماھۇت ئاكا، مەن...

— خوش؟

— ئەيىبكە بۇيرۇماڭ، سىزدىن سوراۋېرەي. گۈلجەننەت كېيىن بۇ يەرگە كەلمىدىمۇ؟

— قايسى گۈلجەننەت؟ — دېدى دۈيجاڭ بىردىنلا توختاپ.

— ھېلىقى بىزنىڭ ئارىمىزدىكى قىزچۇ؟

— ئاراڭلاردا يەتتە قىز بولىدىغان، ئارىدىن خېلى يىللار ئۆتكەندە قايسى بىرىنىڭ ئىسمى يادىمدا قالىدۇ دەيسەن؟ ھە... ھېلىقى ھەممىدىن چىرايلىق، چاقنىلىداپ سۆزلەپ تۇرىدىغان قىزمۇ؟

— تاپتىڭىز.

مامۇت خوراز ئەلىنىڭ گەجگىسىگە بىر مۇشت سالدى.

— ھۇ، بەچچىغەر! مۇنداق - دە، ۋەدىلىشىۋاپتىكەنسەن - دە، شۇ چاغدا، — دۈيجاڭ كېتىۋېتىپ خىرىلداپ كۈلدى، — ئۇ سەن بىلەن ئۈرۈمچىگە ئوقۇشقا كېتىپتىكەنغۇ؟

— ئۇ، مەن بىلەن بىللە ئوقۇشقا بارمىغان.

— ياق، ئۇ قىزنى بىزنىڭ مەھەللىدىكىلەردىن ئۈرۈمچىدە كۆرگەنلەر بار ئىكەن. بۇنى شۇ ۋاقىتتىلا ماڭا ئېيتقان.

ئەلى ئۈنچىقمىدى. ئۇنىڭ ئەمدى ئارتۇقچە سۆزلەشكە مادارى يوق. دېمەك، گۈلجەننەت ئۈرۈمچىگە شۇ قېتىم بارغانچە قايتا يېنىپ كەلمىگەن.

مامۇت خوراز ئۆيگە كېلىپ ئايالى تال بارىڭى ئاستىغا سېلىپ قويغان قارا كىگىزدە ئولتۇردى - دە، ئايىغىنى سېلىپ، كىيىمى بىلەنلا ئۆزىنى كۆرپىگە تاشلاپ، ھايال ئۆتمەي، خورۇلداپ ئۇيقۇغا كەتتى. ئەلى ئۇنىڭ يېنىغا سېلىنغان ئورۇنغا كېلىپ ياتتى، كۆرپىدىن قاڭسىق تەر پۇرىقى كېلەتتى. تەكىينىڭ ئىچىدىكى سامان قىرسىلدايتتى. سامان ... ئاھ، ئۇ نەقەدەر يۇمشاق؟ ئۇنىڭ پۇرىقى نەقەدەر لەززەتلىك؟ ئۇ بىر چاغلاردا، خۇددى مۇشۇنداق ئارامبەخش سالقىن كېچىدە ئەترەت خامىندا — بۇغداي ئۈنچىلىرى ئىچىدە گۈلجەننەت بىلەن مۆكۈنۈپ ياتقان. ياشلىق كۈچى ئەنە شۇنداق، ئۇلار بۇغداي قىلترىقلىرىنىڭ بەدەنلىرىگە سانجىلىپ، قىچىشتۇرۇشلىرىدىن، سامانىنىڭ نەپەسنى ئېچىشتۇرغۇچى ئۆتكۈر ھىدىدىن لەززەتلىنىپ، ئەس - ھوشىنى يوقىتىشقانىدى...

«— ئاھ، گۈلجەننەت، مېنى قىينىما جېنىم، ئەمىسە نېمىشقا كەلدىڭ قېشىمغا؟ رازىلىق بەر، قورقمەن دەمسىنا؟ نېمىشقا قورقىسەن؟ قىزلىق ئىپپىتىڭنى — ئۆزۈڭنىڭ ئەڭ قىممەتلىك نەرسەڭنى ماڭا تەقدىم قىلغىنىڭ ئۈچۈنمۇ؟

— بىز توي قىلمىساق ئەلى. مېنى بوزەك قىلماڭ، مۇشۇنداقلا ياتايلى، ئەمىسە سۆيۈپ قوياي، بولدىمۇ ئەمدى؟ — قىز تەقەززالىق، ئەمما قورقۇش، نومۇس، تەشۋىش ئىچىدە تىترىمەكتە، يىغلىماقتا، — قولىڭىزنى تارتىڭ، بولمىسا ۋارقىرىۋېتىمەن.

— مەيلى، ۋارقىرا، قورقمايمەن، ئىنسانغا پەقەت توي قىلغاندىن كېيىنلا شۇنداق قىلىش شەرتمىكەن؟ مۇھەببەتچۇ؟ بۇنىڭ قەدىر - قىممىتىنى سەن شۇنچىلىك

ئەرزىمەس چاغلامسەن، جەننەت؟
— قورقمەن، سىز مېنى تاشلىۋەتسىڭىزچۇ كېيىن؟
— ئاغزىڭغا بىرلى قوياي‌مۇ شۇ تاپتا!
— ئاھ، ئەلى...
— جەننەت...
.....
ئەلى دۇم يېتىۋالدى، ياستۇقنى چىشلەپ، ئىچ - ئىچىدىن بوغۇلۇپ يىغلىدى.
ئۇ ئەتىسى نە باغلارغا، نە قوغۇنلۇقلارغا بارمىدى، بىرلىرىگە ئۆزرە ئېيتىپ، بىرلىرىگە رەھمەت دەپ، مامۇت خوراز بىلەن يېرىم كۈن ئېيتىشىپ، تىركىشىپ يۈرۈپ، چۈشتىن كېيىنلا مەھەللىنىڭ تراكتورىغا چۈشۈپ، شەھەرگە يۈرۈپ كەتتى ۋە كەچ كىرگەندە ناھىيە بازىرىغا يېتىپ كەلدى. ئۇ تراكتوردا چاڭ - توپىدىن مەيىنەتلەشكەن، تراكتوردىن چۈشكەندە ئۈستىبېشىدىن ئايىغاق، شورلۇق توپا تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ يول چېتىگە چىقىپ، كىيىملىرىنى قېقىپ تۇرۇشىغا خۇددى يەردىن ئۈنگەندەكلا ئەتراپىغا ئۈچ - تۆت يىگىت ئولىشىپ كەلدى. ئەلى ئۇلارنىڭ ئەلپازىدىكى ئۆزگىچە ھالنى — قەھرلىك چىراي، غەزەپلىك كۆزلەرنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى.
— توختا! — دېدى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى گەۋدىلىك، ساقال - بۇرۇتلىرى ئۆسكەن بىرسى ئەلىنىڭ يەلكىسىنى قامالاپ، — ئەلىمۇسەن؟
— ھەئە، مەن. ئىشىڭلار بارمىدى ئاغىنىلەر؟
— ئىپلاس، مەلئۇن! — دېدى ئۇ ئەلىنىڭ ئاغزىغا بىر مۇشت قويۇپ، — جىنايىتىڭنىڭ ھېسابىنى قاچان بېرىسەن بىزگە؟
— قانداق نېمىسەن، يول توسۇپ ئادەم ئۇرىدىغان؟ — دېدى غەزەپلەنگەن ئەلى ئاغزىدىن ئېقىۋاتقان قاننى قول ياغلىقى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، — بۇ جىنايەت، بۇ قانۇنسىزلىق!
ساقاللىقنىڭ بۇرۇتلىرى كىرپە تىكىنىدەك تىكلىشىپ، قوشۇمىسى مۇشتۇمدەك كۆپۈپ چىقتى. ئۇ ئەلىنىڭ ياقىسىنى قۇشتەك قامالاپ، مۇشتۇمىنى بۇرنىغا تىرىدى.
— سېنىڭ قىلغانلىرىڭچۇ؟ ئۇ جىنايەت، قانۇنسىزلىق ئەمەسما، تېخى بىزدىن بەك ھۆركىرەيسىنا، ئىتنىڭ بالىسى!
— ئاغزىڭنى بۇزما، ياقامنى قويۇۋەت! — دېدى ئەلى ئۇنىڭ قوللىرىنى قايرىپ، — سەنلەر بىلەن قانۇن ئالدىدا سۆزلىشىمەن، سەنلەر كىم؟
— بىز گۈلجەننەتنىڭ ساۋاقداشلىرى! — ساقاللىقنىڭ يېنىدىكى پاكار، دوغىلاق بىرسى گۈلجەننەتنىڭ ئىسمىنى تەنتەنە بىلەن تىلغا ئالدى، — ئەمدى يۈر، ئالدىمىزغا چۈشۈپ ماڭ، ئەمدى سەن بىلەن قانۇن ئالدىدا سۆزلەشسەكمۇ كېچىكمەيمىز.
ئەتراپقا ئادەملەر يىغىلدى. ئۇلار بارا - بارا كۆپەيمەكتە ئىدى. ئەلى جالاقلاپ تىترەپ، كۈچسىز، زەئىپ بىر ئاۋازدا سورىدى:

— ھە، سىلەر گۈلجەننەتنىڭ ساۋاقداشلىرىما؟ گۈلجەننەت ئۇ ...

— گۈلجەننەتنىڭ نامىنى ئاغزىڭغا ئالما! — دېدى ساقاللىق غەزەپتىن تىترەپ، — قېنى سۆزلە، ئۇنىڭغا قانداق زىيانكەشلىك قىلغىنىڭنى، ئۇنىڭ نومۇرىنى ئۆزۈڭنىڭ قىلىۋېلىپ، داشۆگە كەتكىنىڭنى مۇشۇ جامائەت ئالدىدا سۆزلەپ باق. سۆزلە، ئىتنىڭ بالىسى!

ساقاللىق ئۇنىڭغا يەنە ئېتىلىپ كەلدى. كىمدۇر بىرسى ئۇنىڭ قولىغا ئېسىلدى، بىرسى بېلىدىن قۇچاقلىۋالدى. ساقاللىق ئۇلارنىڭ قولىدا خۇددى ياۋا كالىدەك تېپىچەكلەيتتى، يۇلقۇناتتى.

— قويۇۋېتىڭلار! خۇدا ھەققى، مېنى قويۇۋېتىڭلار ئاغىنىلەر! ئۆزىنىڭ ئىنسانىي نومۇسى ـ ۋىجدانىنى ساختىلىق، نەپسانىيەتچىلىككە تېگىشىۋەتكەن بۇ ئادەمىي ھايۋاننى كەچۈرۈش جىنايەت! ئۇنىڭدىن ساۋاقدىشىمىزنىڭ كۆز ياشلىرىنىڭ قىساسىنى ئېلىپ، ئاندىن تۈرمىگە كىرسەكمۇ مەيلى.

ئەلى ئالدىدىكىلەرنى گۈگۈم قاراڭغۇلۇقىدا تەستە تونۇدى. بۇلار ئەلىنىڭمۇ ساۋاقداشلىرى. مۇنۇ ساقاللىق كەم سۆز، ياۋاش ياقۇپ، مۇنۇ پاكىنەكى — قىزلاردەك ئۇياتچان، ئەدەبلىك راخمان، ماۋۇلار ئەخمەت، ئەيسا... بىر چاغلاردىكى كالىدەك ياۋاش، مۇلايىم ياقۇپ ئەمدى نېمىشقا بىردىنلا قەھىرلىك دىۋىگە، مۇنۇ ئەدەبلىك، نومۇسچان راخمان نېمىشقا غەزەپلىك زاكونچىغا ئايلىنىپ قالدى؟

ئەلى ياقۇپنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇنىڭ يېرىلغان كالپۇكىنىڭ ئارىسىدىن ھېلىمۇ قان ئېقىۋاتاتتى. ئۇ ئاغزىغا بېغىردەك قېتىپ قالغان قاننى سۇنغان ئىككى چىشى بىلەن قوشۇپ يەرگە تۈكۈرۈۋەتتى.

— توغرا دېدىڭ ياقۇپ، — دېدى ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، — سىلەر ئەلۋەتتە گۈلجەننەتنىڭ قىساسىنى مەندىن ئېلىشىڭلار كېرەك، مەن جىنايەتكار. ئەمدى مېنى نېمە قىلساڭلارمۇ ھەق.

شۇ چاغدا توپ ئىچىدىن پىيالە كۆز، كۆسەي چىراي، تۇخۇمدەك دۈگىلەك بىر ئادەم ئېتىلىپ چىقىپ كەلدى.

— ئۇ گۇناھسىز، ئەسلىدە مەن جىنايەتكار! — دېدى ئۇ ئەلىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، — باياتقى گەپلەرنى ئاڭلاپ چىداپ تۇرالمىدىم. نېمە كۆرگۈلۈك بولسا، ئەلىنىڭ ئورنىدا مەن كۆرەي، جىنايەتنىڭ جازاسىنى مەن تارتاي.

— سىز كىم؟ — دېدى ياقۇپ ئالدىدىكى بۇ ناتونۇش چىرايغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلىپ.

— سايىم ھوشۇر، ناھىيىلىك ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىشخانىسىنىڭ سابىق جۇرېنىمەن. گۈلجەننەت قىرىق ئۈچ نەپەر زىيالىي ياشنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئالدىنقى قاتاردا ئىمتىھاندىن ئۆتكەن، ئەمما مەن ئۇنى ئەلىنىڭ ئىمتىھان نومۇرى بىلەن ئالماشتۇرۇۋەتكەن.

— ھاكىمغا خۇشامەت قىلىپمۇ؟ — سورىدى راخمان مەسخىرە بىلەن.

— ئۇمۇ بار، ئاساسلىقى، ھاكىمغا ئىچىم ئاغرىپ...

— بۇ خىزمىتىڭىز ئۈچۈن ھاكىمدىن مۇكاپات ئالغانسىز؟

— ئالدىم، ئەمما ھاكىمدىن ئەمەس.

— كىمدىن؟

— ۋىجدانىمدىن، مەن مۇشۇ قىلغان جىنايىتىم ئۈچۈن بەش يىلدىن بېرى ۋىجدان سورىقىنىڭ دەھشەتلىك ئازابىدىن بىرەر مىنۇتمۇ خالاس بولالمىدىم.

— ھەممەڭ نەپسانىيەت ئۈچۈن ۋىجدانىڭنى بۇلغىغان ئىپلاسلار! — دەپ ۋارقىرىدى ياقۇپ، بەزگەكتەك جالاقلاپ تىترەپ، — ھاكىم دېگىنىڭمۇ شۇ! ئادەملىرىمىز بۈگۈنكى كۈندە مۇشۇنداق ساختىلىق ھەم نەپسانىيەتنىڭ قۇلى بولۇپ كەتتىمۇ؟ قېنى، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىناقلىق، مېھرىبانلىق؟ ئىنسانىي پەزىلەت؟ ئەلى! سايىم! ئاڭلاپ قويۇش: ئۆز نەپسانىيىتىڭ ئۈچۈن بىرىڭ قارا نىيەتچىگە، بىرىڭ خۇشامەتچىگە ئايلانغان. لېكىن ھەر ئىككىڭنىڭ ئېرىشكەن نەرسىسى بىرلا: شەرمەندىچىلىك! كۆزىمىزدىن يوقىلىش شەرمەندىلەر، نومۇسسىز مەلئۇنلار!

ئەتراپتىكىلەرنىڭ نەپرەتلىك كۈلكىلىرى بىلەن تەڭ، مەسخىرە ئارىلاش قىلىغان غەزەپلىك ئاۋازلىرى كۆتۈرۈلدى، ئىككىيلەن ھودۇققان، پاتقاقتەك قارا تەرگە چۆمگەن ھالدا توپ ئارىسىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى.

ئەلى يولدا كېلىۋېتىپ يېگەن تايىقى، ئاڭلىغان ھاقارەتتىن بىر خىل لەززەت، ئاراملىق ھېس قىلدى. گويا ۋۇجۇدىدىكى گۇناھ ۋە ئازاب داغلىرى ئاققان قانلىرى بىلەن يۇيۇلۇپ تۈگىگەندەك، زىممىسىدىكى ۋىجدانىي قەرزىنىڭ بىر ئۈلۈشىنى تۆلەپ تۈگەتكەندەك، ئۆزىدە بىر خىل ئازادىلىك ھېس قىلدى. لېكىن ئۇ كوچىدا كېتىۋېتىپ ئۆزىگە تىكىلگەن مەسخىرىلىك چىرايلارنى، نەپرەتلىك، قەھىرلىك كۆزلەرنى كۆرۈپ ئىختىيارسىز بېشى ئېگىلدى، قانلىرى شۇۋۇلدىدى. «بۇ قارا نىيەت كۆڭلۈمگە نەدىن كەلگەن بولغىيدى؟ — ئۇ كېتىۋېتىپ ئۆز ئۆزىگە سوئال قويدى، — مەن نېمىشقا شۇ چاغدا ئاتامنىڭ ساختىلىقىغا قارشى چىقىشقا، ئەھۋالنىڭ ئۆز ئەينى گۈلجەننەتكە ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم؟ بۇ مېنىڭ نەپسانىيەتچىلىك ۋە رەزىللىككە ئۆزۈمنى قۇل قىلىپ تۇتۇپ بەرگىنىم ئەمەسمۇ؟ ياق، مەن بۇ ئازاب ئىسكەنجىسىدىن ئۆزۈمنى ئازاد قىلىمەن. مەن نومۇسسىزلىق ۋە نەپسانىيەتچىلىك تۈپەيلىدىن يوقاتقان ئىنسانىي پەزىلىتىمنى ۋە قەدىر-قىممىتىمنى يەنە ئىنسانلار ئارىسىدىن ئىزدەپ تاپىمەن. ئاھ، ئىنساننىڭ ھاياتلىق يۈكى نېمىدېگەن ئېغىر؟ ھايات ياشاش — قەرزگە بوغۇلۇشلا ئەمەسقۇ، مەن نېمە ئۈچۈن ئېغىرلىقىدىن زېمىن كۆتۈرەلىگۈسىز ۋىجدان قەرزىگە بوغۇلدۇم؟ ئوخشاش بىر قەرزگە ئۈچ ئادەم بوغۇلۇپتىمىز، مەن، سايىم، دادام. لېكىن دادام بۇ قەرزنىڭ زېمىن كۆتۈرەلىگۈسىز ئېغىر بېسىمىنى ئازراق بولسىمۇ ھېس قىلالمىدىغاندۇ؟ مەن بىلىمەن، دادام خەلق مەنپەئىتى، پارتىيە خىزمىتى ئۈچۈن ئۇزۇن يىل جان تىكىپ، سەممىي ساداقەت بىلەن ئىشلەپ كەلگەن پېشقەدەم كوممۇنىست. لېكىن ئۇ ماڭا بولغان دادىلىق كۆيۈنۈشى ئۈچۈنلا ئۆزىنىڭ خەلق ئىچىدىكى ئىناۋىتىنى شۇنچىۋالا تۆكۈۋېلىشىنى ئويلىمىغان. مەن دادامنىڭ مېنى دەپ ئۆز نامىغا داغ يۇقتۇرۇۋېلىشىنى ئەسلاخالىمايـ

www.uyghurkitap.com



مەن. مەن ئۆز ئەمەلىيىتىم ئارقىلىق دادامنىڭ بىزنى ھېچقاچان ھارام تاماق، نەپسانىيەتچى قىلىپ تەربىيىلىمىگەنلىكىنى، رەھبىرىي كادىرلارنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭمۇ خۇددى ئاددىي پۇقرالارنىڭ پەرزەنتلىرىگە ئوخشاش ۋەتەن، پارتىيە، خەلق توغرىسىدا ئەڭ يۇكسەك غايىلەرنى كۆڭلىگە پۇككەنلىكىنى ۋە شۇ يولدا جان تىكىپ كۈرەش قىلالايىغانلىقىنى ئىسپاتلايمەن. ئۆز گۇناھلىرىمنى يۇيۇش ۋە بۇ ئەھدىمنى ئەمەلىيەتتە ئىسپاتلاش ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلىشىم لازىم بولار؟ بۇ بەدەل نېمە؟ تەر... قان... ھايات... ؟»

ئەلى ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە كەچلىك چاي ئىچىپ ئولتۇرغان ئەر - خوتۇن ئوغلىنىڭ ئاغزىدىن ئېقىۋاتقان قاننى، كۆڭلىكىدىكى قان داغلىرىنى، يېرىلىپ تۇخۇمدەك ئىششىپ چىققان كالپۇكلىرىنى كۆرۈپ، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشتى. ئۆيدە ئاللاچۇقان كۆتۈرۈلدى. پاتەمخان: «ۋاي بالام!» دېگىنىچە، كۆكسىنى تۇتۇپ ھوشسىزلىنىپ كارىۋاتقا يىقىلدى.

— كىم بىلەن سوقۇشتۇڭ؟ — سورىدى ھاكىم غەزەپتىن تۈمۈردەك قارىداپ.

— سوقۇشمىدىم، جازالاندىم.

— نېمە جازا؟ لۈكچەكلەر ئۇرۇپتۇ - دە، سېنى، ئەبلەخلەر! — ھاكىم دېرىزە تۈۋىگە ئېتىلىپ بېرىپ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى، — جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىغا ئۇلا! ياڭ جۇجاڭنى چاقىر!

— نېمە قىلىۋاتىسىز؟ بۇ ئىشىڭىز بولمىدى دادا، — دېدى ئەلى تېلېفون كونۇپكىسىنى بېسىۋېتىپ.

— ئادەم ئۇرغان لۈكچەكلەرنى بوش قويۇۋېتىشكە بولامدىكەن، — ھاكىم غەزەپتىن تېز - تېز نەپەس ئېلىۋېتىپ، ئەلىنىڭ قولىنى سىلكىدى، — تېلېفوننى قويۇۋەت! بۇ ئۆچ ئېلىش، بۇ بىر ئۈچۈم بۇزۇقلارنىڭ غەرەزلىك ئۆچ ئېلىشى، مەن بۇنىڭغا چىداپ تۇرالمايمەن، ئادەم ئۇرۇشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويىمەن ئۇ ئەبلەخلەرگە!

— ئۇلار بۇزۇقلار ئەمەس، ياخشى ئادەملەر.

— ياخشى ئادەملەر؟ ھەي، سەن ساراڭ بولدۇڭمۇ ئەلى! قېنى ئېيت، سېنى ئۇرۇشقا پېتىنغان كىمكەن ئۇلار؟

— خەلق... جامائەت... — ئەلىنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى، — سىزنىڭ ئۇلارنى جازالاشقا قۇربىڭىز يېتەرمۇ؟ ئەسلىدە بىز مۇشۇنداق جازالىنىشقا تېگىشلىك دادا.

— بىز دېگىنىڭ كىم؟

— مەن، سىز، سايىم جۇرىن.

— بۇ قانداق گەپ، بىز نېمىشقا جازالىنىشقا تېگىشلىك ئىكەنمىز؟

— بۇ تەشكىلنىڭ ياكى قانۇننىڭ جازاسى ئەمەس. ۋىجدان سوتىنىڭ بېرىدىغان جازاسى. سىز بۇنىڭ سالمىقىنى راستىنلا ھېس قىلمىدىڭىزمۇ؟

— بۇنداق ئەرزىمىگەن سوئالىڭنى قوي! — دېدى ھاكىم قولىنى سىلكىپ، — مەن ھاكىم، ئەدەبىياتچى ئەمەس، مەن مۇنداق كىتابىي سۆزلەرنى ئېتىراپ قىلمايمەن.

— مېنى داشۆگە ئەۋەتىش ئۈچۈن، سايىم جۇرىن ئىككىڭلار بىر گۇناھسىز قىزغا ئوۋال قىلغىنىڭلارنى سىز نېمىدەپ ئويلايسىز؟ سىز مېنى دېپ ئۆزىڭىزنىڭ پارتىيىۋى

لىك ۋىجدانىڭىزنى بۇلغىغانلىقىڭىز، تەشكىلىي پرىنسىپنى ئاياغ-ئاستى قىلغانلىقىڭىز ئۈچۈن ئۆزىڭىزدە ئازاب ھېس قىلمىدىڭىزمۇ-ھە؟

— سېنى كەمسۆز، ئېغىر-بېسىق چوڭ بوپتۇ دەپ خاتا ئويلىغان ئىكەنمەن، سەن ئېمانچە مەمەدان بولۇپ كەتتىڭ ئەلى! ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، لېكىن بىزنىڭ شۇ چاغدا ئۇ قىزنى داشۆگە بېرىشتىن قالدۇرۇپ قويغىنىمىز توغرا بولغان. سەن بارمىساڭ، ئورنىڭغا باشقىسى كېتەتتى. ئوخشاشلا گەپقۇ، ئېمىشقا دەمسىنا، سەن 1976-يىلىدىكى ۋەزىيەتنىڭ قانداقلىقىنى بىلەمسەن؟ سىنىپىي لۇشيەننى كىم بىر ياققا قايرىۋېتەلەيتتى؟

— ئۇنىڭ دادىسى گۇناھسىز، ئۇ خاتا جازالانغان، — دېدى ئەلى ئەسەبىلىرىنى يوقىتىپ، — راستىنى ئېيتسام بۇرۇن سىزدىن پەخىرلىنەتتىم، چىن قەلبىمدىن پەخىرلىنەتتىم. ئەمدى سىزدىن تولىمۇ ئەپسۇسلىنىمەن دادا، ئادەم ئەمەل-مەنسەپ تاجىسى كىيگەندە، راستىنلا ئۇنىڭ ۋىجدانى خىرەلىشىپ، قۇلىقى گاس، كۆزى كور بولۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئاغزىڭنى يۇم! ھېلى بىكار تاياقنىڭ چالىسىنى مەندىن يەيسەن! — ھاكىم ئۈستەلدىكى كۈلدانىنى ئېلىپ خۇددى شۇنىڭ بىلەن ئەلىنىڭ بېشىغا سالىدىغاندەك بېشىدىن ئېگىز كۆتۈردى، — ئېيست، سېنى تېخى تاشقى ئىشلار ئىشخانىسىغا ئورۇنلاشتۇراي دەپ ئويلاپتىمەنا، خاتا ئويلاپتىمەن، ئەمدى بىلدىم، سەن مېنىڭ ئوغلۇم بولغىنىڭ، داشۆ پۈتتۈرگىنىڭ بىلەن، ناھىيىمىزدە ئىشلەشكە لايىق ئەمەس ئىكەنسەن، — ھاكىم ماغدۇرسىزلىنىپ، ئۆرە تۇرۇشقا قۇربى يەتمىگەندەك ئۆزىنى دىۋانغا تاشلاپ، چېكىسىنى ئۇۋۇلدى، — بولدى، كەت، نەگە كەتسەڭ كەت، خالىغىنىڭنى قىل، كۆزۈمدىن يوقال!

ئەلى دادىسىنىڭ يېنىدىن ئۈن-تىنسىز يېنىپ چىقىپ ئىمىن جوجاڭنىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تاپتى. يالاڭباشتاق، كۆڭلەكچان سىرتقا چىققان جوجاڭ ئىشىك ئالدىدا ئەلى بىلەن ئىككى قوللاپ كۆرۈشتى.

— ۋاي، ئەلىجانغۇ بۇ؟ كەلسىلە ئۇكام، — دېدى ئۇ ھودۇقۇش ئارىلاش.

— يانلىرىغا ئازراق ئىش توغرىلىق ياردەم سوراپ كىرىۋىدىم، مەشەدىلا دەي.

— ئەلۋەتتە خىزمەتلىرىدە بولىمەن، ئۇكام. ئەستا، ئۆيگە كىرمەمسەك قانداق بولىدۇ؟

— ئۇنداق دېمىسىلە، مەن ئۆزۈمنى سىلەرنىڭ ئىدارىگە تىزىمغا ئالدۇرسام قانداق؟ ئەمما بىر شەرتىم بار.

— ۋاھ، تولا بەلەن ئىش بوپتۇ، ئاغىزلىرىغا ناۋات! — دېدى جوجاڭ خۇشاللىقىدا ئالقانلىرىنى ئۇۋۇلاپ، — قېنى، قۇلىقىم سىلىدە.

— شەھەردە ئىشلەشكە زادى رايىم قالمىدى، بولسا بىرەر ئورمانچىلىق مەيدانىدا ئىلمىي تەتقىقات بىلەن شۇغۇللانغۇم بار.

ئىمىن جوجاڭ ئەلىنىڭ قولىنى قايتىدىن ئىككى قوللاپ سىقتى ۋە:

— ۋاھ، مانا بۇ بولىدىغان گەپ، مانا بۇ ھەقىقىي ئىلىم ئىگىسىنىڭ گېپى! بىزنىڭ داۋۇتوپ ئىسىملىك بىر يارامىلىق تېخنىكىمىز بولىدىغان، ئۇ بىزنىڭ ئىدارىگە كېلىپلا ئالدى بىلەن مۇشۇ سۆزنى قىلغان، — دېدى.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

# بالىلار ئەدەبىياتى

تۇرسۇنئاي ھەسەن

## شېئىرلار

### بوز تورغاي

ئۇچۇپ يۈرەر بوز تورغاي
كەڭ دالاغا سىلىپ كۆز.
تېخى زېمىن ئاپئاقتۇر،
دەريا، ئۆستەڭ كۆپكۆك مۇز.
دەل ـ دەرەخلەر يالىڭاچ،
چىقارمايتۇ يوپۇرماق.
ئېتىز ـ قىردا ئادەم يوق،
جىمجىتلىقتۇر ھەممە ياق.
تېخى باغلار، ئورمانلار
يەشمىگەنتى جۇۋىنى.
بالىلارمۇ قالىغاچقا
ياسىمايتۇ ئۇۋىنى.
شوخ بالىلار تېخىچە
ئۇچۇرمايتۇ لەگلەكنى.
تېخى بەزەن قار ياغار،
سىلكىنگەندەك ئەگلەكنى.

ئۇچۇپ يۈردى بوز تورغاي
مەللەرنى ئارىلاپ.
ئۇۋۇسىغا ياندى ئۇ
كەچ بولغاندا ئالدىراپ.

ئارىسىدا داڭگالنىڭ
تونەپ چىقتى بوز تورغاي.
ئويلاپ كەتتى ئويغىنىپ،
«قەيەردىنمۇ دان تاپاي؟»
ئۇچتى كۆككە پۈررىدە،
يېزا ياققا ئاتلاندى.
ئەڭ چەتتىكى بىر ئۆينىڭ
ئۆگزىسىدە ئايلاندى.
ئوبدان بالا پەرھاتجان
ئۇنى كۆرۈپ دان چاچتى.
شەرەت قىلىپ ھويلىنى،
قوچىقىنى كەڭ ئاچتى.
ئۆگزىدە ۋە ھويلىدا

«تارىم» مۇكاپاتىغا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر

يۇردى ئۇچۇپ-ئويناپ ئۇ.
ئۇزۇن قىشنى ئۆتكەزدى
مۇشۇ يەردە دالىلاپ ئۇ.

بىر كۈن سەھەر بوز تورغاي
چۆچۈپكىنە ئاچتى كۆز.
بوشاپتۇ قىش سوغۇقى،
ئېلىلىپ قاپتۇ دالا-تۈز.
گۈرۈلدەيتتى بىر نەرسە
سۈرەن سېلىپ دەريادا.
نېمە بالا بولغاندۇ
ئاڭا يېقىن قىيادا؟
ئۆرلەپ چىقىپ بوز تورغاي
دەريا تامان سالدى كۆز.
گۈلدۈر-غاراس قىلىشىپ
يېرىلاتتى كۆپكۆك مۇز.
ھەر يوغان مۇز ئارالار
سۇ يۈزىدە ئاقاتتى.
كۆچۈۋاتقان مۇزلارغا
شوخ بالىلار باقاتتى.
تاق-تاق قىلغان بىر ئاۋاز
بوز تورغايغا ئاڭلاندى.
كۆرۈپ نۇرغۇن ئۆۋىنى
ئىچ-ئىچىدىن شادلاندى.
تاختاي ئىدى ئۆگزىسى،
يۇپيۇملاق ئىشىكى.
مىخلار ئۇنى تېرەككە
پەرھات دېگەن سىردىشى.
«ئاچا قۇيرۇق ئالىماچ،—
دېدى تورغاي ئۆزىچە،—
بالىسىنى ئۆستۈرۈپ،
ماكانلىسۇن يازىچە.»
ئېتىز باغلار ئۈستىدە
كۆلۈپ كەتتى بوز تورغاي.
ئۇخلاۋاتقان جانلارنى
دېدى: «دەرھال ئويغىتاي.»
ئۇلار چىقىپ دالاغا
بۇغداي، قوناق، شال تەرسۇن.
يېشىل-يېشىل مايسىلار
ئېتىزدا باش كۆتەرسۇن.
بۈك ئورمانلار گۈركىرەپ
كۈتۈۋالسۇن قۇشلارنى.
ئاچا قۇيرۇق، لىكىلداق
ھەممە قىزىل تۆشلەرنى.»

ئۈستى مەخمەل ياپقاندەك
قارا بۇغداي، ئاق بۇغداي.
ئۆۋا سالدى ئۇ يەرگە
ۋىتىۋالداق ھەم كەكلىكۋاي.
بوز تورغاي ۋە تورغايخان
مۇشۇ يەرنى ئەپلىك دەپ،
دوستلىشىشقا يارايدۇ
ۋىتىۋالداق ۋە كەكلىك دەپ؛
تۇخۇم قويدى تۆت-بەشنى،
شۇنداق سىلىق ھەم كىچىك.
تۇخۇملارنىڭ مەڭزىدە
نۇرغۇن مەڭلەر چېكىمكىلىك.
تورغايچاقلار چىقىشتى
يېرىپ بىر كۈن شاكالنى.
خۇشال بولدى تورغايخان
كۆرگىنىدە بۇ ھالنى.
بىر كۈن چۈشتە بوز تورغاي
ئاڭلاپ قالدى چۇقانى.
بۇغدايلىقتا بەش بالا
يۇرەر كېزىپ ھەر يانى.
چۇجىسىدىن ئەنسىرەپ
پەريات قىلدى بوز تورغاي،
گويا قۇرغۇي سوققاندەك
توزۇپ تۈكى ئۇز تورغاي.

uighurkitap.com

باللارنى ھەيدىدى
ئۇنىڭ دوستى پەرھاتجان.
چۈجىلەرنى قۇتقۇزۇپ،
جانلىرىغا قوشتى جان.
«قۇشلار بىزنىڭ دوستىمىز،
ئاسراش كېرەك!» دېدى ئۇ.
ئۇۋىسىنى ياخشىلاپ
تۈزەپ، ياساپ قويدى ئۇ.
سايراپ كەتتى بۆلەكچە
كۆك ئاسماندا بوز تورغاي.
رەھمەت ئېيتتى پەرھاتقا
تاخشا كۈيى ئۈز تورغاي.

## شىرزاتنىڭ دوستى

شىرزات بۇ يىل ئون ئۈچتە،
يەتتىنچىدە ئوقار ئۇ.
دەرسلەرنى زېھنىگە
كەشتە قىلىپ توقار ئۇ.
كۆپتۇر ئۇنىڭ دوستلىرى،
ئوخشىمايدۇ يېشىمۇ.
مىجەزلىرى ھەر خىلدۇر،
ئوخشاش ئەمەس ئىشىمۇ.
ئون بەش ياشلىق ئەركىننى
يېقىن كۆرۈپ دوست تۇتتى.
ئۇ قۇۋ بالا شىرزاتنىڭ
نادان كۆڭلىنى ئۇتتى.
گازىر، پۇرچاق، بېرەر قاق،
بەزى چاغدا ھەم ياڭاق.
شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا
كېرەك ئىدى ماسلاشماق.
كەپسىز بالا ئۇ ئەركىن
جىمجىت ماڭماس تالادا.
باشقىلارغا چېقىلىپ
پات-پات قالار بالاغا.
ئاپتوبۇستا شىرزاتقا
بەردى بىر كۈن قاپچۇقنى.
«ۋاي! دات!» دېدى بىر ئايال
سىيلاپ دەرھال يانچۇقنى.
ئاپتوبۇسنىڭ ئىشىكى
شۇ مىنۇتتا تاقالدى.
بېكەتلەردە توختىماي
ساقچىغىلا يول ئالدى.
ئوغرىلانغان شۇ قاپچۇق
چىقىپ قالدى شىرزاتتىن.
تەن شۈركىنىپ، ئاقتى ياش
«يانچۇقچى» دېگەن ئاتتىن.
شىرزات قاقشاپ داتلايدۇ:
«ماڭا ئەركىن بەردى» دەپ.
ئەركىن ئېيتار: «بالانى
بۇ يانچۇقچى تەردى» دەپ.
ئەستە ساقلاڭ دوستلىرىم،
لايىق بۇ ئىش ئىبرەتكە.
دوست تاللاشنى بىلمىسە،
شىرزاتتەك قالار دەردكە.

## دادىسىنى ئويغاتتى

سەھەر سائەت ئالتىدە
جىرىڭلىدى قوڭغۇراق.
گويا كىچىك ئەركىنگە
قوپقىن، دېدى، چاپسانراق.
تۇردى ئەركىن ئورنىدىن

كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ،
يالاڭغىداق چولڭ ئۆيگە
يۈگرەپ كىردى ئالدىراپ.
دادىسىنى كۆرگەندە
ئاڭا كۈلكە ياماشتى.
كارىۋىتىغا يامىشىپ
يوتقىنىنى تېز ئاچتى.
ئوماق، بۇدرۇق قولىدا
دادىسىنى غىدىقلاپ،
كۈلۈپ كەتتى شا كىچىك
خۇشاللىقتا ۋىلىقلاپ.
دېدى ئۇنىڭ دادىسى:
«كىم بۇ مېنى ئويغاتقان؟
بەدىنىمنى غىدىقلاپ،
قۇلىقىمنىمۇ تارتقان؟»
مۆكۈپ كارىۋات ئاستىغا
دېدى ئەركىن: «مەن چاشقان.
سېنى تېزرەك قوپسۇن دەپ،
تاڭ سەھەردە ئويغاتقان.»
دېدى كۈلۈپ دادىسى:
«بېرى كەلگىن ھەي چاشقان.
ئېيتقىن، مۇنداق سەھەردە
كىم ئۇ سېنى ئويغاتقان؟»
دېدى ئەركىن مۆشۈك كۆز:
«سائەت مېنى ئويغاتقان.
ئويغاتسۇن دەپ، ئانامغا
قۇلىقىنى تولغاتقان.»
دېدى دادا: «سەھەرلەپ
تۇرۇپ كەتتىڭ نېمىشقا؟»
دېدى ئەركىن: «كىچىكمەي
بارايلى دەپ بىر ئىشقا.»
دېدى كۈلۈپ دادىسى:
«سەن ئىشلەيسەن قەيەردە؟»
دېدى ئەركىن: «ئىشلەيمەن
يەسلى دېگەن بىر يەردە.»

## توشقان

قارا توشقان ئاق توشقان،
ئالا توشقان، بوز توشقان،
دىككى - دىككاك سەكرەيسەن،
قىلىقلىرى ئۇز توشقان.
مەندىن قورقۇپ يۈرمەستىن
قۇچىقىمغا كىر توشقان.
سالپاڭ قۇلاق بۆكۈم بار،
مەن ئۆزۈممۇ بىر توشقان.
سەن نېمانچە چاققانسەن،
مېنى كۆرسەڭ تېز قاچقان.
كولاپ بەرسەم بىر ئۆرەك،
ھەر تەرەپكە ئىز ئاچقان.
كۈندۈزلىرى ئۇخلايسەن
ئۆز ئۇۋاڭدا تىنچ، توشقان.
كېچىلىرى تالادا
تىنىم تاپماي قوغلاشقان.
تاشلاپ بەرسەم ئاپئاق نان،
يېمەي قېلىپ جىق ئاشقان.
سەۋزە بىلەن بەسەيىنى
گۇرۇچ - گۇرۇچ چايناشقان.
مەن دەسلەپتە باققاندا
ئىدىڭ پەقەت جۈپ توشقان.
بولدۇڭ ئەمدى بىر يىلدا
بىرەر يۈزدىن كۆپ توشقان.
ئۆزۈڭ ھوشيار، قورقانچاق،
قولاقلىرىڭ دىڭ توشقان.
ئىككىمىز دوست بولايلى،
مېنىڭ ۋەدەم چىڭ توشقان.

www.uyghurkitap.com



مەمتىمىن بارى

# شېئىرلار

## يەسلى ناخشىسى

مېھرى ئىللىق، باھاردەك
يەسلى ئېسىل جاي ئىكەن.
قويىنى ئۇنىڭ ئازادە،
گۈزەللىككە باي ئىكەن.

ئاچار ئىكەن قۇچاقنى
گۈدەكلەرگە ھەر قاچان.
يەسلىدىكى ھەدىلەر
ئىكەن بەكمۇ مېھرىبان.

غىنزالىرى مەززىلىك،
تۇرمۇش ئىكەن پاراۋان.
مەشىق قىلىپ ئۆگەندىم
چېلىشنى مەن باراۋان.

يەسلى ماڭا ئۆگەتتى
رەتلىك، پاكىز بولۇشنى.
كۆرگەن چاغدا چوڭلارنى
دائىم ھۆرمەت قىلىشنى.

كۆنۈپ قالدىم يەسلىگە
كەتكۈم كەلمەس ئۆيۈمگە.
يەسلىدىكى دوستلىرىم
گۈل كۆرۈنەر كۆزۈمگە.

## ساۋاق

دان تاشلىدىم كەپتىرىم
ئىندىكىمگە كەلمىدى.
مەن قوغلىدىم، ئۇ قېچىپ
ھەرگىز تۇتۇق بەرمىدى.

ئۆگزىلەردىن ئۆگزىگە
سەكرەپ يۈرۈپ تىنمىدىم.
يىقىلغاندا پەسكە مەن
ئەس - ھوشۇمنى بىلمىدىم.

سۇنۇپ شۇندا پۇت - قولۇم،
ئاغرىپ كەتتى ئالامەت.
ئامالىم يوق مېڭىشقا،
بولدى ئەمدى قىيامەت.

تاڭدى دوختۇر ئاكىلار،
كىيەلمەيمەن ئاياغنى.
ئاران چىقتىم ئىشىككە
تۇتۇپ ئاچا تاياقنى.

قالدىم شۇڭا مەكتەپتىن،
ئىلاجىسىز بارالماي.
كۆزدە قانداق قىلارمەن
قالسام سىنىپ ئاشالماي.

كەپسىزلىكنىڭ — شوخلۇقنىڭ
تولا ئىكەن زىيىنى.
ئەمدى ئوبدان ئاڭلايمەن
ئۇستازىمنىڭ گېپىنى.

## باھار قوشىقى

ئېرىدى قىش - قار مۇزى،
ئاقتى ئەگۈز شارقىراپ.

خەۋەر بەردى باھاردىن
پاقىلارمۇ كۆكىراپ.

دالىلارنى بېزىدى
مايسا، كۆكتات بىخ يېرىپ.
مەجنۇن تاللار ياساندى
يېشىل كىمخاپ يېپىنىپ.

خۇددى ئاپئاق بۇلۇتتەك
چېچەكلىدى ئۆرۈكلەر.
يەڭگىل، پاكىز كىيىندى
خۇش خۇي ئۈسمۈر - گۈدەكلەر.

يۇرتىمىزنىڭ باھارى
قىلدى دىلنى مەھلىيا.
پورەكلىدى - ئېچىلدى
ھەممە ياقتا گۈل - گىياھ.

ھەسەن ئىلىۋالدى

## بولسا ئىكەن مۇۋاپىق

ئۆگەن دەيسەن جان دادا،
ماڭا ھەر كۈن دوق قىلىپ.
ئىللىق چىراي ئاچمايسەن،
تەلەتىڭدىن مۇز يېغىپ.
باش كۆتەرمەي ئوقۇيمەن
قارىيلاردەك يادلاپ.
دەم ئېلىشقا قويمايسەن،
ئويناي دېسەم ئاريلاپ.
چۈشمەس زادى مېڭەمگە
بەزى چاغلاردا دەرسىم.
ئىگىلەشكە بىلىمنى
بولسىمۇ گەر ھەۋسىم.
چۈشىنىمەن كۆڭلۈڭنى.
ئوقۇپ بىلىم ئال دەيسەن.
ھەر نەپەسىڭنىڭ بېغىدىن،
ئىچكىن شېكەر، بال دەيسەن.
ئارزۇيۇمدۇر مېنىڭمۇ
كېچە - كۈندۈز تىرىشىش.
بولسا ئىكەن مۇۋاپىق
ئوقۇش - ئەمگەك، دەم ئېلىش.

## چۈمبەلنى ئوتقا سالغىن

نىچۈن، ئانا، يۈزۈڭنى
يېپىۋالدىڭ چۈمبەلدە؟
يىقىلىسەن پۇتلىشىپ
يولدا ماڭساڭ قەدەمدە.
بۇرۇختۇم بوپ «لەھەتتە»،
ئېتىۋالما كۆزۈڭنى.
ئەلدىن بۆلەك يول تۇتۇپ،
قىيىنىمىغىن ئۆزۈڭنى.
بىلسەڭ، ئانا، نادانلىق
ساڭا زىيان يەتكۈزگەن.
يىلان ئوخشاش چىرمىشىپ،
ماغدۇرۇڭدىن كەتكۈزگەن.
ھايا - نومۇس ئۆلچەنمەس
يۈزنى ياپقان ياغلىقتا.
ئۆلچىنىدۇ پەزىلەت
ۋىجدان دېگەن بايلىقتا.
خۇراپاتلىق، جان ئانا،
بوغۇۋاپتۇ ئەركىڭنى.
ئوتقا تاشلا چۈمبەلنى،
قوياش سۆيسۇن چېھرىڭنى.

www.uyghurkitap.com

ئابدۇغوپۇر ئابدۇراخمان

# ئاپا، مەن كىم بىلەن ئوينايمەن ؟!

(ھېكايە)

مەھەللىمىزدىكى چوڭ ـ كىچىكلەرنىڭ ھەممىسى ئاپامدىن بەك قورقىدۇ. مەن ئاپامنىڭ ئامراق بالىسى. كىم ماڭا چېقىلسا كىرىپلا ئاپامغا دەيدىغان بولسام ئاپام ئۇنىڭغا كۆرگۈلۈكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۆتكەن كۈنى مەن مەھەللىمىزدىكى زاكىر بىلەن سوقۇشۇپ قالغاندا ئاپام زاكىرنىڭمۇ، ئۇنىڭ ئاپىسىنىڭمۇ ئەدىبىنى تازا بەردى.

زاكىرنىڭ يېشى مەن بىلەن تەڭ. ئۆزى چوڭچى بىر نەرسە. بىر كۈنى بىر مۇنچە بالىلار بىلەن يولدا ئۇچمە تېرىپ يۈرسەك ئۇ يېنىمىزغا يۈگۈرۈپ كەلدى. بېشىغا چىمەن دوپپا كىيىۋاپتۇ. يېنىمىدىكى بالىلار خۇددى چىمەن دوپپا كۆرۈپ باقمىغاندەك ئۇنىڭ دوپپىسىنى قولىغا ئېلىپ كۆرۈشتى. بەزىلىرى تېخى بېشىغا كىيىپمۇ باقتى. زاكىر چوڭ نېمىسى باردەك ئۆزىنىڭ دوپپىسىنى كۆرۈۋاتقان بالىلارغا قاراپ ھېجىيىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ دېيىشىچە بۇ دوپپىنى ئۇنىڭغا ئاپىسى تىكىپ بېرىپتىمىش. خۇددى باشقا ئادەمنىڭ ئاپىسى دوپپا تىكەلمەيدىغاندەك ماختىنىپ كەتكىنىنى قارىمامدىغان. مېنىڭ بېشىمدىكى با-

دام دوپپىنىمۇ ئاپام ئۆزى تىكىپ بەرگەنغۇ!

زاكىرغا سەل ئاچچىقىم كېلىپ قالدى. مەن تازا ياخشى پىشقان قارا ئۇجمىدىن بىر سىقىم تېرىپ سىقىپ سۈيىنى چىقىرىپ ئېگىشىپ ئۇجمە تېرىۋەتقان زاكىرنىڭ دوپپىسىغا شاپ ـ شۇپلا سۈركىۋەتتىم. شۇ ھامان ئۇنىڭ دوپپىسىنىڭ گۈللىرى قاپ-قارا بولۇپ بويىلىپ كەتتى. زاكىر چاچراپ قوپۇپ ماڭا دېۋەيلىدى:

— نېمىشقا ئۇنداق قىلىسەن؟

— ھى... ھى... — مەن كۈلۈپ تۇرۇپ جاۋاب بەردىم، — دوپپاڭ تېخىمۇ چىرايلىق بولسۇن دېدىم.

زاكىرنىڭ ئاچچىقتىن يۈزى قىزىرىپ كەتتى ـ دە:

— چىدىماس، ئىچى يامان، — دەپ ۋارقىرىدى.

مەنمۇ باشقىلاردىن ئۆگىنىۋالغان سۆزنى ئىشلىتىپ ئۇنى تىللىدىم.

— ئىتتىن تۇغۇلغان!

— ئاغزىڭنى بۇزما، — دېدى زاكىر ۋە ئالدىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ مېنى ئىتتىرىۋەت-

تى، مەن ئارقامغا دەلدۈگۈلۈپ كەتتىم ۋە ئۆزۈمنى ئوڭشاپلا «هە، مانا ئىتتىرە»دەپ بار كۈچۈم بىلەن ئۇنىڭ پاچىقىغا تەپتىم. پەتىنكەم ئۇنىڭ پاچىقىنى خېلى قاتتىق ئاغرىتقان ئوخشايدۇ. ئۇ تېپىك يېگەن پۇتىنى ئىتتىك كۆتۈرۈپ بىر پۇتى بىلەن سەكرەپ كەتتى. ئاندىن ئېڭىشىپ تۇرۇپ ئىككى قولى بىلەن پاچىقىنى چىڭ تۇتۇۋالدى. بىردەمدىن كېيىن ئۆرە بولۇپ مېنى ئىتتىردۈەتتى. مەن ئارقامغا ئولتۇرۇپ قالدىم. ساغرام شۇنداق ئاغرىپ كەتتىكى، يىغلىغان پېتىم ئۆيگە قاراپ يۈگۈردۈم. هويلىغا كىرسەم ئاپام توخۇلارغا دان بېرىۋاتقان ئىكەن. مېنى كۆرۈپ يۈگۈرۈپ كېلىپ ياشلىرىمنى سۈرتۈپ تۇرۇپ سورىدى:

— نېمە بولدۇڭ بالام؟

— زاكىر ئۇردى.

ئۇ ئۇچقاندەك تالاغا چىقتى. بالىلار ئوچمىلىكتە بىر يەرگە يىغىلىپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشىۋېتىپتۇ. زاكىر بولسا ئۇلاردىن ئايرىلىپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئۆيىگە كېتىۋاتقان ئىكەن. ئاپام ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى. زاكىر ئاپامنى كۆرۈپلا ئالدىغا قاراپ قاچتى.

— توختا، هوي كىچىك لۈكچەك!— دەپ ۋارقىرىدى ئاپاممۇ ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ.

زاكىر تېخىمۇ تېز يۈگۈرۈشكە باشلىدى. ئاپاممۇ هاسىراپ- هۆمۈدەپ جېنىنىڭ بېرىچە يۈگۈردى. مەنمۇ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردۈم. ئاپام يېتەي - يېتەي دەپ قالغاندا زاكىر ئۆيىگە يېتىۋالدى ۋە «ئاپا» دەپ ۋارقىراپ هويلىغا قاراپ ئۆزىنى ئاتتى. ئاپاممۇ ئۇنىڭ هويلىسىغا بېسىپ كىردى. مەنمۇ ئۇلارنىڭ كەينىدىن كىردىم. قارىسام ئاپام هويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا زاكىرنىڭ قولىقىنى تولغاپ تۇرۇپ غەزەپ بىلەن سۆزلەۋاتاتتى:

— نېمىشقا مېنىڭ ئوغلۇمنى ئۇردۇڭ هوي چوشقا، مېنىڭ ئوغلۇم ياۋاشمىكەن، هە، ئېيتە؟!

زاكىر قولىقىنى ئاپامنىڭ قولىدىن ئاجرىتىۋېلىش ئۈچۈن تىپىرلاۋاتاتتى. ئىككى مەڭزى كۆزلىرىدىن ئاققان ياش بىلەن هۆللەنگەنىدى. ئۇچمە بىلەن بۇيالغان چىمەن دوپپىسىنى بىر قولىدا مىجىقلاپ تۇتۇۋالغانىدى. شۇ ئەسنادا زاكىرنىڭ ئاپىسى ئۆيدىن چىقىپ كەلدى-دە، هويلىدا بولۇۋاتقان ئەھۋالنى كۆرۈپ چىرايى ئۆڭۈپ كەتتى. ئۇ خېمىر يۇقى قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ پېشايۋاننىڭ سۇپىسىدىن يۈگۈرۈپ چۈشۈپ ئاپامنىڭ يېنىغا كەلدى.

— زىۋىدىخان هەدە، نېمە ئىش بولدى؟ بالىنىڭ قولىقىنى قويىۋەتسىلە. هەر ئىش بولسا گەپ - سۆز بىلەن هەل قىلايلى، — دېدى ئۇ.

— نېمە؟ — دېدى ئاپام زاكىرنىڭ ئاپىسىغا ئالىيىپ، — سىزنىڭ بالىڭىز مېنىڭ

بالامنى دۇمباق قىلىپ چېلىپ ئويىنىسا، مەنزە بۇ ئىشنى گەپ-سۆز بىلەن ھەل قىلامدىمەن.

ئاپام زاكىرنىڭ قۇلىقىنى تېخىمۇ قاتتىق سوزغان بولۇشى كېرەك، ئۇ بىردىنلا چىرقىراپ كەتتى.

— ۋىيەي، جېنىم زىۋىدىخان ھەدە، ئۇنداق قىلمىسلا، بالىنىڭ قۇلىقى پاك بولۇپ قالىدۇ، — دېدى زاكىرنىڭ ئاپىسى تىت-تىت بولۇپ.

— بالىڭىزغا خەقنىڭ بالىلىرىغا تەگمە، دەپ تەربىيە بېرىشنى بىلمىگەندىكىن مەن ئۆگىتىپ قوياي!

— ئۇنداق قىلمىسلا زىۋىدىخان ھەدە، بالام نېمە سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن بولسا ئالدىلىرىدا مەن ناماقۇل.

زاكىر يەنە چىرقىراپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاپىسىنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى.

— سىلىدىن ئۆتۈنۈپ قالاي زىۋىدىخان ھەدە، بالىنىڭ قۇلىقىنى قويىۋەتسىلە. ئۆتۈنۈپ قالاي...

— ئۇنىڭغىچۇ، مۇشۇنداق تېتىستىپ قويمىسام بۇنىڭدىن كېيىن بالامغا يەنە كۈن بەرمەيدۇ.

ئاپام زاكىرنىڭ ئاپىسىغا گەپ قىلمەن دەپ زاكىرنىڭ قۇلىقىدىن قولىنى بوشىتىپ قويغان بولسا كېرەك، زاكىر غىپپىلا قىلىپ قېچىپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئاپام ئۇنىڭ كەينىدىن كىرمەكچى بولۇپ بىرنەچچە قەدەم ماڭغانىدى، زاكىرنىڭ ئاپىسى يېلىنىپ ئۇنى توسۇۋالدى. ئاڭغىچە قوشنىلاردىن بىرنەچچە ئايال كىرىپ ئاپامنىڭ ئاچچىقىنى ياندۇرۇپ ھويلىدىن ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن زاكىرنىڭ ئاپىسى بىزنىڭ ھويلىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قولىدا زاكىرنىڭ چىمەن دوپپىسى بار ئىدى.

— مەن زاكىردىن سورۇشتە قىلدىم، — دېدى ئۇ ئاپامنىڭ يېنىغا كېلىپ، — ئەسلى ئىش مۇنداق ئىكەن، سىلىنىڭ قۇدرەتجان زاكىرنىڭ دوپپىسىغا قارا ئۈجمىنى سۈركىۋەتكەنىكەن، شۇنىڭ بىلەن ئىككىسى سوقۇشۇپ قاپتۇ، سەن دەپباقە قۇدرەتجان، ئىش راست شۇنداق بولغانمۇ؟

مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي قورقۇپ تۇراتتىم. ئاپام بىردىنلا غەزەپ بىلەن سۆزلەپ كەتتى.

— ھە، سىززە، مېنىڭ ئوغلۇم ئاق دەپ قۇدرەتنى سوراق قىلىشقا كىردىڭىزمۇ؟ شۇنچىۋالا ئالىقانات بالىلارنىڭ ئىچىدىزە، مېنىڭ مۇشۇ قويىنىڭ قوزىسىدەك ياۋاش ئوغلۇم ئۇنىڭ دوپپىسىغا قارا سۈركەپ يۈرۈمدۇ؟! — ئاپام ماڭا بۇرۇلۇپ سورىدى — قېنى، ئېيتىپ باقە، سەن ئۇنداق قىلمىغانسەن؟

مەن ئاپامنىڭ ھازىرقى سۆزلىرىدىن بۇ سوئالغا نېمە دەپ جاۋاب بەرسەم ئۆزۈمگە پايدىلىق بولىدىغانلىقىنى چۈشەندىم-دە، بېشىمنى ئىغاڭلىتىپ تۇرۇپ:

— ياق، مەن ئۇنداق قىلمىدىم، — دېدىم.

— ھە، مانا. ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ — دېدى ئاپام، — ئوغلىڭىزنىڭ يالغان سۆزلىرىدىگە ئىشىنىپ خەققە ئۇسۇۋەرمەك. بالىڭىزغا ئېيتىپ قويۇڭ. بۇندىن كېيىن مېنىڭ ئوغلۇمغا تەگمىسۇن!

— ماقۇل زىۋىدىخان ھەدە، مەن چىقاي، خاپا بولمىسلا.

— چىق، سىزگە ئىسىلىۋالىدىغان

ئادەم يوق.

زاكىرنىڭ ئاپىسى دەرۋازىدىن چىقىشى بىلەنلا ئاپام مەندىن سورىدى:

— راستىنلا زاكىرنىڭ دوپپىسىغا ئۈجمە سۈركىۋەتكەنمىدىڭ؟

— هەئە، — دېدىم مەن سەل قورققان هالدا.

— ۋاي ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان ئەقىللىق بالام، — دېدى ئاپام جاۋابىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇپ، — باياتىن مەن قىلدىم، دېگەن بولساڭ ئۇ ئەسكىلەرنىڭ ئالدىدا تىلىمىز قىسىقا بولاتتى. بۇنداق ئەقىل مۇشۇ كىچىككىنە بېشىڭغا قانداقمۇ كەلگەندۇ — هە، ماڭە، بېرىپ تاماقىڭنى يەۋال.

بۇ ئىشتىن كېيىن مەن تېخىمۇ قورقماس بولۇپ كەتتىم. شۇندىن تارتىپ مەھەللىدىكى بالىلار بىلەن ئويناپ-ئويناپ ئويۇنغا تويغاندىن كېيىن پۇرسەت تېپىپ كۆزلىرىگە توپا چېچىپ ياكى مۇشتۇمۇم بىلەن ئۇرۇپ-ئۇرۇپلا قاچىمەن، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى خاپا بولۇپ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ كەينىمدىن قاراپ قالىدۇ، بەزىلىرى كەينىمدىن قوغلاپ هويلىغا كىرىدۇ. هويلىغا كىرگەنلەرنىڭ هالىغا ۋاي. ئاپام بىرلا ۋارقىرايدىغان بولسا كەينىگە قاراپ بىزنىڭ ئاق قوزىدەك پارتىلداپ قاچىدۇ. قېچىشقا ئۈلگۈرەلمىگەنلىرى ئاپامدىن كاچات يەيدۇ. مۇنداق بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى هويلىمىزغا كىرىپ مېنىڭ يامان كېپىمنى قىلسا ئاپام ئۇلارنىڭمۇ ئەدىبىنى بېرىدۇ. مەن تاماشا كۆرۈپ بىرچەتتە قاراپ تۇرىمەن.

بۈگۈنمۇ بەك قىزىق ئىش بولدى.

يەكشەنبە كۈنى بولغاچقا، مەھەللىدىكى بالىلار هەممىمىز بىر يەرگە يىغىلىپ دەرەخكە چىقىپ ئوينىدۇق. مەن بىر تۈپ قارىياغاچقا بەش قېتىم چىقىپ چۈشتۈم. هەر قېتىمدا بالىلارنىڭ ئەڭ ئالدىدا چىقىپ چۈشتۈم. 6-قېتىم يەنە چىقاي دەپ تۇرغىنىمدا بىزنىڭ سىنىپتا مەن بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرىدىغان ئىسمەتكە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. ئۇ ئىنجىقلاپ تۇرۇپ بىر تۈپ قارىياغاچقا يامىشىپ چىقىپ كېتىۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ قولى بىلەن قارىياغاچنىڭ غولىنى مەھكەم قۇچاقلاپ، قورسىقىنى ئۇنىڭغا چاپلاپ پۇتلىرىنى خۇددى ياچىۋەكنىڭ پۇتىدەك ئۈچ بۇرجەك هالغا كەلتۈرۈپ ئۈزلۈكسىز هەرىكەتلىنىپ يوقىرىغا ئۆرلەۋاتقان هالىتى ماڭا بەك كۈلكىلىك تۇيۇلدى. مەن يۈگۈرۈپ بېرىپلا ئۇنىڭ پۇتىدىن تۇتۇپ تۆۋەنگە تارتتىم. ئۇ شارتىلا قىلىپ تۆۋەنگە سىيرىلىپ چۈشتى. يەرگە چۈشكەندە قارىسام يۈزىنىڭ تېرىسى سورۇلۇپ كېتىپتۇ. ئۇ يۈزىنى تۇتتى-دە، قولىغا يېپىشقان قاننى كۆرۈپ قورقۇپ كۆزلىرى ئالىيىپ كەتتى. مەن دەرهال ئۆيگە قاراپ قاچتىم.

بىردەمدىن كېيىن ئىشىكىمىزنىڭ ئالدىدا ئىسمەتنىڭ ئاپىسى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ يېنىدا ئىسمەتمۇ تۇراتتى.

— زىۋۇىدىخان هەدە، سىلىنىڭ قۇدرەتجان بىزنىڭ ئىسمەتنى دەرەختىن يىقىتىپ مۇنداق قىلىۋېتىپتۇ، — دېدى ئىسمەتنىڭ ئاپىسى ئوغلىنىڭ يۈزىنى كۆرسىتىپ.

— راست شۇنداق قىلدىڭمۇ؟ — دېدى ئاپام ماڭا بۇرۇلۇپ.

— ياق، ئۆزى يىقىلىپ چۈشتى، — دېدىم

مەن دەرھال.

— سەن پۇتۇمدىن تارتتىڭغۇ،— دېدى ئىسمەت بۇرنىنى تارتىپ تۇرۇپ.

— مەن نەدە ئۇنداق قىلدىم، — دېدىم مەنمۇ بوش كەلمەي. ئاپام دەرھال ئىككى قولىنى بېقىنىغا تىرىدى ـ دە، ئىسمەتنىڭ ئاپىسىغا قاراپ:

— رىسالەت، سىزنى خېلى تۈزۈك ئايالمىكىن دەپ يۈرسەم سىزمۇ مۇتىھەملىكنى ئۆگەنگىلى تۇرۇپسىز. مەھەللىدىكى ھەممىڭلار بالاڭلار بىرەر ئىشقا يولۇقسا قۇدرەتجانغىلا دۆڭگەيسىلەر. قۇدرەتجانغا چىشىڭلار ئۇبدان ئۆتەمدىكەن. ئۇ يۇمشاقمىكەن. يالاپ ساقچىغا ئاپىرىپ بەرمەڭلار يەنە! — دېدى.

— قارىسىغىلا دېگىنىم يوق، زىۋىدىخان ھەدە، باللارنىڭ ھەممىسى كۆرۈپتۇ. شۇڭا قۇدرەتجانغا تەربىيە بېرىپ قويارمىكىن، دەپ كىرگەنتىم.

— سىز ئۆزىڭىزنىڭ ئوغلىنى بىلىڭ. مەنمۇ بالىغا قانداق تەربىيە بېرىشنى بىلىمەن.

— زىۋىدىخان ھەدە، ئۇنچىۋالا دەپ كېتىشىنىڭ ھاجىتى يوق.

— ئۇنداق دېيىشنىڭ ھاجىتى بولمىسا نېمە قىلىپ بەرسەم بولىدۇ سىزگە. ئوغلۇمنى ئۆلتۈرۈپ بېرەمدىمەن يە؟!

— يۈر ئوغلۇم، — ئىسمەتنىڭ ئاپىسى ئاپامغا گەپ ياندۇرۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۇنىڭغا قاراشتىنمۇ قورقۇپ ئىسمەتنى يېتىلەپ ھويلىدىن چىقىپ كەتتى.

ئەتىسى ئىسمەت مەكتەپتە مەن بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرماي باشقا پارتىغا بېرىپ ئولتۇرۇۋاپتۇ. مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ مەن بىلەن ئوينىماي باشقا باللار بىلەن ئوينىدى. زاكىرمۇ ئىشىك ئالدىدا ئۆزى يالغۇز ئويناپ يۈرۈپتىكەن، بىللە ئوينايلى دېسەم ئۇنىماي مەھەللىنىڭ ئۇ چېتىدە ئويناۋاتقان باللارنىڭ يېنىغا كەتتى. مەنمۇ زاكىرنىڭ كەينىدىن مېڭىپ باللارنىڭ يېنىغا باردىم. ئۇلار مۆكۈ ـ مۆكۈلەڭ ئويناۋاتقان ئىكەن، زاكىر بېرىۋىدى، ئۇلار ئۆز ئويۇنلىرىغا قوشۇۋالدى. مەنمۇ سىلەرگە قوشۇلاي دېسەم باللار باش چايقاپ:

— سەن قوشۇلساڭ بىز ئوينىمايمىز، — دېيىشتى.

شۇنداق قىلىپ ئۇلارغا قوشۇلالمىدىم. ئۇلار ئويۇننى داۋاملاشتۇرۇۋەردى. ئۇلارغا قاراپ بىر چەتتە تۇرغىنىمدا ئۆتكەن كۈنى ئاپام بازاردىن ئېلىپ بەرگەن شار ئېسىمگە كەلدى. يۈگۈرگەن پېتىم ئۆيگە كىرىپ شارنى ئالدىم، تالاغا ئەپچىقىپ يىپىنىڭ ئۇچىدىن تۇتۇپ يۈگۈردۈم. شار ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ ئۇچۇشقا باشلىدى. باللار شارنى كۆرسە ئويۇنلىرىنى تاشلاپ مېنىڭ يېنىمغا يۈگۈرۈشۈپ كېلىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن باللار دەسلەپتە مەن تەرەپكە ئانچە ـ مۇنچە قاراپ قويۇشتى. كېيىن يەنە پەرۋا قىلماي ئويۇنلىرىنى ئويناۋېرىشتى. مەن ئاخىرى شاردىنمۇ زېرىكىپ ئۇنى ئۆيگە ئەكىرىپ تاشلاپ قويدۇم. بۇ چاغدا ئۇدۇل قوشنىمىزنىڭ ئۆيىدىن باللارنىڭ ۋارقىراشقان ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ قالدى. مەن قوشنىمىزنىڭ دەرۋازىسىدىن مارىلىدىم. ئۇلارنىڭ باللىرى بىر ـ بىرى بىلەن قوغلاشماق ئويناۋېتىپتۇ. مەن ئاستا كىردىم. ئويناۋاتقان باللار مېنى كۆرۈپ ئويۇنلىرىنى توختىتىپ جىم بولۇپ قېلىشتى. شۇ چاغدىلا

ئۇلارنىڭ ئاپىسى هويلىغا چىقتى-دە، ماڭا قاراپ:

— قۇدرەتجان جېنىم بالام، بىزنىڭ باللار هازىر دەرسكە قارايدۇ، سەن بىلەن ئوينايدىغان ۋاقتى يوق. چىقىپ باشقا باللار بىلەن ئوينىغىن، — دېدى.

— مەنمۇ دەرسكە قارايمەن، — دېسەم، ئۇلارنىڭ ئاپىسى:

— ئوبدان بالام، ئۆيۈڭگە چىقىپ قارىغىن! — دېدى.

مەن ئۇلارنىڭ هويلىسىدىن چىقىپ بىردەمدىن كېيىن يەنە ئۇلارنىڭ دەرۋازىسىنىڭ تۆۋىگە بېرىپ يوچۇقتىن ماراپ باقتىم. ئۇلارنىڭ باللىرى بايىقىدەكلا ئويناۋېتىپتۇ، ئۆگىنىشمۇ قىلماپتۇ. ئۇلارنىڭ ئاپىسى بەك يالغانچىكەن! مەن دەرۋازىنى ئىتتەرگەن ئىدىم، ئىچىدىن زەنجىرلاپ قويۇپتۇ. مەن دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ئارقامغا يېنىپ ئۆزىمىزنىڭ ئۆيىگە كىردىم، ئىچكىرى ئۆيدىن كىيىم تىككىش ماشىنىسىنىڭ غىرىلدىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاپام كىيىم تىكىۋېتىپتۇ. مەن ئاپامنىڭ يېنىغا كىرىپ سورىدىم:

— ئاپا، باللارنىڭ هەممىسى مەن بىلەن ئوينىمايدىكەن.

— ۋاي چىرايلىق ساقام، ئۇنداق مەزلەر بىلەن بىللە ئوينىمىغانىغا بىرىېرىلىك كەمتۈك بولۇپ قالامتى. مەن بىلەن ئوينا، مەن بىلەن. قارا مەن ساڭا چىرايلىق كوڭلەك تىكىۋاتىمەن. مەيدىسىگە گۈل كەشتىلەپ بېرىمەن. كىيىپ چىقساڭ هەممە باللىنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقناپ كېتىدۇ.

مەن ئاپامنىڭ يېنىدا بىردەم قاراپ تۇرۇپ، زېرىكىپ يەنە هويلىغا چىقتىم. تالادىن باللارنىڭ ۋاڭ-چۇڭلىرى ئاڭلاندى. يۈگۈرۈپ ئىشىك ئالدىغا چىقتىم. بىر توپ بالا قوغلاشماق ئويناۋېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا زاكىر بىلەن ئىسمەتمۇ بار ئىدى. مەن باللارنىڭ يېنىغا مېڭىۋىدىم، ئۇلار مېنى كۆرۈپلا بىر-بىرىگە ئىشارەت قىلىشىپ يۈگۈرۈشكەن پېتى كېتىپ قېلىشتى. مەن ئورنۇمدا تۇرۇپلا قالدىم. بىر هازادىن كېيىن كەينىمگە قارىسام ئىشىك تۆۋىدە ئاپام قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ قاپاقلىرى تۈرۈلگەن، كۆزى باللاردا ئىدى. مەن ئاپامنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ سورىدىم:

— ئاپا، مەن ئەمدى كىمنىم بىلەن ئوينايمەن؟

ئاپام جاۋاب بەرمەي يىراققا قارىغان هالدا جىم تۇرۇپ قالدى...

ئەسئەت ئابدۇقادىر

# نەسىرلەر

## نۇر

مەن قاراڭغۇدا تەمتىرەپ، تىمىسقىلاپ مېڭىۋاتقان ئادەم، ئەما ھاسىسى بىلەن يول ئىزدىگەندەك. مەندە ھاسا يوق، يېقىملىق بىر سادا قۇلىقىم تۈۋىدە شىۋىرلاپ يول باشلايدۇ. بۇ سادا قەلبىمنىڭ چوڭقۇرىدىكى ھېسسىيات بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن.

سادا ماڭا يول باشلايدۇ، يولباشچى چۆلدە كارۋانلارغا يول باشلىغاندەك. يالغۇزمەن دەپ قايغۇرۇپ يۈرمەيمەن. يالغۇزلۇق خۇداغىلا خاس، سادا ماڭا ھەمراھ.

سەلكىن شامال دېڭىزدىكى قولۋاقنى قىرغاققا يېقىنلاشتۇرغاندەك، سادا مېنى چاقناپ تۇرغان بىر نۇرغا يېقىنلاشتۇردى. ئاھ، بۇ نۇر شۇنچىلىك گۈزەل، جۇلالىق ئىكەنكى، بىر كۆرۈپلا قەلبىمدىن ۋولقان ئېتىلغاندەك، مەۋج ئۇرۇۋاتقان ھېسسىياتىم ئوقچۇپ چىقتى. گويا ھەممە ياقتا يانار تاغ پارتىلىغاندەك، زېمىن تىترىگەندەك بولدى.

مەن بىر ئۆمۈر تەشنا بولغان نۇرغا ئىككى قولۇمنى سوزۇپ يۈگۈردۈم. شۇ سېكۇنت ئالدىمدا قولدىن توسۇقلار ئاپىرىدە بولۇپ ئۆتەر يولۇمنى توستى.

— ھەي بەدبەخت، قايت ئارقاڭغا! ئاتا-بوۋىلىرىڭنىڭ يولىنى تۇت!

— بۇ نۇر جەھەننەمدىكى ئوتنىڭ ئۇچقۇنى. ئالغا چامدىغۇچى بولما، دوزىخى.

— دوزىخى، دوزىخى بولسەن.

سەۋرى-تاقىتىم چېكىگە يەتتى:

— ھەي قۇللار، ماڭا يول بوشىتىڭلار! ئوغۇز سۈتى ئېمىۋاتقان بوۋاقنى ئانىسىدىن ئايرىغاندەك يىغىدىن يۈرەك باغرى قۇرۇپ كەتكەن مىڭلىغان ئىنسانلارنى بۇ نۇردىن ئايرىدىڭلار، ئەمدى مېنىڭ بۇ قاراڭغۇ جەھەننەمدە چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، ماڭا ئاشۇ يورۇق دوزاخ كېرەك!

مەندە نۇرنىڭ جىلۋىسىگە ئەگىشىپ پەيدا بولغان غالىبلارغا خاس مەردانىلىق ۋە ۋۇجۇدۇمدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان كۈچ ئالدىدا بۇ «توسۇق» لار ئاللىقاياقلارغا غايىب بولدى. مەن نۇرغا قاراپ ئۆزۈمنى ئاتتىم. شۇنداق بىر نىدا تۈن قوينىغا كىرىپ غايىپ بولدى:

— تۇزكور، تۇزكور، تۇز كور.

## ئەرشتىكى ھەقىقەت

ئەرشتىكى ئىككى ئەجەل پەرىشتىسى ئاسمان پەردىسىنى قايرىپ، شەۋقىرغانلىق جۇت سوغۇقتا بەھوش ياتقان زېمىنغا كۆز تىككىشتى. ئۇلار پانىي ئالەمدىن ۋاقىت - سائىتى توشقان ئىككى جاننى باقىي ئالەمگە ئېلىپ كەتمەكچى.

ئۇلار نەشتەردەك قاتتىق سوغۇقتا يىرتىق پالاسنى يېپىنچا قىلىپ ئام تۇۋىدە تۈگۈلۈپ ياتقان بىر كىشىگە قاراشتى. بۇ كىشىنىڭ غەلۋىردەك ئۆتمە - تۆشۈك يېلىك كىيىمىدىن كىرگەن سوغۇق شۇنچىلىك ئاچچىق ئىدىكى، ئۇنى لاغ - لاغ تىترىتىپ تولغاندۇراتتى. كۆكىرىپ كەتكەن لەۋلىرىگە، تارشىدەك قاتتىق، ئورۇق قوللىرىنى يېقىن ئەكىلىپ ئىسسىتىشقا ئۇرۇناتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن ھور چىقماي كۆچىنىپ قىلغان ئەمگىكى زايا كېتەتتى. ئۇنىڭ ئۆچەي دەپ قالغان شامدەك پىلىلداپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئېغىزىدىن بىر بۇردا نان سالمىغلى بىرنەچچە كۈن بولغانلىقى چەقىپ تۇراتتى. ئۇ كىملەرگىدۇر شۇنداق زەئىپ ئاۋازدا نىدا قىلاتتى:

— ئاھ، ئەزىز ئىنسانلار، سېخى كۆزلىرىڭلار بىلەن ماڭا نەزەر سېلىڭلار، بى قۇۋۋەت تەنلىرىمگە قاراپ ئىنچىكىلارنى ئاغرىتىڭلار، ئىنسان بولغانلىقىم ئۈچۈن، بىر بۇردا نان، بىر قەترە سۇ ئاتا قىلىڭلار! بۇ رەھمىتىڭلار بەدىلىگە بىر ئۆمۈر قۇلۇڭلاردۇرمەن.

بۇ نىداغا زەڭ سالغان پەرىشتىلەر لەنەت ياغدۇرۇشتى:

ئاللانىڭ قۇلى تۇرۇپ، ئىگەمگە يېلىنماي، ئىنساندىن سەدىقە تىلىگەن بۇ مۇناپىق دوزىخى بولسۇن! — دېيىشتى.

دەل ھېلىقى نامرات ئاچلىق، سوغۇق ئازابىدىن پىغانلىق ياشلىرىنى تۆكۈۋاتقاندا، ھەشەمەتلىك ئۆيدە تاۋار - دۇردۇنلارغا پۆركىنىپ ئولتۇرغان بىر كىشىگە پەرىشتىلەرنىڭ كۆزى چۈشتى. بۇ كىشى گۆرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا قاقلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئالدىدىكى غىزالارنى بەھۇزۇر يېمەكتە. كىشىلەرنىڭ لەنەت - نەپرىتىگە ئۇچرىغان، رەزىللىك، شۇملۇق بەدىلىگە قىشنىڭ سۆڭەك - سۆڭەكلىرىدىن ئۆتمىدىغان سوغۇقنى سەزمەي كەلگەن بۇ ئىنسان دۇئاغا قول كۆتەردى:

— ھەي، ھەممىگە سېخى كۆزلىرى بىلەن قارايدىغان، يېتىم - يېسىر، ئاق كۆڭۈل ئىنسانلارنىڭ باش پاناھى قادىر ئىگەم، كۆرسەتكەن كۈنلىرىڭگە مىڭ قەترە شۈكرى.

بۇ دۇئاغا زەن سالغان پەرىشتىلەر بىر - بىرىگە خۇشال بېقىشىپ:

— ئاللانىڭ ئاتا قىلغان ھەممە نېمىلىرىنى بىردەممۇ ئۇنۇتمىغان بۇ مۆمىن ئىنسان جەننەتى بولسۇن! — دېيىشتى - دە، ۋەزىپىلىرىنى تاماملاپ، چىققارغان ھۆكۈملىرىگە مەمنۇن بولۇشقان ھالدا ئاسمان پەردىسىنى يېپىشتى.

## چۈش

مەندەك بىر ئاددىي ئىنساننىڭ قايسى تۆھپىسىگە، قايسى ئەقىدىسىگە تەگرىنىڭ ئىنئام ئاتا قىلغۇسى كېلىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن. مەن ساما ھەم زېمىننىڭ

ئەركىسى — بۆركۆتكە ئايلىنىپ قالدىم.

مەن قانىتىمنى شۇنداق بىر ئۇرۇشۇمغا ئۆزۈمنى كۆك قەھرىدە كۆردۈم. خۇشاللىقتىن جىسمىمدىن ئىسسىق ھارارەت تەپچىپ چىقىشقا باشلىدى. قەبىھلىك غۇرۇر ھېسابلىنىدىغان ئىنسانلار دۇنياسىدا بۇنچىلىك شادلىققا مۇيەسسەر بولالمىغانىدىم. ھاياجىنىمنى باسالماي شۇنداق نەرە تارتتىمكى، ساما گۇرۇلدەپ، زېمىن تىترەپ لەرزىگە كەلدى. مەن قاقاقلاپ كۈلدۈم، كۈلكەمگە قۇياش ئاغزىنى ئويماقتەك ئېچىپ دەستە ـ دەستە نۇرلار تۆكۈپ جور بولدى، زېمىن ئىللىق چىرايى بىلەن باقتى.

— بۇ پايانسىز ئاسمان ماڭىلا تەئەللۇق، — دەپ توۋلىدىم. بۇنىڭغا قارشى جاۋاب بولمىدى، مەۋج ئۇرۇۋاتقان ھېسسىياتىمنى باسالماي كۆككە تېخىمۇ ئۇچقۇپ چىقتىم، زېمىنغا ئېتىلدىم، قانىتىمنى كېرىپ مۇئەللەقتە ئېسىلىپ تۇردۇم. مەن جاھان كېزەر بولدۇم.

سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىۋاتقان دەريالاردىن، قارىغاي، ئارچا بىلەن ئورالغان تاغلار ـ جىرالاردىن ھالقىپ ئۆتتۇم. ئۇ يەرلەر نېمىدېگەن غېرىبانە!؟

تۇرخۇنلىرىدىن تۇرۇم ـ تۇرۇملەپ ئىس چىقىرىپ، بەھەيۋەت بىنالارغا ئىسرىق سېلىپ تۇرغان چوڭ شەھەرلەردىن ھالقىپ ئۆتتۇم. ئۇ يەردىكى كىشىلەر ئۇۋىغا چىققان چۈمۈلىلەردەك ئەتىدىن كەچكىچە ئالدىراپ ئۇياق ـ بۇياققا ئۆتۈشۈپ يۈرۈشىدىكەن. گۈزەللىك بىلەن ئورالغان جاھانغا قاچانمۇ نەزەر سېلىشار؟

ئېتىز ـ ئېرىق، باغلاردىن ھالقىپ ئۆتتۇم، ئۇ يەردىكى دېھقانلار تىنىم تاپماي ئىشلەۋېرىدىكەن، جاھاننىڭ خۇۋلۇقىنى قاچانمۇ كۆرەر؟

زەڭگەر رەڭلىك دېڭىزلاردىن ھالقىپ ئۆتتۇم. دېڭىزلار ماجالسىز چايقىلىپ ئېگىرىماقتا، قانداق كۈچتۇر ئۇنى شۇنچە بىچارىلەشتۈرگەن؟

مەن ئوت ـ چۆپلەر، گۈل گىياھلار بىلەن بويى تالىشىپ ئۆسۈۋاتقان بىر گۈزەل چىمەنزارلىققا كېلىپ توختىدىم. بۇ چاغدا شۇنداق بىر ئويۇن — قۇشلار بىلەن قۇشلار، ھايۋانلار بىلەن ھايۋانلار ئوتتۇرىسىدا ئەشەددىي قىرغىنچىلىق بولۇۋېتىپتۇ. قۇشلارنىڭ پەيلىرى چىمەنزارلىق ئاسمىنىنى بىر ئېلىپ لەيلەپ يۈرمەكتە، تەنلىرى زېمىنغا چۈشمەكتە. ئوت ـ چۆپ، گۈل ـ گىياھلار قانلاردىن ھۆسنىنى بويىماقتا، قۇشلار بىر ـ بىرىنى يېيىشمەكتە. بۇ ئويۇننى كۆرۈپ، قېنىم قىزىپ، مەنمۇ قاناتلىرىمدا ئالدىمغا كەلگەن قۇشلارنى ساۋىدىم. توشقان، بۆكەن ... خورازلارنى ئۆتكۈر تىرناقلىرىمدا قامالاپ يەر چىشلەتتۇردۇم. بۇ قىرىشتىن شۇنداق سۆيۈنۈپ كەتتىمكى، كۈچتۈڭگۈرلىكىم تۇتۇپ ئالدىمغا كېلىۋاتقان يولۋاسقا ئېتىلدىم. ئۇ چاقچاقانلىق قىلىپ قۇيرۇقى بىلەن شۇنداق بىر سېلىۋىدى، ئاغرىقتىن «ۋايجان» دەپ توۋلاپ ئويغىنىپ كەتتىم. تەنلىرىمدە پۈژۈلداپ تەر ئاقماقتا، يۈرىكىم شۇركىنىپ ئاغماقتا، مەن ئىككى قولۇمدا كۆكرىكىمنى قامالاپ تۇتۇۋېلىپ شۇنداق نىدا قىلدىم:

— ھەي تەڭرىم، شۇ ھەممەتلىرىڭنى زىنھار كۆرسەتمىگەيسەن. مۆمىن بەندىلىرىڭنى ئاسايىشلىقتا ياشىغىلى قوي!

(«يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىللىق 1 - سانىدىن).

**سەيپىدىن ئەزىزى**

# رۇبائىلار

1

قان- تەرىم، ئەجرىمدىن يارالدى «سۇتۇق»①
ئارمانىم، ئۇمىدىم، سۆيۈنچۈم، ئۇ تۇغ.
«بۇغراخان»② غۇرۇرۇڭ، ماختانىما، بىراق،
ئەزىزى كۆتىدۇ سېنى جىق ئۇتۇق.

2

تەر تۆكۈپ ئۆستۈرسەڭ كۆچەت نە ئارمان،
چېچەكلەپ مېۋىلەر بېرىدۇ ھامان.
باغۋەننىڭ ئوغلىمەن، بوۋاممۇ باغۋەن،
باغۋەن بوپ ئۆتىمەن بولسىلا دەرمان.

3

ئەل بەردى ساڭا نان- تۇز، سەن نېمە
تۇتتۇڭ؟
قىلدىڭمۇ ۋاپا، يا بولمىسا ئۇنى ئۇنۇتتۇڭ؟
باغلارغا بوپ باغۋەن، سۇندۇڭمۇ ئانار،
يا بولمىسا نوتىلارنى سۇسىز قۇرۇتتۇڭ؟

4

ئېلىڭنىڭ تۇزىنى يېگەيسەن ھالال،
تۇزچىنىڭ ئالدىدا بولمىغىن مالال.
تۇپاڭدىن مەي ئۈچۈن ياسالسا كوزا،
تۇزى يوق تۇپراقتىن پۈتمىگەي ساپال.

5

تۇنۇگۈننى ئۇنۇتما، جەۋھەرنى تاللا،
مېغىزىنى قەدىرلە، شاكىلىنى شاللا.
ئەتىكى يول پارلاق، مۈشكۈلدۇر بىراق،
جۈرئەت قىل، پەللىدە يايرايدۇ جانلار.

6

ھېدى ئۇ: «ئۆمۈر پۇل، بەخت دېگەن پۇل،
بەختنى ئىزدىسەڭ ئالتۇن تاپ، باي بول».
دېدىم مەن: «پۇچەك پۇل بەرمەيدۇ بەخت،
ئىرادە، ئىلىمدىن ئۆمرۈڭگە سال ئۇل.»

7

«ئۆزۈڭنى بىل، ئۆزگىنى قوي» دېگەن
بىمەنە،
«ئۆزگىنى بىل، ئۆزۈڭنى قوي» دەيدۇ
چىن دانا.
ئۆزگە ئەگەر بولمىسا، بولماستىڭ ئۆزۈڭ،
ئۆزگە ئۈچۈن ياسىساڭ باغ، ئۆزۈڭمۇ رەنا.

8

ئازغىنا ئەجرىڭگە قىلما تەمانىنا،
ماختانچاق ھېچقاچان بولالماس دەنا.
ئەجرىڭنىڭ قىممىتى زادى قانچىلىك،
خالايىق بەرگۈسى ئورۇنلۇق مەنا.

9

بوۋاڭنىڭ سۆزىنى ئورۇنسىز يەشمە،
غەيرىيلەر تىلىدىن سۆز قوشۇپ ئەشمە.
ئەشمەڭنى خالايىق چۈشەنمىسە گەر،
يەشمەڭگە كەتمەسمۇ يەنە بىر يەشمە.

①، ② ئاپتورنىڭ نەشردىن چىققان «سۇتۇق بۇغراخان» رومانى كۆزدە تۇتۇلىدۇ— تەھرىر.

10

نان بەرگەن، تۇز بەرگەن، قوينىغا ئالغان،
قەدىردان ئېلىڭنى ئاسرا، ئەي پالۋان.
سۈت بەرگەن، باغرىغا بېسىپ ئۆستۈرگەن،
ۋاپادار ئاناڭغا ۋاپا قىل ئوغلان.

11

ئانا تىل يولىغا قازمىغىل قانال،
خالايىق ئۆتەلمەي بولمىسۇن مالال.
سۆزۈڭنى كىشىلەر چۈشەنسۇن دېسەڭ،
خەلقنىڭ تىلىنى قىلمىغىل قامال.

12

گۆھەرنى تاش ئورنىدا ساتقانمۇ بارمۇ؟
خەس ئورنىدا خارلاپ يەرگە ئاتقانمۇ بارمۇ؟
يەشمىلەرنى چۈشەنمىسە كىملەر ئەيىبكار؟
«بىلىمسىز» دەپ خەلققە گۇناھ ئارتقانمۇ بارمۇ؟!

13

ئايا دوست، قەدىردان دوستۇڭنى سەن بىھۇدەزار قىلما،
ساڭا قىلىغان ئەقىدە، رەنجىتىپ نامەردكە خار قىلما.
پادا باقاندا ئۇ سەن بىلەن تەڭ ئوخشاش جاپا چەككەن،
ياغاق چاقاندا ئۇنتۇپ، سەن ئۇنى ئىززەتشنى ئار قىلما.

(«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىللىق 1 - سانىدىن ئېلىندى).

مامۇت زايىت

## زۇمرەت يول

بۇ زېمىن يېشىللىق ئۈزلۈك باغچىسى،
تەبىئەت ھەم ئىنسان جۈپ ساھىبجامال.
بۇ زېمىن تۈگىمەس ئىپار قاچىسى،
پۇركۈيدۇ ئىپارنى ھەر ياققا شامال.

رەڭلىك نۇر، ئاق، سېرىق، قىزغۇچ، كۆك، يېشىل،
چاقنايدۇ دەرەختە، يولدا، ئوپۇقتا.
بېزەپتۇ ئۇن بارماق بۇ يەرنى ئېسىل،
خىلمۇخىل نۇسخىلىق گىلەم يوپۇقتا.

بىپايان بۇغدايلىق، شاللىقتا قارا،
مەۋج ئۇرۇپ ئۆركەشلەر يازنىڭ سەلكىنى.
ئويلايسەن كۆچۈپتۇ مۇشۇ يۇرت ئارا
گوياكى دېڭىزنىڭ زۇمرەت دولقۇنى.

ئوقيادەك ئەگرى ۋە تۈپتۈز ئوق كەبى،
يول، ئېرىق، ئۆستەڭدە مەرمەر جۇلاسى.
مەجنۇنتال شاخلىرى يۇمران ۋە سەبى،
شاخلاردا، قىرغاقتا قۇشلار ناۋاسى.

مېۋىلىك باغ چۈشەپ كۆزلۈك تويىنى،
بال - شەربەت يىغىدۇ زۇمرەت قاچىغا.
تويغان خاس بېزەشكە دەرەخ بويىنى،
ئالدىرار زەر كىيىم، گۆھەر تاجىغا.

باغلارنىڭ ھۆسنىدىن رەڭ ئالغان ئاسمان،
قۇياشنى كۆز قىلىپ قارايدۇ يەرگە.
كاككۇكلار ئوقۇيدۇ يېڭىچە داستان،
تولار دەپ نامراتلار خۇرجۇنى زەرگە.

كېلىمەن باغچىنىڭ① يولىدا خۇشال،
بېشىمغا كۈن چۈشمەس كەيمەيمۇ قالپاق.
ئەگمە قاش باراڭغا يامىشىپتۇ تال،
يېشىللىق دۇنياسى ھەر ئىككى قاسناق.

ۋىلىقلاپ كۆلىدۇ يېشىل ياپراقلار،
كۈن بويۇن سوزىدۇ ئۇنى كۆرۈشكە.
خىل، بولۇق، جۇلالىق زۇمرەت ساپاقلار-
كەل دەيدۇ باش كۆزدە لەززەت سۈرۈشكە...

سەيلە ۋە خىزمەتتە ماڭدىم بۇ يولدىن،
نەچچە كۈن، نەچچە كۈن... تۈگىمەس
ئەمما.
خىزىردەك بىر بوۋاي چىقىپ ئۇدۇلدىن،
گەپ قىلدى، يېشىلدى شۇندا مۇئەمما:

«جەننەتنى ئەرشتە دېگىنى غايە،
ئۇ مەۋجۇت قانداقچە بوشلۇق سامادا؟
ياز، ئوغلۇم، بۇ ھەقتە داستان-ھېكايە،
بىز ئۇنى قۇرماقچى رېئال دۇنيادا.

باغچىنىڭ بۇ يولى ئۇپۇققا تۇتاش،
لال-ھەيران سەيياھلار بىزنىڭ قۇدرەتكە.
غالىبكەن غايىلىك ئىنسان ۋە قۇياش،
بۇ يولدىن بارىمىز ئىقبال-جەننەتكە.»

ئويلىدىم: ئاسانمۇ، قىلماق تال-باراڭ،
نەچچە يۈز چاقىرىم يېزا يولىنى.
ئەرزىيدۇ ئۇلۇغلاپ داستان ياراتساڭ،
باغچىلىق دېھقاننىڭ قاداق قولىنى...

*　　*

كېلىمەن يېزىنىڭ يولىدا خۇشال،
ۋىلىقلاپ كۆلىدۇ يېشىل ياپراقلار.
ئەگمە قاش باراڭنى قۇچاقلىغان تال،
يۇلتۇزدەك چاقنايدۇ زۇمرەت ساپاقلار...

(«خوتەن دېھقانلىرى» ژۇرنىلى 1988-يىللىق 2-سانىدىن ئېلىندى.)

① خوتەننىڭ باغچە يېزىسى.

**7-سانغا تۈزىتىش**

| بەت | كالونكا | قۇر | | بېسىلغىنى | توغرىسى |
|---|---|---|---|---|---|
| | | يۇقىرىدىن | تۆۋەندىن | | |
| 29 | 1 | — | 6 | نۇراپ ساۋۇت | تۇراپ ساۋۇت |
| 38 | 2 | 16 | — | پوكۇلتېتىغا | فاكۇلتېتىغا |
| 87 | — | 14 | — | ئېلىۋېلىپ | ئېلىۋېتىپ |
| 120 | 2 | 7 | — | جېگى | چېگى |
| 134 | — | — | 4 | ئىدارىسى | ئىرادىسى |
| 142 | — | 1 | — | «بىر ئەسەر تەبھالىق» | «بىر ئەسىر تەنھالىق» |
| 143 | — | — | 3 | پېرسونالارنىڭ | پېرسوناژلارنىڭ |
| 143 | — | — | 5 | پېرسوناۋ | پېرسوناژ |
| 148 | — | 9 | — | ئايلانرۇش | ئايلاندۇرۇش |

## مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ماخمۇتجان ئىسلام

# ئىسلاھاتچىغا خاس روھتا يېزىلغان ياخشى ئەسەر

يازغۇچى ئەخەت تۇردىنىڭ «خەير - خوش، توققۇز كۆنلۈك ماكان» («تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىللىق 4 - سانىغا بېسىلغان) ناملىق ھېكايىسىنى ئوقۇپ، ھاياجىنىمنى بىر قانچە كۆنلەرگىچە باسالمىدىم.

مەن بۇ ماقالەمدە ھېكايىنىڭ ھەممە تەرەپلىرى ھەققىدە بولۇپمۇ بەدىئىي جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكلىرى ئۈستىدە توختالماقچى ئەمەسمەن. چۈنكى قىسقا بىر پارچە ماقالىدە بىر ھېكايىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى يورۇتۇپ بېرىش قىيىن. مەن ھېكايىدىكى مېنى ھاياجانلاندۇرغان مۇنداق بىر قانچە مەسىلە ھەققىدە ئۆز قارىشىمنى قىسقىچە ئوتتۇرىغا قويماقچىمەن: بىرىنچى، يازغۇچىنىڭ ئىسلاھات دەۋرىنىڭ رېئاللىقىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈش ئۈچۈن، ئىسلاھاتچىغا خاس يېڭى روھ، يېڭى ئىدىيە، زامانىۋى تونۇش تۇرغۇزۇپ، دادىللىق بىلەن ئىجاد قىلغانلىقى؛ ئىككىنچى، يازغۇچىنىڭ ئىسلاھاتقا توسقۇن بولۇۋاتقان مۇھىم ئامىلنى چىڭ تۇتۇپ، رېئاللىقنى تىپىك ۋەقە، تىپىك ئوبرازلار ۋاسىتىسى ئارقىلىق چوڭقۇر ئىپادىلەپ بەرگەنلىكى ۋە «تېگىپ كېتىش» مەسىلىسى؛ ئۈچىنچى، ئەسەرنىڭ ئىسلاھات دەۋرىدىكى مىللىي مۇناسىۋەتلەرنى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈشتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىقى.

* *

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان خۇشاللىنارلىق نەتىجىلەرگە ئېرىشكەن بولسىمۇ، لېكىن ئىسلاھات دەۋرىنىڭ چىنلىقىنى ئىپادىلەشتە، تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ۋە ئىسلاھات داۋامىدا مەيدانغا كەلگەن يېڭى كىشىلەرنىڭ ئوبرازىنى يارىتىشتا، يېڭى ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى يورۇتۇپ بېرىشتە ئانچە زور ئىلگىرىلەشكە ئېرىشەلمىدى. ئەدىبلىرىمىز ئىجابىي تەرەپلەرنى كۆپرەك مەدھىيىلىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئىسلاھات داۋامىدا ھەل قىلىش زۆرۈر بولغان، خېلى يىللاردىن بۇيان ساقلىنىپ كېلىۋاتقان خاتا خاھىش، قاتمال، بىنورمال قاراشلارنى پاش قىلىشقا ۋە ئۇلار ئۈستىدە تېگىشلىك تەنقىدىي تەھلىل ئېلىپ بېرىشقا دېگەندەك جۈرئەت قىلالمىدى. گەپنىڭ قىسقىسى، ئەدەبىياتىمىزدا روشەن، ئومۇمىي گەۋدىلىك بۆسۈش بولمىدى. بۇ، ئەدىبلىرىمىزنىڭ ئىسلاھات

ۋە ئېچىۋېتىشنى دېگەندەك ئەتراپلىق، چوڭقۇر چۈشىنىپ يېتەلمىگەنلىكى، ئىدىيەدە تولۇق ئازاد بولالمىغانلىقى، ئىسلاھاتچىغا خاس روھ، يېڭى ئىدىيە، زامانىۋى تونۇش تۇرغۇزالمىغانلىقى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك.

ئەدەبىيات دەۋر روھىنىڭ ئىپادىسى، ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ئىنكاسى. ئەدەبىي ئىجادىيەت رېئاللىق بىلەن تۇرمۇش ئېقىمى بىلەن بىرلىكتە ئالغا ئىلگىرىلەيدۇ، يەنى ئۇ تۇرمۇش ئېقىمىنىڭ كۈچى ۋە ئۆزىنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش كۈچىگە تايىنىپ، بۇ بىر تارىخىي سەۋىيىگە قەدەم قويىدۇ. بۇنىڭدا، شەك - شۈبھىسىزكى، ئەدىبلەر ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدۇ.

ئېلىمىزنىڭ رېئاللىقى — ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش رېئاللىقى. مانا مۇشۇنداق رېئاللىقتا، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئىسلاھات داۋامىدا مەيدانغا چىققان ئىسلاھاتچىلار ئوبرازىنى يارىتىش نەزەرىيە، ئەمەلىيەت جەھەتتىن ئەتراپلىق ئىزدىنىش ۋە تەتقىق قىلىشقا تېگىشلىك مەسىلە. بىز دەۋاتقان ئىسلاھات — «جۇڭگونى گۈللەندۈرۈشنىڭ بىردىنبىر يولى، كىشىلەرنىڭ چىن ئارزۇسى، ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى» بولغان ئىسلاھات؛ كونىنىڭ ئورنىغا يېڭىنى، قالاقلىقنىڭ ئورنىغا ئىلغارلىقنى، كونسېرۋاتىپلىق ۋە بېكىنمىچىلىكنىڭ ئورنىغا كەڭ ئېچىۋېتىش - قويۇۋېتىشنى، قاتماللىق ۋە بىر ئىزدا توختاپ قېلىشنىڭ ئورنىغا ئالغا ئىلگىرىلەشنى دەسسىتىدىغان ئىسلاھات. شۇڭا، ئەسەرلىرىمىزدە يارىتىلىدىغان ئىسلاھاتچىلار ئادەتتىكى ئىلغار شەخسلەر ئەمەس، بەلكى جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشقا، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا مۇخالىپ كېلىدىغان بارلىق نەرسىلەرنى ئىسلاھ قىلىشقا جۈرئەتلىك ۋە ماھىر ئىسلاھاتچىلاردۇر. دۇنيادا ئاز - تولا ياخشى ئىش قىلىپ قويىدىغان ئادەملەر ئاز ئەمەس، ئەمما جەسۇر، كۆڭۈل - كۆكسى كەڭ، ئۆز نەپسىگە چوغ تارتمايدىغان، ئۆزىنىڭ ئۇلۇغۋار غايىسىدىن قايتمايدىغان، شۇ يولدا ھەممىنى قۇربان بېرىشكە تەييار تۇرىدىغان ئادەملەر كۆپ ئەمەس. ھالبۇكى، پەقەت مانا شۇنداق ئادەملەرلا ئىسلاھاتچى بولالايدۇ. ئۇلاردىكى ئاساسىي روھ كونىنىڭ ئورنىغا يېڭىنى تىكلەشتۇر. نۇقسانىنى تونۇش ۋە ئۇنى ئۆزگەرتىش، بولۇپمۇ يىللار داۋامىدا ئادەتكە سىڭىپ كەتكەن، ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن نەرسىلەرنى ئۆزگەرتىش ئاسان ئەمەس. نۇقسانىنى بىلمەي تۇرۇپ نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلىپ بولمايدۇ. تونۇغاندىن كېيىن جۈرئەت ۋە ئەمەلىي ھەرىكەت بولمىسا، ئۆزگەرتىش ۋە يېڭىلىق يارىتىش مۇمكىن ئەمەس. دېمەك، ھۆكۈم قىلىش ۋە ئاڭلىقلىقنىڭ بولۇشىلا كۇپايە قىلمايدۇ. يەنە ھۇجۇم قىلىش روھى ۋە ئالدىن كۆرەرلىكمۇ بولۇشى كېرەك. ئەلۋەتتە، بۇلار ئىسلاھاتچىلارنىڭ قورساقتىكى ئۆمىچى، خاراكتېرى، غايىسى قاتارلىقلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. لېكىن ئەڭ مۇھىمى، بۇلار ئىسلاھاتچى تىكلىگەن ئەڭ يېڭى ئىدىيىدىن كېلىدۇ.

ئىسلاھاتچىلار رېئاللىققا دەۋرنىڭ ئەڭ پايدىلىق يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ، ھەتتا كەلگۈسىنىڭ نۇقتىئىنەزەرى بىلەن قارايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىدە دەۋرنىڭ يېڭى بىر ئىدىيىسىنى تىكلەيدۇ. مانا شۇنداق ئادەملەرنىڭ ئوبرازىنى يارىتىشتا يازغۇچىلار ئۇلارنىڭ خاراكتېر، غايە ئارزۇسىنىلا يېزىپ قويسا بولمايدۇ. مۇھىمى، ئۇلارنىڭ يېڭى ئىدىيىسىنى يېزىشى

كېرەك، بۇنىڭ ئۈچۈن يازغۇچىدا زامانىۋى تونۇش، ئىسلاھاتچىنىڭكىدەك يېڭى ئىدىيە بولۇشى كېرەك.

زامانىۋى تونۇش، يېڭى ئىدىيە قۇرۇق سۆز بولماستىن، بەلكى ئىجتىمائىي تەرەققىياتنىڭ ئەڭ يۇقىرى باسقۇچىدا گەۋدىلەنگەن ئادەملەرنىڭ ئەڭ يۈكسەك ئاڭلىقلىقى، ھازىرقى زامان خوجايىنلىرىنىڭ تارىخ پەللىسىنىڭ ئەڭ يۈكسەك چوققىسىدا تۇرۇپ، ئىجتىمائىي، تارىخىي تەرەققىيات، سىياسىي، ئىقتىسادىي ھالەت، ئادەملەرنىڭ تۈرلۈك مۇناسىۋەتلىرى، روھىي، ئەخلاقىي قائىدە - پرىنسىپلار ھەققىدە قولغا كەلتۈرگەن ئەڭ يېڭى تونۇشى، شەكىللەندۈرگەن ئەڭ يېڭى چۈشەنچىسىدۇر. ھەرقانداق بىر يازغۇچى ئۆز ئەسىرىدە، مەيلى ھازىرقى زامان تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرسۇن، ئۇ ئۆزىگە خاس بەدىئىي ماھارىتى ئارقىلىق ئوخشىمايدىغان نۇقتىلار ۋە تەرەپلەردىن زامانىۋى تونۇش ۋە چۈشەنچىسىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، ھازىرقى زامان كىتابخانلىرىنىڭ بەدىئىي زوقلىنىشىغا ئىلھام بېرەلەيدىغان مۇۋاپىق نۇقتىنى تېپىپ چىقسا، جەمئىيەت تەرەققىياتىغا تۈرتكە بولۇۋاتقان ياخشى تەرەپلەر ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتىغا توسقۇن بولۇۋاتقان يامان تەرەپلەرنى كۆرسىتىپ بېرەلىسە، ئەسەردىكى رېئاللىقنى ئىسلاھ قىلىش سادىسىغا كەڭ كىتابخانلار ھۆررا توۋلاپ قوشۇلىدۇ.

يولداش ئەخەت تۇردى «خەير - خوش، توققۇز كۈنلۈك ماكان»نى يېزىش ئارقىلىق ئىسلاھات دەۋرىنىڭ يازغۇچىدا بولۇشقا تېگىشلىك خىسلەتنى يېتىلدۈرۈش — زامانىۋى تونۇش، يېڭى ئىدىيە تۇرغۇزۇش جەھەتتە ناھايىتى زور بىر قەدەم ئىلگىرىلىگەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. شۇڭلاشقا، ئۇ بۇ ھېكايىسىدا ئىسلاھاتنىڭ ئىلگىرىلىشىگە توسقۇن بولۇۋاتقان، پارتىيە ئىستىلىنىڭ پاكلىقىغا تەسىر يەتكۈزۈۋاتقان يامان بىر ئىللەتنى پاش قىلالىدى، ياسىن، لاۋلياڭدەك ئىسلاھاتچىلارنىڭ قاتتىق بېسىمغا ئۇچراۋاتقانلىقى، مۇشەققەت تارتىۋاتقانلىقىنى جۈرئەت بىلەن ئاشكارىلىيالىدى. ئەدەبىياتىمىزدىكى بەزى ئەسەرلەرنى شۇنداقلا بىر ئوقۇپ چىقسىڭىز ئالاھىدە يېڭىدەك، ئۆزگىچىدەك تۇيۇلىدۇ، ئەمما تەپسىلىي ئوقۇپ، ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىلىپ كۆرسىڭىز، ئۇنىڭدا كىتابخانغا يەتكۈزۈلۈۋاتقىنى يەنىلا شۇ كونا ئېستېتىك تونۇش، كونا ئېستېتىك غايە. بۇنىڭدىكى سەۋەبمۇ يازغۇچىدا زامانىۋى تونۇش، يېڭى ئىدىيە بولمىغانلىقى، ھەتتا مۇنداق ئەھۋالمۇ يۈز بېرىپ تۇرىدۇ: تۇرمۇشمۇ بىر، يازغۇچىمۇ بىر. ئەمما تونۇش، ئىدىيە ئوخشاش بولمىغاچقا، يارىتىلغان ئەسەرنىڭ ئۈنۈمىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. بىزنىڭ ھازىرقى خېلى كۆپ ھېكايىلىرىمىزدا، دەرۋەقە، يېڭى نەرسىلەرمۇ ئاز ئەمەس، ئەمما بىزنىڭ ئۇلارنى ئوقۇپ ئېرىشكىنىمىز يەنىلا شۇ كونا ئادەملەر. ئۇ ئادەملەر 50 - يىللار، 60 - يىللار، ھەتتا 70 - يىللاردىمۇ بار ئىدى. ئەمما بىزنىڭ «خەير - خوش، توققۇز كۈنلۈك ماكان» دىن كۆرگىنىمىز، دەۋرىمىز خوجايىنلىرىنىڭ ۋۇجۇدىدا چاقناۋاتقان غايەت ئېسىل گۈزەللىك. بۇ ئەسەرنىڭ بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزدا نامايان قىلىپ بەرگىنى كىشى قەلبىنى تىترىتەلەيدىغان، كىشىنى مەھلىيا قىلالايدىغان بىر بەدىئىي دۇنيا. بىزنىڭ نۇرغۇن يازغۇچى - شائىرلىرىمىز تۇرمۇشنى نۇرلۇق كۆزى بىلەن كۆزىتىپ، ئاجايىپ ئېسىل

قاشتېشىنى تاپقان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭدىن بەدىئىي نۇر چاقناپ تۇرغان ئېسىل ھەيكەل ئويۇپ چىقىرالمايۋاتىدۇ. بۇنداق ئەپسۇسلىنارلىق ھالنىڭ كېلىپ چىقىشىنىڭ سەۋەبلىرى ناھايىتى كۆپ بولسىمۇ، ئاساسلىقى، ئەدىبلىرىمىز ئىدىيىدە ئازاد بولۇپ كەتمىدى، زامانىۋى تونۇش يېڭى ئىدىيە تۇرغۇزالمىدى.

بىز بۇ يەردە دەۋاتقان ئىدىيىدە يەنىمۇ ئازاد بولۇش ھەرگىز قۇرۇق شوئار ئەمەس. بىز دەۋاتقان ئىدىيىدە ئازاد بولۇش خۇددى يولداش جاۋزىياڭ پارتىيىمىزنىڭ 13 - قۇرۇلتىيىدا كۆرسىتىپ ئۆتكەندەك، بۇرۇن ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ تارىخىي شارائىتىنىڭ چەكلىمىسى بىلەن خىيالىي ئامىلدىن خالىي بولالمىغان ئايرىم ھۆكۈملىرىنى دادىللىق بىلەن تاشلىۋېتىش دېمەكتۇر، ماركسىزم توغرىسىدىكى دوگما چۈشەنچە ۋە ماركسىزمغا ئاتاقتا قوشۇلۇپ قالغان خاتا نۇقتىئىنەزەرلەرنى ئۈزۈل - كېسىل تۈگىتىش دېمەكتۇر، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ، يېڭى ئىدىيىنى ئالغا سۈرۈپ، يېڭى مەنزىلگە قەدەم قويۇش دېمەكتۇر، دەۋر تەرەققىياتىنىڭ ئومۇمىي يۈزلىنىشىگە بېقىپ، ئەمەلىيەت داۋامىدا ماركسىزم نەزەرىيىسىنى ئۈزلۈكسىز بېيىتىش دېمەكتۇر. نۆۋەتتە ئىجادىيەتتە مۇھىم بولۇۋاتقىنى يازغۇچىلاردا كونا قاراشلارغا، يارىماس ئەنئەنىلەرگە جەڭ ئېلان قىلىدىغان، سوغۇق مۇئامىلىدىن، ئۇقۇشماسلىق بولۇشىدىن، بۇرمىلاشتىن قورقمايدىغان جاسارەتنىڭ بولۇشىدۇر. يازغۇچى ئەخەت تۇردى «خەير - خوش، توققۇز كۆنلۈك ماكان»نى يېزىشتا مانا مۇشۇ جەھەتتە دادىل قەدەم تاشلىغان.

* *

«خەيرى - خوش، توققۇز كۆنلۈك ماكان» دېگەن بۇ ھېكايىدا رېئال تۇرمۇش دادىللىق ۋە چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

ئۇلۇغ پرولېتارىيات يازغۇچىسى ماكسىم گوركىي مۇنداق دەيدۇ: «... سەنئەتنىڭ مەقسىتى گۈزەل نەرسىلەرنى مۇبالىغىلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنى تېخىمۇ گۈزەللەشتۈرۈش؛ ئەسكى نەرسىلەرنى — ئادەمنى يىرگەندۈرىدىغان ۋە سەتلەشتۈرىدىغان نەرسىلەرنى مۇبالىغىلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنى تېخىمۇ يىرگىنچلىك نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ، ئادەملەردە چاكىنىلىق ۋە ئاچكۆزلۈكتەك مىشچانلىق ئادەتلىرى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئەنە شۇنداق يىرگىنچلىك، شەرمەندە نەرسىلەرنى يوقىتىش ئىرادىسى پەيدا قىلىشتۇر. سەنئەتنىڭ ماھىيىتى قوللاش ياكى قارشى تۇرۇشتىن ئىبارەت كۆرەشتۇر. ھېچ نەرسە بىلەن كارى يوق سەنئەت يوق ۋە بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئادەم فوتو ئاپپارات ئەمەس، ئۇ رېئاللىقنى سۈرەتكە تارتمايدۇ، بەلكى مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ، ياكى ئۇنى ئۆزگەرتىدۇ، يوقىتىدۇ.» دېمەك، ئەدەبىيات - سەنئەت رېئاللىققا بىر جەڭگىۋار جەڭچى سۈپىتىدە قاتنىشىدۇ. ئۇ رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ، ئۇنىڭدىن ئايرىلغان ھالدا ياشىيالمايدۇ. خوش، بىزنىڭ ھازىرقى رېئاللىقىمىز نېمە؟ بىز زادى ئۇنى قانداق ئەكس ئەتتۈرىمىز؟

بىز سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا تۇرۇۋاتىمىز. «سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپ-

كى باسقۇچى، — دەيدۇ يولداش جاۋزىياڭ، — نامراتلىقتىن، قالاقلىقتىن پەيدىنپەي قۇتۇلۇش باسقۇچى؛... ئىسلاھات ۋە ئىزدىنىش ئارقىلىق ھاياتىي كۈچى تولۇپ تاشقان سوتسىيالىستىك ئىقتىسادىي تۈزۈلمە، سىياسىي تۈزۈلمە ۋە مەدەنىيەت تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىش ۋە راۋاجلاندۇرۇش باسقۇچى؛ ئومۇمىي خەلق جاسارەتكە كېلىپ، جاپالىق ئىشلەپ ئىگىلىك تىكلەپ، جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ ئۇلۇغ گۈللىنىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش باسقۇچى.» بۇ باسقۇچنىڭ مۇقەددەس تارىخىي بۇرچىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشقا توسقۇنلۇق قىلىدىغان بارلىق غەلدە-غەشلەرنى تازىلاشقا، نەتىجىلەرنى جارى قىلدۇرۇپ، بارلىق نۇقسانلارنى ئۈزلۈكسىز تۈزىتىشكە توغرا كېلىدۇ. بىز ئازغىنە كەم قىرىق يىللىق تىرىشىش، بولۇپمۇ 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى ئون يىللىق جاپالىق ئەمگەك ئارقىلىق غايەت زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق. بۇنىڭغا ھېچكىم كۆز يۇمالمايدۇ. ئەمما بىزدە ھېلىھەم نۇرغۇن نۇقسان، يېتەرسىزلىكلەر بار. ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش، ئىگىلىكنى جانلاندۇرۇشقا توسقۇن بولۇۋاتقان ئامىللارمۇ خېلى بار. كادىرلار قوشۇنىدا ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەرمۇ ئاز ئەمەس. خۇددى يولداش جاۋزىياڭ كۆرسەتكەندەك: «ھازىر كەڭ ئامما كۆپرەك قايناۋاتقان، بەكرەك نارازى بولۇۋاتقان مەسىلە شۇكى، ئاز ساندىكى پارتىيە ئەزالىرى، بولۇپمۇ بەزى رەھبىرىي كادىرلار ھوقۇقىدىن پايدىلىنىپ، ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىۋاتىدۇ، ئاممىنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يەتكۈزۈۋاتىدۇ. ئىسلاھاتنىڭ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشىنىڭ ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بېرىلىشىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ، پارتىيىنىڭ ئىناۋىتىنى تۆكۈۋاتىدۇ... بەزى كومپارتىيە ئەزالىرىدا باج ئوغرىلاش-باج تاپشۇرماسلىق، ئەتكەسچىلىك قىلىش، پارا بېرىش-پارا يېيىش، قانۇننى ئىجرا قىلىپ تۇرۇپ قانۇنغا خىلاپلىق قىلىش، قاقتى-سوقتا قىلىش، خىيانەتچىلىك-ئوغرىلىق قىلىش، دۆلەتنىڭ مەخپىيىتىنى ۋە ئىقتىسادىي ئاخباراتلارنى ئاشكارىلاش، تاشقى ئىشلار ئىنتىزامىغا خىلاپلىق قىلىش، يېقىنلىرىنى ئىشقا قويۇش، زەربە بېرىپ ئۆچ ئېلىش، ئەخلاقتا بۇزۇلۇشقا ئوخشاش ئەھۋاللار تەكرار يۈز بېرىپ كەلدى.» ① مانا مۇشۇنداق رېئاللىق ئالدىدا پارتىيە ۋە خەلقنىڭ ئىشلىرىغا جىددىي مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان، تۆت ئاساسىي پرىنسىپنى قوغداشنى ئۆزىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى دەپ بىلىدىغان ئەدىبلەر قول قوشتۇرۇپ تۇرالامدۇ؟ ياق. چۈنكى ئەدەبىيات ۋە سەنئەت پۈتكۈل ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇشىمىزنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى، «ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ ئىجادىيىتى ئارقىلىق خەلقنى ئالىيجاناب روھقا ئىگە قىلىشى... ھەمىشە ھەر خىل شەكىللەر بىلەن قالايمىقانچىلىق تۇغدۇرۇپ، تىنچ-ئىتتىپاق بولۇش ۋەزىيىتىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، زور كۆپچىلىك كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتىگە ۋە ئارزۇسىغا خىلاپلىق قىلىدىغان خاتا خاھىشلاردىن ھوشيار بولۇپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىجادىيىتىنى ئىدېئولوگىيە ساھەسىدىكى باشقا خىزمەتلەر

---

① جاۋزىياڭ: «جۇڭگوچە سوتسىيالىزم يولىنى بويلاپ ئالغا باسايلى»، ئۇيغۇرچە نەشرى، 91-، 92-بەت.

بىلەن زىيچ ماسلاشتۇرۇپ، پۈتكۈل جەمئىيەت مىقياسىدا كۈچلۈك جامائەت پىكرى
پەيدا قىلىپ، خەلقنى ئاڭ ـ سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈپ، بۇ خاھىشلارنىڭ خەۋپىنى تونۇشقا،
ئىتتىپاقلىشىپ، بۇ خاتا خاھىشلارنى چەكلەشكە، ئەيىبلەشكە ۋە ئۇنىڭغا قارشى تۇرۇش-
قا يېتەكلىشى لازىم.①»لىقنى ھەرگىز ۋە ھەرگىز ئەستىن چىقىرىپ قويالمايدۇ. چۈنكى
ئەدىبنىڭ بۇرچى گۈزەللىكنى كۈيلەش، رەزىللىككە لەنەت ياغدۇرۇشتىن ئىبارەت. تۇر-
مۇشتا يورۇقلۇقمۇ بولىدۇ، قاراڭغۇلۇقمۇ بولىدۇ، گۈزەللىكمۇ، رەزىللىكمۇ بولىدۇ، ئۇتۇق-
مۇ، نۇقسانمۇ، يېتەرسىزلىكمۇ بولىدۇ. ئەدىب گۈزەللىكنى كۈيلەۋاتقاندا، گەرچە ئۇ رە-
زىللىكنى تىلغا ئالمىغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، رەزىللىككە لەنەت بىلدۈرۈۋاتقان بولىدۇ.
رەزىللىككە لەنەت بىلدۈرۈۋاتقاندا بولسا، ماھىيەتتە گۈزەللىكنى كۈيلەۋاتقان بولىدۇ.
ئەدىب جەمئىيىتىمىزدىكى شان ـ ئۇتۇقلارنى كۈيلەۋاتقاندا، يوشۇرۇن ھالدا نۇقسان،
يېتەرسىزلىكلەرنى تەنقىدلەۋاتقان، كىشىلەرنى ئۇلارنى تۈزىتىشكە رىغبەتلەندۈرۈۋاتقان
بولىدۇ؛ نۇقسان، يېتەرسىزلىكلەرنى تەنقىدلەۋاتقىنىدا، سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب ۋە قۇرۇ-
لۇشىمىزدىكى ئۇلۇغ نەتىجىلەرنىكۈيلەۋاتقان بولىدۇ. ئەدىب پارتىيىمىزنىڭ ئايرىم
ئەزالىرىدىكى ناچار ئىستىللارنى، بولمىغۇر قىلىقلارنى تەنقىدلەۋاتقىنىدا، پارتىيىمىزنىڭ
توغرا، ئۇلۇغ، دانالىقىنى كۈيلەۋاتقان، ياخشى ئەخلاق، ئېسىل ئىستىللارغا مەدھىيە
ئوقۇۋاتقان بولىدۇ. ئەدىبنىڭ گۈزەللىكنى، يورۇقلۇقنىلا ئەكس ئەتتۈرۈپ، رەزىللىك ۋە
قاراڭغۇلۇقنى پاش قىلماسلىقى، تەنقىد قىلماسلىقى مۇمكىن ئەمەس
ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىزنىڭ ئېلىمىزدە ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش، جانلاندۇرۇش يولغا قويۇلۇ-
ۋاتىدۇ. ئىسلاھات جەمئىيەتنىڭ ئىلگىرىلىشىگە، تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇشنىڭ تەرەققىيا-
تىغا توسقۇن بولۇۋاتقان بارچە كونا نەرسىلەرنى ئۆزگەرتىۋاتىدۇ. ئېچىۋېتىشمۇ ئۆز-
نىڭ غايەت زور ئەۋزەللىكىنى نامايان قىلىۋاتىدۇ. بىز دەۋاتقان «ئېچىۋېتىش» كەڭ
مەنىگە ئىگە بولۇپ، ئۇنىڭ بىز بەك سەل قاراۋاتقان «قويۇۋېتىش» دېگەن بىر مەنى-
سىمۇ بار. بۇ پارتىيىمىزنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي جەھەتلەردىكى قويۇۋېتىش سىياسى-
تىگە ئوخشاش، جەمئىيىتىمىزدىكى تۈرلۈك نۇقسانلار، يېتەرسىزلىكلەرنى پاش قىلىش، تەن-
قىدلەشنى چەكلىمەسلىكنى، «ئېچىلىش ـ سايراش» فاڭجېنىنى كەڭ كۆلەملىك ئىزچىللاش-
تۇرۇشقا يار ـ يۆلەك بولۇشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يازغۇچى ئەخەت تۇردى مانا شۇنداق
روھقا ئاساسەن، «خەير ـ خوش، توققۇز كۆڭلۈك ماكان» دا، رېئاللىقنى تېپىك ۋەقە-
لەر، جانلىق پېرسوناژلار ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن.

ياسىن مەلۇم مېھمانخانىغا جىگلى بولۇپ ئىككى سائەت ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا «بۇ
باشتا قاتتىقراق ناخشا ئېيتسا، ئۇ باشقا ئاڭلىنىدىغان خىلۋەت، كۆجۈم مېھمانخانا»دا
«ئۆزى كىچىك ئەمەس، ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تەس» بولغان بىر ۋەقە تۇغۇلدى.
شۇنىڭ بىلەن مېھمانخانىدا بىر قۇر تەكشۈرۈش باشلىنىدۇ. تەكشۈرە ـ تەكشۈرە، ئاخىرى-
دا تېلېفونىست ئايالنىڭ «بېشىدا تاجىسى بار» لارنىڭ كېلىنى بىلەن تېلېفوندا ئاز-

① «دېڭ شياۋپىڭ ماقالىلىرىدىن تاللانما»، ئۇيغۇرچە نەشرى، 314 ـ بەت.

تولا گەپ تەگمشىپ قالغانلىقى ئېنىقلىنىدۇ. بۇ ئەسلىدە «يېتىم قوۋۇرغىدىن بولغان» ئىككى ئايالنىڭ ئادەتتىكى تالىشىشى بولۇپ، ھەر ئىككىلىسىنىڭ يولسىزلىقى تەنقىدىي تەربىيە بىلەن تاماملانسا بولىدىغان ئىش ئىدى. بىراق شۇ مېھمانخانا قاراشلىق يۇرتنىڭ خۇشامەتچى، پرىنسىپسىز كاتتىلىرى بۇ ئىشنى دەرھاللا چوڭ ئىش ھېسابلاپ، «بېشىدا تاجىسى بار» ئاقساقالنىڭ كېلىنى لىيۇ خېنىمغا: «لىيۇ خېنىم، كەچۈرگەيسىز، سەۋەنلىكنىڭ ھەممىسى بىزدە... سىزگە مىڭ مەرتىۋە ناماقۇل بولىمىز...» دەپ خۇشامەت قىلسا، ياسىنغا: «بۇ سىلەرنىڭ خىزمەت پوزىتسىيەڭلەردىكى ناچارلىق! ھېلىقى تېلېفونستقا ھەرگىز يۇمشاق قوللۇق قىلىشقا بولمايدۇ! ئۇنىڭغا قاتتىق چارە كۆرۈش كېرەك! ئۇنداق بىشەم ھازازۇللارنى بۇ يەردە ئىشلىتىشكە بولمايدۇ! بۇ يەر دۆلەت ئەربابلىرىدىن تارتىپ، چەت ئەللىك مېھمانلارغىچە چۈشىدىغان مۇھىم جاي. سىز بۇ يەرگە يېڭى چىقتىڭىز، بۇ قېتىم تېلېفونستقا قانداق مۇئامىلىدە بولۇش— سىز ئۈچۈن بىر سىناق!» دەپ زورلۇق قىلىدۇ، مۇقام بەلگىلەپ بېرىدۇ. بۇنىڭغا ياسىن نېمە دېيەلىسۇن؟ بىر تەرەپتە «ئاقساقالنىڭ كېلىنى»، بىر تەرەپتە يۇرتنىڭ ئىككى كاتتىسى تۇرسا، ئۇلار: «قورقماي ئىشلەۋېرىڭ، رەھبەرلىك يار-يۆلەكتە بولىدۇ!...»، «تەشكىل سىزنى قوللايدۇ، دادىل ئىسلاھات قىلىڭ!...» دەۋاتسا، ئۇ ئۆزىمۇ «ئىسلاھاتنىڭ بورىنى بارلىق غەلىدە-غەشلەرنى تازىلاشقا قادىر...» دېگەن ئىشەنچتە بۇ يەرنىڭ ئىشىنى ياخشى تۈزەپ، ئۆز رايونى بويىچە ئالدىنقى قاتاردىكى ئورۇن قىلىپ چىقىشقا كەلگەن تۇرسا، ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرەمدۇ؟ ئەلۋەتتە بەرمەيدۇ. ئۇ مۇشۇ بىر ئىشنى بۆسۈش ئېغىزى قىلىپ، مېمانخانىنىڭ ئىشلىرىنى ياخشىلاشقا يول ئاچماقچى بولىدۇ. ئۇ تېلېفونستنى يۆتكەشنى قارار قىلىدۇ. بۇ ئىش «ئىشچى - خىزمەتچىلەر ئارىسىدا چوڭ غۇلغۇلا، جىددىي ۋەزىيەت» شەكىللەندۈرىدۇ، «ھەمىشە كۆن ئۆتكۈزۈشنىڭلا كويىدا بولۇپ، قەلبى ئۆگدەپ قالغان، قولىنىڭ ئۈچىدىلا ئىشلەپ، بىخەستەلىك قىلىدىغان، سەپداشلىرى ئىچىدە بىشەملىك، زوۋاندازلىق قىلىپ، ياخشىلارغا كۆن بەرمەيدىغان كىشىلەر چۆچۈگەندەك، غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانغاندەك» بولىدۇ.بىراق بىرنەچچە كۆن ئۆتەر - ئۆتمەيلا ئۆزىدىن كۈچلۈكلەر ئالدىدا مەجنۇنتالدەك تولغىنىپ، سۇ يىلىنىدەك يالۋۇرىدىغان، ئۆزىدىن ئاجىزلارنى «خۇددى خېمىردەك خالىغانچە ئەيلەپ - چەيلەيدىغان» كاتتىلار ياسىن جىڭلىنىڭ ئالدىدا سۆرلۈك ھەم سوغۇق چىراي ھالدا پەيدا بولىدۇ - دە، سورۇن تاللاشتىكى ئۇستاتلىقىنى تولۇق نامايان قىلىپ، ھېلىقى تېلېفونستقا «ھەرگىز يۇمشاق قوللۇق قىلىشقا بولمايدۇ، ئۇنىڭغا قاتتىق چارە كۆرۈش كېرەك! ئۇنداق بىشەم، ھازازۇللارنى بۇ يەردە ئىشلىتىشكە بولمايدۇ!» دەپ ۋارقىراشقانلىرىنى ئۇنتۇپ، «جاڭ شياۋلىغا كۆرۈلگەن چارە مۇۋاپىق بولماپتۇ»، «شۇ ئىشقىمۇ بۇنچە ئېغىر چارە كۆرگەن بارمۇ؟»، «ئىجابىي تەربىيە بەرسەڭلار بولاتتى» دەپ گۈركىرىشىدۇ. ئەمەلىيەتتە، جاڭ شياۋلىغا ھېچقانداق «ئېغىر چارە» كۆرۈلمىگەنىدى. پەقەت ئۇنىڭ مۇۋاپىق ئورۇنغا يۆتكىلىشى ئوتتۇرىغا قويۇلغانىدى. مۇشۇنىمۇ «ئېغىر» چارە ھېسابلىغان كاتتىلار ياسىندىن «قارارنى ئۆزگەرتىڭ!»،

«قارار دېگەننى ئادەم چىقىرىدۇ، ئۆزگەرتسە بولۇۋېرىدۇ...» دەپ قىستايدۇ. ھاياتنىڭ
سىرلىق تېپىشماقلىرىنى دەماللىققا يېشەلمەي قالغان ياسىن: «دۇنيانىڭ ئىشلىرى شۇنـ
چىلىك مۇرەككەپ، شۇنچىلىك سىرلىقمىدۇر؟ ئادەملەر ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت ئاشۇنداق
فەلسەپە، ئۆمۈچۈك تورىدەك باش - ئايىغى يوق تىلسىماتمىدۇ؟ ئۇنىڭ زادى تېگىگە
يېتىپ، پايانىنى تاپقىلى بولماسمۇ؟!...» دەپ ئويلايدۇ - دە، «سوتسىيالىستىك تۇرمۇشـ
مىزغا ئويغۇن بولمىغان بارلىق ئىقتىسادىي، سىياسىي، ئەخلاقىي نەرسىلەرنى ئۆزگەرـ
تىش» ئىرادىسى بىلەن «پاكىتلارلى كۆرسىتىش ئارقىلىق مېھمانخانىنىڭ بىرنەچچە
يىللىق ئىقتىسادىنى تەكشۈرۈش، قەيەرگىچە چېتىلسا، شۇ يەرگىچە ئېنىقلاش، ئاندىن
ئادەملەرنى تەرتىپكە سېلىش، سىياسىي تۈزۈلمىنى ئىسلاھ قىلىش»قا بەل باغلايدۇ، ئەمـ
ما ياسىنىڭ بۇ خىل توغرا ھەرىكىتى ھېلىقى كاتتىلارنىڭ ئۇغىسىنى قايىنىتىۋېتىدۇ.
چۈنكى ياسىن بۆسۈش ئېغىزى قىلىپ تۇتقان «كىچىككىنە مۆشۈك ئۆزى بىلەن بىللە
يوغان بىر پارچە كىگىزنى كۆتۈرۈپ قوپقانىدى.» پارتىيە ئىنتىزامى، پارتىيە پرىنـ
سىپى بىر چەتكە قايرىپ قويۇلۇپ، شەخسىي مەنپەئەتلەر ئاساسىغا قۇرۇلغان مۇناسىۋەت
تورى چۇۋۇلۇشقا باشلىغانىدى. كاتتىلارنىڭ «ھارامنى يەپ كۆنگەن، دوزاخنىڭ ئوتىمۇ كار
قىلمايدىغان بولۇپقالغان» نەپسىگە، «گۆشلەرنىڭ سۆڭەكلىرى، بېلىقلارنىڭ قاتتىق تىكەنلىرى پۇتلاشـ
مايدىغان» گېلىغا قاراپ ئاقىدىغان تۈگىمەس دەپنە-دۇنيانىڭ يولى ئېتىلىشكە باشلىغانىدى.
شۇڭا ئۇلار ئۆزى قىلدەك بولسىمۇ پىلدەك كۈچى بار ھوقۇقنى ئىشقا سېلىپ، نەزەرى چۈشـ
كەن «ساپ گۆھەرنى تېخىمۇ نۇر چاقناتقۇزۇش ئۈچۈن» ۋىلايەتلىك يەر نامىلىرى ئىدا-
رىسىنىڭ مەسئۇللۇقىغا «ئۆستۈرىدۇ»، «يېڭى خىزمەت ئورنىغا دادىل ئىسلاھات قىلىپ،
تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىلەكداشلىق بىلدۈرىدۇ». مۇشۇ
جەرياندا ياسىن، لاۋلياگلار مۇنۇلارنى تونۇپ يېتىدۇ: ئۇلارنىڭ ھىيلە - نەيرىڭى كۆپ.
ئۇلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغىنى ۋەزىپىدىن ئېلىۋېتىش. بۇ ئۇلارغا تەئەللۇق. لېكىن ئۇـ
زىمىزگە تەئەللۇق بولغان گۆكچەنداگغا خاس يۈرىكىمىزنى ھېچكىم ئېلىۋېتەلمەيدۇ!
بۇرۇقتۇم بولۇپ، قېيىداش ئىچىدە ياشاۋېرىشكە بولمايدۇ. دۇنيا ھالالىق بىلەن راۋاج
تاپىدۇ. پارتىيىمىز گىگانت ئادەمدەك، ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ. دۇنيا-
دا خەلقنىڭ نەزەرىدىن كۈچلۈك نەزەر يوق. بەزى ئادەملەر دەماللىققا كۆز بوياپ،
ئەرشى ئەلاغا چىقالىسىمۇ، لېكىن بىر كۈنى ئەمەس بىر كۈنى ھامان موللاق ئاتماي
قالمايدۇ!

مانا بۇ جەمئىيىتىمىزدىكى رېئاللىق، ھەرگىزمۇ يازغۇچى تەرىپىدىن توقۇپ چىقىل-
غان خىيالىي ۋەقە ئەمەس، بەلكى دېڭ شياۋپىڭ، جاۋزىياڭ قاتارلىق دۆلەت رەھبەر-
لىرى كۆرسىتىپ ئۆتكەن چىنلىقنىڭ بەدىئىي كارتىنىسى.

ئەدەبىياتنىڭ تەسىرلەندۈرۈش كۈچى ئۇنىڭ چىنلىقىدا. چىن نەرسە، راست گەپ
كۆڭۈلگە ياقىدۇ، مەدھىيىلەشمۇ، تەنقىدلەشمۇ چىن بولغاندىلا، ئۆز ئەھمىيىتىنى نا-
مايان قىلالايدۇ. ئەگەر مەدھىيىلەش چىن بولمىسا، ساختا بولۇپ قالىدۇ، تەنقىدلەش

چىن بولمىسا، تۆھمەت بولۇپ قالىدۇ. بۇنى ياخشى چۈشەنگەن يازغۇچى ئەخمەت تۇردى ئۆز ھېكايىسىنى چىنلىق ئاساسىدا ھاياجانلاندۇرۇش، تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە قىلغان.

ئەمدى بىز بۇ ھېكايە «پالانچى، پۈستانچىلارغا تېگىپ كېتىدۇ» غانلىقى مەسىلىسىگە كەلسەك، بۇ ئەدەبىياتتىن تامامەن خەۋرى يوق كىشىلەرنىڭ ياكى قورقۇنچاق كىشىلەرنىڭ قاردىشى ياكى ناھايىتى ئاز ساندىكى ئادەملەرنىڭ يامان غەرەزلىك ئىغۋاسى. چۈنكى ئۇلار ئەدەبىياتنىڭ رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرىدىغانلىقىغا، ئەكس ئەتتۈرگەندىمۇ تىپىكلەشتۈرۈپ، بەدىئىي چىنلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈپ ئەكس ئەتتۈرىدىغانلىقىغا، ئىجتىمائىي رېئاللىققا نىسبەتەن نىشانلىق ئوق ئاتىدىغانلىقىغا كۆز يۇمۇۋاتىدۇ. دېڭ شىياۋپىڭ قاتارلىق رەھبەرلەرنىڭ ھەر تەرەپلىمە تەكشۈرۈش - تەتقىق قىلىش ئارقىلىق چىقارغان توغرا يەكۈنلىرىنى يوققا چىقىرىۋاتىدۇ. قېنى، «تېگىپ كېتىدۇ» دەيدىغانلا ئېيتىپ باقسۇنچۇ: جەمئىيەتتە بۇ ھېكايىدە ئەكس ئەتتۈرۈلگەندەك ئىشلار يوقمۇ؟ ئاپتور ھېكايىسىدە قايسىبىر كونكرېت ئادەمنى تولۇق ئىسمى، ئەمىلى بىلەن كۆرسىتىپتۇ؟ ئەگەر «كۆرسەتتى» دېيىلگەندىمۇ، سوتسىيالىزمغا، پارتىيىمىزنىڭ شانلىق ئوبرازىغا، تۈمەنلىگەن پاك، ھەققانىي كادىرلىرىمىزنىڭ شەنىگە، خەلقنىڭ مەنپەئىتىگە، تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇشقا، ئىسلاھاتنىڭ غەلىبىلىك ئالغا ئىلگىرىلىشىگە زىيان يەتكۈزۈۋاتقان ئادەملەرنى، ئىشلارنى تەنقىدلىمەي مەدھىيىلەش كېرەكمىدى؟! ئەدەبىيات زادى يورۇقلۇق، گۈزەللىك، ئۇتۇقنىلا يېزىپ، قاراڭغۇلۇق، رەزىللىك، خاتالىقلارنى يازماسلىقى كېرەكمۇ؟! بۇ ئەلۋەتتە، ھەممەيلەن ئورتاق كۆڭۈل بۆلۈشكە تېگىشلىك مەسىلە.

ئەدەبىيات ھېچ نەرسىگە تەگمىسە، ئۇنىڭ ھېچقانداق رولى بولمايدۇ. چۈنكى بۈگۈنكى ئەدەبىيات ئىسلاھاتنىڭ بىر قىسمى. ئۇ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇشقا پايدىلىق بولغان بارلىق نەرسىلەرنى قوللايدۇ، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇشقا زىيانلىق بولغان بارلىق نەرسىلەرنى تەنقىدلەيدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ «تېگىدىغىنى» قايسىبىر كونكرېت ئادەم ئەمەس، بەلكى جەمئىيەتنى تەكشۈرۈش، كۆزىتىش ئارقىلىق تىپىكلەشتۈرۈلگەن ئادەم. بۇ ئادەم خۇددى گېگېل ئېيتقاندەك: «تونۇش بولغان ناتونۇش ئادەم». ھەممەيلەن بۇ نۇقتىنى ئاڭلىق ئېتىراپ قىلىشى كېرەك.

ئەمدى بىز بۇ ئەسەرنىڭ مىللىي مۇناسىۋەتنى قانداق ئەكس ئەتتۈرگەنلىكىگە قاراپ باقايلى.

* *

«خەير - خوش، توققۇزكۈنلۈك ماكان» ناملىق ھېكايىدە مۇنداق بىر رېئاللىق يۇمۇرلۇق ھالدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن: ياسىن جىگلى مېھمانخانىنىڭ خىزمەت پوزىتسىيىسى ناچار، چەت ئەل تىلىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن چەت ئەللىك مېھمانلار بىلەن ئالاقىلىشىشتا ئېغىر سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن، «بېشىدا تاجىسى بار» كىشىنىڭ كېلىشىنى خاپا قىلىپ قويغاچقا، يۇرت كاتتىلىرى «قاتتىق چارە كۆرۈش» نى تەلەپ قىلغان جاڭ شياۋلىنى تېلېفونىستلىقتىن يۆتكەپ، باش ئاپپاراتنى توختىتىپ قويۇشقا بولمايدىغانلى-

تى ئۇچۇن، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە، ئىنگلىزچە بىلىدىغان گۈلنارنى قويىدۇ. بۇ تامامەن يوللۇق ئىدى، خۇددى ياسىننىڭ: «خىزمەتنى ئىلگىرى سۈرۈش، مۇلازىمەت سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، قايسى مىللەت، قايسى جىنس بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ياخشى بولسىلا، مۇۋاپىق ئورۇنغا قويۇپ ئىشلىتىشكە بولۇۋېرىدۇ...» دېگىنىدەك، توغرا، پارتىيىمىزنىڭ مىللىي سىياسىتىگە ئۇيغۇن ئىش ئىدى. ئەپسۇسكى، جاڭ شياۋلى ياسىن ئۈستىدىن بېشەملىك بىلەن: «مىللەتچىلىك كەيپىياتى ئېغىر، بىر خەنزۇنى بوشىتىپ، ئۇيغۇرنى قويدى» دەپ ئەرز قىلىدۇ. يۇرت كاتتىلىرىمۇ جاڭ شياۋلى تەرەپتە تۇرىدۇ. رېئال تۇرمۇشتىمۇ بۇنداق ئەھۋاللار بولۇپ تۇرىدۇ. ئايرىم ئىشلار بەزى يولداشلارنىڭ كاللىسىدىن ئۆتمىگەن ھامان ئۇنى «مىللەتچىلىك» كە تاقىۋالىدۇ. بۇنداق بىنورماللىق پارتىيىمىزنىڭ مىللىي سىياسىتىگە خىلاپ. خۇددى ھېكايىدىكى ياسىن ئېيتقاندەك، مىللەتچىلىككە ئائىت گەپ-سۆزلەرنى دەستەك، «كالتەك، قالپاق قىلىپ ئادەم قورقۇتۇش بۇرۇن بولغان، لېكىن ھازىر كىشىلەر بۇنىڭ تېگى-تەكتىنى چۈشىنىپ قالدى. خىزمەتتىكى نورمال تەڭشەشنى مىللىي كەيپىيات، مىللەتچىلىك دېگىلى بولماس!» بۇ ھەممىگە باپ كېلىدىغان سۆز، چۈنكى خىزمەت قايسىدۇر بىر مىللەتنىڭ خىزمىتى ئەمەس، ئومۇم خەلقنىڭ خىزمىتى. شۇنداق ئىكەن، شۇ بىر خىزمەتنى كىم لايىق بولسا، شۇ ئىشلىسە بولۇۋېرىدۇ. بۇ جەھەتتە، خەنزۇ كادىر ئىشچى-خىزمەتچىلەر ئاز سانلىق مىللەتلەردىن بولغان كادىر ۋە ئىشچى-خىزمەتچىلەرگە يول قويۇپ، زور كۈچ بىلەن ياردەم بېرىپ كەلدى. بۇ ئەلۋەتتە دائىملىق قەدىرلەشكە، جارى قىلىشقا تېگىشلىك روھ. چۈنكى بىزنىڭ مەقسىتىمىز پەرقلەرنى ئىمكان قەدەر تېز تۈگىتىش، باراۋەرلىكنى تولۇق ئىشقا ئاشۇرۇش، ئورتاق گۈللىنىشتىن ئىبارەت. يولداش ئەخەت تۇردى ھېكايىسىدا مانا مۇشۇنداق روھنى گەۋدىلەندۈرگەن. بۇ ئارقىلىق ئەدەبىياتتا مىللىي مەسىلىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتە ئاساسلىق مەۋقەنى ئادەتتىكى ئۇششاق-چۈششەك ئىشلاردىن پارتىيىمىزنىڭ مىللىي سىياسەتلىرىنىڭ نېگىزى بولغان مەسىلىگە ئورتاق ئىلگىرىلەش، ئورتاق گۈللىنىشكە يۆتكەش لازىملىقىنى چۈشەندۈرۈپ بەرگەن.

يۇقىرىقىلاردىن «خەير-خوش، توققۇز كۆنلۈك ماكان» ناملىق ھېكايىنىڭ ئىسلاھاتچىغا خاس روھ، يېڭى ئىدىيە، يېڭى چۈشەنچە بىلەن يېزىلغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

مەن بۇ ماقالىدە باشتىلا بايان قىلىپ ئۆتكەنىدەك، بىرقانچە مەسىلە ئۈستىدە پاكىت سۆزلەش ۋە دەللىلەشنى مۇھىم نۇقتا قىلدىم، مۇلاھىزە قىلىشقا ئانچە كۆپ ئورۇن بەرمىدىم. كەڭ كىتابخانلار ۋە ئوبزورچىلارنىڭ ھېكايىنى ھەر تەرەپلىمە تەھلىل قىلىپ، ئۇنىڭدىكى ئىسلاھات دەۋرىنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە پايدىلىق نەرسىلەرنى قېزىپ چىقىرىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

---

# ئۈرۈمچىدە شېئىرىيەت مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى 1988-يىلى 5-ئاينىڭ 31-كۈنى ئۈرۈمچىدە شېئىرىيەت مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزدى. بۇ قېتىمقى مۇھاكىمە يىغىنىغا 80 نەپەر شائىر، ئەدەبىي تەنقىدچى ۋە ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى قاتناشتى. مۇھاكىمە يىغىنىغا «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ئەخەت تۇردى رىياسەتچىلىك قىلدى. «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى ئابلىمىت سادىق ئېچىش نۇتقى سۆزلىدى.

ئۇ مۇنۇلارنى ئوتتۇرىغا قويدى: 1982-يىلى تۇرپاندا ئۆتكۈزۈلگەن شېئىرىيەت مۇھاكىمە يىغىنى شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئوينىغانىدى. شۇ قېتىمقى يىغىندىن بۇيان شېئىرىيەت ساھەسىدە نۇرغۇنلىغان يېڭى ھادىسىلەر مەيدانغا كەلدى. شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا ئالاقىدار بولغان بۇ خىل رېئال مەسىلىلەر بىزنىڭ ئەتراپلىق ھەم چوڭقۇر مۇھاكىمە قىلىشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بېرى بىر تۈركۈم ياش ئاپتورلار كىشىلەر تەرىپىدىن «گۇڭگا شېئىرلار» دەپ ئاتىلىۋاتقان شېئىرلارنى يېزىپ، شائىر ۋە كىتابخانلار ئارىسىدا ئوخشاش بولمىغان ئىنكاسلارنى قوزغىدى. بىزنىڭچە، بۇ بىرخىل نورمال ھادىسە. بىزنىڭ بۈگۈن ئۈرۈمچى رايونىدىكى بىر تۈركۈم پېشقەدەم، ئوتتۇرا ياش ۋە ياش ئاپتورلار بىلەن بىر يەرگە جەم بولۇپ، شېئىرىيىتىمىز دۇچ كېلىۋاتقان ئەمەلىي مەسىلىلەر ئۈستىدە مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىشىمىز شېئىرىيىتىمىزنىڭ سۈپىتىنى تېخىمۇ ئۆستۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ.

يىغىن قاتناشچىلىرى مۇھاكىمە جەريانىدا ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ نۆۋەتتىكى تەرەققىياتىنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈردى، شۇنىڭ بىلەن بىللە شېئىرىيەت ساھەسىدە ساقلىنىۋاتقان مەسىلىلەرنىمۇ قىلچە يوشۇرماستىن، ئوچۇق-يورۇقلۇق بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇشتى. «گۇڭگا» شېئىرلار ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان قىزغىن بەس-مۇنازىرە ئەدەبىيلىرىمىزنىڭ ئىجادىيەت ئىدىيىسى مىسلىسىز جانلىنىۋاتقانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش يولىدا جاپالىق ئىزدىنىشلەرنى ئېلىپ بېرىۋاتقانلىقىنى روشەن ئىپادىلەپ بەردى.

يىغىن قاتناشچىلىرى مۇنداق دەپ قارىدى: يېڭىلىق يارىتىش بىلەن ئېسىل ئەنئەنىلەرگە تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش بىر-بىرىنى چەتكە قاقمايدۇ. شۇڭلاشقا بىز شېئىرى-

يېتىمىزنى دۇنياۋى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش يولىدا ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ مول، قىممەتلىك ھەم ئېسىل ئەنئەنىلىرىگە جەزمەن تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئەنئەنىلەر ئارقىلىق شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىنى چەكلەپ قويىدىغان خاتا يولدىمۇ مەڭگۈ ماڭمايمىز. نۆۋەتتە «گۈڭگا» شېئىرلار توغرىسىدا ھەر خىل قاراشلار مەيدانغا چىقتى. بىزنىڭچە، بۇ ياخشى ئەھۋال.

ئۇلار مۇنداق دېيىشتى: ئىنسانلارنىڭ سەنئەت، جۈملىدىن، شېئىرىيەت ئۈستىدىكى ئىزدىنىشلىرى مەڭگۈ توختىمايدۇ. دەۋرنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، شېئىرىيەتنىڭ مەزمۇن، شەكىل ھەم ئۇسلۇبىدا خىلمۇخىل ئۆزگىرىشلەر، يېڭىلىنىشلار ۋە ئىلگىرىلەشلەر يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. تارىخنىڭ بۇ خىل ئېقىمىنى توسۇۋېلىش مۇمكىن ئەمەس، لېكىن ھەرقانداق ئىزدەنگۈچىلەرنىڭ يولى ھامان ئەگرى-توقاي ھەم جاپا-مۇشەققەتلىك بولىدۇ. ئىزدىنىش جەريانىدا يا ئۇنداق، يا مۇنداق يېتەرسىزلىكلەردىن پۈتۈنلەي ساقلىنىپ كەتكىلى بولمايدۇ. شۇڭلاشقا شېئىرىيەت ئۈستىدە ئىزدەنگۈچىلەرنىڭ يېڭىلىق يارىتىش روھىغا كۈچلۈك ئىلھام بېرىش بىلەن بىرلىكتە ئۇلارنىڭ يېتەرسىزلىكلىرىنىمۇ ئېنىق كۆرۈش ۋە توغرا كۆرسىتىپ بېرىش لازىم. نورمال ھەم ساغلام ئىلمىي مۇھاكىمە شېئىرىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ۋە شائىرلارنىڭ ئورتاق ئالغا بېسىشىغا پايدىلىق.

يىغىن قاتناشچىلىرى: يېڭى شېئىرىي شەكىللەرنىڭ دۇنياغا كېلىشى شېئىرىيەتنىڭ رەڭدارلىقىنى ئاشۇرىدۇ، شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ ھاياتلىق ھوقۇقىنى ئېتىراپ قىلىش كېرەك، ئۇلارنى قىزغىنلىق بىلەن پەرۋىش قىلىش كېرەك، شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئۇلارغا قويۇلىدىغان تەلەپنىمۇ ئاجىزلاشتۇرۇپ قويماسلىقىمىز كېرەك، دەپ ھېسابلىدى.

(ئۆز خەۋىرىمىز.)

# ئىزدىنىش ۋە غۇلغۇلا

زىيارەت قىلغۇچى: يالقۇن

ئاپتوردىن: يېقىندىن بۇيان بىر قىسىم ياش ئاپتورلار شەكىل ۋە مەزمۇن جەھەتتىن ئۆزگىچە بولغان شېئىرلارنى يېزىپ، كىتابخانلار ئارىسىدا غۇلغۇلا پەيدا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاپتورلىرىمىزدا بۇ خىل شېئىرلار توغرىسىدىكى ھەر خىل كۆز قاراشلارنى بىلىپ بېقىش ئارزۇسى تۇغۇلدى. مەن ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق ئارزۇسىنى نەزەردە تۇتۇپ، بىر قىسىم پېشقەدەم، ئوتتۇرا ياش ۋە ياش شائىر، ئوبزورچىلىرىمىز بىلەن «تۇتۇق» شېئىرلار ھەققىدە سۆھبەت ئېلىپ باردىم. بۇ سۆھبەت خاتىرىسى زىيارەت ئوبيېكتلىرىنىڭ بۇ شېئىرلار توغرىسىدىكى ئۆزگىچە بولغان كۆز قاراشلىرىدىن، ئىزدىنىش پىكىرلىرىدىن تەركىب تاپقان بولغاچقا، كىتابخانلارغا ئومۇملاشقان كۆز قاراش سۈپىتىدە قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرەلىشى ناتايىن بۇ پەقەت يېڭى شەيئى ئۈستىدىكى ئىزدىنىشنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈشنىڭ مۇقەددىمىسىدىنلا ئىبارەت. ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتى ئۈستىدە ئىزدىنىشنى ئۆزىنىڭ بۇرچى ھېسابلايدىغان ئاپتور ۋە كىتابخانلىرىمىزنىڭ بۇ مۇنازىرىگە ئاكتىپ ئىشتىراك قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

1 - سوئال: يېقىندىن بۇيان بىر قىسىم ياش ھەۋەسكارلىرىمىز كىشىلەر «تۇتۇق» شېئىر دەپ ئاتىشىۋاتقان، ئەنئەنىۋى شېئىرىيىتىمىزدىن ئۆزگىچە بولغان شېئىرلارنى يېزىپ، ئەدەبىيات ساھەمىزدە ۋە كىتابخانلار ئارىسىدا ھەر خىل تەسىرلەرنى پەيدا قىلماقتا. سىز بۇ شېئىرلارنىڭ شەكىللىنىشىگە قانداق قاراشتا؟ بۇ شېئىرلارغا قويۇلغان «تۇتۇق» ئاتالغۇسى مۇۋاپىقمۇ؟

تېيىپجان ئېلىيوپ:

گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتسام، مەن بۇ شېئىرلارنى چۈشىنەلمىدىم، شۇڭا بەھرە ئالالمىدىم، لېكىن مەن چۈشەنمىگەچكە، باشقىلارمۇ چۈشەنمەيدۇ دېمەكچى ئەمەسمەن. بەلكىم مېنىڭ چۈشىنەلمەسلىكىم ئادەت كۈچىدىندۇر. بۇ خىل شېئىرلار توغرىسىدا خەنزۇ شېئىرىيىتىدىمۇ، سوۋېت قازاق شېئىرىيىتى ۋە ئۆزبېك شېئىرىيىتىدىمۇ غۇلغۇلا مەۋجۇت. ئەڭ ياخشىسى، بۇ شېئىرلارنى ئەمەلىيەت باھالىسۇن، خەلقنىڭ قەلبى باھالىسۇن. ئىلگىرى خېلى چۈشىنىشلىك شېئىر يېزىۋاتقان بەزى ياشلىرىمىز يېقىندىن بۇيان بىردىنلا «كۇڭگا» شېئىر يازىدىغان بولۇۋاپتۇ، بولار ئاڭلىق ھالدا شۇنداق قىلىۋاتامدۇ،

ئىگىسى ھالدىمۇ ياكى بىز بىلمىگەن سىرنى بىلىۋالدىمۇ ـ قانداق؟ بۇ ھەقتە ئىلمىي خاراكتېردىكى غۇلغۇلىلار بولغىنى ياخشى. تەتقىق قىلماي تۇرۇپ، پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىۋېتىش تەنتەكلىك بولار. مېنىڭچە، بۇ شېئىرلارنى «تۇتۇق» دېگەندىن «گۇڭگا» دېگەن تۈزۈكمىكىن.

**ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر:**

قەدىرلىك ئىنىم يالقۇن، سىزلەرنىڭ يېڭى شېئىرىيەت ھەققىدە مۇنازىرە باشلىنىشقا تۈرتكە بولىدىغان سۆھبەت سورىنى تۈزگەنلىكىڭلارنى چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن ۋە رەسمىي بىر مۇنازىرە مۇنبىرىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە تىلەكداشلىق بىلدۈرىمەن.

ئىسلاھات جۇڭگونىڭ چىقىش يولى بولغىنىدەك، مىللىي ئەدەبىياتىمىزنىڭمۇ چىقىش يولى بولۇپ قالغانلىقى مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان بىر پاكىت. مېنىڭچە، ئەدەبىياتتىكى ئىسلاھات باشقا ساھەلەردىكى ئىسلاھاتقا قارىغاندا ناھايىتى مۇرەككەپ ۋە قىيىن (بولۇپمۇ شېئىرىيەت ساھەسىدىكى مەسىلىلەر تېخىمۇ مۇرەككەپ). سىزنىڭ تەشەببۇسىڭىز بىلەن بىر قىسىم يولداشلارنىڭ يېڭى شېئىرىيەت ھەققىدە ئۆز كۆز قاراشلىرىنى بايان قىلغانلىقى بۇ مۇنازىرىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەنمۇ باشقا يولداشلار قاتارىدا بۇ باشلىنىشنى قىزغىن قوللايمەن، ئەمما ھازىرچە ياكى رەسمىي مۇنازىرە باشلانغىچە ئۆزۈمنىڭ بۇ ھەقتىكى قاراشلىرىمنى بايان قىلماسلىق قارارىغا كەلدىم. چۈنكى ئالدىمىزدا تۇرغان مەسىلە ئەستايىدىللىق ۋە مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن، توغرىسى، ئىلمىي پوزىتسىيە بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ھالبۇكى، بۇنىڭغا مېنىڭ تەييارلىقىم ئاز ياكى يېتەرلىك ئەمەس. ئەمما شۇنى ئالدىنئالا قەيت قىلىپ ئۆتۈشۈم لازىمكى، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە «تۇتۇق» ياكى «گۇڭگا» دەپ ئاتىشىۋاتقان يېڭى شېئىرلارنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكىگە ۋە ئۇنىڭ تەرەققىي قىلىپ كامالەتكە يېتىشىگە قارشى ئەمەسمەن، بەلكى ئۇنى بىر يېڭى شەيئى سۈپىتىدە ئىستىقباللىق خاھىش سۈپىتىدە قارشى ئالىمەن. كونكرېت پىكىرلىرىمنى ئۆز نۆۋىتىدە بايان قىلارمەن.

**ئابدۇكېرىم خوجايوپ:**

مەن ياشلارنىڭ ئىزدىنىش روھىنى، جۈملىدىن، مۇشۇ شېئىرلارنى باشتىن ـ ئاياغ قوللاپ كېلىۋاتىمەن. چۈنكى ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئىستىقبالى ياشلىرىمىزنىڭ قولىدا. مېنىڭچە، شېئىرلارنىڭ «گۇڭگا» بولغىنىمۇ ياخشى، مەسىلەن: گۈلنى ئەينەكنىڭ ئالدىدا كۆرگەندىن، سىرتىدا كۆرسە بىر خىل گۈزەل، جەلپ قىلارلىق بولۇپ كۆرۈنىدۇ. مەن بىر كۈنى تاغدا ئايلىنىپ يۈرگەنىدىم، تۇيۇقسىز يامغۇر يېغىپ مانان پەيدا بولدى ۋە ئۇ كېيىن سۇزۇلۇپ، تاغنى ئاق شايى پەردىدەك ئورىۋالدى، شۇ چاغدا ئاق شايى پەردىنىڭ ئارقىسىدىكى ئادەملەر، يايلاپ يۈرگەن ماللار مانان يوقتىكىدىن شۇنداق گۈزەل، جەلپ قىلارلىق كۆرۈنۈپ كەتتىكى، مەندە شۇئان بۇ مانانلارنى قايرىۋېتىپ، ھەقىقىي گۈزەللىكنى كۆرۈش ئىستىكى قوزغالدى. دېمەك، بۇ شېئىرلار ئەنئەنىۋى

شېئىرلاردىن ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ. بۇ شېئىرلارنى «گۈڭگا» دەپ ئاتىغان تۈزۈك.

ئابدۇكېرىم راخمان:

ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ مەنىۋى ئىنتىلىش دەۋرىدە ھاياتقا ھەر تەرەپتىن چۈقان سالماقتا. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ پەقەت مەۋجۇدىيەت سۈپىتىدىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى خالىماي، ھەر خىل ئىزدىنىشلەرنى ئېلىپ بارماقتا ۋە ئۆزىنىڭ ئادەملىكىگە قىزىقىپ، ئۆزىنى بىلىش باسقۇچىدا تۇرماقتا. بۇنداق باشلىنىش ئالدى بىلەن ئوبزارلىق تەپەككۇرنىڭ جەريانى بولغان، «ئادەمشۇناسلىق ئىلمى» دەپ ئاتالغان ئەدەبىياتتا ئۆز ئىپادىسىنى تاپماقتا. بۇ خىل نۇقتىلار ھازىرقى شېئىرلارنىڭ بەزىلىرىدە ئۆزىنىڭ ئۆزگىچە ئالاھىدىلىكى بىلەن كىشىنى قىزىقتۇرۇۋاتىدۇ. ياش بوغۇنلارنى قوللاش، مەدەت بېرىش، ئىلھاملاندۇرۇش، توغرا يولغا يېتەكلەش جەمئىيەتنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان بۇرچى.

چۈنكى تارىختىن بۇيان يېڭىلىق، جاسارەت، جۇشقۇن روھ كۆپىنچە ياشلارغا مەنسۇپ بولۇپ كەلگەن، لېكىن ياشلارغا خاس خاراكتېر ئەۋزەللىكىنىڭ ئارقىسىغا قارامىلىق، مەغرۇرلۇق، تەكەببۇرلۇق ئىللەتلىرى يوشۇرۇنغان بولىدۇ. سۇبيېكتىپ خىيالىنىڭ بەندىسى بولۇپ، تارىخنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتىنى مەنسىتمەسلىك كىشىنى ھايات مەنتىقىسىنىڭ مەسخىرە ئوبيېكتىغا ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ. چۈنكى ھازىر «زېۋس خۇدا» نى يارىتىدىغان فانتازىيە دەۋرى ئەمەس.

گەپ بۇكۈنكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ تەقدىرى ئۈستىدە بولۇۋاتىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا، مەن بۇ شېئىرلارنى تەتقىق قىلىپ كۆرمىدىم، لېكىن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1988-يىللىق 3-سانىغا بېسىلغان ئىككى پارچە مۇھاكىمە ۋە تەقرىزنى ئوقۇپ، ھەم تەسىرلەندىم، ھەم ئەجەبلەندىم.

بىزدە ھەقىقەتەن ئاخىرقى ھېسابتا يول تاپالايدىغان، دۇنيا شېئىرىيىتى بىلەن رىقابەتلىشىش كۈچىگە ئىگە بىر تۈركۈم ياش كۈچلەرنىڭ يېتىشىۋاتقانلىقى، ئۇلاردا ئۈمىد ۋە ئىشەنچ بارلىقى مېنى تەسىرلەندۈرگەن بولسا، ئۆزلىرىنىڭ «ۋەدىسى» گە ئۆزلىرى خىلاپلىق قىلىپ، ئىلىم-پەندىكى نورمال مۇھاكىمىگە پوپوزا قىلىپ، «ھەق-ناھەق كۆرۈشى» (ئانتاگونىيىلىك زىددىيەت) قالپىقىنى كىيگۈزۈپ، ئۆزىدىن بۇرۇنقى (ئۇلار ئۆزلىرى ئىسىم قويغان «تۇتۇق شېئىر» لاردىن باشقىلارنى دېمەكچى) شېئىرىيەتكە جازا ئۇرۇشى ئېلان قىلغانلىقى مېنى ئەجەبلەندۈردى. شېئىرىي تىل بىلەن يوغۇرۇلغان بۇ ماقالىنى ئوقۇغانسېرى كۆز ئالدىمدا ھېلىقى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ «خۇڭۋېيبىڭلىرى» كۆتۈرگەن «تۈت كونىنى كۆيدۈرۈش» مەنزىرىسى گەۋدىلەندى. ئالدى بىلەن مۇنداق بىرنەچچە پرىنسىپال مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىپ كۆرۈش كېرەك. بۇ ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەقدىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك توپ مەسىلە.

1. ئەدەبىيات ئۆزى بىر پەن بولغانىكەن، ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس نەزەرىيىۋى سىستېمىسى بولىدۇ. بۇ نەزەرىيە سىستېمىسى ئۇزاق ئەسىرلىك ئەدەبىي ئىجادىيەت پائالىيەتلىرىدىن يەكۈنلەپ چىقىرىلغان، ئەمەلىيەتنىڭ سىنىقىدىن ئۆتكەن بولىدۇ، لېكىن ئۇ مۇتلەق ئۆزگەرمەيدىغان مۇقەددەس نەرسە ئەمەس، يېڭىلىق، يېڭى شېئىرىيەت شېئىرىيەت

نەزەرىيىسىگە جەڭ ئېلان قىلغانلىقى راست، بىراق «بىزگە ھېچقانداق نەزەرىيە كېرەك ئەمەس، نەزەرىيە ئىجادىيەتنىڭ كۈشەندىسى، نەزەرىيە، ئەدەبىي ئېقىم، ئۇسلۇب دېگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى شائىرلىق يۈرىكى يارىتىدۇ»، «شېئىرىيەت ساپ سۇبيېكتىپ روھنىڭ مەھسۇلى» دېگەن سۆزلەر تولىمۇ قارامىلىقنىڭ ئىپادىسى، بۇ دەبدەبىلىك ئىبارىلەر شېئىرىيەت نەزەرىيىسىنىڭ تۈپ ماھىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلمەيدۇ.

2. بەزى ياشلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ ئازراقلا ئۆگەنگەن بىلىملىرىگە تايىنىپلا ھەممىنى ئىنكار قىلىپ، «مېنىڭ يۈرىكىملا ھېساب»، «مېنىڭ تالانتىم ئالدىدا باشقىلار ساۋاتسىز» ... دېگەندەك ئىلمىي بولمىغان سۆزلەر بىلەن ئۇستازلىرىغا نىسبەتەن «خەنجەر تەڭلەش» مۇئامىلىسىدە بولماقتا، بۇ «QA روھى» نىڭ يېڭى دەۋردىكى بىر خىل ئىپادىسى. ئەگەر مۇشۇنداق مۇئامىلە ئۆزگەرتىلمەيدىغان بولسا، ئوقۇتۇش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلارنىڭ ئېڭىدا «بۇندىن كېيىن ئەدەبىيات ئوقۇتۇشى بىلەن شۇغۇللىنىش كېرەكمۇ-يوق؟» دېگەن سوئالنى شەكىللەندۈرۈپ قويىدۇ.

ھازىرچە بۇ شېئىرلارنى «چۈشىنىكسىز شېئىرلار»، «تۇتۇق شېئىرلار»، «گۇڭگا شېئىرلار» دەپ ئاتاش ئانچە مۇۋاپىق ئەمەس. بۇ شېئىرلارنىڭ باشلىنىشىمۇ بەلكىم بۇرۇنقى بەزى شېئىر شەكىللىرىنىڭ باشلىنىشىغا ئوخشاش ئۇيغۇر شېئىرىيەت شەكلىنىڭ ئۆتكۈنچى بىر دولقۇنىدىن ئىبارەت بولغاچقا، بۇنى بەزى بالىلارنىڭ قەستەن سىرلىقلاشتۇرۇپ قويغىنىغا قاراپلا، مۇشۇنداق ئاتاش ئانچە مۇۋاپىق ئەمەسمىكىن دەپ قارايمەن.

قۇربان بارات:

بۇ شېئىرلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى، ياشلىرىمىزنىڭ بۇنداق ئىزدىنىش روھى ناھايىتى ياخشى ئەھۋال، بىز ئۇلارنى قوللىشىمىز ۋە ئۇلارغا ياردەم بېرىشىمىز كېرەك. بۇ شېئىرلار يېزىلغاندىن بۇيان بىر قىسىم ناھايىتى ياخشى شېئىرلارمۇ مەيدانغا كەلدى، شۇنداقلا پەقەت چۈشەنگىلى بولمايدىغان «تېپىشماق» لارمۇ مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى. كېيىنكى ۋاقىتقا كەلگەندە، بۇ شېئىرلارنى ئاڭسىز دورىغۇچىلارنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، بۇ شېئىرلار توغرىسىدا ياخشى بولمىغان ئىنكاسلارمۇ كۆپىيىشكە باشلىدى.

مېنىڭچە، بۇ شېئىرلارنى «تۇتۇق»، «گۇڭگا» شېئىر دەپ ئاتاشقا بولمايدۇ، چۈنكى بۇ شېئىرلارنىڭ شەكلى بىزنىڭ ھازىرقى چاچما شېئىر شەكلىمىزدە بار، ئىشلىتىۋاتقىنى ئوخشاشلا ئۇيغۇر تىلى. بۇ شېئىرلار بۇرۇنقى شېئىرلىرىمىزنىڭ كىچىكلىتىلگەن شەكلى، خۇددى چوڭ سائەتمۇ سائەت، كىچىك قول سائىتىمۇ سائەت بولغانغا ئوخشاش. شۇڭا بۇ شېئىرلارنى «مىكرو شېئىر» ياكى «كىچىك شېئىر» دەپ ئاتىغان تۈزۈك.

ئوسمانجان ساۋۇت:

مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، «گۇڭگا» دېگەن سۆزنى بۇ شېئىرلارنىڭ لەقىمى دېسەكمۇ بولىدۇ. خەنزۇ شېئىرىيىتىدە «گۇڭگا» شېئىرلار خېلى بۇرۇنلا مەيدانغا كەلگەن ۋە قىزغىن مۇنازىرىگە سەۋەب بولغان. كەڭ خەنزۇ شېئىر ھەۋەسمەنلىرى «گۇڭگا» شې-

ئىرلارنىڭ سەركەردىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى تولىمۇ سۆيۈپ ئوقۇيدۇ. بۇنداق شېئىرلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى قانداقتۇ يامان ئىش ئەمەس، بەلكى ياخشى ئىش. شېئىرىيىتىمىز گۈلبېغىدا ھەر خىل گۈللەر ئېچىلىشى لازىم. بۇنداق شېئىرلارنىڭ مۇستەقىل ئېقىم بولۇش - بولالماسلىقىنى ۋاقىت بەلگىلەيدۇ. ئۇنىڭغا ئالدىراپ ھۆكۈم قىلىشقا بولمايدۇ. ۋاقىتنىڭ سىنىقىدىن ئۆتكەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى سەنئەت بولالايدۇ. ھازىرقى چاغدا بىر قىسىم ياشلارنىڭ ئوتتەك قىزغىنلىق بىلەن يېڭى شەكىل، ئۆزگىچە ئۇسلۇب بىلەن شېئىرىيىتىمىزگە يانداشقانلىقى، ئىزدىنىش يۈرگۈزگەنلىكى شېئىرىيىتىمىزدە ھېلىغىچە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان، ئىجادىيلىققا يات بولغان ناچار خاھىشلارنى تۈگىتىشتە ئىجابىي رول ئوينايدۇ. ئۆزىمىزگە ياقمىغانلىكى نەرسىلەرنىڭ مەۋجۇت بولۇشى ۋە مۇنازىرە ھوقۇقىنى ئىنكار قىلىشاق — ئۇلارنى خالىغانچە لەنەتلىسەك، زومىگەرگە ئايلىنىپ قالىمىز. «گۇڭگا» شېئىرلارمۇ، «روشەن» شېئىرلارمۇ بولسۇنكى، ھەرگىزمۇ بىرنى قوللاپ، بىرنى باسىدىغان ناچار، غەيرىي ئىلمىي پوزىتسىيە بولمىسۇن!

سىدىقھاجى روزى:

يېڭى شېئىرىيەت توغرىسىدا ھەر خىل ئىنكاسلار ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، ئادەت كۈچلىرى يېڭى شەكىل ۋە يېڭى پىكىرلەرنى قوبۇل قىلمىغان بولسا، دېمەك، بۇ ياخشى باشلىنىش ئىكەن. خەلقنىڭ گۈزەللىك تەلىپى، ئىجتىمائىي ئۆزگىرىش تەلىپى كۈچىيىۋاتقان بۈگۈنكى دەۋردە يېڭى شېئىرىيەت دولقۇنىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى تاسادىپىي ھادىسە ئەمەس. خەلق ۋەدىنامە ۋە قەسەم ئۇسلۇبىدىكى شېئىرلاردىن زېرىككەنىدى، ئەنئەنىۋى يېڭى دەۋر شېئىرىيىتىدە مۇتلەق ئۈستۈن ئورۇندا تۇرۇپ كەلگەن دۇئا گويلۇقتىن زېرىككەنىدى، زوقلانغۇچىنىڭ ئىرادىسىگە، ئېڭىغا ۋە ئېستېتىك تەلىپىگە يات بولغان تۇرمۇش ھادىسىلىرىنى يېزىۋېرىشتىن زېرىككەنىدى. بىرىنىڭ پىكرىنى يەنە بىرى، ئۆزىنىڭ پىكرىنى ئۆزى تەكرارلايدىغان پىكىر نادانلىقىدىن زېرىككەنىدى. بۇ شېئىرلار ئەنە شۇنداق ئارقا كۆرۈنۈشتە مەيدانغا كەلدى.

بۇ شېئىرلارنى «گۇڭگا» ياكى «تۇتۇق» دەپ ئېيتىشقا بولماس. بەزىلەرنىڭ شېئىرلىرىدا «گۇڭگا» لىق ئالامەتلىرىمۇ يوق ئەمەس. شېئىر ئۆز خۇسۇسىيىتىگە سادىق بولىدىكەن، ئۇ ھالدا ئاددىي ھادىسىلەرنى مۇرەككەپلەشتۈرۈپ، مۇرەككەپ ھادىسىلەرنى ئاددىيلاشتۇرىدۇ، لېكىن ئېستېتىك ھەقىقەتنى توغرىدىن - توغرا ئېيتىپ بەرمەيدۇ.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم:

بۈگۈنكى رېئاللىق شائىرلىرىمىزدىن شېئىرىيىتىمىزنىڭ قاتماللىق، تۇرغۇنلۇق، بېكىنمىچىلىك ھالىتىگە ئۈزۈل - كېسىل خاتىمە بېرىپ، ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتقان ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنىڭ ئېسىل جەۋھەرلىرىنى ئۆزلۈكسىز قوبۇل قىلىپ، شېئىرىيىتىمىزنىڭ مەزمۇن ۋە شەكلىنى دادىللىق بىلەن يېڭىلاپ، زامانىۋى سەۋىيىگە كۆتۈرۈشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. بىر تۈركۈم ياش شائىرلارنىڭ يېڭىچە ئۇسلۇبتا يېزىلغان

شېئىرلىرى بۈگۈنكى دەۋرنىڭ مانا مۇشۇنداق يېڭى تەلىپىنىڭ تۈرتكىسىدە مەيدانغا كەلدى ۋە ئۇيغۇر شېئىرىيىتى ساھەسىدىكى ياش كۈچلەرنىڭ دادىللىق بىلەن ئىزدىنىش، باشلامچىلىق بىلەن يېڭىلىق يارىتىش جاسارىتىنى ئىپادىلەپ بەردى. شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى ئۆلچەملىرىگە، ئەنئەنىۋى قائىدىلىرىگە چۈشمەيدىغان بۇ شېئىرلار فېئوداللىق مەنىۋى ئىللەتلەر بىلەن «سول» ئىدىيىۋى ئېقىمنىڭ تەسىرلىرى تازىلىنىپ بولمىغان، تەقلىدچىلىك، قېلىپبازلىق، شوئارۋازلىق، ئۇقۇملاشتۇرۇش ئىللەتلىرى شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا ئۈزلۈكسىز توسالغۇلۇق قىلىۋاتقان بىر پەيتتە دۇنياغا كەلدى ۋە بۇرۇنقىلار ئىشلىتىپ ئادەتلىنىپ كەتكەن تەپەككۇر شەكلى بىلەن تىل شەكلىنى دادىللىق بىلەن ئۆزگەرتىپ، شېئىرىيىتىمىزدە داۋالغۇش، جانلىنىش ۋەزىيىتى پەيدا قىلدى. گەرچە بۇ شېئىرلارنىڭ سۈپىتى، قىممىتى، ئۇنۇمى بىردەك بولمىسىمۇ، يەنى ئۇلارنىڭ بەزىلىرىدە خېلى ئېغىر نۇقسانلار بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئەنئەنىلەرنىڭ چەكلىمىسىدىن بۆسۈپ چىقىپ، شېئىرىيىتىمىزنىڭ مەزمۇن ھەم شەكىل جەھەتتىكى قاتمال ھالىتىنى بۇزۇپ تاشلاپ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالىدىن دېرەك بەردى. باشقىلارنىڭ قانداق ئاتىشىدىن قەتئىينەزەر، مەن بۇ شېئىرلارنى تا ھازىرغىچە «تۇتۇق» شېئىرلار ياكى «گۇڭگا» شېئىرلار دەپ ئاتاپ كۆرمىدىم. چۈنكى مەن بۇنداق ئاتاشنى مۇۋاپىق دەپ قارىمايمەن.

مەلۇمكى، دەۋرنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، كىشىلەرنىڭ ئېستېتىك ئېڭى بىلەن زوقلىنىش ئىقتىدارىمۇ ئۆسۈپ بارىدۇ. بۇ خىل رېئاللىق شېئىرىي مەزمۇننىڭ ئاددىيلىقتىن مۇرەككەپلىككە، تېيىزلىقتىن چوڭقۇرلۇققا قاراپ تەرەققىي قىلىشىنى، يېڭىلىنىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. شېئىرىي پىكىرنىڭ بېيىشى، چوڭقۇرلىشىشى ھەم مۇرەككەپلىشىشىدىن شېئىرىي مەزمۇن تۇتۇقلاشقاندەك، گۇڭگالاشقاندەك، يوشۇرۇنۇپ تۇرغاندەك نەتىجە كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىز ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان مەزمۇنى ئاددىي، يۈزە، كونا، تېيىز ھەم يالىڭاچ شېئىرلارنى كۆپ ئوقۇپ، شۇنىڭدەك شېئىرلارنى ئادەتكە ئايلانغان تەپەككۇر شەكلى بىلەنلا كۆزىتىپ، يامان ئۆگىنىپ قالدۇق. شۇڭلاشقا پىكرى يېڭى، چوڭقۇر، مەزمۇنى مۇرەككەپ، قۇرۇلمىسى ھەم شەكلى ئۆزگىچە شېئىرلار بىزگە غەلىتە، سىرلىق ھەم چۈشىنىكسىز تۇيۇلۇشى مۇمكىن، لېكىن قانداقلا بولمىسۇن، شېئىرىي پىكىرنىڭ يېڭى، چوڭقۇر ھەم مۇرەككەپلىكى شېئىرىي پىكىرنى زورىمۇ زور يوشۇرۇپ، شېئىرنى قەستەن سىرلىقلاشتۇرۇش ئەمەس. ئەمەلىيەتتە مۇنداق «شېئىرلار»مۇ مەيدانغا چىقتى. شۇڭا كونكرېت شېئىرنى كونكرېت تەھلىل قىلماي تۇرۇپلا، ئاپتورلار بىلەن كىتابخانلارنى ئورۇنسىز ئەيىبلاش ياكى بىر تاياقتا ھەيدەش توغرا ئەمەس. ئاجىزلىق كونكرېت شېئىرنىڭ ئۆزىدىمۇ ياكى كونكرېت كىتابخاننىڭ زوقلىنىش ئىقتىدارىدىمۇ دېگەن مەسىلىنى ئېنىقلىماي تۇرۇپ، شائىر بىلەن كىتابخانغا ئادىل باھا بەرگىلى بولمايدۇ. شۇڭلاشقا يېڭىچە ئۇسلۇبتا يېزىلىۋاتقان شېئىرلارنى قارىقويۇق «تۇتۇق» ياكى «گۇڭگا» دەپ ئاتىغاندىن كۆرە ئاشۇ تۇتۇقلۇقنىڭ مەنبەسىنى، سەۋەبىنى تاپقان تۈزۈك.

ئابدۇقادىر جالالىدىن:

ئۇيغۇرلار سەنئەتخۇمار خەلق. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۇزاق يىللىق ھاياتى رەڭگارەڭ ۋە خىلمۇخىل سەنئەت بىلەن يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن. ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ تەرەققىيات تارىخىغا نەزەر سالساق، بىرقانچە ئالتۇن دەۋرنىڭ بولغانلىقىنى كۆرىمىز. بۇ ئالتۇن دەۋرلەر باشقىلارنىڭ ئىلغار سىزىملىرىدىن مۇستەسنا ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئەپسۇسكى، يېقىنقى تارىخىمىزدىكى شېئىر سەنئىتى ھەقىقەتەن پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالدى. ئۇ، تۈرلۈك ئىجتىمائىي تەشۋىقات ئېھتىياجلىرىنىڭ مۇپەسسەل چاكىرى بولۇپ قالدى. سەنئەت بىلەن ئىنسان روھى ئوتتۇرىسىدىكى بىرلىكتە ئارىلىق پەيدا بولۇپ ۋە بۇ ئارىلىق مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە زورايدى، شېئىرىيەتكە ئاسىيلىق قىلىندى. شۇنىڭ نەتىجىسىدە ئىنسان بىلەن سەنئەت باشقا نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى. شېئىر سۆزئىيلىك، ئىچكى دۇنياغا بولغان ساداقەتسىزلىكنىڭ تاپىنى ئاستىدا خورلاندى، ھەتتا شېئىر سەنئىتى تاپاۋەت قورالىغىمۇ ئايلاندى. نەتىجىدە، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا كىشىنى بەكمۇ ئېچىندۇرىدىغان تراگېدىيە كېلىپ چىقتى. تراگېدىيىنىڭ سەۋەبچىلىرى ئاتقا مىنىپ، گۈل سەيلىسى قىلدى. مەلۇمكى ھازىرقى شېئىر كىشىنى بىزار قىلىدىغان ئالدامچى نەرسە بولۇپ قالدى. سەنئىتىمىزدە بوشلۇق شەكىللىنىپ، بۇ بوشلۇق تۇمانلار بىلەن قاپلاندى. كىشىلەرنىڭ روھى قانداقتۇ بىر چاقماقنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭلاشقا بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغان يېڭى سادالار تەبىئىي رەۋىشتە پەيدا بولدى. بۇ سادانىڭ ياخشىلىقى شۇ يەردىكى، ئۇ دولقۇن، ئەجەبلىنىش، غەزەپلىنىش، چۆچۈش...پەيدا قىلالىدى، ئەمما شۇنىڭغا دىققەت قىلىشى كېرەككى، ھازىر نوقۇل ھالدا شەكىللا پەيدا بولمىدى، ئاساسلىقى تەپەككۇر.

پەرھاد ئىلياس:

ھازىر بارلىققا كەلگەن يېڭى شېئىرلارنى بەزى كىشىلەر «تۇتۇق» شېئىر دەپ ئاتىشىۋاتىدۇ، لېكىن بۇ خىل ئاتاش قىلچە ئىلمىيلىككە ئىگە ئەمەس. ئۇ يېڭى شېئىرىيەتنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىنى تولۇق ئېچىپ بېرەلمەيدۇ. چۈنكى كىشىلەر ئۇچۇن سىرلىق ياكى چۈشىنىكسىز بولۇپ تۇيۇلغان بىر شەيئى ئاشكارا بولسىلا، ئۇ كىشىلەرنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدىكى ئادەتتىكى نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. شۇڭا «تۇتۇق» ئاتالغۇسى يېڭى شېئىرىيەتنىڭ بۈگۈنكى ۋە ئەتىسىگە تولۇق ماس كەلمەيدۇ.

پولات ھېۋزۇللا:

مېنىڭچە، ئۇلارنىڭ ئىنتىلىۋاتقىنى ھەرگىزمۇ پىكىرنى يالىڭاچ ئىپادىلەشتىن قۇتۇلۇپ، بەدىئىي ئوبراز ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئىپادىلەشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئەمەس ياكى پىكىرنى يوشۇرۇن بېرىپ، كىتابخاننىڭ تەسەۋۋۇرىنى قوزغاش ئەمەس، بەلكى بۇنىڭدىنمۇ ئۇزاق نىشان. ھازىرقى زامان كىتابخانلىرىنىڭ ئېستېتىك ئېڭى مۇرەككەپلەشتى، شۇڭا ئۇلار شېئىردىن تولىمۇ تار بىرلا مەركىزىي ئىدىيىدىكى مەزمۇننى ئەمەس، بەلكى باغلىنىشچانلىققا ئىگە بىر گەۋدىگە ئۇيۇشقان، لېكىن كۆپ قاتلاملىق، كۆپ تەرەپلىك، كۆپ يۆنىلىشلىك، شارسىمان، سترولۇق مەزمۇننى تەلەپ قىلىدىغان بولدى.

يوشۇرۇنلۇق مەقسەت ئەمەس، نەتىجە. ئۇلارنىڭ ئىنتىلگىنى مۇقىملىقىنىلا ئەمەس، مۇقىمسىزلىقىنىمۇ، روشەنلىكىنىلا ئەمەس، غۇۋالىقىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىنسان روھى. ئىنسان روھىنى چۈشىنىشنىڭ مۇساپىسى چەكسىز. ئۇلارنىڭ ئىنتىلگىنى بۇ چەكسىز مۇساپىدە ئۆزلىرىنىڭ تەپەككۇرىنىڭ يېتىپ بارالىغان ئەڭ يىراق نۇقتىسى. كىتابخان ئۆز تەپەككۇرىنى شېئىرنىڭ ئىچىگە چەكلەپ قويماي، شېئىردىن ھالقىتىدۇ ۋە ھالقىتىشى كېرەك. شۇڭا ھازىر شېئىر بىلەن كىتابخانىنىڭ ئەركىن تەپەككۇرى ئارىلىقىدا راۋان ئۆتۈشمە بولۇش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلدى.

ئەگەر بۇنداق شېئىرلار تېپىشماققا ئوخشىتىلسا، ئۇنداقتا تېپىشماقنىڭ جاۋابى شائىردا ئەمەس، بەلكى شائىرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان كەڭ كىتابخانلارنىڭ قولىدىدۇر. شائىر ھەرگىزمۇ جاۋابنى يوشۇرغۇچى ئەمەس. شائىرنىڭ ئۆزىمۇ ئاشۇ جاۋابنى ئىزدىگۈچى. بىز بۇرۇن ئۆزىمىز بەلگىلىۋالغان تولىمۇ تار ئىجتىمائىي ئېڭىمىز تەرىپىدىن ھەممە نەرسىلەرنى ئالدىن مۇتلەق مۇقىملاشتۇرۇپ كەلدۇق، بۇ مۇقىملاشتۇرۇشلار تەپەككۇرنىڭ يۇقىرى شەكلىگە ئەمەس، تۆۋەن، قاتمال دەرىجىسىگە تەۋە بولۇپ كەلدى.

ياسىن زىلال:

«كۆڭگا» ياكى «تۇتۇق» دەپ ئاتىلىۋاتقان بۇ شېئىرلارنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ-يوق؟ بۇ ئۇنىڭ قىممىتىگە باغلىق! قىممىتى يوق نەرسىنىڭ زۆرۈرىيىتى يوقلۇقى ئەقەللىي ساۋات. بۇ خىل شېئىرلارنىڭ مەيدانىغا كېلىشى يامان ئىش ئەمەس. ھايات رەڭمۇرەڭ، تەبىئەت سادالار بىلەن تولغان، ھاياتقا خورازنىڭ چىللىشى بىلەن كاككۇكنىڭ پىغانى بولۇپلا قالماي، پاقىنىڭ كۇركىرىشى بىلەن پاشىنىڭ غىڭشىشىمۇ مەۋجۇت. چېكەتكىنىڭ چىرىلدىشىنى ئاڭلىماي تۇرۇپ، بۇلبۇل ناۋاسىنىڭ يۈكسەكلىكىنى نەدىن بىلىسىز؟

2 - سوئال: بۇ شېئىرلارنى ئەنئەنىۋى شېئىرىيىتىمىز بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇشى كېرەك دەپ ھېسابلايسىز؟

تېيىپجان ئېلىيوپ:

ھەرقانداق يېڭىلىقنى ئەنئەنە زېمىنىدا يېتىلدۈرگەن ياخشى، لېكىن ئەنئەنىنى كېرەك قىلماسلىق پوزىتسىيىسى بىلەن يېڭىلىق يارىتىش ئويىدا بولۇشنىڭ ياخشى نەتىجە بەرمەيدىغانلىقى ئېنىق. يېڭى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى دەرھال سىڭىپ كېتەۋەرمەيدۇ، بارماق ۋەزىنلىك شېئىرلار ۋە چاچما شېئىرلار دەسلەپتە ئوتتۇرىغا چىققاندا غەلىتە سېزىلگەن، خېلى كۆپ ئادەملەرنىڭ ئىنكار قىلىشىغا ئۇچرىغان، لېكىن ھازىرقى ۋاقىتقا كەلگەندە سىڭىپ كەتتى. نۇرغۇن پېشقەدەملىرىمىز ئەنئەنە بىلەن خېلى پىششىق تونۇش، ياشلاردا بۇنداق تونۇش كەم، لېكىن ئۇلارنىڭ يېڭىلىققا ئىنتىلىش روھى كۈچلۈك. شۇڭا ياشلارنىڭ يېڭىلىققا ئىنتىلىش روھىغا سوغۇق سۇ سېپىشكە بولمايدۇ، شۇنداقلا ئۇلارنى ئەنئەنە بىلەن چوڭقۇر تونۇشۇشقا رىغبەتلەندۈرۈشىمىز كېرەك.

كونا نەرسە ئۆزگىرىپ بارىدۇ، شېئىر شەكىللىرىمۇ، پىكىرلەرمۇ ئۆزگىرىپ بارىدۇ. بىر زامانلاردا زاۋۇت تۇرخۇنلىرىدىن تۈتۈن چىقسا، ئۇنىڭدىن زوقلىنىپ ئۇنى سانائەت-

نىڭ تەرەققىياتى دەپ ماختىنىدۇق. ئەمدى بۇنداق مەدھىيە كۆلكىلىك بولىدۇ، چۈنكى بۇ تۈتۈنلەر مۇھىت بۇلغىنىشىغا تەۋە بولۇپ قالدى. دېمەك، شەيئىلەر مەڭگۈ تەرەققىي قىلىپ تۇرىدۇ. بۇرۇن كوچا ناخشىلىرى، دىسكو ئۇسۇللىرى ھەر خىل مۇئامىلىلەرگە ئۇچرىغانىدى. ھازىر بۇ قاراشلار ئۆزگەردى. شۇڭا «گۇڭگا شېئىر» لار توغرىسىدا پىكىر چىقىرىشتا تېرىكمەسلىك كېرەك. ئەنئەنىۋى شېئىرلارنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىۋېتىپ، ھەممە ئىشنى بۈگۈندىن باشلايمىز دەيدىغان داۋراڭنىڭ ياخشى نەتىجە بېرىشىگە ئىشەنمەيمەن. سەنئەتتە يېڭى نەرسىلەرنى قوبۇل قىلىشتا مىللەتنىڭ پسىخىكىسى، ئادىتى، ئېستېتىك ئۆلچىمى چوڭ رول ئوينايدۇ.

ياشلىرىمىز ئۆزىمىزنىڭ كلاسسىك ئەسەرلىرى بىلەن تولۇق تونۇشماي تۇرۇپ، ئەنئەنىۋى شېئىرىيىتىمىزدىن يەڭگىللىك بىلەن قول ئۈزمەسلىكى كېرەك. ھازىر ئۆزبېكىستاندا بەزى ئالىملار «باللارنىڭمۇ ناۋايىسى بولسۇن» دەپ، كلاسسىك ئەسەرلەر بىلەن بالىلىقتىن تارتىپ تونۇشۇشنى تەرغىب قىلىۋاتىدۇ. مېنىڭچە، بىز شۇنداق قىلساق بولىدۇ. بىزنىڭ شائىر، يازغۇچىلىرىمىز كىچىكىدىنلا كلاسسىك ئەسەرلەر بىلەن پىششىق تونۇشۇپ چىقسا ئۇل پۇختا بولىدۇ.

**ئابدۇكېرىم خوجايوپ:**

ئەنئەنە مۇقەددەس، تەگكىلى بولمايدىغان نەرسە ئەمەس. ئەنئەنىنى ھۆرمەتلىشىمىز كېرەك، لېكىن ئەنئەنىگە ئېسىلىۋېلىپ يۈرۈۋەرسەك، ئۇنى تۈيۈق يولغا باشلاپ قويىمىز. ئەنئەنە تەقلىد ئەمەس! بىز ئەنئەنىنى بۇزۇشىمىز، ئەمما ئەسلى ئەنئەنىنى بويلاپ مېڭىشىمىز كېرەك. بۇ شېئىرلارنىڭ بەزىلىرىنى مەنمۇ چۈشىنەلمەيمەن، بىراق چۈشىنىدىغانلار باركەنغۇ؟ مەن ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن ناھايىتى نارازى (ئۆزۈمدىنمۇ شۇنداق). بىز بۇ ئۇسال ئەھۋالنى چوقۇم ئۆزگەرتىشىمىز كېرەك. بۇنىڭدىكى گەپ ئۆزىمىزدە. بىز ئۆزىمىزدىن ئۆزىمىز ھۈركۈپ يۈرمەي، ئەۋزەل شارائىتتىن پايدىلىنىپ، خەلقىمىزنىڭ يۈرەك ساداسىنى ئەكس ئەتتۈرۈشىمىز، خەلقىمىزنى تەربىيىلىشىمىز، خەلقىمىزنىڭ ئۆزىنى ئۆزىگە تونۇتۇشىمىز كېرەك. بۆسۈش تاشلىۋېتىش ئەمەس، ياخشىلىرىنى تاللاپ بۈگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت. بىز قاچانغىچە ناۋايىنى دەستە قىلىپ ئۇلۇغلاۋېرىمىز؟ نېمە ئۈچۈن بىزدىن ناۋايىدىن ئېشىپ چۈشىدىغان «ناۋايى» لارنىڭ چىقىشى ئۈچۈن ئىزدەنمەيمىز؟ قاچانغىچە يېڭىلىقتىن ھۈركۈپ بارماق ساناپ يۈرۈۋېرىمىز؟ ئەجەبا، بارلىق ساھەلەردە ئىسلاھات ئېلىپ بارىدىكەنمىز-يۇ، نېمە ئۈچۈن ئەدەبىياتىمىزدا ئىسلاھات ئېلىپ بارمايدىكەنمىز؟ ياشلار پېشقەدەملىرىمىزنى ھۆرمەتلىشى كېرەك، لېكىن پېشقەدەملەر چېقىلغىلى بولمايدىغان ئەۋلىيا ئەمەس، ياشلار بىزگە چېقىلسۇن، پېشقەدەملىرىمىزمۇ تەرەققىياتنىڭ بۇ قانۇنىيىتىنى چۈشىنىپ، ئۆز مىراسخورلىرىمىزنى ھەرقايسى جەھەتلەردىن قوللىشىمىز ۋە ئۇلارنىڭ ئىزدىنىش روھىغا ئىلھام بېرىشىمىز كېرەك. بىزنىڭ ياشلىرىمىز پېشقەدەملەرنى ھۆرمەتلەش خىسلىتىگە ئىگە ياشلار. مەسىلەن: بىرنەچچە يىل ئىلگىرى بىر قىسىم ياشلىرىمىز پېشقەدەم

يازغۇچى زولۇن قادىر توغۇلغانلىقىنى خاتىرىلەش پائالىيىتى ئۆتكۈزدى، مانا بۇ يالغۇز
زولۇن قادىرلا ئەمەس، پۈتۈن پېشقەدەملىرىمىزنى ھۆرمەتلىگەنلىك! مەن ياش، بىلىم-
گە تەشنا، نەۋقىران ۋاقتىمدا زامان كېسەل ئىدى، لېكىن بۈگۈن زامان ساقايغاندا،
مەن كېسەل بولدۇم، دېمەك، ياشلىرىمىزنىڭ تەقلىد يولىدا ماڭماي، كارۋان يولىدا
مېڭىشىنى، دەۋرنى قەدىرلەپ، پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ تىرىشىپ ئۆگىنىشىنى، بىزدەك
ۋاقىت ئۆتكەندە پۇشايمان قىلىدىغان بولۇپ قالماي، ئىزدىنىپ ئۆز بۇرچىنى تونۇشىنى
ۋە بۇ بۇرچىنى ئادا قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئابدۇكېرىم راخمان:

ئەنئەنە مەسىلىسى — ۋارىسلىق بىلەن يېڭىلاشنىڭ مۇناسىۋىتى مەسىلىسىدىن ئىبا-
رەت. بىز بىر تەرەپتىن، نوقۇل ئەنئەنىچىلەردىن بولماسلىقىمىز كېرەك. ھازىرقى مەسى-
لە ئەنئەنىنىڭ بىزنىڭ ئىجادىيىتىمىزنى بوغۇپ قويغانلىقى ئەمەس، بەلكى ئەنئەنىنى
بىلمىگەنلىكىمىز. شۇ سەۋەبتىن ھازىر بىر قىسىم ياش ھەۋەسكارلارنىڭ ئېڭىدا تۇپراققا
يىلتىز سۇرۇپ ھەرخىل مېۋە بېرىش ئورنىغا زاۋۇتتا ئىشلەنگەن سۇلياۋ گۈلدەك، مۇ-
ئەللەقتە تۇرۇپ كۆز چاقنىتىشنى يېڭىلىق، دەپ قاراش يۈز بېرىۋاتىدۇ. يېڭىنى قوبۇل
قىلىپ، كونىنى چىقىرىپ تاشلاش ئەدەبىياتتىكى پرىنسىپال مەسىلىلەرنىڭ بىرى. مېنىڭچە،
ئەنئەنىنى بىراقلا چۆرۈپ تاشلىغانلىق بىر دەۋر كىشىلىرىنىڭ ئېڭى بىلەن روھىي دۇن-
ياسىنى يوقىتىپ چىقارغانلىق ياكى ئۇلارنى ھاقارەت قىلغانلىق بولىدۇ. بەلكىم ھازىر
شېئىر يېزىۋاتقان ياشلارنىڭ ھەممىسى «مەن كلاسسىكلارنىڭ پۇشتى ئەمەس، ئىز باسا-
رى ئەمەس، مەن مۇشۇنداقلا شائىر بولغان» دەپ ئۆزىنىڭ مەيدىسىگە چېكەلمىسە كېرەك
توغرا، ھەرقانداق ئەنئەنە ئۆتكۈنچى دولقۇن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھازىرقى يېڭى دې-
گەن شېئىرلار كەلگۈسىدىكىلەر ئۈچۈن ئەنئەنە ھېسابلىنىدۇ. بۇ بىرنەچچە يىللار ئىچىدە
ھازىر چىقىۋاتقان شېئىرلار ھەققىدە ھەرخىل مۇنازىرىلەر، تالاش - تارتىشلار ئېلىپ بې-
رىلدى. بۇ مۇنازىرىلەر بەزىدە سەلبىي تەرەپلەردىن بولسا، بەزىدە ئىجابىي تەرەپلەر-
دىن بولماقتا. كىتابخانلار بۇ شېئىرلار توغرىسىدا بەدىئىيلىك تەرەپلەردىن ئىنكار قى-
لىش ئەمەس، بەلكى چۈشىنىش - چۈشەنمەسلىكتىن ئىبارەت ئىككى مەسىلىنى ئوتتۇرىغا
چىقاردى. بۇ ئىككى نۇقتا مۇنداق ئۈچ لاگىرنى شەكىللەندۈردى: بىرى قوللايدىغانلار،
يەنە بىرى، قوللىمايدىغانلار؛ ئۈچىنچىسى، ئۇمۇ بولسۇن، بۇمۇ بولسۇن دەپ قارايدىغانلار.
بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ مۇشۇ ھەقتىكى قاراشلىرىنى ئوخشاش بولمىغان نۇقتىلاردا
تۇرۇپ چۈشەندۈرمەكتە. مېنىڭچە، بىزنىڭ ھازىرقى يېڭى شېئىرلىرىمىز شېئىرىيەتنىڭ
يۈكسەك پەللىسى ئەمەس، شۇڭا باشقا شەكىللەرنى ۋە باشقا ئىدىيە، يېڭىلىقلارنى
ئىنكار قىلماسلىق كېرەك. ئەگەر ئۇنداق بولمايدىكەن، شەكىلدىكى رەڭدارلىقنى ئىنكار
قىلغانلىق بولىدۇ. كونا شەيئىنىڭ يوقىلىشى يېڭى شەيئىنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ. شېئىرى-
يەتنىڭ يېڭى بولغان بۇ شەكلىمۇ بىر مەزگىللىك تەرەققىياتنى باشتىن كەچۈرگەندىن
كېيىن، ئۆز ئارىخىي ۋەزىپىسىنى ئورۇنداپ، باشقا يېڭى شەكىل ۋە تەرەققىياتلارغا
ئورۇن بوشىتىپ بېرىدۇ. بۇنى شەيئىلەرنىڭ تەرەققىياتىدىكى ئالمىشىش ۋە يېڭىلىنىش

www.uyghurkitap.com



بەلگىلىگەن. لېكىن غەيرىي نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى يېڭى شەيئى بولۇۋەرمەيدۇ، شۇڭا ئەمەلىيەتنىڭ سىنىقىدىن ئۆتمىگەن بۇ شېئىرلارنى نوقۇل ھالدا «يېڭى شەيئى» دەپ مۇقىملاشتۇرۇۋېلىشىمىزغا تېخى يېتەرلىك ئاساسىمىز يوق.

قۇربان بارات:

بالا ئاتا-ئانىدىن تۆرىلىدۇ. شۇنداق بولغاچقا، ئاتا-ئانىنىڭ قىياپىتىنى ۋە قان تىپىنى ئۆزىدە ئەكس ئەتتۈرىدۇ. ئەگەر ئۇ قانداشلىق يېقىدىن، چىراي تۇرقىدىن ئاتىسى ياكى ئانىسىغا تامامەن ئوخشىمايدىغان، ئۇلار بىلەن ھېچقانداق ئېتنىك ۋە مىللىي ئالاقىسى بولمىغان بالا بولسا، ئۇنىڭ شۇ ئاتا-ئانىدىن تۇغۇلغانلىقى گۇمانلىق بولۇپ قالىدۇ. شېئىرىيەتنىڭ نەسىللىرى بىلەن ئەجدادى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت مانا مۇشۇنداق مۇناسىۋەت. ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق، تەرەققىيات، ئۆزگىچىلىك زامان ۋە ماكانغا، شارائىتقا باغلىق بولىدۇ. ئەلۋەتتە، ئاتا-ئانا ياشاپ ئۆتكەن زامان شارائىتى بىلەن ئۇلارنىڭ باللىرى ياشاۋاتقان، ياشايدىغان زامان، شارائىت ئوخشاش بولمايدۇ. چۈنكى جەمئىيەت ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىدۇ، زامانلار زامانغا ئۇلىشىپ كېلىدۇ. شۇڭا شېئىرىيەتنىڭ ئەۋلادى ئەكس ئەتتۈرگەن تېمىلارنىڭ ئۇنىڭ ئەجدادى ئەكس ئەتتۈرگەن ۋە يورۇتقان تېمىلار بىلەن ئوخشاش بولۇشى ناتايىن. بۇ تېما، مەزمۇن جەھەتتىكى پەرق. بەدىئىي ئىپادىلەش ماھارىتىدە يېڭىلىق يارىتىمەن دېگۈچىلەر بولسا، ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ئەجدادى ياراتقان پۈتۈن ماھارەت شەكىللىرىنى، بۇ ماھارەتنىڭ ئۆزىگە قەدەر ئۇلاشقان سەۋىيىسىنى پىششىق ئۆگىنىش ئاساسىدىلا يېڭى ماھارەت سەۋىيىسىنى يارىتىشى كېرەك. ئەلۋەتتە بۇنى ئورۇندىماق ئۇنچە ئوڭاي ئىش ئەمەس. بۇنىڭغا ئۇزۇن يىللار ئۈزۈلمەي داۋاملىشىدىغان ئىنتايىن جاپالىق ئىجادىي مېھنەت ۋە تىنىماي ئىزدىنىدىغان ئىلمىي ئۆگىنىش روھى ئارقىلىقلا ئېرىشكىلى بولىدۇ. ئۇنىڭغا غەيرىي يوللار بىلەن، كۆز بويامچىلىق ۋە ساختىپەزلىك بىلەن ئېرىشكىلى بولمايدۇ. چۈنكى شېئىرىيەتمۇ بىر پەن، ھەممىگە مەلۇمكى، پەن ساختىلىقنى كۆتۈرمەيدۇ.

ئوسمانجان ساۋۇت:

ھەرىكەتچان بولمىغان ھەرقانداق ئەنئەنە تارىخ تەرەققىياتىنىڭ ھالاكەتلىك تورمۇزىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. تەرەققىيات، ھەرىكەت بولمىغان يەردە تەبىئىيكى ئۆلۈم ھۆكۈم سۈرىدۇ. ھازىرقى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە يېقىندىن مەيدانغا كەلگەن بىر تۈركۈم شېئىرلار يەنىلا ئەنئەنىۋى شېئىرىيەتنىڭ داۋامى، تەرەققىي قىلغان تۈرى. دېمەك ئۇ ھەرىكەت ھالىتىدە تۇرغان، ھاياتلىق ھوقۇقى دەۋا قىلىۋاتقان شېئىرىيەت، گەرچە ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت بىلەن يېڭى شېئىرىيەت ئوتتۇرىسىدا شەكىل جەھەتتە ئوخشىماسلىقلار بولغىنى بىلەن ئىنساننى ھەقىقىي ئىنسان سۈپىتىدە ئەكس ئەتتۈرۈش، ئۇنىڭ قۇللۇقىنى ھۆرلۈككە ئايلاندۇرۇش جەھەتتە روھىي ئوخشاشلىققا ئىگە. تەرەققىيات توسۇۋالغىلى بولمايدىغان بىر خىل شىددەتلىك كۈچ. ئۇ ھېچ كىشىنىڭ قاش-قاپىقىغا، خوپ كۆرۈش-كۆرمەسلىكىگە باقمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئوبيېكتىپ جەريانلارنىڭ مۇقەررەر مەھسۇلى. يېڭى شېئىرلارمۇ خۇددى شۇنداق، ئۇ ھامان ئالغا باسىدۇ. ئۇ ئالغا باسقانسېرى بىز

ئۇنىڭ بىلەن كېتىۋاتقان ئېسىل ئەنئەنىلىرىمىزنى كۆرۈپ تۇرىمىز. بۇ يېڭى شېئىرلارنى كۆرۈپ تۇرىمىز. بۇ يېڭى شېئىرلارنى ئەنئەنىۋى شېئىرلار بىلەن قارىمۇ قارشى دەپ چۈشىنىۋېلىشقا بولمايدۇ. سوبيېكتىپ ئاڭنىڭ ئازادلىقى كونا نەرسىلەرنىڭ بوغۇشىدىن قۇتۇلۇپ، يېڭى نەمۇنىلەرنى يارىتىشنى ئۆزىگە مەزمۇن قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن شېئىرىيەتتە ئېستېتىك چەكلەشمۇ بولىدۇ، ئەلۋەتتە. ئېقىملارنىڭ ئىستىقبالى ئىجادىيەت بىلەن زوقلىنىش ئارىسىدىكى زىددىيەتلەر ئىچىدە ئېستېتىك چەكلەشلەرنىڭ سىنىقىنى قوبۇل قىلىش داۋامىدا بەلگىلىنىدۇ.

سىدىقھاجى روزى:

كلاسسىك شېئىرىيەت ۋە ھازىرقى زامان شېئىرىيىتى بىلەن يېڭى شېئىرىيەت ئېستېتىك مۇناسىۋەتنى ساقلاپ قېلىشى لازىم. زوقلىنىشنىڭ تارىخىيلىقى بىلەن رېئاللىقى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتە تارىخىي داۋاملىق ۋە رېئال ئۆزگىرىشچانلىقنى نەزەرگە ئېلىش لازىم. يېڭى شېئىرىيەت ھازىرقى شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدىن تاكى 80 - يىللارنىڭ بېشىغىچە بولغان ئارىلىقنى (ئايرىم شائىرلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا) يەنىلا بىر بوشلۇق دەپ قارىشى، ئەنئەنىۋى يېڭى دەۋر شېئىرىيىتىنىڭ «مەنىۋى مەۋجۇتلۇقى»نى دورىماسلىقى، شېئىر سوبيېكتىپ روھنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىنى، سوبيېكتىپ روھ بىلەن زوقلىنىش ئېڭى بەدىئىي ساھەدە مىللىي ئاڭنىڭ تەركىبىي قىسمى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىش كېرەك. ئەنئەنىۋى يېڭى دەۋر شېئىرىيىتى ئاساسىي جەھەتتىن بۇنداق روھقا ۋارىسلىق قىلمىدى، شۇڭا يېڭى شېئىرىيەت بۇ خىل «غەيرىي مەۋجۇتلۇق» بىلەن ئارىنى ئوچۇق قىلىشى لازىم.

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم:

بىز مىللىي ئاڭنىڭ تەرەققىياتىغا، سەنئەتنىڭ گۈللىنىشىگە، جۈملىدىن، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنى زامانىۋى سەۋىيىگە يەتكۈزۈشكە پايدىلىق بولغانلىكى ئەنئەنىلەرگە جەزمەن ۋارىسلىق قىلىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىللە مىللىي ئاڭنىڭ ۋە مىللىي سەنئەتنىڭ تەرەققىيات قەدىمىگە ئۇيغۇنلىشالماي قالغان، پۈتلىكاشاڭ بولۇۋاتقان ھەرقانداق ئەنئەنىدىن جەزمەن ۋاز كېچىمىز.

مەن تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلغان ئەنئەنىگە سېنىڭمۇ تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىشىڭ ناتايىن، مەن ۋاز كەچكەن ئەنئەنىدىن سېنىڭمۇ ۋاز كېچىشىڭ ناتايىن. كىتابخانلار مېنىڭ ئەسەرلىرىمدىن بىر خىل ئەنئەنىنىڭ ئىزنالىرىنى كۆرسە، سېنىڭ ئەسەرلىرىڭدىن يەنە بىر خىل ئەنئەنىنىڭ ئىزنالىرىنى كۆرۈشى مۇمكىن. قىسقىسى، ئىجادكارلارنىڭ ئەنئەنىلەرگە بولغان تونۇشى، مۇئامىلىسى ھەم ۋارىسلىق مۇناسىۋىتى ئوخشاش بولمايدۇ، لېكىن قانداقلا بولمىسۇن، يېڭى شېئىرلار ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرىگە تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلماسلىقى مۇمكىن ئەمەس.

ئابدۇقادىر جالالىدىن:

بۇ شېئىرلار ئەنئەنىۋى شېئىرىيەتنىڭ دۇنياۋى ۋە زامانىۋى سەۋىيىدىكى راۋاجى بولۇشى كېرەك. بۈگۈنكىدەك يېڭى شېئىرلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى ئەنئەنىنىڭ

www.uyghurkitap.com



ئۆزۈلۈپ قېلىشى ئەمەس، بەلكى داۋاملاشتۇرغۇچىلارنىڭ ئەنئەنە ھەققىدە ئويلىنىشى ۋە سوئال قويۇشىدىن ئىبارەت. چۈنكى ئەنئەنە پەقەت بىرلا كىشىنىڭ ئاڭ قۇرۇلمىسى ياكى ئېتىقاد شەكلى ئەمەس، بەلكى بىر گەۋدە ھالىتىدىكى مۇنتىزىم، كۆپ قىرلىق ئاڭ قۇرۇلمىسى تەرەققىياتىنىڭ بىرخىل تۇسىدىن يەنە بىرخىل تۇسكە يۆتكىلىپ تۇرۇش جەريانىدۇر. دېمەك، ئەنئەنە ئەجداد ئۈستىگە قۇرۇلغان ئۈزلۈكسىزلىكتۇر.

پەرھاد ئېلياس:

پېشقەدەم شائىرلىرىمىزنىڭ كلاسسىك شېئىرىيەت بىلەن يېڭى شېئىرىيەتنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغۇچى «كۆۋرۈك» ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماسلىق، شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئومۇمىي تەرەققىيات تارىخىنى چۈشەنمىگەنلىك، ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئەجرىنى ئىنكار قىلغانلىق. يېڭى شېئىرىيەتنى چوقۇم كلاسسىك شېئىرىيەت ۋە پېشقەدەملىرىمىز يارىتىپ بەرگەن ئۆتكۈنچى شېئىرىيەت زېمىنىدە يېتىلگەن دەپ قاراش كېرەك. لېكىن يېڭى شېئىرىيەتنىڭ ئىلگىرىكى شېئىرىيەتنىڭ بەزى ئىجادىيەت مېتودلىرىنى ئىنكار قىلىشى ھەرگىزمۇ شېئىرىيەتنىڭ بۇلغىنىشى ياكى چېكىنىشى ئەمەس. ماركسنىڭ «ھەرقانداق تەرەققىيات ئۆزىنىڭ ئاۋۋالقى شەكلىنى ئىنكار قىلىدۇ» دېگەن سۆزىنى مۇھاكىمە قىلىپ باقساق، بۇنى شېئىرىيىتىمىزدىكى زور بۆسۈش، ئىلگىرىلەش دېيىشكە بولىدۇ.

پولات ھېۋزۇللا:

شائىرلاردا كىرزىس تۇيغۇسى بولۇشى كېرەك. «پۇتبول پادىشاھى» پېلې پۇتبول مەيدانىدىن چېكىنىشكە ئاز قالغاندىمۇ، «سىز ئەڭ ياخشى تەپكەن توپ قايسى؟» دېگەن سوئالغا: «بۇنىڭدىن كېيىن تېپىدىغان توپۇم» دەپ جاۋاب بەرگەن، مەيلى ياشلىرىمىز، مەيلى پېشقەدەملىرىمىز بولسۇن، ھازىر ھاياتلا بولسا، ئۆتمۈشنىڭ شېئىر ئۇسلۇبىنىڭ ۋەكىلى بولۇۋالماسلىقى كېرەك. ئۆز ئۇسلۇبىنى مۇقىملاشقان دەپ تونۇماي، توختىماي مۇكەممەللەشتۈرۈش كېرەك. بۇ خىل شېئىرىيەت بىلەن ئەنئەنىۋى شېئىرىيەتنى مۇناسىۋەتلەشتۈرۈش گۆدەكلىك، سادىقلىق بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى بۇ خىل يېڭى شېئىرىيەتنىڭ ئۆزى ئۆزىگە ئەنئەنە. ئۇ تەرەققىيات جەريانىدا ئۆزىنىمۇ ئىنكار قىلىدۇ. تەبىئىي ئەھمىيەتلىك ئاشۇ ئىنكار قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرىدۇ. ئۇ ۋارىسلىق قىلىدىغان ئەنئەنە شەكىلدىكى ئەنئەنە ئەمەس، بەلكى روھتىكى — قەلبتىكى ئەنئەنىدۇر. ئادەم مۇرەككەپ دۇنيا، تۇرمۇش بىر دېڭىز...

3 - سوئال: بەزىلەر بۇ شېئىرلارنى «ئەنئەنىمىزنى بۇزغانلىق»، «خەلقچىللىققا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىك»، «چۈشەنگىلى بولمايدۇ!»، «تۇراق، قاپىيە بولمىغان نەرسىنى قانداقمۇ شېئىر دېگىلى بولسۇن؟»، «بۇ شېئىر ئەمەس، تېپىشماق»، «بۇ چەت ئەل ئەمەس، شىنجاڭ!»، «بۇ شېئىرلاردىن ئەنئەنىۋى شېئىرلاردەك ئېستېتىك زوق ئېلىش مۇمكىن ئەمەس» دەپ قاراۋاتىدۇ. ئۇلارغا قانداق چۈشەنچە بېرىسىز؟

تېيىپجان ئېلىيوپ:

مېنىڭچە، شېئىرلار ئەقىلگە مۇۋاپىق، مەنتىقىغە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك. شېئىرلاردا قاپىيە، ۋەزىن، بولۇپمۇ ۋەزىن مۇھىم، لېكىن قاپىيىنى زورلاپ ياساشنىڭ ھا-

جىتى يوق، شۇنداقلا ئۆزىمىزنى قاپىيىدىن زورمۇ-زور قاچۇرۇشنىڭ ھاجىتىمۇ يوق. جايىدا چۈشكەن قاپىيە شېئىرنىڭ ھۆسنىگە زىننەت قوشىدۇ، ئۇنىڭ دۆزىكىلىكىنى كۆچەيتىدۇ. ۋەزىن تېخىمۇ شۇنداق. ئىلگىرى بارماق ۋەزىنىدىكى شېئىرلارمۇ «بۇمۇ شېئىرمۇ؟» دېيىلگەنىدى، لېكىن كېيىن ئېتىراپ قىلىندى. ھازىرقى «گۇڭگا» شېئىرلارنىمۇ مۇشۇنداق تارىخىي ئاساستا كۆزىتىپ باقايلى.

قۇربان بارات:

مۇشۇ ئىنكاسلارنىڭ ھەممىسى توغرا. مۇنداق دېيىلسە، «پېشقەدەم شائىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتابخانلارنىڭ سەۋىيىسى تۆۋەن، ئۇلارنىڭ سەۋىيىسى تېخى بۇ شېئىرلارنى چۈشىنىش دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمىگەن» دېگەن بالىلارچە، ئەخمىقانە، ئادەمنىڭ كۈلكىسىنى قىستايدىغان گەپلەر ئوتتۇرىغا چىقىپتۇ. بۇ شېئىرلارنى يېزىۋاتقانلارنىڭ ئومۇمىي بىلىم سەۋىيىسىنىڭ، بەدىئىي ئەدەبىياتنى چۈشىنىش ۋە ئۆزلەشتۈرۈش دەرىجىسىنىڭ «پېشقەدەم شائىرلار» دىن ئېشىپ كەتكەن بولۇشى ناتايىن. ئۇيغۇر تىلىدىن پايدىلىنىشنىڭ ئەقەللىي ئۆلچەملىرىنى، ئۇنىڭ مورفولوگىيە، سىنتاكسىس، ئىستىلىستىكا ۋە لوگىكىلىق قائىدىلىرىنى تېخى ئۆگىنىپ ئۈلگۈرمىگەن بۇ ئاپتورلارنىڭ سەۋىيىسىنىڭ پېشقەدەم شائىرلار ۋە كىتابخانلار مۆلچەر قىلالمايدىغان دەرىجىدىكى يۈكسەكلىكلەرگە تۇساتتىنلا كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنلىكىگە مەن ئىشەنمەيمەن. بۇ شېئىرلارنى چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقانلار ئېلىپ كىردى. سەئۇدى ئەرەبىستاندىن تۇغقان يوقلاشقا كەلگەن بەزى شائىرلار بۇ خىل شېئىرلارنىڭ سۈرىيىدە، ئىراقتا، مىسىردا ۋە تۈركىيىدە ياش ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئەۋج ئېلىپ قالغانلىقىنى، ئۇلاردىن شۇ يەردىكى ئەدەبىيات جامائەتچىلىكىنىڭ بىزار بولۇۋاتقانلىقىنى ئېيتقانىدى. شۇنداق بولغاچقا، بۇنى شېئىرىيەتتە «يېڭىلىق يارىتىش روھى»، «ئىسلاھات»، «قائىدە-يوسۇنلارنى بۇزۇپ تاشلاش روھى» دېگىلى بولمايدۇ. بۇ، ئەمەلىيەتتە، چەت ئەللەرنىڭ ئۆزىدىمۇ قارشى ئېلىنمايۋاتقان غەلىتىلىكلەرنى ئۇيغۇر تىلى بىلەن دوراش بولۇپ، بۇنىڭدا سەۋىيە مەسىلىدىن سۆز ئېچىش گۆدەكلىك ۋە ساۋاتسىزلىق بولار.

ئوسمانجان ساۋۇت:

«شېئىرىيەت — ئەڭ ئالىي سەنئەت» (گېگېل) ھەرقانداق بىر شېئىر ئۆزىدە سەنئەتلىك ئالاھىدىلىكنى تەييارلىغان ئىكەن، ئۇ تەبىئىي يوسۇندا خەلقچىللىق ئۆتكىلىدىن ئۆتكەن بولىدۇ. يېڭى شېئىرلاردىكى خەلقچىللىق مۇئەمماسىنى تەكشۈرۈشتىن بۇرۇن بۇ شېئىرلارنىڭ سەنئەتلىك ئالاھىدىلىكى تەلقىن مەركىزىگە چۈشۈشى لازىم. تارىختىن بۇيانقى ھەرقانداق بىر بۈيۈك سەنئەت دۇردانىسى ئۆزىدە ئەڭ مول سەنئەت ئالاھىدىلىكى تەييارلاپ، ئەڭ كۈچلۈك خەلقچىللىقنى ئىپادىلىگەن ۋە شۇ ئارقىلىق خەلقنىڭ مەڭگۈ بايلىقىغا ئايلانغان. ئاۋادا، بۇ شېئىرلارنىڭ قىسمەنلىرىدە ئايرىم يېتەرسىزلىكلەر، ھەتتا خام-خۇتىلىقلار بولسا، بۇ يېڭى شېئىرىيەتنىڭ سەۋەنلىكى ياكى ئۇنىڭ ناقابىللىقى ئەمەس، بەلكى شۇ شېئىرلارنىڭ شېئىر بولماي قالغانلىقىدىن. ھەقىقىي شائىر ۋە ئۇنىڭدىن ئۇرغۇپ چىققان ھەقىقىي شېئىر ھەقىقىيلىقنىڭ مەھسۇلى،

www.uyghurkitap.com



ھەقىقىيلىق خەلقىنىڭ روھى، ئۇنىڭ قەلبىدىكى پاتماس قۇياش. ھەرقانداق بىر ھەقىقىي شائىر ئۆز خەلقىنىڭ روھى بىلەن قەلبىنىڭ جارچىسى، قوغدىغۇچىسى. 60 ـ يىللاردا يېزىلغان شېئىرلار شەكلەن ئەنئەنىۋى ئۇسۇللار بىلەن يېزىلغاندەك قىلسىمۇ، لېكىن ئۇلاردا خەلقىنىڭ روھى، خەلقىنىڭ قەلبى يوق ئىدى. خەلق ئاچلىق، ھوقۇقسىزلىق، قاششاقلىق، نادانلىق دەردىنى تارتىۋاتقاندا، بىزنىڭ شېئىرىيىتىمىز خەلقىنىڭ بەختىيار ھاياتى كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى مەدھىيىلىمىگەنمىدى؟ مەن ئۆزۈم تۇراق، قاپىيە، رىتىم، يەنى شېئىرنىڭ شەكلى بەلگىلىرىگە قاتتىق رىئايە قىلىش تەرەپدارىمەن، بەزى كىشىلەر «مېنىڭ ھېسسىياتىم بۇ كىشەنگە بويسۇنمايدۇ» دەيدۇ، مېنىڭ بۇنداق كىشىلەرگە جاۋابىم شۇكى، كىشەنسىز ھەممىلا ئادەم ئۇسسۇل ئوينىيالايدۇ. ئۇسسۇلنى كىشەن بىلەن ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئويناشلا ھەقىقىي ئۇسسۇلچىنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش. كېيىنكى چاغلاردا بىزنىڭ تەنقىدچىلىكىمىزدە، مەيلى پروزا، مەيلى پوئېزىيىدە بولسۇن، كونكرېت تەنقىد ئازىيىپ كەتتى. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن، پوئېزىيە تەنقىدىدە شېئىرلارنى قاپىيە، تۇراق، ۋەزىن، سۆز ئىشلىتىش، سۆز گۈزەللىكى جەھەتلەردىن تەپسىلىي تەھلىل قىلىش بولمىغاچقا، كىشىلەر ئېيتىپ يۈرگەن «شېئىر پاخاللىقى» كېلىپ چىقتى. «بۇ شېئىر ئەمەس، تېپىشماق» دېگەن گەپكە كەلسەك، تاپقىلى بولمايدىغان، مەڭگۈ تېپىشماقلىقىنى ساقلاپ قالىدىغان تېپىشماق بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، تېپىشماقمۇ قويۇق شېئىرىي تۈسكە، شەكلىي گۈزەللىككە ئىگە. ھازىرقى دەۋرىمىزدىكى كىتابخانلارنىڭ تەپەككۇر قىلىش، بەدىئىي زوقلىنىش ئىقتىدارىنى كەم مۆلچەرلىمەسلىكىمىز كېرەك. بەزى ھەقىقەتەن ياخشى، مۇكەممەل شېئىرلار چۈشىنىكسىزرەك يېزىلغان بولسا، مېنىڭچە، ئۇنىڭغا يول قويۇشقىمۇ بولىدۇ. قەستەن چۈشىنىكسىزلىك پەيدا قىلىش، شېئىرنى مەۋجۇدىيەت ھوقۇقىدىن جۇدا قىلىدۇ.

سىدىقھاجى روزى:

ئەنئەنە دېگەن نېمە؟ بۇ تەتقىق قىلىشقا ئەرزىيدىغان بىر تېمىدۇر. ئەنئەنە زادىلا ئۆزگەرمەيدىغان بىر خىل قۇرۇلمىمۇ؟ ياق! تەرەققىيات ئۆزگىچە ياراشمىغان ھەرقانداق ئەنئەنىدىن ۋاز كېچىدۇ، شۇنداقلا بەدىئىي ساھەدە ئەنئەنىۋى مىللىي روھقا ۋارىسلىق قىلىدۇ. مۇشۇنداق جەريان ئارقىلىق ھەر بىر دەۋرنىڭ تەلىپىگە خاس مەنىۋى قۇرۇلما يارىتىدۇ. قالاقلىق، قاششاقلىق، ئۆزىنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىشنىڭ كويىدا بولماسلىق، مىللىي ئاڭنىڭ تەرەققىياتىغا توسقۇنلۇق قىلىۋاتقان بىر خىل كۈچ سۈپىتىدە ئەنئەنىگە مەنسۇپتۇر. بۇنداق ئەنئەنىگىمۇ ۋارىسلىق قىلىشىمىز كېرەكمۇ؟ شېئىرىي تىلنىڭ ئامىباپلىقى (شەكىل) خەلقچىللىقنىڭ بىر تەرىپى دەيدىغان ساددا، ۋاقتى ئۆتكەن كۆز قاراشلاردىن ئۈمىد ئۈزۈپ، خەلقنىڭ ئىجتىمائىي ۋە گۈزەللىك تەلىپىگە ماسلاشقان ھالدا، ھازىرقى زاماننىڭ ئىجتىمائىي پسىخىك قۇرۇلمىسىنى ۋە بۇ قۇرۇلمىغا يوشۇرۇنغان ياكى ئاشكارىلانمىغان خاھىشنى تىنىمسىز ئىزدەش ۋە يېزىشنى خەلقچىللىقنىڭ مەزمۇنى قىلىش كېرەك.

شېئىر تۇراق، قاپىيە، رىتىم قاتارلىق شەكىللەردىن خالىي بولالمايدۇ، لېكىن

تۇراق، قاپىيە، رىتىم بولسىلا شېئىر دېيىشكىمۇ بولمايدۇ. زوقلانغۇچىلارنىڭ يېڭى شېئىرلارنى چۈشىنىش ياكى چۈشەنمەسلىكى بىر مەنىدىن ئېيتقاندا، شائىرنىڭ ئىختىيارىدا بولمايدۇ، بەلكى زوقلانغۇچىنىڭ ئېستېتىك تەجرىبىسىگە ۋە ئىجادىي ئىقتىدارىغا باغلىق بولىدۇ. مېنىڭچە، شائىر يېزىشقا كىرىشكەندە، كىشىلەرنىڭ چۈشىنىش - چۈشەنمەسلىكىنى نەزەردە تۇتمىغان ھالدا بىۋاستە تۇيغۇنىڭ ھەرىكەتلىنىشىگە سادىق بولىدۇ، خەلقنىڭ ھازىرقى سەۋىيىسىنى ساقلاپ قېلىشنى ئەمەس، بەلكى ئۆستۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. چۈشىنىش زوقلانغۇچىنىڭ ھېسسىياتلىنىشىغا، ھېسسىياتلىنىش چۈشىنىشىگە باغلىق، ئەلۋەتتە. لېكىن قىزىقى شۇ يەردىكى، بەزىدە ھېسسىيات چۈشەنگەن، بىلگەن ھادىسىلەرنى رەت قىلىۋېتىدۇ. ھېسسىيات ھېسسىياتنىڭ تەلىپىگە ماس كېلىدىغان، نېمە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگىلى بولمايدىغان يوشۇرۇن گۈزەللىككە ئىنتىلىدۇ. ھەرقانداق ئادەت ئاۋۋال يېڭىلىقتىن باشلىنىدۇ. يېڭىلىق كونىرىغانسېرى ئادەتكە ئايلىنىدۇ. بۈگۈن يېڭى شەيئى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىققان يېڭى شېئىرلارنىڭ كۆنەلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئادەتكە ئايلىنىشى شۈبھىسىزدۇر. يېڭى شېئىرلارنى «تېپىشماق» دېگۈچىلەر، ئەمەلىيەتتە، تېپىشماقنىڭ يەشىمىسىنى شېئىر دېگۈچىلەردۇر. بۇنىڭ ئەجەبلىنىدىغان يېرى يوق. ئەجەبلىنىدىغىنىمىز «بۇ چەت ئەل ئەمەس، شىنجاڭ!» دېگۈچىلەرنىڭ پىكرىدۇر. جانابلار! رېئاللىزملىق، رومانتىزملىق ئىجادىيەت مېتودى كىمنىڭ ئىدى؟ ھازىر كىمنىڭ بولدى؟ ئىجادىيەتنىڭ بۇ خىل جەريانى قاچان، قەيەردە ئۇيغۇم شەكلىگە كىرگەن؟ يەنە قاچاندىن باشلاپ بىزنىڭ ئەنئەنىمىزگە ئايلانغان؟!

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم:

بۇ شېئىرلارنىڭ مەيدانغا كېلىشى قاتماللىق بىلەن پاسسىپ روھىي ھالەتلەرنى يېڭىشتە چوڭقۇر رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە، لېكىن ئۇيغۇر شېئىرىيىتى زېمىنىدا يېڭىدىن پەيدا بولغان بۇ خىل شېئىرلارنىڭ بىردىنلا ئەڭ يۈكسەك سەۋىيە يارىتالىشى ياكى قىلچە نۇقسانسىز بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا بۇ شېئىرلار توغرىسىدا ھەر خىل ئىنكاسلارنىڭ كېلىپ چىقىشى تۇرغان گەپ. بۇ خىل ئىنكاسلارنى بىرىنچىدىن، ئەنئەنىۋى قاراشلار كەلتۈرۈپ چىقارغان بولسا؛ ئىككىنچىدىن، ئاشۇ شېئىرلارنىڭ ئۆزىدىكى نۇقسانلار كەلتۈرۈپ چىقىرىۋاتىدۇ. بۇ خىل ئىنكاسلارنىڭ ئەڭ توغرا. ئەڭ قايىل قىلارلىق جاۋابى يېڭى شېئىرلارنىڭ سۈپىتىنى تېخىمۇ ئۆستۈرۈشتىن ئىبارەت. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، كەمتەرلىك ھەم دادىللىق بىلەن داۋاملىق ئىزدىنىشكە توغرا كېلىدۇ.

بۇ شېئىرلارنى چۈشىنىش - چۈشەنمەسلىك مەسىلىسى كۆپلىگەن تەرەپلەرگە چېتىلىپ كېتىدۇ. بۇنىڭدا ھەر خىل ئوبيېكتىپ ھەم سۇبيېكتىپ سەۋەبلەر بار.

(داۋامى كېيىنكىساندا)

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

# سوۋېت ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن

## ☆ ئابدۇلھەي مۇھەممىدى ☆

(1937 — 1901)

ئابدۇلھەي مۇھەممىدى ئالمۇتا ئوبلاستى چىلەك رايونىنىڭ بايسېيىت يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇ دەسلەپتە يېزىدا، ئاندىن ئالمۇتىدا ئوقۇتقۇچىلار تەييارلاش كۇرسىدا ئوقۇغان. 1919 - يىلدىن 1926 - يىلغىچە تاشكەنتتە ۋە موسكۋادا ئالىي مەكتەپلەرنى تاماملىغاندىن كېيىن، ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇتقۇچى بولغان.

ئابدۇلھەي مۇھەممىدى ئۇيغۇر مەكتەپلىرىگە بېغىشلانغان دەسلەپكى ئوقۇشلۇقلار ئاپتورلىرىنىڭ بىرى. شائىر سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشى ۋە تەرەققىي قىلىشىدىمۇ چوڭ تۆھپە قوشتى.

شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەش كېرەككى، ئۆز ۋاقتىدا ئابدۇلھەي مۇھەممىدىنىڭ بەزى شېئىرلىرى ناتوغرا شەرھىلىنىپ كەلگەن بولسىمۇ، ھازىر ئۇلار ئۆزىگە مۇناسىپ توغرا باھاغا ئېرىشمەكتە.

ئابدۇلھەي مۇھەممىدىنىڭ «ياش گۈللەر»، «باللارغا سوۋغا» (ن. ئىسرايىلوۋ بىلەن بىللە) كىتابلىرى نەشر قىلىنغان.

### قاچ

قاچ بۇ يولدىن، ھەي قايسىڭ سەن بۇ؟
قاچ دەيمەن، يولدىن يىراق بول!
يول چېكىدە توغرا يېتىپ،
بىكار چەيلەيمەن، ساق بول!

بول، چاپسان، بول، قاچ!
قايسىڭ بولساڭ بۇ يولدىن چەتكە قاچ!
بۇ مۇقەددەس، بۇ ئۇلۇغ،
تۈز، توغرا يولنى تېز بوشات!

بول چاپسان، بول، بوشات!
بىل، بۇ ئوتلۇق يۈرەكنىڭ مېڭىشى.
چوڭ چامداپ، يوغان ماگداپ،
يىراق يولنى كۆزلەپ مېڭىشى.

بۇ چىلىك مېڭىش بۇ،
دەۋرەپ ئاققان ئۇلۇغ سۇنىڭ مېڭىشى!
يەر ـ جاھاننىڭ، تاغ ـ دېڭىزنىڭ،
بارچە جاننىڭ قوزغىلىشى.

بۇ توختاۋسىز ئوت مېڭىشى،
جاندىن ئۆتەر غاچىلدىتىپ.

ئۆتەر تاغ - تاش، دەريالرىڭنى،
ياندۇرۇپ ھاژ - غوژ ئېتىپ.

## چاپ كەتمىنىڭنى

چاپ كەتمىنىڭنى، قاتتىق چاپ،
يەرنىڭ جېنى چىققۇنچە، چاپ!
ئاستى - ئۈستىگە ئايلاندۇرۇپ،
يىلتىزلىرى يوتكۈنچە چاپ.

چاپ كەتمىنىڭنى، چاپسان چاپ!
بول! ئۇلۇغ سۇ كەلگۈنچە چاپ!
توغانلىرىڭ مەھكەم قىلىپ،
ئېرىقلىرىڭ پۈتكۈنچە چاپ!

چاپ كەتمىنىڭ، تىنماي چاپ!
بار كۈچۈڭنى ئايىماي چاپ!
قەرەل - ۋاقتىڭ يېتىپ قالدى،
ئوڭغا - سولغا قارىماي چاپ.

چاپ كەتمىنىڭ، كۆتۈرۈپ چاپ،
ئاسمان بويلاپ، كېلىپ چۈشسۇن.
بۇزۇق يەرگە، قارا دۆڭگە،
جاندىن جانغا كىرىپ ئۆتسۇن.

1923 - يىل، موسكۋا.

## بىز ياشلار

بىز — ياشلار، بىز قەھرىمان قىزىل ياشلار،
يوقسۇل ئۈچۈن جاندىن كەچكەن.
سەرگەردان بىز قىزىل ياشلار!...
تۇتقان يولىمىز يوقسۇللارنىڭ،

ئەركىن، ئازادلىق كۈنىدۇر.
بۇ كۈنگە بىز يەتمىگۈنچە توختىمايمىز،
ئەسلا، ئەسلا بىز قىزىل ياشلار!...

ئىچسۇن بىزنىڭ قېنىمىزنى!...
ئالسۇن بىزنىڭ جېنىمىزنى!...
يوغان قورساق، باي قارامالار،
كەسسۇن، يېسۇن تېنىمىزنى!...

ئەمما بىلسۇن، بىلسۇن، بىلسۇن!...
بۇ جان بىزنىڭ ئۆلمەس جان،
بۇ تەن بىزنىڭ يۈتمەس تەن،
ئەتە - ئۆگۈن يوگۇرۇپ قوپار...
قوپار، كارەكتىن ئالار.
غاچىرلىتىپ، غۇچۇرلىتىپ،
دەسسەپ، ئېزەر، ئېزەر!...
دۈشمەن پۈتەر، يوقسۇل ئەلگە كۈن بولار،
ئەركىن - ئازاد كۆپ ياشار.

ھەي، جاھان باتۇرلىرى!
ھەي ۋ ك پ (ب) ئارسلانلىرى!
چۈشۈڭلار بىزنىڭ ئالدىمىزغا!...
يول باشلاپ بېرىڭلار!...
ئاياغ ئاتلاپ تېز جۈنەيلى،
دۈشمەن قېنىدا بىز ئۈزەيلى...
ئەركىنلىكنى يوقسۇل ئۈچۈن
قىزىل ياشلار، بىز ئالايلى!
تيانشان، ئالتاي، خانتەڭرى باشلىرىغا
لېنىنىزم، كوممۇنىزم قىزىل تۇغىنى —
بىز قادايلى!...

1924 - يىل، موسكۋا.

www.uyghurkitap.com

## تۇردى ھەسەنوۋ

(1937 — 1909)

تۇردى ھەسەنوۋ (گۈلىستان) 1909 - يىلى سۇيدۇڭ ناھىيەسىدە ناۋاي ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئاتا - ئانىسى 1925 - يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىغا كۆچۈپ چىقىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان. ئۇ، ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئىشچىلار فاكۇلتېتىنى تاماملىغاندىن كېيىن «قۇتۇلۇش» گېزىتى (كېيىن بۇ گېزىتنىڭ نامى «شەرق ھەقىقىتى»، «كۈنچىقىش ھەقىقىتى» بولۇپ ئۆزگەرگەن) دە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن.

ت. ھەسەنوۋ 30 - يىللار سوۋېت ئۇيغۇر شېئىرىيىتىگە چوڭ ئەمگەك سىڭدۈرگەن شائىرلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ 1935 - يىلى يازغان «زۇلۇم ئوچىقى» پوۋېستى شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرىنىڭ جاپالىق ھاياتىنى ئەكس ئەتتۈردۇ.

تۇردى ھەسەنوۋ ئۆزىنىڭ قىسقا ئۆمرىدە «كۆرەش» (1934 - يىل)، «ئىنقىلاب سۈرى» (1934 - يىل)، «ئالتۇن توملار» (1936 - يىل) ناملىق كىتابلىرىنى بىزگە قالدۇرۇپ كەتتى.

### يانغىن مەدەنلەر

ھەي، چوقچايغان تاغلار ئاستىدا
باسۇرۇلغان گۆھەر مەدەنلەر!...
كۆتۈرمىگەن جانسىز جەسەتنى،
ئوت ئېلىپ يانار ۋاقتىڭ كەلدى.

يەر ئاستىدا ئوتلار ياردەمدە،
يەر ئۈستىدە كۆنلەر پارچىسى،
ئېرىغىن، تەۋرىگىن بىرلىشىپ،
تاغلارنى ئاتار ۋاقتىڭ كەلدى.

يانغىن، ياتمىغىن غەپلەت ئۇيقۇدا!...
كۆتۈرۈپ تاشلىغىن، سىرلىق تۇيغۇدا!
ھەي، يورۇقلۇق ئالمىسى قىممەتلىك
كۆزلەر!...
ئورالدىن ئۇلگە ئال، يان! يان! يالقۇنلا!

1930 - يىل.

### تەكلىماكان

تەكلىماكان، ئۇ ئۆزى —«تەكتى ماكان»،
ئۇندا ئۆتكەن كۆپ ئەسىردە كۆپلەپ خان.
ئۇلار تەختى، بەختى ئۈچۈن تۆكۈپ قان،
بولغان ئىكەن شۇ ئەسىردە قەتلىئام.

تەكلىماكان، ئۇ ئەمدى جاڭگال ـ چاكان،
بىر يېقى قاقشال ـ قۇرۇق، قۇملۇق تاكان.

ئۇندا تولغان، ئۇردا قۇرغان يىرتقۇچ ماكان
ئەلە سىزگە «قانلىق مەيدان» تەكلىماكان.

تەكلىماكان، ئۇندا كۆپ سىر يوشۇرۇنغان،
قوينىغا ئۇ ئالتۇن خەزىنە، بايلىق ئالغان،
بۇلار بىر كۈن تەكلىماكان گۈزەل ماكان،
ئىشچى ـ دېھقان باتۇرلىرى بولسا ئامان.

1932 ـ يىل.

## تيانشان

تيانشان سېنىڭ باغرىڭدا
جىلۋە قىلغان تاللىرىڭ،
پۈتمەس بايلىق خەزىنىسى
ئالتۇن، كۈمۈش كانلىرىڭ.
يايلىقىڭدا يايلاپ ئۆسكەن،
قوزا، يىلقا، تايلىرىڭ،
قايسى دوتەي، قايسى شەڭگەن
قايسى بايغا باش ئاتتى؟!

تيانشان سېنىڭ قوينۇڭدا،
كەتمەن چاپقان دېھقانلار،
ئەمگىكى مەھكۇم بولۇپ،
ناھەق ئۆلگەن قۇربانلار،
بەختسىزلىك تۇرمۇشقا،
تۇتقۇن بولغان كۆپ جانلار،
قايسى زالىم، قايسى «ئالىم»
قانخورلارنى ياشاتتى؟!

تيانشان سېنىڭ ئۈستۈڭدە
كېرىلگەن قارا بۇلۇت —
كونا تارىخ غىلدىرىكى،
بۇزۇق مەسلەك ئىپلاس قۇرت.
چۈنكى ئۇ قەددىڭگە دائىم
زۇلۇم ياغدۇردى ـ جۇت.
ئەنە شۇلار كۆكرىكىڭگە
كۆپ ئەسىرلەپ تاش ئاتتى.

ھەي، تيانشان! تەۋرەپ ئاتقىن
ۋەھشەتكە يانار تېغىڭنى!
زۇلمەت دۇنيانىڭ ياۋا چېچى
كۆيسۇن ـ ئوت كەتسۇن!
ئەركىنلىك ئاسمىنىدا،
مەڭگۈ كۈلۈپ ـ پارلاپ كۈن،
كوممۇنىزم بايرىقىنى
ھامان يەلپۈپ گۈل ئاتسۇن!

## كۈن ۋە چاقماق

ئاسماننىڭ بەش بۆلىكىنى بۇلۇت باسقان ـ
ئۇندا چاقنايدۇ كۈرەش چاقماقلىرى.
بىر قىسمىدا ئۇلۇغ كۈن يۈزىنى ئاچقان،
ئۇندا پارلايدۇ بەختنىڭ نۇرلىرى.

بەش بۆلەكنى تورىغان قارا پەردىنى،
يىرتىلىپ ـ تىتىلىپ، ھېچ ئەسەر قالماس.
توقاللاشقان غالجىر بۇلۇت كۈن يۈزىنى
تىنىمسىز قۇتراشسىمۇ ھېچ تۇرالماس.

چاقماق مېھنەت دۇنياسى—ئۇلۇق پىلانىت!
ياندۇرغۇچى كۈننىڭ ئايرىلماس قىسمى.
ئۇنىڭدا بار دۇنيادا ھۆر ياشاش، ئۈمىد،
بۇ تەلىمنى بەرگۈچىنىڭ ماركىستۇر
ئىسمى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

www.uyghurkitap.com



## «مۈشۈك بىلەن چاشقان»① كەلتۈرۈپ چىقارغان ماجرا

گۈنتې گراس فېدېراتىپ گېرمانىيىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى بولۇپ، نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ھېنرىخ بول بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدۇ، ئۇ فېدېراتىپ گېرمانىيىنىڭ ئۇرۇشتىن كېيىنكى ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى باشلامچىلارنىڭ بىرى.

ئۇ شېئىر، دراما، بولۇپمۇ نەسرىي ئەسەرلىرىدە گېرمانىيىنىڭ تارىخىنى ۋە رېئاللىقىنى ساتىرىك ئۇسۇل بىلەن تەسۋىرلەپ، ھازىرقى زامان نېمىس ئەدەبىياتىنى جاھان ئەدەبىياتى سەھنىسىگە ئېلىپ چىقىش يولىدا زور تۆھپە ياراتقان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە يالىڭاچ جىنسىيەت تەسۋىرلىرى بىر قەدەر كۆپ بولغانلىقى سەۋەبىدىن، ئۇزۇندىن بۇيان نۇرغۇنلىغان ئەيىبلەشلەرگە ئۇچراپ كەلگەن. مەسىلەن، ئۇنىڭ ۋەكىللىك خاراكتېرىغا ئىگە ئەسىرى «قاڭالتىر دۇمباق» (1959) گەرچە تەقرىزچىلەرنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولۇپ، فېدېراتىپ گېرمانىيىنىڭ ئۇرۇشتىن كېيىنكى رومانچىلىقىدىكى بۈيۈك چوققا دەپ قارالغان بولسىمۇ، ئەمما جىنسىيەت ۋە يېقىن ئۇرۇق - تۇغقانلار بىر - بىرىنىڭ نومۇسىغا تېگىشتەك مۇناسىۋەت تەسۋىرلىرىنىڭ بەك كۆپ بولۇپ كەتكەنلىكى سەۋەبىدىن نۇرغۇنلىغان ئەيىبلەشلەرگە ئۇچرىغان. بىرېمېن شەھەرلىك ھۆكۈمەت دائىرىلىرى شۇ سەۋەبتىن ھەتتا 1951 - يىللىق بىرېمېن ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى ئۇنىڭغا بېرىشنى رەت قىلغان.

«مۈشۈك بىلەن چاشقان» گراسنىڭ ئىككىنچى مۇھىم ئەسىرى بولۇپ، 1961 - يىلى نەشر قىلىنغاندىن كېيىن، ناھايىتى زور بىر مەيدان ماجىرا پەيدا قىلغان. بۇ پوۋېستتا فاشىستلار ھۆكۈمرانلىقى مەزگىلىدە تانىستىكى (ھازىرقى پولشا تەۋەسىدىكى گدانسكى) قائىدە - يوسۇنلارغا رىئايە قىلىدىغان ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىنىڭ قەھرىمانلارغا چوقۇنۇش تەشۋىقاتىنىڭ زەھەرلىشى بىلەن ھالاكەت يولىغا قانداق ماڭغانلىقى بايان قىلىنغان. 13 بابقا بۆلۈنگەن بۇ ئەسەر يوئاخىم ماركنىڭ ساۋاقدىشى پولۇنىسنىڭ تىلى بىلەن، يەنى بىرىنچى شەخس تىلى بىلەن يېزىلغان. ئەسەردىكى ۋەقەلىك 2 - دۇنيا ئۇرۇشى پارتلاپ ئۇزۇن ئۆتمەي سادىر بولغان، بالاغەتكە يېتىش مەزگىلىدە تۇرغان ماركنىڭ بوغدىيىكى ئادەتتىن تاشقىرى يوغىناپ قالغانلىقى ساۋاقدىشى پولۇنىسنىڭ دىققىتىنى تارتىدۇ.

① خەنزۇچە «دۇنيا ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1987 - يىللىق 6 - سانىدىن ئېلىنغان.

... پولۇنىڭ كۆزىگە ماركىنىڭ
قىمىرلاپ تۇرغان بۇغدىيىكى ئۇۋۇسىغا
كىرىپ - چىقىپ تۇرغان چاشقانىدەك
كۆرۈندى، ئۇ ماركىنىڭ بويىنىدىكى
«چاشقان» نى تۇتۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ
بويىنىغا بىر مۈشۈكنى قويۇپ قويۇشتەك
بىمەنە چاقچاقنى ئويلاپ تاپىدۇ. بارغان-
سېرى يوغىناپ كېتىۋاتقان بۇغدىيىكى
ماركقا باش ئاغرىقى ئېلىپ كېلىدۇ، ئۇ
ئۆزىنىڭ بۇغدىيىكىنى كىشىلەرنىڭ
كۆزىدىن قاچۇرۇش ئۈچۈن بويىنىغا خىلمۇ
خىل زىننەت بۇيۇملىرىنى تاقاپ
باقىدۇ... بۇغدىيىكىنى يېپىش
ئۈچۈن ھەتتا دېڭىز ئارمىيە ئوفىتسېرىنىڭ
كىيىمى ئوردېنىنى ئوغرىلايدۇ، لېكىن
بۇ ئىش چېنىپ قېلىپ، مەكتەپتىن
ھەيدىۋېتىلىدۇ. كېيىن ئارمىيىگە قاتنىشىدۇ،
ئارمىيىدە باتۇرلۇق بىلەن ئۇرۇش قىلىپ،
ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن
كىيىمى ئوردېنىغا ئېرىشىدۇ. ئوردېن
تاقالغان كىيىمنى كىيىپ يۇرتىغا قايتقان
مارك ئانا مەكتەپىدە دوكلات بېرىش ئار-
قىلىق بۇرۇن داغ تەگكەن نامىنى ئەس-
لىگە كەلتۈرمەكچى بولىدۇ. لېكىن
مەكتەپ مۇدىرى ئۇنىڭغا قەستەن قىيىن-
چىلىق تۇغدۇرغانلىقى سەۋەبىدىن ماركىنىڭ
ئويلىغانلىرى ئەمەلگە ئاشمايدۇ، شۇنىڭ
بىلەن ئۇ ئاچچىقىغا پايلىماي مەكتەپ
مۇدىرىنى ئۇرۇپ، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى
مەزگىلىدە دائىم بېرىپ ئوينايدىغان،
سۇغا يېرىم چۆكۈپ كەتكەن پاراخوت-
نىڭ يېنىغا قېچىپ كېلىپ، ئۇنىڭ مەخپىي
بۆلۈمىگە يوشۇرۇنۇۋالىدۇ - دە، ئىك-
كىنچىلەپ سىرتقا چىقمايدۇ.

«مۈشۈك بىلەن چاشقان» نەشر قى-
لىنىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، فېدىراتسىيە گېرما-

نىيە ئەدەبىيات مۇنبىرىدە «سەنئەت ۋە
شەھۋانىيلىق» توغرىسىدا بىر مەيدان بەس-
مۇنازىرە كۆتۈرۈلىدۇ. يازغۇچى كورد چېزىر
گراسنىڭ ئۆز پوۋېستىدا ياش - ئۆسمۈر-
لەرنىڭ توپلىشىپ ئانانىزم قىلغانلىقى،
ئارمىيە ئىچىدىكى ئەر - ئاياللارنىڭ بۇزۇق-
چىلىق قىلغانلىقىدەك شەھۋانىيلىقلارنى ياز-
غانلىقىنى بىرىنچى بولۇپ ئەيىبلىدى ۋە ئۇ-
نى «ئەڭ قەبىھ شەھۋەتپەرەس يازغۇچى»
دەپ ھاقارەتلەيدۇ، ئارقىدىنلا ھېسسىيات
ئوبلاستلىق ئەمگەك، پاراۋانلىق، سەھىيە
بۆلۈمى «ياش - ئۆسمۈرلەرنى زەھەرلەيدىغان
ئوقۇشلۇقلارنى تەكشۈرۈش مەھكىمىسى»
گە ئالاقە ئەۋەتىپ، بۇ ئەسەر «باللار ۋە
ياش - ئۆسمۈرلەرنى زەھەرلەيدۇ» دەپ
ئىنكاس قىلىدۇ ھەمدە «مۈشۈك بىلەن
چاشقان» نى مەنئى قىلىنغان كىتابلار تى-
زىملىكىگە كىرگۈزۈشنى تەلەپ قىلىدۇ. گراس-
نىڭ ھەممە ئەسەرلىرىنى نەشر قىلىشقا
مەسئۇل بولغان روختېرخاند نەشرىياتى
بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، تەكشۈ-
رۈش مەھكىمىسىگە خەت ئەۋەتىپ، ھېسسىيات
ئوبلاستلىق ئەمگەك، پاراۋانلىق ۋە سەھىيە
بۆلۈمىنىڭ ئىلتىماسىنى رەت قىلىشنى تەلەپ
قىلىدۇ، نەشرىيات گراسنىڭ پوۋېستىنى «بە-
دىئىي ئەسەر بولغانلىقتىن، كىشىلەرنىڭ
بەدىئىي زوقىنى ئاشۇرىدۇ» شۇڭلاشقا ياش-
ئۆسمۈرلەرگە زىيان يەتكۈزىدىغان ئوقۇش-
لۇقلارنى تارقىتىشنى مەنئى قىلىش پەرمانى-
دىكى بەلگىلىمىلەرگە ئاساسلانغاندا، بۇ ئە-
سەر تەكشۈرۈپ مەنئى قىلىنىدىغان ئەسەر-
لەر قاتارىغا كىرگۈزۈلمەسلىكى كېرەك،
ئۇنىڭدىن باشقا پوۋېستتىكى ئانانىزم قى-
لىش ۋە جىنسىيەت بىلەن چېتىشىدىغان
تەسۋىرلەر شەھۋانىيلىقنى بازارغا سېلىش
ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پېرسوناژ ئوبرازىنى

يارىتىش بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك، ئۇنىڭ
ئاساسلىق رولى پېرسوناژنىڭ روھىي دۇنيا-
سى ئۈچۈن ئاساس يارىتىپ بېرىش، باش
قەھرىمان ماركىنىڭ باشقىلارنى بېسىپ چۈشۈش-
نى ياخشى كۆرىدىغان شۆھرەتپەرەسلىكىنى
ئىپادىلەشتىن ئىبارەت دەپ قارايدۇ. نەشرى-
يات بۇ ئىش ئۈچۈن ئالىي مەكتەپ پرو-
فېسسورى ئانىس بىلەن مارتىننى، يازغۇچى
ئىنچىسپىكىلنى، پسىخولوگ ئۇتىنگىلىنى،
فېدىراتىپ گېرمانىيە تىل - ئەدەبىيات ئاكا-
دېمىيىسىنىڭ باشلىقى ئادىسېمىت قاتارلىق
بەش نەپەر مۇتەخەسسىسنى ئالاھىدە تەك-
لىپ قىلىپ گراسنىڭ «مۈشۈك بىلەن چاش-
قان» ۋە باشقا ئەدەبىي ئەسەرلىرى ئۈس-
تىدە باھالاش ئېلىپ باردۇ. ھەممە باھا-
لاش نەتىجىسىنى تەكشۈرۈش مەھكىمىسىگە
ئەۋەتىپ بېرىدۇ. ئىككى ئايدىن كېيىن
ھېسسېن ئوبلاستلىق ئەمگەك، پاراۋانلىق
ۋە سەھىيە بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ھېلمات
ئىلتىماس قىلغۇچىلار ئۆزىنىڭ رۇخسىتىنى
ئالمىغانلىقىنى باھانە قىلىپ تەكشۈرۈش
مەھكىمىسىدىن «مۈشۈك بىلەن چاشقان» نى
مەنئى قىلىشنى ئىلتىماس قىلىش دوكلاتىنى
تەشەببۇسكارلىق بىلەن يانىدۇرۇۋالىدۇ ھەم-
دە ۋوختېرخاند نەشرىياتىغا شەخسەن ئۆزى
خەت يېزىپ كەچۈرۈم سورايدۇ، لېكىن تا-
لاش - تارتىش بۇنىڭلىق بىلەن بېسىقمايدۇ،
چېزېر ھەر خىل سورۇنلاردا گراسنى دا-
ۋاملىق ئەيىبلەيدۇ. گراسمۇ كۆچىنىڭ بې-
رىنچە ئۆزىنى ئاقلاپ: «چېزېر ئەدەبىيات
ساھەسىدىن ئاللىقاچان ئايرىلغان، ئۇنىڭ
نىيىتى كىشىلەرنى قۇتۇرىتىپ، كىتاب كۆي-
دۈرۈش ۋەقەسى يۈز بەرگەن بىر مەملى-
كەتتە چېقىمچىلىق قىلىشقا ئادەتلەنگەن
سىياسىئونلارنىڭ كۆڭلىگە يېقىشقا ئۇرۇنۇش-
تىن ئىبارەت» دەيدۇ، چېزېر ئۇنى يەنىلا
«شەھۋەتپەرەس يازغۇچى» دەپ ئاتايدۇ. گراس
ئۇنىڭغا جان جەھلى بىلەن رەددىيە بې-
رىپ: «مېنىڭ بۇ خىل قارشىلىقىم ئۆز
شەخسىي مەنپەئىتىم ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى
ماڭا ئوزۇق بەرگەن بۈيۈك ئەدەبىيات
ئەنئەنىلىرىنىمۇ قوغداپ قېلىش ئۈچۈن،
ئەگەر يازغۇچىنى بۇنداق قارىلاشقا يول
قويىدىكەنمىز، ئۇنداقتا ‹ئالتۇن لوڭقىدى-
كى گۈل› جۇڭگونىڭ كىلاسسىك ئەسە-
رى، بوككاسىئونىڭ ‹ئون كۈنلۈك سۆھ-
بەت›، رابلېنىڭ ‹گېگانت ئادەمنىڭ
تەزكىرىسى› قاتارلىقلارنى بىراقلا يوقىتىپ
چىقىرىۋېتىشكە توغرا كېلىدۇ» دەيدۇ. گراس
ئۆزىنىڭ ئەسىرىدىكى جىنسىي مۇنا-
سىۋەتكە چېتىشلىق تەسۋىرلەرنى ئاقلاپ:
«يازغۇچى قاراڭغۇ تەرەپلەرنى يېزىشى
كېرەك، جىنسىيەتمۇ رېئال تۇرمۇشنىڭ
بىر قىسمى. ئۇنىڭ بىلەن يازغۇچى ماتې-
رىيال ئالىدىغان كۈندىلىك تۇرمۇش
زىچ مۇناسىۋەتلىك» دەيدۇ. گراس
بىلەن چېزېرنىڭ تالاش - تارتىشى ئاخىرى
سوتقىچە يېتىپ باردۇ. 1968 - يىلى
10 - ئايدا باۋارىيە ئوبلاستى تىروئىن
ستېيىن يەرلىك سوتى «چېزېرنىڭ
گراسنىڭ نامىغا (ئابرويىغا) داغ تەگكۈ-
زىدىغان سۆزلىرىنى گېزىت - ژۇرناللاردا
بېسىشقا بولمايدۇ» دەپ ھۆكۈم چىقىرىدۇ.
ئىككىنچى يىلى 1 - ئايدا ئوبلاستلىق
سوت مەھكىمىسى ئاخىرى «چېزېرنىڭ ئە-
دەبىي تەنقىدتىن باشقا ئۇسۇللار بىلەن گراس-
نى شەھۋەتپەرەس يازغۇچى دەپ ئاتىشى مەنئى
قىلىنىدۇ،» دەپ ھۆكۈم چىقىرىدۇ، لېكىن
گراس سوت مەھكىمىسىنىڭ بۇ ھۆكمىگە را-
زى بولماي: «چېزېرنىڭ قارىلاش سۆزلىرىنى
ئېلان قىلىشنى ئومۇمىيۈزلۈك مەنئى
قىلىش كېرەك» دەپ تەلەپ قىلىدۇ. دەس-

لەپ بۇ تالاش - تارتىشلارغا ئارىلاشمىغان فېدېراتىپ گېرمانىيە قەلەمكەشلەر مەركىزى 1969 - يىلى 8 - ئايدا گراسنىڭ نامىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن بىر پارچە مەخسۇس باياانات ئېلان قىلىپ، «قەلەمكەشلەر مەركىزىنىڭ ئەزاسى گراس ئەخلاق ۋە ئېستېتىكا جەھەتتە گۇمان قىلغۇسىز دەرىجىدە پاك» دەپ كۆرسەتتى ھەمدە ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ بەدىئىي قىممەتكە ئىگە ئىكەنلىكىگە قىل سىغمايدىغانلىقىنى، سوت مەھكىمىسىنىڭ ھەق - ناھەقنى ئېنىق ئايرىمىغانلىقىغا ۋە شەھۋانىي ئەدەبىياتنىڭ ئۆلچەملىرىنى بېكىتىش ئۈچۈن تىرىشمىغانلىقىغا ئۆكۈنىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

1966 - يىلى گراس فېدېراتىپ گېرمانىيە كىنو رېژىسسورى ھانسورگېن پولاند بىلەن بىرلىشىپ «مۈشۈك بىلەن چاشقان» نى سىنارىيىلەشتۈرۈپ سۈرەتكە ئالدى. ئەينى ۋاقىتتا فېدېراتىپ گېرمانىيىسىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى، كېيىنكى كۈنلەردە ئىتتىپاقنىڭ زۇڭلىسى بولغان برانتنىڭ ئىككى ئوغلىمۇ سۈرەتكە ئېلىش خىزمىتىگە قاتناشتى. برانتنىڭ ئىككىنچى ئوغلى رالس باش قەھرىمان ماركنىڭ رولىنى ئالدى، ھۆكۈمەت بۇ فىلىمنى سۈرەتكە ئېلىش ئۈچۈن 30 تۈمەن مارك قەرز بېرىپ تۇردى. فىلىم ئىككىنچى يىلى ئاشكارا قويۇلغاندا، سىنارىيىلەشتۈرگۈچى، رېژىسسور ۋە ئارتىسلار نۇرغۇنلىغان ھۇجۇملارغا ئۇچرايدۇ، ھەتتا ئىتتىپاق پارلامېنتىنىڭ ئىچكى قىسمىدىمۇ «ھۆكۈمەت بۇنداق فىلىمنى ئىشلەشكە نېمە ئۈچۈن پۇل قەرز بېرىدۇ؟» دېگەنگە ئوخشاش غەۋغالار كۆتۈرۈلدى، ئارمىيىدىن چېكىنگەن بىر قىسىم ھەربىيلەر تەشكىللىنىپ، «ئەسكەرلەر قوزغىلىپ، ئۆزىمىزنىڭ شان - شۆھرىتىنى قوغدايلى!»، «كرېست ئوردىنىغا ھۆرمەتسىزلىك ھەرىكەتلەرگە بىرلىكتە قارشى تۇرايلى» دەپ مۇراجىئەت چىقىرىپ، ئارقا - ئارقىدىن نارازىلىق بىلدۈرىدۇ ھەمدە بۇ فىلىمدىكى ھەربىيلەرنىڭ شان - شۆھرىتىگە داغ تەگكۈزىدىغان كۆرۈنۈشلەرنى قىستۇرۇپ تاشلاشنى تەلەپ قىلىدۇ.

60 - يىللارنىڭ ئاخىرىدىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ھەرىكەتلىرى ئەنئەنىۋى ئەخلاق ۋە جىنسىيەت قارىشىغا زەربە بېرىدۇ. كىشىلەرنىڭ گراسنىڭ ئەسەرلىرىگە بولغان كۆز قاراشلىرى بارغانسېرى ئۆزگىرىدۇ. «مۈشۈك بىلەن چاشقان» مۇ فېدېراتىپ گېرمانىيە ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ تاللاپ ئوقۇش دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلدۇ. 1962 - يىلى فېدېراتىپ گېرمانىيىدە «سەنئەت ۋە شەھۋانىيلىق» توغرىسىدىكى مۇنازىرە بېسىقماي تۇرۇپلا، «مۈشۈك بىلەن چاشقان» نىڭ فرانسۇزچە، شۋېتچە، نورۋېگىيىچە، ۋە فىنلاندىيىچە نۇسخىلىرى ئارقا - ئارقىدىن نەشر قىلىنىدۇ. بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر «مۈشۈك بىلەن چاشقان» 20 نەچچە خىل تىلغا تەرجىمە قىلىنىپ، گراسنىڭ ئەسەرلىرى ئىچىدىكى چەت ئەل تىلىغا ئەڭ كۆپ تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ بىرسىگە ئايلىنىپ قالدى.

(«ئەدەبىيات - سەنئەت» گېزىتىنىڭ 1988 - يىلى 2 - ئاينىڭ 6 - كۈنىدىكى سانىدىن)

كامىل تۇرسۇن تەرجىمىسى.

# ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

▲ ياپونىيىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى سېنسۇن چېڭيى 6 يىلدىن بۇيان ئامېرىكا ئارمىيىسىنىڭ ئوقتىن مۇداپىئەلىنىش مايكىسىنى كىيىپ، يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللانماقتا. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە كۆپىنچە ياپونىيە ئارمىيىسىنىڭ 2 - دۇنيا ئۇرۇشىدىكى قەبىھ قىلمىشلىرى ۋە ياپونىيە جەمئىيىتىنىڭ ھازىرقى قاراڭغۇ تەرەپلىرى رەھىمسىزلىك بىلەن پاش قىلىنغاچقا، ئوڭ قانات ئۇنسۇرلارنىڭ چىشىغا تەگكەن. ئوڭ قانات ئۇنسۇرلار ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا تەشۋىقات ماشىنىلىرىنى ئەۋەتىپ، رادىئو كانىيىنى ئەڭ يۇقىرى ئاۋازدا قويۇپ، ئۇنى «ۋەتەن خائىنى»، «ياپونىيە پۇقراسى ئەمەس»، «ياپونىيىدىن يوقال» دەپ تىللىغان. ئۇنىڭغا نامسىز تەھدىت تېلېفونلىرى، ئىمزاسىز خەتلەر كېلىپ تۇرغان. ئۇ شۇنداق بولۇشىغا قارىماستىن، يېزىقچىلىق بىلەن ئىزچىل شۇغۇللىنىپ كەلگەن.

▲ يېقىندا تەيۋەنلىك مەشھۇر يازغۇچى چىيۇڭ ياۋ تەيۋەنلىك يەنە بىر يازغۇچى ۋە ئۆزىنىڭ يېقىن دوستى سەن ماۋنىڭ چوڭ قۇرۇقلۇققا كېلىش پىلانى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېگەن: سەن ماۋنىڭ ئاپىسى راك كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ھازىرچە چوڭ قۇرۇقلۇققا بارالمىدى، ئەمما ئۇنىڭ زىيارەت پىلانى بېكىتىلىپ بولدى. ئۇنىڭ پىلانىدا مۇنداق ئىككى نىشان بار: بىرى، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى تەكلىماكان قۇملۇقى، يەنە بىرى، خۇاڭخې ۋادىسىنى باشتىن - ئاياغ بېسىپ ئۆتۈش. چىيۇڭ ياۋ «ئەدەبىيات گېزىتى»نىڭ مۇخبىرىغا يەنە مۇنداق دېگەن: مەن ئۇنىڭ تېخىمۇ ياخشى، تېخىمۇ كۆپ «تەكلىماكان ھېكايىلىرى»نى يېزىپ چىقىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.

▲ شاڭخەيلىك يازغۇچى، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى جاۋلىخۇڭ يېقىندا 16 - 17 ياشلىق بىر تۈركۈم ياشلار ئارىسىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان. نەتىجىدە، ئۇلارنىڭ زور كۆپچىلىكىنىڭ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»نىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيدىغانلىقى، «تۆت كونىنى بۇزۇش»، «قىزىل قوغدىغۇچىلار»، «ئىسيانچىلار»، «كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلار»، «جىن - شەيتانلار» دېگەنلەرنىڭ قانداق ئىشلار ئىكەنلىكىنى، ھەتتا لىن بياۋ ۋە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نىڭ قانداق كىشىلەر ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيدىغانلىقى ئايان بولغان. ئۇلارنىڭ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»نىڭ پۈتۈن جۇڭخۇا مىللىتىگە كەلتۈرگەن بالايىئاپەتلىرىنى بىلمەيدىغانلىقى تېخىمۇ ئېنىق. شۇڭا جاۋلىخۇڭ گۇرۇپپا يىغىنىدا مۇنداق دېگەن: يېقىنقى يىللاردىن بۇيان گەرچە بىرەر ئېنىق بەلگىلىمە بولمىسىمۇ، ئەمما «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» تېمىسى يېزىلمايدىغان بولۇپ قالدى. ئون يىل ئۆتۈپلا بۇنداق ئەھۋال كېلىپ چىقسا، كەلگۈسىدە تېخىمۇ يامان ئاقىۋەت كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» تېما قىلىنغان بەزى ئەسەرلەر ئاللىقا-

چان بېسىلىپ بولغان بولسىمۇ، ئەمما ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشكە پاسسىپ تەسىر كۆرسىتىدۇ، دەپ تا ھازىرغىچە تارقىتىلمىدى. باجىن ئۆز ۋاقتىدا «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مۇزېيخانىسى ئېچىشنىمۇ تەكلىپ قىلغانىدى، بۇ تېخى ئەمەلگە ئاشمىدى، ئۇ يەنە مۇنۇلارنى كۆرسەتتى: بىر دەۋرنىڭ ئەدەبىياتى شۇ دەۋر تارىخىنىڭ بىر خىل ئوبرازلىق ئىزاھاتى ۋە تولۇقلىمىسى، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»غا بولغان ساۋاقلىق ئويلىنىش نەتىجىسىدە ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتى چوڭقۇر گۈللىنىدۇ، كىشىلەرنىڭ قەلبىنى زىلزىلىگە سالىدىغان يىرىك نادىر ئەسەرلەرمۇ جەزمەن بارلىققا كېلىدۇ.

▲ شىئەن كىنو ستۇدىيىسى ئىشلىگەن «كونا قۇدۇق» ۋە «قىزىل قوناق» ناملىق كىنولارغا نىسبەتەن مەملىكەت ئىچىدە ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل كۆز قاراش ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇنىڭ بىرى، بۇ كىنولاردا «سوتسىيالىزمنىڭ قاراڭغۇ تەرىپى ئاشكارىلانغان»، «سوتسىيالىزمغا قارا سۈركەلگەن»، بۇ كىنولارنىڭ چەت ئەللەردە خەلقئارا مۇكاپاتقا ئېرىشىشى «ئەجنەبىيلەرگە قۇيرۇق شىپاڭشىتقانلىق» تىن بولغان، «ئەمەلىيەتتە بۇ كىنولار دۆلەتنىڭ نومۇسىنى ساتقان» دېگەندەك قاراش؛ يەنە بىرى، رادىئو-تېلېۋىزىيە مىنىستىرلىكىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى چېن خاۋسۇنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، «ئەگەر بۇ كىنولارنى دۆلەتنىڭ نومۇسىنى ساتقان» دەيدىغان بولساق، لۇشۈننىڭ ئاQ نى يېزىشى ۋە سېرۋانتېسنىڭ «دون. كىخوت» نى يېزىشىمۇ دۆلەتنىڭ نومۇسىنى ساتقانلىق بولامدۇ؟» دېگەندىن ئىبارەت. بۇ مەسىلىگە نىسبەتەن يۇقىرىقى ئىككى خىل قاراشتىكى كىشىلەردىن نۇرغۇن خەتلەرنى تاپشۇرۇپ ئالغان شىئەن كىنو ستۇدىيىسىنىڭ باشلىقى ۋۇتيەنمىڭ ئىنكار قىلىش قارشىدىكىلەرنىڭ خېلى سەۋىيىلىك زىيالىيلار،

ھەتتا يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلار ئىكەنلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ مۇنداق دېدى: «بىز ئېلىپ بېرىۋاتقان ئىسلاھات مىللەتنى قۇتقۇزىدىغان ئۇلۇغ ئىش، ئەمما ئىسلاھاتنى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن، ئەھۋالغا قارىغاندا، ئالدى بىلەن مىللەتنىڭ روھىنى قۇتقۇزمىساق بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ.

▲ جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى 1988-يىلدىن ئېتىبارەن ھەرقايسى ئەدەبىي ژۇرناللاردىكى مۇنەۋۋەر مۇھەررىرلەرنى مۇكاپاتلاشنى قارار قىلىنغانىدى. مۇنەۋۋەر مۇھەررىرلەرنى باھالاش كومىتېتى بۇ يىل 4 - ئايدا تۇنجى قېتىم 25 نەپەر مۇنەۋۋەر مۇھەررىرنى باھالاپ چىقتى. ئاپتونوم رايونىمىزدىن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى ئابلىمىت سادىق، «جۇڭگو غەربىي دىيار ئەدەبىياتى» نىڭ باش مۇھەررىرى چېن-بەيجۇڭ، «شۇغىلا» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى ئۆمەرغازى ئايتان قاتارلىقلار بۇ مۇنەۋۋەر مۇھەررىرلەر قاتارىدىن ئورۇن ئالدى.

▲ 1985- يىلى ياپونىيىدە نەشر قىلىنغان «جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى» مەجمۇئەسىنىڭ ئىككىنچى تومىغا شىنجاڭدىكى مىللەتلەرنىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ھەمدە بىرقەدەر تەسىرگە ئىگە ھازىرقى زامان، بۈگۈنكى زاماندىكى بىرقىسىم يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى كىرگۈزۈلگەن.

«ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن نەمۇنىلەر» سەھىپىسىگە مەخمۇت قەشقەرىنىڭ «تۈركىي تىللار دىۋانى» بىلەن يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىن پارچە بېرىلگەن. ئۇنىڭدىن باشقا ئەخمەت يۈكنەكىنىڭ «ئەتەبەتۇل ھەقايىق» داستانى بىلەن خىرقىتىنىڭ «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» داستانى ھەمدە «قۇتادغۇ بىلىك» ۋە «ئەتەبەتۇل ھەقايىق» داستانلىرى توغرىسىدا يېزىلغان ئىككى پارچە

ماقالە كىرگۈزۈلگەن.

ئۇيغۇر ھازىرقى ۋە بۈگۈنكى زامان شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن نەمۇنىلەر سەھىپىسىگە لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ «جۇڭگو»، «يىللارغا جاۋاب» ناملىق شېئىرلىرى، نىمشېھىتنىڭ «سېغىندىم» شېئىرى، ئەلقەم ئەختەمنىڭ «ئۈمىد دولقۇنلىرى» شېئىرى، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرنىڭ «قەشقەر كېچىسى» ناملىق داستانىنىڭ مۇقەددىمە قىسمى بىلەن ئون بىرىنچى بابى، تېيىپجان ئېلىيوپنىڭ «ئارچا» شېئىرى، ئابدۇكېرىم خوجىنىڭ شېئىرلىرى ۋە ۋاڭ يىجىنىڭ ئابدۇكېرىم خوجا شېئىرلىرى توغرىسىدا يازغان بىر پارچە ماقالىسى قاتارلىق ئەسەرلەر كىرگۈزۈلگەن. ئۇنىڭدىن باشقا يازغۇچى سەيپىدىن ئەزىزىنىڭ «تۇنجى پويىز ئاۋازى» ناملىق نەسرىمۇ بار، بۇنىڭدىن ئىلگىرى چەت ئەللەردە زۇنۇن قادىر قاتارلىق يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغانىدى. بۇ قېتىمقىسى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا بىرقەدەر سىستېمىلىق تونۇشتۇرۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

▲ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ۋە ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ شەندۇڭ شۆبىسى ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ قارار قىلىشى بىلەن ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىن ئايرىلىپ چىقىپ، ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل دائارەت دەرىجىلىك كەسپىي ئورۇن بولدى. بۇ شۆبە جەمئىيەت بۇ يىل 3 - ئاينىڭ ئاخىرىدا جىنەن شەھىرىدە ئۈچىنچى نۆۋەتلىك ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى چاقىرىپ، ئىجرائىيە ھەيئەت ئەزالىرىنى يېڭىدىن سايلاپ چىقتى. فېڭ دېيىڭ شۆبە جەمئىيەتنىڭ رەئىسى بولدى.

شەندۇڭدا ھازىر مەملىكەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ 97 نەپەر ئەزاسى، شۆبە جەمئىيەتنىڭ 953 نەپەر ئەزاسى بار.

▲ ئاقسۇدا بۇ يىل 5 - ئاينىڭ 9 - كۈنىدىن 12 - كۈنىگىچە ئەدەبىي ئىجادىيەت سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى. سۆھبەت يىغىنىغا 45 نەپەر يازغۇچى، شائىر، ئەدەبىي ئوبزورچى ۋە ئەدەبىيات ھەۋەسكارى قاتناشتى. يىغىن جەريانىدا تېخى ئېلان قىلىنمىغان بىر پارچە رومان، ئىككى پارچە پوۋېست، يەتتە پارچە ھېكايە، ئىككى پارچە داستان ۋە 20 نەچچە پارچە شېئىر توغرىسىدا قىزغىن مۇھاكىمە ئېلىپ بېرىلدى. يىغىن قاتناشچىلىرى كېڭىشىش ئارقىلىق ۋىلايەتلىك ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنى قۇردى ۋە ئۇنىڭ رەھبەرلىك ئورگىنىنى سايلاپ چىقتى.

## نەسرىي ئەسەرلەر

قەييۇم تۇردى...............«مەن — كېرەمباي» (ئەدەبىي ئاخبارات)............ 14
خالىدە ئىسرائىل..............يىلتىز (ھېكايە)................................ 54
توختى ئايۇپ ...............قۇم باسقان دېڭىز (پوۋېست) ................ 66

## شېئىرلار

ئېيپجان ئېلىيوپ...............ئون شېئىر ................................ 3
ئىمىن ئەخمىدى .................مەغرۇر سادالار ............................ 9
ئابلىكىم خېۋىر....................شېئىرلار ..................................... 12
ئۆمەر سايىت .....................ياز.............................................. 13
ئىمىن تۇرسۇن....................ھەج سەپىرىدىن .............................. 32
ئابلىمىت ئىمىن ..................مەن مىلتىقنى تۇراي قۇچاقلاپ................. 44
ئابدۇرىشىت غوجا...................ئىككى شېئىر.................................. 44

## بالىلار ئەدەبىياتى

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن.............شېئىرلار...................................... 102
مەمتىمىن بارى ...................شېئىرلار...................................... 106
ھەسەن تىلىۋالدى .................ئىككى شېئىر.................................. 105
ئابدۇغوپۇر ئابدىراخمان.........ئاپا، مەن كىم بىلەن ئوينايمەن؟! (ھېكايە)......... 108

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بۇ ساندا

تەرجىمە ئەسەرلەر

ئەسئەت ئابدۇقادىر..........نەسرلەر.......................... 114
سەيپىدىن ئەزىزى ..........رۇبائىيلار........................... 117
ماموت زايىت..........زۇمرەت يول (شېئىر) ........................ 118

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ماخمۇتجان ئىسلام..........ئىسلاھاتچىغا خاس روھتا يېزىلغان ياخشى ئەسەر
(ئوبزور)........................................ 120
ئۇرۇمچىدە شېئىرىيەت مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى (خەۋەر).............. 130
ئىزدىنىش ۋە غۇلغۇلا ........................................ 132

سوۋېت ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن

ئابدۇلھەي مۇھەممەدى..........شېئىرلار........................ 148
تۇردى ھەسەنوپ..........شېئىرلار........................ 150

مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئىش ئىزلىرىدىن

«مۇشۇك بىلەن چاشقان» كەلتۈرۈپ چىقارغان
ماجىرا ........................................ 152

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

كەسپىي يازغۇچىلارنىڭ سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى (خەۋەر)................ 45
ئاپتونوم رايونى بويىچە كەسپىي يازغۇچىلىققا يېڭىدىن تەكلىپ قىلىنغانلار........ 48

تارىم

«قاراماي لىقلار» فوتو سۈرەت كۆرگەزمىسىدىن تاللانمىلار

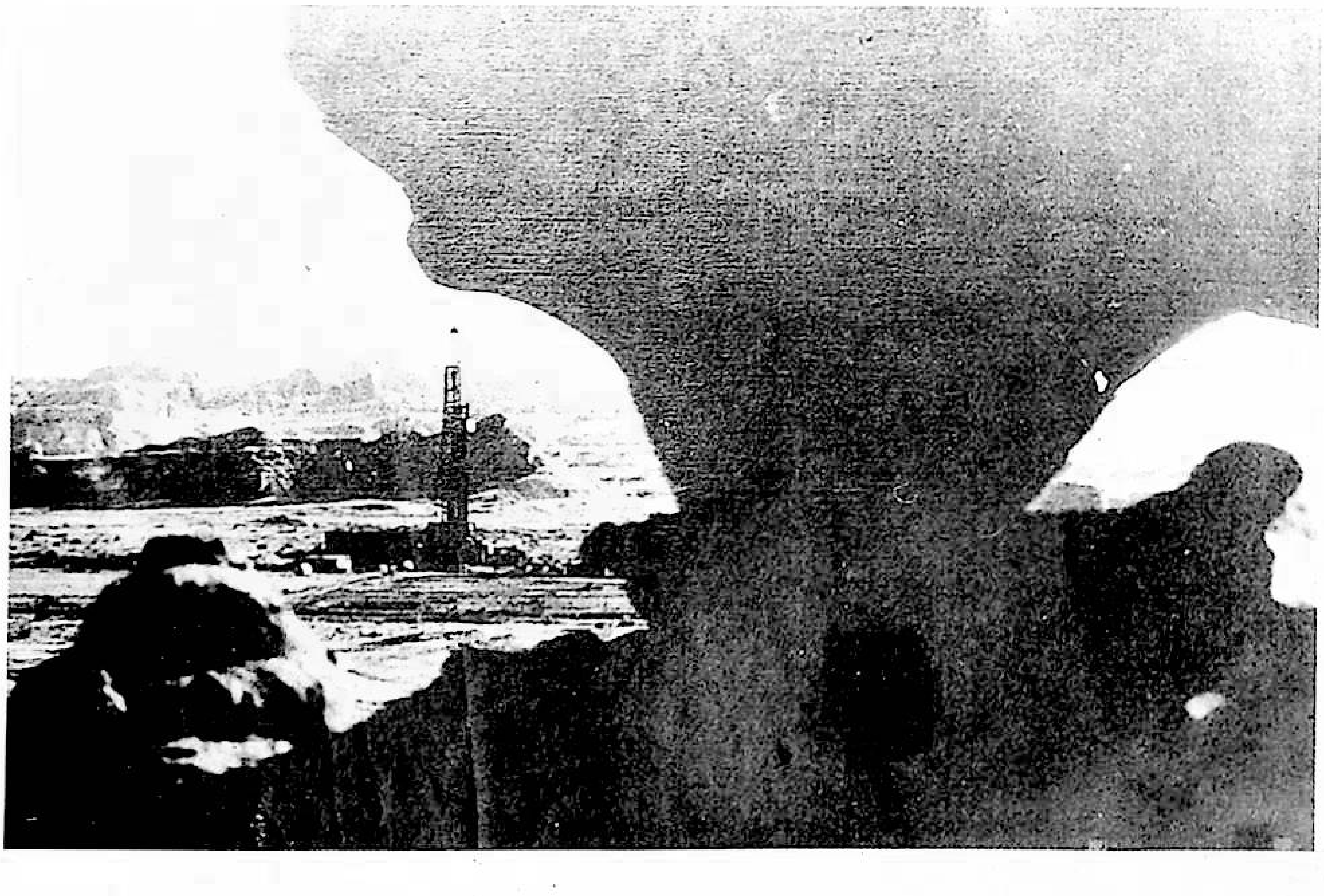

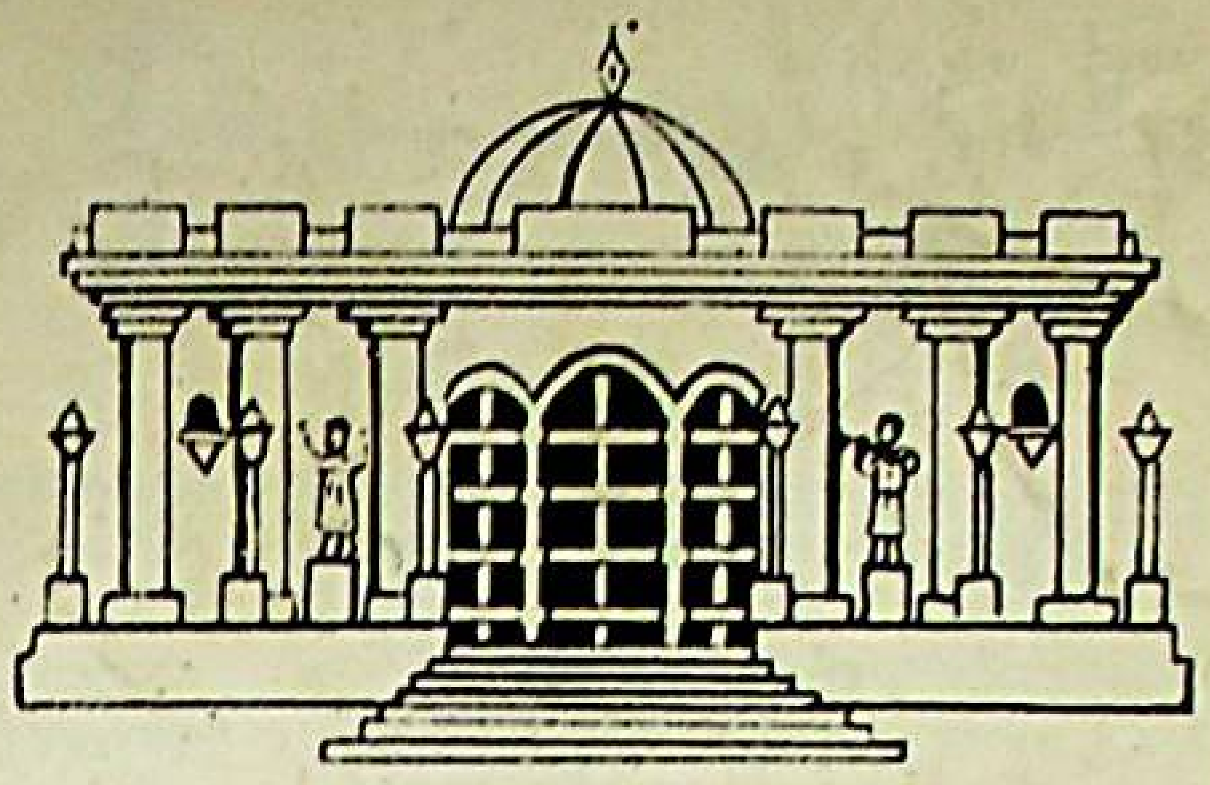


《塔 里 木》 文学月刊（维吾尔文）

TARIM AMONTHLY LITERATURE INUIGHURLANGUAGE JOURNAL

تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
国外总发行：中国出版对外贸易总公司
（北京782信箱）
订阅、零售：各 地 邮 局 所

1988 - يىل 8 - سان (330 - سان) ، 38 - يىل نەشرى .
تۈزگۈچى «تارىم ژۇرنىلى» تەھرىر بۆلۈمى
ئۈرۈمچى دېموكراتىيە يولى 32 - قورو ، تېلېفون نومۇرى : 78784 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ ، مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ئورنى : جۇڭگو نەشرىيات تاشقى سودا باش شىركىتى
(بېيجىڭ 782 - خەت ساندۇقى) .
· O. P. BOX782 BEIJING. CHINA

国内统一刊号：CN65－1010／I
本刊代号：58－66　定　价：1.00 元

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN65 - 1010 / I .
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى : 66 - 58 باسما تاۋاق : 10 . باھاسى : 1 يۈەن .